

Аԥҳәынҭшәҟәтыжьыртә
Аҟәа 2010

ВЛАДИМИР АНҚӘАБ

ИҨЫМҬАҚӘА

Х-томкны

Иеиқәлыршәеит
Лиуда Хьыбба-Анқәаб

Аԥҳәынҭшәҟәҭыжьырҭа
Аҟәа 2010

ВЛАДИМИР АНҚӘАБ

ИҨЫМҬАҚӘА

Актәи атом

Ажәеинраалақәа
Абалладақәа
Апоемақәа

Аԥҳәынҭшәҟәтыжьырҭа
Аҟәа 2010

ББК 84 (5Абх) 6-5
А 59

Владимир Анқәаб. Иҩымҭақәа 3-томкны.
1-тәи атом. Ажәеинраалақәа, абалладақәа, апоемақәа.
Аԥхәынҭшәкәтыжьырҭа. Аҟәа, 2010. – 334 д.

Вл. Анқәаб иҩымҭақәа реизга 1-тәи атом еиднакылоит иажәеинраалақәеи, ибалладақәеи, ипоемақәеи. Урҭ ирныԥшуеит апоет иԥсадгьыл ахь имоу абзиабареи, ацқьареи, аиашазы ақәԥареи. Агәрагара ҳамоуп алитература абзиабаҩцәа гәахәа дула ишрыдыркыло.

© «Аԥхәынҭшәкәтыжьырҭа», 2010

АРҨИАҪЫ ИҬЫНХОИТ АЖӘА

Владимир Анқәаб дыруаҙәкуп 50-тәи ашықәсқәа рзы ҳлитератураҷ ицәырҧыз апоетцәа ҷарацәа. Урҧ ашықәсқәа раан ирацәаҫуп збаҫхатәра аазырԥшыз, нас еицырдыруа иҟалаз ашәҟәыҫҫцәа. Сгәаанагарала уи машәырынгьы иҟамлаҙеит, иамоуп ахатәы закәан. Ишдыру еиԥш, ауаажәларратә цәырҧрақәеи аԥсабаратә цәырҧрақәеи диалеҟтикала еизааигәоуп. Ҩырԥштәыс иаагозар, аԥсабара азакәанқәа рымчала, амшынқәеи аокеанқәеи рҷы аамҧа-аамҧала иҟалалоит ахьаҧрақәеи ажәыларақәеи - приливы и отливы ҳәа изышьҭоу. Лассы-лассы акәымзаргьы, убри аҫыза ҟалалоит ажәлар рыԥсҭазаараҷы. Ааскьа ҳажәлар рҧоурых аагозар, убас еиԥш иҟалеит, Аԥсны Асовет мчра анышьақәгыла, инарҧбааны ажәлар злахәыз уи ареволиуциатә хҧыс дуи уи иарҷиаз ареволиуциатә еиҧакрақәеи, ҕәҕәалаҙа анырра ҟарҧеит аҳәынҧқарратә мчқәа рыла изиндаз, аха зыҫнутҵҟа адоуҳатә хақәитра змаз, зыгәгьы ҧгаз ҳажәлар рхы-ргәаҷы. Уи анырра ҕәҕәа иҟанаҧаз арҷиаратә ҟазара злаз ргәаҧаҷы иарҷыхеит урҧ рбаҫхатәрақәа, еиҳараҙак аамҧа ҷыц иабзоураны аҧарадыррақәа ргәашә ҟьаҟьаҙа ианааты. Ҳәара аҧахума, уи аус аҷы Дырмит Гәлиагьы, уи иааивагылаз Самсон Ҷанбеи, Миха Лакрбеи рхаҧарагьы рҷырԥшгьы анырра-гьы ҟарҧон ирышҭанеиуаз абиԥараҷа рҟны. Абарҧқәа ирыбзоуроуп жәаба-жәохә шықәса рыла урҧ ирываҕҕа иаарывагылаз абаҫхатәра ссирқәа: Иуа Коҕониа, Заҙ Дарсалиа, Мушьни Аҳашба, Шьалуа Ҷәыцьба, Иван Ҭарба,Иван Папасқьыр, Баграт Шьынқәба, Леонти Лабахәуа, Владимир Агрба, Леуарса Кәыҧниа, Қьаазым Агәмаа, Оҧар Демырԥьиԥа уҳәа ирацәаҫны.

Аԥсабаратә мчра – амшын ахьатҵра иаҩызахеит ҳлитературазы 30-тәи ашықәсқәа рҿанеиҩыршауаз инаркны ҩажәа шықәса инеиԥынкыланы. Атҵыхәтәан, 50-тәи ашықәсқәа рҿанеиҩыршоз, ҳтәылаҿы ареволиуциатә хҭыс дуқәа мҩаԥысуеит еиҭах, еиҳараҙак апартиа ХХ аизара ду ашьҭахь. Урҭ ахҭысқәа ирыбзоураны Аԥсны, ҷыдала аԥсуа жәлар рыԥсҭазаараҿы аиҭакра дуқәа ҟалоит: Аԥсны Асовет мчра ашьақәгылара амшыҳәа азгәарҭо иалагеит, аԥсуа школқәа ҿыц ишьақәдыргылоит, анкьатәи Д.Гәлиа иалфавит еиҭаҳаздырхынҳәит, ҳарҵаҩратә институт аҿы иаадыртуеит аԥсуа бызшәеи алитературеи ркафедра, аԥсуа студентцәа аԥсышәала алекциа рзаԥхьара иалагоит, ҿыц еиҿкаахоит аԥсышәала арадиодырраҭара, ажурналқәа «Алашареи» «Амцабзи» рҭытҵра иалагоит. Лассы-лассы иҭытҵуеит аԥсуа шәҟәыҩҩцәа рҩымҭақәа, илахҿыххеит атеатртә ҟазара, асахьатыхҩцәа ҿарацәа разыҟатҵара нап аркхоит, еилахәаеилапашьа иҟарҵахьаз аҭыԥхьыҙқәа кыр дырҽеиуеит. Зынҙа ашәҟәы ианыхыз ҳаҳҭнықалақь аԥсышәала ахьҙ «Аҟәа» еиҭашьақәдыргылоит. Ирацәоуп ас еиқәуԥхьаҙаша. Арҭ аиҭакра дуқәа иҟалаз анырра ҭәҭәа ҟарҵеит здоуҳа хәаҿыз, зыгәгьы ҭашьыз ҳажәлар рыԥсҭазаараҿы. Ишәаԥырҳапуа акәзаргьы, маҙа-аргама рҿахәы рҳәауа иалагеит ҳажәлар. Ус шакәызгьы, уи аамҭа аиҭарҿиара аамҭа ҳәа азаҳҳәартә еиԥш иҟалеит: еиҭажәылеит «ихьатҵны» иҟаз ажәлар рдоуҳатә мшын.

Ажәлар рыԥсихикаҿы убри анырра ҭәҭәа иҟалаз иабзоураны, еиҭах арҿиаратә баҩхатәра ҿыцқәа цәырҵуа иалагеит.

Абасала, аҟазаареи аҟамзаареи рхықә иқәгылаз ҳажәлар арыгьарахь ала иқәгьежьны аиҭарҿиара амҩа иананылоз, раԥхьаҙа ицәырҵыз апоетцәа ҿарацәа дреиуан Вл. Анқәаб. Усҟан уи аԥсҭазаара кыр дыԥнашәахьан, ахаара атҵкьыс уи ашара еиҳа инырхьан.

Вл. Анқәаби сареи ҳаиқытатәқәан. Уи иқәыԥшра ашықәсқәа иаадыркны ибзиаҙаны дыздыруан. Иҟалеит ус еиԥш, Аҟәа ҳахьынхозгьы ҳаигәылацәахеит. Абасала, уи

иԥсҭазаара нҵкааны издыруаз сыруаҙәкуп. Вл. Анқәаб ибиография шәҟәыѽоык ибиография иеиԥшым. Дшысабиız иани иаби еилыҵуеит. Убри иахҟьаны дахьиз Гагрантә иануда лахь Хәаԥҟа ааҙара дааргоит, ус иан наҙаҙа дагьицәыҙуеит, уи ашьҭахь иабгьы ддырҙуеит. Арҭ аѽ-хҵыск ихдырра азҳацыԥхьаҙа убас еиԥш анырра ҟарҵон, еиҳараҙак иарԥысра ашықәсҟәа раан, иҟалап, уи ибаѽхатәра ацәыртҩраҷгьы, иара убас поетк иаҳасабала изҳараҷгьы абри иҭаацәаратә трагедиа иабзоуроу рацәазаргьы.

Ауаѽ изеиҕьаумшьаша урҭ аԥсҭазаара мыҟәмабарақәа заԥхьаҟа ишәҟәыѽхараны иҟаз даара акыр зҵазкуаз фақторны иҟалеит: урҭ идырҷыхеит игәаҵаҷ иҭаауаз ипоезиатә баѽхатәра.

Ус акәу, егьыс акәу, еилкааун акы: Вл. Анқәаб ипоезиатә баѽхатәра знымзар-зны ицәыртҩран иҟазаргьы, уи даԥсуа поетны дзыҟаломызт, убри ихәычратә трагедиа дацәцаны, Гагра иани иаби рҷы ааҙара иауны дҟалар. Ауаѽы аԥсҭазаара акы имнахуеит, аха акгьы инаҭоит. Аҧьма имҏсыша аматҵә азылаҟәуеит ҳәа, ихәычратә лахьыҥцаҷы ицымныҟәаз анасыԥ, ирҷиаратә ԥсҭазааратҷы насыԥны изыҟалеит.

Вл. Анқәаб ибиографиаҷы иҧьашьахәу даҿа хҵыскгьы ҟалеит.

Жәеиза шықәса анихыҵуаз иаб дҭаркхьан, иашьа дугьы дҭаркит. Ҭаацәа гәарҭак ахьыҟаз иара аҙәзаҵәык иакәын ацәмаа зкыртә «хаҵас» иаарылхәҳәо иҟаз. Ишԥаҟаиҵоз, аԥшьбатәи акласс аҷы дыштәаз ашкол аанижьыр акәхеит. Хышықәса дынхон-дынҵуан, иҭаацәа ныҟәигон, аколнхараҷгьы бригадирс аус иуан. Уигьы акәым, ашкол нижьзаргьы, ашәҟәыԥхьара агәыблра шимац иман. Ари гәалҭеит ашкол адиреқтор Н. М. Бигәаа-ԥҳа. Володиа дааиԥхьан диацәажәеит, агәра лгеит уи аҵара-дырра дшазгәышьуаз. Убри ашьҭахь инижьыз иѽызцәа ахьтәаз абыжьбатәи акласс аҷы днаганы длыртәеит. Абасала, арԥыс қәыԥш анаѽстәи илахьынҵа зыхәшьадаз уаѽы ԥааимбарны дизыҟалеит уи арҵаѽы. Абри ашьҭахь Володиа ашколгьы далгеит, аинститутгьы аспирантурагьы дрылгеит, еицырды-

руа поетынгьы дҟалеит. Ус еиԥш иҟаз ауаѡы диқәымшәар, иԥсҭазаара даҽеа хырхарҭак аиур ҟалон, ибаѡхатәрагьы изцәырымгаҙакәа, асаби иԥхыҙ еиԥш, имѡасыргьы ауан. Абарҭқәа неихшьало иахьа Владимир Анқәаб санизхәыцуа илахьынҵа бзиан ҳәа исыԥхьаҙоит.

Ус шакәугьы, Вл.Анқәаб даниуаз лахьынҵас изишеит имариамыз аԥсҭазаара. Уи имш еснагь иѡадаран, мыҟәмабаран, ԥьамыҭәан. Аха, иԥьаушьаша, урҭ иара игәы карыжьҙомызт, избанзар, уи иара иԥсҭазаара акәын, амариа ирмариан дыхнахҙомызт, шәарыцара дцозаргьы, шәарыцаѡык ишьапы ахьаҽеимыргылац ахра цаѡ-цаѡқәа дырҽаланы акәын дшышәарыцоз, Ажәеиԥшьаагьы дизылԥхон уи еснагь. Ус шакәызгьы, агага еиԥш, еснагь иԥышьклаҳәуаз убри ауадаѡра игәы ԥнатҵәахьан, уимоу игәы канажьуа аҽынҙа даннанагозгьы ыҟан. 1970 шықәсазы иѡыз иавтобиографиа Дырмит Гәлиа имемориалтә музеи аҽы иҟоуп. Уаҟа иѡуеит:

«Сара, Анқәаб Владимир Платон-иԥа, сиит Гагра ақалақь аҽы, аха сахьиз исзымҳаит, иахьсызҳаз атҵара ҭарҵа смоуит, атҵара аныстҵа иахәҵаз аусурҵа смоуит, аусурҵа ахьсоуз иара атәы ҟатҵатәхеит, сҭагылазаашьа сылшарақәа еиѡнашеит. Абас, адунеи саақәлеижьҭеи сыԥсҭазаара еиқәкьашароуп излоу».

Абасала, даарак игәы азҵаҙамкәа арҵаѡратә усура дшаднагалазгьы, уи азанаат иара иԥсҭазааражьы дааразҙа акыр зҵазкуаз акакәны иҟалеит: аҽар доуҳала аҽерымадара, урҭ рдунеихәаԥшра ашьақәгыларажьы анырра аҟатҵара, ихатәѡымҵақәа раԥҵара еиԥш, рҽиаратә усны, доуҳатә гәазыхәараны изыҟалеит. Уи даара дырзааигәан астудентцәа, даргьы бзиа дырбон, игәра ргон. Урҭ реизыҟазаашьа шьаҵас иаман аҽар рыжәлари рыԥсадгьыли ирпатриотцәаны раазара, рмилаҭ хдырра ашьҭыхра, асхьаркыратә литература агәылра дыркра. Даҽеакала иаххәозар, уи иҵахын ауниверситет иалго аҽар змилаҭ хдырра ҭышәынтәалоу арԥарцәаны, ҭыԥхацәаны раазара.

Вл. Анқәаб ихаҭа амцабз иаԥызаз патриотын. Ус сҳәеит ҳәа ашәҟәыԥԥы даншәҟәыԥԥха, дпатриотзароуп, мап анакәха дабатәи шәҟәыԥԥу?! Аха, Вл. Анқәаб афанатизмра иазааигәан уи ипатриотизмра:

«Бзиа ибоит уигьы Аԥсны,
Аха ҳаиқәшәом ҟазшьала:
Бзиа ибоит аҭыԥ ԥхақәа рзы,
Са сгәы еисуеит уи ашьала!» – иҳәоит апоет.

Арҭ ажәақәа ҿырбашақә иҳәаҙам, уи ус дшыҟаҵәҟьаз агәра угоит. Ижәлари иԥсадгьыли рыхьчараҷы Володиа маҙа имаҙамызт, зегь рыла даргаман, ус еиԥш аргама иара иаамҵаз ишмариамызгьы. Апринципра злаз азҵаараҷ хьаҵра издырҙомызт, уи ахьчараҷы дышзаҵәхо идыруазаргьы. Уи ус шакәыз изааигәаз иԥызцәа иаадыруан. Еиҳараҙак уи ицқьаразы, ижәлари иԥсадгьыли рахь имаз агәбылразы бзиа даабон, гхак ихьуазаргьы, ҳахьиқәшаҳаҭым акы ыҟазаргьы, урҭқәа зегьы ианаҳажьуан.

Абас иҟаз ахацәа ракәын ажәытәтәи аибашьраан амбразура рҿаҷажьны ар амԥа рзаазыртуаз. Усҟан Володиа дқәыԥшын, абԥьар кны деибашьыртә дыҟамызт, аха Аԥсны Аԥьынԥьтәылаз аибашьра дахьҙар, иқәра шахыԥахьазгьы, агәра ганы сыҟоуп, абԥьар аашьтыхны еибашьра дышцоз, згәы еиҭамԥоз аибашьцәа-фырхацәа дрывагыланы аиааира амш аҷынҙа дшеибашьуаз, ма ихы шақәиҵоз, ихы аҵкыс бзиа иибоз иԥсадгьыл. Уи аԥыза агәаҕьра иман, ус иҟан Володиа иҟазшьа.

Вл. Анқәаб ирҷиаратә ԥсҭазаара амҿехак ҭбаан. Зегь раԥхьаҙагьы уи дпоетын. Поезиоума, наукатә усумҵоума, икалам иҵихуаз иԥымҭақәа зегьы, дәахьтәи ҿырбагас акәымкәа, аԥхьаԥ акы ианаҳәандаз ҳәа акәын ихы-игәы иалхны ишиԥуаз. Уи иҵынхеит иҟазшьа, игәҭыха, ицқьара зныԥшуа, ижәлари иԥсадгьыли ргәыблрала ирԥхоу аԥымҭа шьахәқәа.

Иахьа даҽеа аамҭоуп, даҽеа системоуп ҳазҭагылоу. Асовет аамҭаз аидеологиеи апропагандеи рныррала иаҧҭаз асахьаркыратә ԝымҭақәа иахьа даҽеа блак ала ҳрыхәаҧшуеит, даҽеа хшыԝк ала ҳрызхәыцуеит. Вл. Анқәаб иахьатәи аамҭа дзахьʒазҭгьы, иԝымҭақәа ирҽеиуаз рацәахон, аха уи зыӄамлагәышьеит. Ус шакәугьы, Вл. Анқәаб поетк иаҳасабала ҳлитератураҧы еицакра зқәым ихатәы ҭыҧ ааникылон, ус дагьаанхоит.

Володиа бригадирс данык̆аз инаркны иқыҭа еснагь дадҳәалан, илшоз ала ацхыраара аиҭон. Ақыҭа администрациа уажә изыԝноу ахыбра андыргылоз апроеқт ак̆аҵараҧы аума, нас аиҳабыра рыплан иарбаны аҧара аназоурыжьуаз аума, аиҧкааратә усқәа рҧы даара ацхыраара ҟаиҵеит. Уигьы акәым, иԝымҭақәагьы ирныҧшуеит уи иқыҭахь имаз агәыблра.

Иҷыданы хылаҧшра азиуан абжьаратә школ. Убри азакәхап, аҵыхәтәан уи ихьʒ захырҵазгьы.

Володиа ихәычреи иқәыҧшреи ахьихигаз иаб игәараҭа акәзар, еснагь игәыблра адын, аҧхын уахь акәын ҧсшьара дахьцалоз. Уа анхараҧыцгьы нап аиркхьан, аха дзахьымʒагәышьеит акәымзар. Иашьа Жора дарҕьажәԝан Володиа изы. Аус азы ианаҵахха еивагылан, аʒәи-аʒәи хеибарҵәаауан. Ус иҟан аишьцәа реизыҟазаашьа.

Ауаԝы иҧсҭазааараҧы, еиҳараʒак арҧиаԝ изы, акраҵанакуеит аҭаацәара аҧҵара. Ихьшәаны акәзаргьы аҭаацәара далалеит. Уи ҭышәынтәаларан азаҵәра згәы ҧнаҵәахьаз Володиа изы. Ани аби ргәыблра ззымдыруаз, уажә урҭ зыҧсахуаз аниоу, игәы шьҭнахит. Володиа ауаа хазынахәқәа дрылахәхеит. Иабхәа Хьыбба Арзамеҭ Ешыра ақыҭаҧы ааҧсара ду ҟазҵахьаз, шықәсырацәала ақыҵсовет анапхгара азызухьаз уаԝхатәран. Уи дҭынха дуун Володиа изы.

Володиа иҧшәма Лиуда лакәзар, иҭаацәаратә ҧсҭазааараҧгьы иусураҧгьы дарҕьажәԝаны дивагылан. Иара ишьҭахь ауниверситет аҧы уи иус инацылҵеит. Ирацәоуп апоет ихьʒ акамыршәраз илылшахьоугьы.

Вл. Анқәаб иҭынхеит ѡыцьа аԥҳацәа - Гәындеи Риҵеи. Арҭ ахьыʒ лыԥшаахқәа рыхьʒызтәызгьы иара иоуп.

Зегь рыхшара бзиа ирбоит, Володиагьы бзиа ибон ихшара, аха зегь реиԥш акәмызт - агара иангарҵ инаркны уи ихәыцқәа иааʒон иаԥсуа ҭыԥҳацәаны ирызҳартәеиԥш. Иааʒон абык иаҳасабалагьы, рҵаѡык иаҳасабалагьы. Урҭ жыцәхаанʒа, ақыҭа иааʒазшәа, аԥсшәада даҽеа бызшәак рыздырʒомызт, аха уи азы урҭ хьысҳара рмоуʒеит: Гәында аԥсуа университет далгеит, дҭаацәароуп, дынхоит Ҭыркәтәылан. Риҵагьы аҵара далгеит араҟа, уажәы лҵара иацылҵоит Шотландиа. Аԥсшәа анаѡсан даҽеа ѡба-хпа бызшәа рдыруеит.

Вл. Анқәаб аԥсуа бызшәа зҭагылоу ауадаѡра хьаас иман, хьаас иман рҿиаѡык иаҳасабалагьы, аԥсуак иаҳасабалагьы. Ари жәлары зегьы иаҳзеиԥшу проблемоуп, аха уи арҽеиразы уамак шаҭахымгьы ихатәы ҿырԥшала иаҳирбеит. Иҵабыргыҵәҟьаны, апроблема аʒбара аха-ҭыԥан аидышшыларақәа бзиа иаабоит ҳара зны-зынла. Имилаҭ хьааны иҟаҳҵаз уи апроблема ду арҽеира зынʒаск имариазаап: ахарқьиараз амзызқәа реиқәыԥхьаʒара ҳаақәыҵны, Володиа иеиԥш, имырхьааʒакәа, доус ҳҭаацәараҿы ҳхәыцқәа ҳнарыдтәаланы аԥсышәала ацәажәара иналаҳаргар, нас ижыцәхаанʒа уи абызшәа мацарала храцәажәалар, иахьа милаҭ проблеманы иаҳԥхьаʒо, иагьарааны аҭыԥ иқәаҳҵахьазаарын. Аха уи азы, ҳабызшәа абзиабараҿы, Вл. Анқәаб иеиԥш, афанатизмра ҳалазароуп. Уи шәарҭаʒам, ишәарҭоу зегь ҳзеиԥшны ҳахьыҟоу ауп. Аԥсуа бызшәа ҳәынҵқарратә бызшәоуп ҳәа инаганы Аконституциа ишанаҳҵазгьы, ирацәаѡуп иахьагьы уи хәшҭаара бызшәаны иахәаԥшуа. Урҭ зусҭоу аурыс школқәа рҟны ҳнеир иаабоит - уаҟа урҭ рхәыцқәа Ԥьулетараа, Стелараа, Роландраа, Денисраа рыманы игылоуп: хатәы бызшәас ирзалырхыз аурыс бызшәа анаѡс, англыз бызшәа, афранцыз бызшәа, аҭырқәшәа уҳәа иахьа имодахаз абызшәақәа ддырҵаларц азы, аԥсуа бызшәада. Изҭахыда аԥсуа бызшәа, нандуи дадуи ирдыруазар, уи азхоит.

Вл. Анқәаб драҕан зхатәы бызшәа тәамбарыла иазыћаз ауаа. Уи, ихәыҷқәа ракәым, имаҵуарлагьы ԥсуа хьҙын иахьҙыз – Фыраҷа, уигьы аԥсышәала акәын дшацәажәоз. Ихыхәмарны алаф илзхозгьы ыћан, аха, узырччаша, урҭ алафҳәацәа рыхшара раҵкьысгьы Фыраҷа еиҳа аԥсшәа еилнакаауан.

Абас дыћан Вл. Анқәаб – апоет, «зыԥсадгьыл ашьала згәы еисуаз» апатриот. Уи игәыхәтәы дзахьымҙакәа, иҷахәы нагҙаны изымхәакәа иԥсҭазаара далҵит, аха уи иҵынхеит иажәа, ижәлар ирзынижьит идоуҳатә уасиаҭ. Уи рызкуп иахьатәи аҷар, уи рызкуп ес-еиҵагыло абиԥарақәа. Ус анакәха, уи дҳалагылоуп иахьагьы. Апоет ԥсра иқәҙам, уи ижәлар дрыцуп еснагь.

Вл.Анқәаб дшыздыруази,иареи сареи ҳаизааигәазтәуази хыхь исҳәахьеит. Аиѡызара ахаҷы рацәа змоу ауаа рћазшьақәа иреиуоуп: аибашьраҷы аиѡызара, ашколи аинститути рҷы аиѡызара, аусураҷы, анхара анҵыраҷы – ус еиқәуԥхьаҙаша рацәоуп. Иҷееим аусқәа рҷгьы аиѡызцәа еибаԥшааyеит. Вл. Анқәаб иҷы аиѡызара шәага-загас иалаз гәык ала аизыћазаашьа акәын: ихы иагижьуазаргьы, иѡыза игижьраны дыћаҙамызт; ауааажәларратә ус аҷы иԥсадгьыли и-Аԥсуареи ракәын ныхас, нцәахәыс имаз – урҭ ршьала игәы еисуан. Убарҭгьы шьаҭас ирыман аѡызцәа аналихуаз.

Аиашаз, иԥьоушьаратә иќоуп: лахьынҵала аԥсҭазаара згәы ннырхахьаз Володиа даҷеа ћазшьак шьҭихыр ауан, аха, мап, имаћәмабараз илахьынҵа иагьа дкыднаћьазаргьы, моральлагьы, ћазшьалагьы дшыцқьаз даанхеит. Абри ићазшьа ҷыда иареи сареи ҳаизааигәанатәуан. Уи зыбзоуроу, ићалап, ҳзааҙаз ҳқьыҵа ахаҵа акәзаргьы. Хәаԥ шьха қьыҵоуп, иара аԥсабара ахаҵа ицқьаны, изѡыданы ишыћаз еиԥш акәын, аамҵа анбзиазгьы, ианбааԥсызгьы ажәлар реизыћазаашьа шыћаз. Ақьыҵа иахагылаз рнаѡсгьы, ажәлар зхьыԥшыз, зыгәра ргоз аиҳабацәа хатәрақәа ыћан. Аамҵа анбааԥсыз урҭ рқьыҵа еиқәдырхеит изларылшоз ала, уи ажәларгьы ирыбзоуран: реиҳабацәа ирыххәыцны рҿеиладырҵәеит.

Ус иҟан Володиа дзааҙаз иҭаацәарагьы: урҭ раԥхьа дгылан ианду. Иагьараан ианду дигәаладыршәахьан апоет дуӡӡа ицәаҳәақәа:

Подруга днеи моих суровых,
Голубка дряхлая моя.

Уи А.С. Пушкин иаиаҙҙеи леиԥш акәын дшылзыҟаз.

Сара абри ашәҟәы аԥхьажәа аѡра ансыԛәшәа ҽыц саԥхьеит уаанҙа изыѡхьаз. Уаҟа исҳәеит аиѡызара иҳабжьаз атәы, аха исымҳәаҙеит Вл. Анқәаб дназыдгылоз ѡызак димаҙамкәа, инаидгылогьы аҙәгьы дыҟаҙамкәа, дзаҵәҙа данаанхоз атәы. Уи аус ахьиуаз ауниверситет алоуп иахьалагаз. Уаҟа еилаҵәаны иҟаз астудентцәеи иареи ракәын, урҭгьы еиҟәыҵхахеит. Убри сазааҵгылар сҵахуп. Ари Валодиа дара ихьааигеит, адауаԥшь иаѡызаз, дыԥҽены, иԥштәахәы иагханы, дара илахь еиқәны дыҟан. Ас данызба саргьы даара иааснырит. Иасҳәашаз саазхәыцын, ҭынч сиацәажәарац, хәылпазык инхарҵаҽ сизцеит. Ѡба-хпа саат ҳаицәажәон, игәала иҳәеит, саргьы лабжьага ажәақәак сҳәеит, аха алабжьара мацара акәымкәа, аус еицаауларц иабжьызгеит. Усҟан ашәҟәыѡѡцәа Реидгылаҽы иҟан алитература апропоганда иазкыз абиуро, уаҟа аус зуан сара. Дыҟан арежиссиор-аиҽкааѡ, уи араионқәа дрылсны, ашәҟәыѡѡцәеи аԥхьаѡцәеи реиԥыларақәа еиҽикаауан. Урҭ рхыԥхьаҙараҽы иҟан аԥсшьарҵа ѡнқәагьы. Володиа дара бзиа ибон ус еиԥш иҟоу ахәылпазқәа рҽы ажәеинраалақәа рыԥхьара, аԥсышәала еиԥш, урысшәалагьы. Арахь хазы анаплакқәа урҭ ахәылпазқәа рыхә ршәон, нас ҳашәҟәыѡѡцәа агонораргьы раҳҭон. Абасала Володиа ҳусура дадсыԥхьалеит, уи ҳусеицура иара даара игәы иахәеит, игәалаҟазаара шьҭнахит.. Ҳара усҟан авторк имацара изкны апоезиатә хәылпазқәа мѡаԥаагалон, Москвантә еицырдыруа апоетцәа ҳрыԥхьон иааганы – Фазил Искандер, Белла Ахмадулина, Александр Иванов, Римма Казакова уҳәа ирацәаѡны.

Ари апрограмма даара аҭакԥхыԛәра зцыз, аха ауаагьы жәпаѡны иадзыԥхьалоз хәылпазын: уаҟа ажәеинраалақәа ҟазарыла рыԥхьара анаѡсгьы ѡыцьа-хѡы автор ихцәажәон, азыӡырѡцәа рахьтә еиуеиԥшым азҵаарақәа, ѡѡны ирҭон. Урҭ рҵак ҟаҵатәын. Ас еиԥш иҟоу ахәылпазқәа рахь ааԥхьагатә билеҭқәа раҳҭон, Аԥсны аиҳабырагьы, араионқәеи ақалақьқәеи рнапхгара. Аха иҟан «акылпшцәагьы». Урҭ уаѡы издыруамызт, ус иҟан рмаҵура аха, «ажәларқәа реиѡызара» иаԥырхагоу ажәанаак анухәа, уалырк акаҷыҷ ѡы зҭоу ҵәыцак агаз алоуҭәеит ауп иаанагоз. Убри аҟынтә ус имѡаԥаҳгоз ахәылпазқәа даара аҭакԥхыԛәра рыцын автор изгьы, еиҷызкааз ҳазгьы.

Урҭқәа здыруаз иакәын апоет Вл. Анқәаб, ипрограммагьы еиқәыршәаны, аԥхьарагьы бзианы иҿазыҟаитцеит. Азҵаарақәа рҵак акәзар, уагьы агәаҿанызаара иман, ақьаад днаԥхьаны еразнак аҵак аҟаҵара шиқәшәозгьы.

Гудоуҭатәи акультуратә Хан аҟны акәын иахьымѡаԥысуаз. Ажәалагала ҳәаны ажәа зыстаз апоет Борис Гәыргәлиагьы, аинститут ицҭаз Возба Анатолигьы апоет ихцәажәеит, ажәа бзиақәа ихырҳәааит. Нас ахәылпаз мѡаԥызгоз иара автор иакәын. Ахәылпаз мѡаԥысит иубилеик аиԥш, даара ибзианы. Ари раԥхьаӡатәи хәылпазын ҳпоетцәа рыла имѡаԥаагаз, убри акәхап даара азҿлымҳара аманы изымѡаԥысыз, авторгьы игәы шьтнахит: уажәраанӡа изаҵәны зхы зыԥхьаӡоз – «сызҭахугьы ыҟазаап»иҳәартә иҟалеит. Ус шаҟа хәылпазы мѡаԥызгахьази, аха Вл. Анқәаб изкыз уи автортә хәылпазы сгәалашәараҿы мшаҿены еиԥш иаанхеит. Даҿеакгьы сгәаласыршәар сҭахуп.

Вл. Анқәаб иреиҕьыз иажәеинраалақәа аурысшәахь еиҵаганы иман, аԥсшьацәа ҳанырԥыло урҭ ракәын дзыԥхьоз. Зегьы ирыликаауан «Сан, бабаҟоу?» захьӡу ажәеинраала. Ихаҵагьы ус акәын дшыҟаз. Уи данаԥхьоз, иан лҷынӡа ибжьы наӡозар аиԥш иԥхьаӡаны, игәырԥшааганы акәын дшаԥхьоз. Сара еснагь сырзыԥшуан уи изыӡырѡуаз. Урҭгьы ажәеинраала дара ирызкушәа акәын ргәқәа хыҵхыҵуа ишизыӡырѡуаз. Иҟан аҳәса быргцәа зылаҕырӡқәа зыз-

нымкылозгьы. Сара сзы уи ишҽыцызгьы еснагь цәаҳәак сгәы иалакьакьон, исгәаԥхомызт. Уи автор ихаҭа итрагедиа зхылҽиааз ажәа акәын:

«... но русская была»

Ҽнак исҳәеит ишсгәамԥхоз уи ацәаҳәа.

– Ари ҳажәлар раҳаҭыр лазырҟәуа цәаҳәоуп, – сҳәеит сара, – еиҕьын иԥсахзар абас: «Но не абхазской была». Уи ала ахҵыс аҵакы аԥсахӡомызт, насгьы сара исаҳахьан уи иан доурысӡамызт, дбырзен ԥҳәызбан, лсахьалагьы дудырратә дыҟан ҳәа, аха уи смыраргамаӡеит.

Валодиа даахәыц-хәыцит, аҭак аҟаҵара дахымыццакыкәа. Иҟан дзызхәыцшазгьы: ганкахьала итрагедиа зхылҽиааз ажәа, егьи аганахь ала – ҳажәлар раҳаҭыр.

– Ус еиҕьзаргьы ҟалап, – иҳәеит аҵыхәтәан, – уаҳа ацымҵакәан. Уи ашьҭахь хәылԥазык аҽы сгәы хыҵхыҵуа сизыԥшуеит – уи ацәаҳәаҽы данлеи, еимга-еимцарак дааҭгылан, инациҵеит – «Но не абхазской была».

Уажәраанӡа ари ажәеинраала здыруазгьы ирызгәамҭартә ауп дшаԥхьаз. Ишааиуаз ихаҭагьы дашьцылан, ус еиҳа еиҕьны ибо далагеит.

Абасала, урҭ ашықәсҟәа раан ишызбоз Вл. Анҟәаб арыҕьарахь даақәгьежьны, ишьара даақәлеит: агәра игеит дышзаҵәымыз, аҩызцәагьы шимаз, иажәеинраалақәагьы згәаԥхоз шырацәаз. Иахьа уи ауаҩ санизхәыцуа, схы иаҷьысшьоит усҟан аҩызара ахьизызуз. Ус иҟоуп арҿиаҩы иҟазшьа, дбаагәароуп, иҩымҭақәа згәаԥхо аныҟала – уи иара изы игонораруп.

Никәала Ҳашыг
1998–2010

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

СЫШЬХА ЗИАС

Аҽыҟә аҽоуми са сахьиз,
Бзиа избоит сышьха зиас:

Мап, уажәакәым уи анҽыха,
Хаҳәи шьанҵеи зегь ԥыххаа,
Абахә, ацаҟь наҟ еиҩыхаа,
Илнахижьҭеи амҩа ҭгәыхаа,
Мап, уажәакәым, акырҵуеит,
Сышьха зиас ԥхьа ицауеит.

Ԥаимбар ҭыԥуп са сахьиз,
Цқьа игәашәҭишь сышьха зиас:

Иахаҕьаз-ҕьазуеит абахә дуқәа,
Аԥсҭа еиужьқәа иахьҭысуа рыкәа…
Абаҳча хырхуеит ласкьа аҽыҟәахь.
Ԥшак ҽыгәкааҙа ааигәа идәыкәуп.
Архаҟәа аҵашьшь иара ржәуеит,
Нас аҽеаҩра уаҟа иԥжәауеит.

Еиҕьу абаҟоу са сахьиз!
Игәзырҳагоуп сышьха зиас:

Асаркьа агәеиԥш икәеикәеиуа,
Ацыԥхьқәа амраҽ икәеицеиуа,
Ашьабсҭа зыжәра уахь ианлеиуа,
Лҙара еихатыруа дшеишеиуа,
Лыжәҩа иқәыргыла аԥҳал,
Уахь данылбаауа аҭыԥҳа.
Ирзымдыруа ҭыԥым са сахьиз,
Баша имҩасуам сышьха зиас:

Ақыдқәа кылнагоит еижәцала.
Аԥьықәреи иалнахуеит ашыла.
Илашоит сгәараҷ иҭашыла.
Анкьа сныҡәалон са ҽыла,
Уажә сахьцаша сагауеит,
Уи аҽеаҵкьыс иццакуеит.

Агәыжәлара цәгьоуп са сахьиз,
Амшцәгьа ацәымгуп сышьха ʒиас:

Амш анцәгьоу, анаатә анасуа,
Игәрымуа, ииуа, игҷыԥа-гҷасуа,
Аԥьқәаҵәҡьа ыҵҳәаны ирыгәҭасуа,
Ирбылгьо, икыдҡьо ауп ишымɷасуа.
Усҡан қәыԥьмоуп, имлашьуп,
Алакҭаҵәҡьагь хәашьуп.

Амра атәылоуп са сахьиз!
Ҭынч имɷасуеит сышьха ʒиас:

Аҭынчра анықәу аԥсабара,
Ахәыҷқәаҵәҡьа амра ацара
Иацәыхьчо, иархьшәашәоит аґґараҷ.
Иаɷызаха ахҭҡьара
Иҭрыс ицозаргьы, закәи?!
Агәкыра аҷықәуп ишеибакәу.

Малла ибеиоуп са сахьиз,
Иҵаулоуп сышьха ʒиас:

Хыхь-хыхь иқәланы имɷасуам.
Анышә ыҵжаауа, иԥхьацо,
Ахаҳә ыҵҳәо, ирбылгьо иаҵоуп.
Есааира иласкьоит адгьыл аҵахь,
Уаҡа иҵәаху еилнакаарц,
Жәлары ицәырганы иднарбарц.

Аԥсынҭры дууп са сахьиз,
Акы иннакылом сышьха ʒиас:
Ашоура цәгьа иазҭарбашам,
Иҳәынҷа атҵаа захатәашам,
Џьара икыдхалан ҟалашам,
Џьара иныҵабангьы ицашам,
Амшын ду аилашраҿ џьара,
Хәҭакны иалалоит иара.

ИУАСҲӘОИТ ИҬАБУП

Аԥсҭазаара иалоу ԥышәо,
акырқәа сеимдахьеит:
Аколнхараҿ зны абна хыцҟьаа,
аужәрагь сырбгахьеит.
Сбаҳа аҽыѡҳәа арацәа иатҵҳәо,
ашахта сҭан зны.
Ашьҭахь салалеит атеатр,
асцена сгәаԥханы.
Зны сшәарацон, ашьха сыҟан,
усҟан са сыхьчан,
Даҽазныхгьы ҳтәыла гәаҭо,
ныҟәара сцахьан.
Умгәырґьар ауам уахьнеилакь,
аԥсҭаазара аншуа,
Саргьы самаʒан схагала
ахаҿы лашауа.
Ашәа сҳәон енагь сангәырґьоз,
Сшәаҳәоит иахьагьы.
Ҽазны еиԥшым иахьа сгәырґьа,
иаухеит сцәаҳәагьы.
Аԥсҭазаара снапс-аалс
иангәасҭақәа абас,
Салашәарац ҭоурыхк аира
исыман лахьынҵас:

«Убри ашықәсан, аа убриаахыс
Аҟәа аинститут,
Факультеткаҿ аԥсуа секҭор
ҿыц дырѡегь иаартуп,
Насыԥ сымоуп, саргьы срылоуп
астудентцәа сыччо,
Сыѡнагылоуп аудиториа
амырхәаг ѡнаҷҷо.
Азачот ашәҟәами иску,
аа, абар ижәба!
Са сызгәыргьо исоут азакәым
аԥышәараҿ хәба:
Сыԥсҭазаараҿ зегьы раԥхьаӡа
асессиаҿы саннеи,
Иахьа исҭиит аԥышәара,
схатәы бызшәа, аиеи!
Схатәы бызшәа,
избоит ушҿиауа иахьа,
Аинститут аҿгьы иаламгеи
уара утҵара!
Ҳара ҳпартиа, уара уҿаԥхьа
суалаз сыкәԥаѡуп.
Ҳастудентцәа зегь рыхьӡала,
иуасҳәоит иҵабуп.

СЫПҬСА-ҬЦЛА

Схәыцын. Сара усҟан сҵаѡын,
Сышкол аԥхьа еиҵасҳан ԥса-ҭцла хәыцык,
Савагьежьуа исрашәон иахьа ѡынтә,
Иҟалозма ихҵәар ма махәык?!

Зны ашколахь санаауа шарԥазы,
Арҵәыга азаазгон иԥшааны.

Зны аншоуроу, аԥхын хәылԥазы,
Аҳы аҵасҭәон лбаантәи иааганы.
Сара исызҳауан, сгәырґьо аҵара сҵауан,
Ашкол саналга сеиҵбы игеит сҭыԥ.
Усҟан сыԥса-ҭла иќат-ќато зызҳауаз,
Ԥахысхьан инсыжьыз сышкол ахыб.

Абар, ицеит уи аахыс кыр шықәса,
Избоит сқыҵа зынҳаск иԥшҳахеит.
Сҵара салган саауан, исгәалашәт сыԥса:
Сгәы иаанагон: «ашкол аҵкьыс усгьы
еиҳахеит».
Избап!
Сынҵалеит, нас ашкол агәар,
Арҵаԥцәа аԥьԥьаҳәа ихәмаруа еилан.
Иабаќоу сыԥса-ҭла?..
Ари аума?..
Абар!
Ҭла духеит иашоуп!.. Аха ашкол изеиҳам.

Иахадыргылан ашкол даҷеа етажк, иубар,
Сытԥла иахысны аԥада ицауеит.
Сгәы хытхытуан сахьԥшуаз, исҵахын исҳәар:
Сытԥла иацлабны ашколгьы иазҳауеит.

АПҲЬАРЦА АИРҲӘОН АХӘЫЧЫ

Иаха ссасын уа, санҷыха,
Сгылан сҷеиласҳәеит сара.
Слымҳа инҵасит амузика бжьыхаа,
Сналбааит исаҳаларцаз сызхара.
Уажә ҳәарада, аԥшәма араќа дызбо
ԥьысшьоит,
Икны дыштәоу аԥхьарца.
Аха, дангәасҵа Антипа хәыҷы, кыр
иԥьасшьеит,

Иику иара даҟараҙам.
Абжь агәкыра ихы-игәы аиҭаҙан, ибом уи
Сшихагылоу сааигәаны.
– Уԥсынҵры духааит, – иашәа дызҿыз
анынҵәоуми,
Илахь снагәҙит слаҟәны.
Арԥыс наҙак иеиԥш, дҩагылт ашырҳәа
саниба,
Дынсыхәаԥшит дыԥхашьауа,
– Утәа, уԥхамшьан, иарҳәала, – сҳәан,
нас Антипа
Днасыртәеит, ихы шьышьуа.

Инеиҿишьуа уа арахәыцқәа, иҩбамтәкәа
сажәа,
Дналагт аԥхьарца арҳәара.
– Саб исирҵеит ари…
Са изҙбит ари ашәа,
Ибзиоума?.. —
Дҵаауан иара.
Имасырҿхәауан. Уеизгьы ибзиан, ҳәарақәым.
Инышәшьалон дыжәбар шәаргьы.
Сгәы архыҵхыҵуан уи ашәа… Ахәыҷ иакәым,
Изыҙбрым аҟаза наҙагьы.

Сгәы аатҭәырҧьааит, гәалашәарак араҟа
иснылан:
Антипа иеиԥш анкьаҙа абас,
Зыжәлар рмузыка ашьаҭа шьҭазҵаз
Урыстәылан,
Глинкагьы дхәыҷымзи нас…
Глинка имҩа… Ус иҵшәоума?!. Умҩа
ҟьаҟьоуп,
Антипа, уара иузҳа!
Уанылартәы ужәлар хәыҷы рҵоурых
адаҟьа,
Рмузыка ашьаҭа иазырҳа!

АВТОБУС АҨЫ

Автобус неиуеит ишьҭхысааны,
Иргәылћьаны адәқәа.
Иҟам амҩа џьа инхьысҳаны,
Иааигәахоит Москва.

Иргәылҳәҳәо Аԥсны ашьхара,
Ерцахә ҳарак ду
Иаҩызаха, уахьԥшуа ахара
Иубоит МГУ.

Аха иахьцо уи ахь акәым
Автобус ҳазҭоу.
Ара астудентцәа рхаҨсахьақәа
Збоит изеиԥшроу:

Рхақәырԥс иаҨуп џьоук аԥхьара,
Џьоук рмуза ԥытлеит.
Ианиҵазаап игәамԥхара,
Ана аʒә акы иҵәаҕәеит.

Анапҩыра жәеинраалақәа
Ишрыхәаԥшуаз џьоукы,
Аʒәы акритика дналаган,
Инықәиҵеит икәыкәы.

Абан гәыԥҩык рхы еидкыланы
Ирҵауеит ҵатәык.
Џьоукгьы анаћа еидшыланы
Ирымоуп еимактәык.

Колиа урҭқәа акы игәалашәом
Автобус ахьҵысуа,
Иан лгараҨ дгароушәа
Илацә еиқәыԥсоит.

Иҟалап, дшыҩуаз дмыцәакәа
Иршазар иаха?..
Анахь аҙә ицәцәоит инхәыҵакуа
Аҭаҭын ацбылха.

Схәыцуеит, схәыцуеит сахьрылаҧшуа:
Абарҭ зегь сҩызцәа роуп:
Адунеи рыҙбахә ахалашауа,
Зызҳаша рацәоуп.

Автобус неиуеит ишьҭхысааны,
Иааныжь ҳанхарҭа агәар.
Игылоуп зынҙа аҽеиҵҳәаны
Ҳаинститут, абар!

Сгәырҧьоит, сгәырҧьоит гәыкала,
Есымшагьы абра,
Ацәажәабжьқәа гоит аҧсышәала,
Аҧсуаагьы ҭоуп ара!

* * *

Ахышә аасыртын сҩаҧшызар,
Аиаҵәа ԥьоуԥьоуа иаасҽаҷҷеит.
Саашанхеит. Избо закәызеи?
Уаха аиаҵә рыҧхашьа ҿакхеит.

Аха сындәылҵны снаҧшызар,
Аиаҵә шыҧхац иҧхоит.
Ахәаҿ афымца адыркызаап,
Уи ауп сызжьа. Уажә избоит.

АКОМБАИН «ДОНБАСС»

Адгьыл аҵаҿ акомбаин
Ҧшьаала иҳәазоит,

Сынхәыҵс-аахәыҵсуа саргьы сааин,
Слампа ансырҷҷоит.

Асаба хылоит еилаԝынтуа,
Арацәа еиҟәыԥԥоит.
Агәалқәа еилыԥьԥьа-цырцыруа,
Иԥыххаа ицоит.

Амҳаԥҵәқәа ашыԝ-сыԝ ҳәа,
Аиҳәа мԝа дырҭәуеит.
Уантәи еизыҳәҳәа аԝԝыҳәа,
Адаҷ цқәа иргауеит.

Сыжәԝахыр надыстцан ҵагылак,
Гәдула сазыԥшуеит «Донбасс».
Иаразнак хәыцрақәак сыргәыларкт,
Сгәы иаҳәоит абас:

Ашьха шлақәа рыҵаҟа,
Ашахтиорцәа ҳусура мариахеит,
Иҭабуп донбасстәи ашахтиорцәа,
Иаҳзаазҭиз акомбаин — адомбеи.

АШАХТА КЫЛҴӘАԜ

Иаԥхьа ацаҟь иҷагылоуп,
Аха акы даааннакылом:
Дыргәылала ахаҳә, ашьанҵа,
Икылҵәо днеиуеит адгьыл аҵа.

Шьаҷак иаԥхьа иԥиҷуеит ацаҟь,
Аелектровоз уи ҭнагоит иаҵақь.
Ашьҭахь уаҟа уи дааҭгыла,
Ирҕәҕәоит иаҵаргәо аҵагыла.

Шьаҷа-шьаҷа абас ԥхьа днеиуеит,
Илампа иааигәара ишеишеиуеит.

Иаԥхьа аҿерыцәгьа игылоуп ацаҟь,
Аха шьҭахь дгьежьуам ахаҵа!

Шьаҿа-шьаҿа ԥхьаҟа днеиуеит,
Илампа иааигәара ишеишеиуеит.
Аԥсны ашьхара уи дызгәылоу,
Ахра рҿҭыга изхагылоу,

Иҵәахны иамоуп амал беиа:
Аразны, ахьы кәеицеиуа,
Аха раԥхьа Аԥсны ахацәа,
Игәарҭан иҵырх'уеит арацәа.

Арацәа ахьыҵоу адгьыл аҵа,
Амҩа неигоит афырхаҵа.
Уи изеиԥшроу ала ицашьа,
Ахьгьы дазнеиуеит уаҵәашьҭахь.

АБҴЬАР ПАЛАТА

Москва. Кремль. Абҵьар палата.
Лакәны иумаҳацзар аиԥш збахьада!
Алакәаҿгьы изеиҿкаахом амал ариаҟара:
Ахьтәы ҿуардынқәа ахьгылоу араҟа,
Унавсуеит ианшьала иалху алтәык,
Аҟаза инапымҭазы унахәаԥшны знык
Ахаҵа, ашәҵа,
Аҳәачаԥа, аҟама…
Алмасла иқәҵа,
Иахәу ҿаҟәамам!
Араҟа мацәазк раион дук иаԥсоуп.
Библиак ацәа миллион хаҳә ҭаԥсоуп…
Шәҟәы заҵәык асахьаркра ахә иамам
ԥхьаӡара,
Нас шаҟа маҭәаҟоу араҟа?
Исызҳәом.

Саадәылҭит. Ахәыцра саман сҭагала.
Сыхҭеикыхт зҭаарала сдырк уа дыспылан:
– Уара, ани убоу?.. Игәоуҭоу асаан?..
– Ишпаҟаҵоу умҳәауеи ма ани асаат!..
– Идумзи анкьагьы аурыс напҟазара?...
– Ишпа нас! Идумкәа!.. Сиршәа иҟаҵами!..
Исҳәеит амц. Мамзар схы аҟазара иазцама,
Иаагашьоу сшазхәыцуаз ари аҟара амазара:
Ари жәлар ршьоуми? Жәлар ирылцәцәааy
ршьоуп.
Алаҕырӡ ахьыкәкәа, агәаҟ ԥхӡы ахьшоуп
Ишыҟоу. Анхаԥы ибҕа хәаны
Иааирыхыз ауми игәаҟра еилашуа.
Миллион хаҳә анҭеиԥсо аҟаза дтәаны,
Миллионԥыла инымҭәози аԥьажәлар млашьуа.

АШӘА «ԤЫЗАК» ИЗЫН

«Ԥызак» дсымоуп иахьа сара,
Иԥсы сыхҭниҵоит, ҳәарада.
Ибла сазбом изхара
Сԥьыба акы анҭоу, уарада!

Иаҳфо иаҳжәуа ҳаилахәуп,
Иахьа исымоуп, ҳәарада.
Иара итәы макьана иҵәахуп,
Ҳаиԥызцәами, уарада!

Анамыс азын иара
Иуҭахуазеи, ҳәарада.
Астол узырхиар уара,
Мԥас диаиԥижьуам, уарад!

Уи дансыцу сшәом сара,
Дуаԥы ԥьбароуп, ҳәарада.

Уадаҩрак ҳҭашәан иац ҳара
Ахҭҟьара дацбналт, уарада.

Аизараҷы жәаха сара
Исаҙбон. Гәаҕлоуп ҳәарада.
«Дысҩыза» бзиами иара
Ҷымҭкәа ичҳаит, уарада!

Аиаша азыҳәан иара
Ихы ишаҭом, ҳәарада.
Дидгылоит амаҵура
Еиҳау змоу, уарада!

«Сҩыза бзиа» сгәазҳара
Дсызҷелымҳауп, ҳәарада.
Иахьа иаун маҵурак
Сыԥшра ихашҭит, уарада!

Аҩызцәа, уи шьҭа шәара
Цқьа дыжәдыруеит, ҳәарада.
Џьара дыжәбозар иара
Шәихамҵгылан, уарада!

Ма уаҵәашьҭахь шәиҭиуеит,
Ихы азыҳәан деиҵамха,
Дшәыҕрагыла хыхь дыхәноит,
Иажәа гәыбзыҕ шәыхнамхын.

* * *

Са банызба уи уажәакәым,
Ҳаицаҷын аҵара.
Баша аԥсуа ҙҕабк бакәын,
Баҷын азҳара.

Ибҵауан аҵара бхы аҭа,
Блахҷыхын есымша.

Ус зегь ыҟан. Лымкаа бгәаҭа,
Бсымамызт сара.

Ааигәа бқыҵала сымԥасуан,
Чаирҭак сынхылт.
Сыццакуан, аха бангәасҭа,
Ҳамҭакы саатгылт.

Быласышьа еигәыргьошәа,
Ачаи қыцә шәыршәыруан.
Акьыԥхьга машьына баҽатәоушәа,
Бнацәаҟәа ԥырԥыруан.

Уи уажәакәым са банызба,
Аха ари ҟалеит.
Иахьа абраҟа, бара аԥҳәызба,
Сгәы ба бахь ицеит.

* * *

Бхы-бҽы агәылԥхаауа бхахәеиларҳә,
Гәилшәа игәыкуп.
Шьабысҭашәа беилыхха-еилыхха,
Бныҟәашәа хыркуп.

Бʒара ҭхәаа, аха беиларҭәоушәа,
Быҟоуп беиқәҟаца.
Зегь еицеиԥшны бгәы рызҭоушәа,
Бҽабызшәа хааʒа.

Ҳалалрала ма блеицәоума,
Бықәлак пату зқәу?!
Нас иҟалеи, бнаԥхы цәгьоума,
Изысцәыбʒазеи сгәы?

* * *

Иҟәандашьшьыраʒа сыкәа иҭалоз,
Аҳауа сгәдыҳәҳәало схала,
Снеиааиуа абаҳчара сышҭаз,
Сынрыдгылт гәилшәтқәак ахьрызҳауаз.

Цас иауашәа сахь ихырхәо,
Апшʒарала сара схыхуа,
Игәылҭәаа шәҭык ипытхьаз,
Сылапш надхалеит иахьҽаз.

Сааилаҳаит, исҭахуп иҽысхыр…
Аха саҟәыҵт — ашәҭ ирылсхыр,
Сымԥасԥуп, џьа инкаршәны сцоит,
Нас уи башаʒа иканʒоит.

* * *

Ашҳам сылоуп, ашҳам,
Сгәаҵа иҭалт сбылуеит.
Хәшәыда са сеиқәхашам,
Сцәа сжьы шуеит, ишуеит.

Са сгәаҭеиуа сықәуп.
Ҭынч сызтәом џьара.
Сыхаара, ашҳам сыбҭеит,
Ахәшәгьы сыҵ бара.

* * *

Ихарамызт – астол амгәаҽ иҵәахын
Уи лпатреҭ, иазыбымуит гәбылра,
Иԥыжәжәа икабԥсеит. Баҵашьыцуеит,
ибҭахым,

Аха лхаҭа сгәаҽы дынхеит, нас бара
Ибылшарушь уанҙа бнеины лыҵцара?

«МАП»

Банаазба амца сыцралан,
Ҭынч самырцәо самыртәауа,
Аццакрагьы схы инҭалан,
Шәҟәык набзызԝит еиҿартәуа.

Исоуз уи аҭак анмапха,
Еиҳагьы сгәы амца еибанаркит.
Быхьҙ ма уи ала исҳәап — ҳәа,
Ажәеинраалақәа крызԝит.

Аамҭа цон уи имҧшҙакәа,
Ара игәасҵеит аҽакы:
Быҧшра иаҵаз сымбаҙакәа,
Сышбеилаҳаз сыццакы.

Ажәеинраала быхьҙ зынԝылоу,
Ари усгьы ҵыхәтәантәуп.
Сымԝахҟьон, сеиқәхеит, ба былоуп.
«Мап» ахьыбҳәаз иҭабуп.

АҘСАРА ЛСЫРҴОН

Зыхьушәа икәеикәеиуа
Иаҿаччоз аҟәара,
Гәышҧахьы иахьԝеиуаз
Ҳаннеилак ҳара,
Дԝышьҭысхуан ҧшьшьаала
Илыкәырша снапқәа.

Нас дынхыриаала
Дысгәыдкыла уа,
Длага-ԝаго аҕгараҷ
Аҳсара лсырҵон.
Иҟәымшәышәҳа лцәа-лжьы
Саԥшәмоушәа искын.
Еилыԥхаауа ицәԝажьын —
Мра шәахәала ишәын.
Аха иахьа,
Дабаҟоу?..
Уи аамҭа цеит.
Дыҳсоит дымшәаҳакәа,
Ибзианы илҵеит.
Амшын ацәқәырпҵа дырхысуеит,
Дааԥсауам ԥьара,
Акалмаҳа даԝызоуп
Далҵәрааула лара.
ԥыхьеиԥш шьҭа уаҳа,
Сыхәда дахаԥом.
Дыхьԝажь ҟәырҷалахха,
Снапаҷы дызбом.
Даԝызаха ажәҵыс,
Амҵәыжәԝа зауз,
Дцеит сгәы амца ажәҵа
Имырцәа, ишакыз.

АКӘЫКӘУ АШӘА

Кәыкәу, кәыкәу!
Умтәан умлаҵа.
Иахьа баша идәықәу
Иҭацәуеит уца.

Кәыкәу сҳәазар, сашәа
Удыруеит унхаԝуп,

Аамҭа умышьҭыроуп баша,
Лаҵара иазкуп.

Адгьыл чашә икажьу,
Ажәла иахьа иазҟьа,
Иҷалап нас ихьԥажьу,
Еихышь алапҟьа!

Кәыкәу, кәыкәу!
Илоумҵои ана?
Анхара анбыкәу
Уажәакәым ианаа!

«Илоуҵаз ааурыхуеит»
Ажәаԥҟа иаҳәоит.
Ҭагалан уҷыхоит,
Аха ихьшәахоит.

Кәыкәу, кәыкәу!
Умтәан уццакы.
Уҩаза бжьых ушыҟәу,
Уахагыл аҿакы.

Акырзуз изыҳәан
Сынтәа аҿаԥра
Ибарақьаҭха, иныҳәан
Иҟалоит ара.

Кәыкәу, кәыкәуу!
Умтәан умлаҵа.
Иахьа баша идәыҟәу,
Иҭацәуеит уца.

АЦЬИ АЛИ

Аџь ааҟәымҵуа ал иахыччон:
«Акы уаҧсам уара, ал,

Аԥшатцәҟьа ма иуххәыцуам,
Умахә хыжәжәо иац иухан.

Амца амҿратцәҟьара уанаалом,
Аʒы улҵуеит уеихәлачы.
«– Сара исҳәом ҽхәарак алан –
Саҟара злоу ҟалом мчы?

Ахыбра дуқәа шьаҟас срымоуп,
Ма суасхыруп ҽаԥьара.
Са сызларсу, сара исылхә,
Иагхом нҵыра нас ғәғәара».

Аха ҽнак зны аʒлагара
Ачархь ҟарҵеит еилаԥса,
Алтәи аԥьтәи рымацара
Ирылхыз амҳаԥцәқәа нҭаԥса.

Алтә аʒаҿ алшара еиҳазаап,
Икыцʒа иҟалеит еилатцәын,
Аԥьтә хәарҽехан, аʒы ихнажәазаап…
Алтә ԥышәарччеит инаԥшын…

* * *

Иахьа сығәғәоуп ҳәа унагыла,
Уқьышә дықәумҵан угәыла.
Мамзар ускаҿ, ԥьа шәеиқәшәап,
Уеиҳа илшар уԥхашьап.

* * *

«Сыжәбома, снеиуеит аидара ду сатцала» —
Иҽыжуан ауардын абжьы хацала.
Иашатцәҟьаны уи аидара хьанҭ ақәын.
Аха, уи аидарагьы, иара ахатагьы

Ирыхо иназгоз акамбашьқәа ракәын.
Урҭ ҽырҭуамызт, ирҳәомызт акгьы.

АКӘЫТРЫХЬШЬИ АЖӘҬЫСИ

Ажәҭыс иазҭаауан акәытрыхьшь:
– Слашәым, сцыркьым, нас ауаа,
Сызхдырҟьоузеи умҳәауа?
Сшаарбаз иасуеит атрышә.
Уаҭкьыс сеицәоума сара?
Уеицәа сҧыруам,
Уеицәа сласуам,
Исыгым ҭырра.
Уаргьы уҧсаатәуп,
Уаргьы убнатәуп,
Аха уҧхарҭом, унарышьҭуеит рыѽны.
Сара агәарҭәҟьа ируам снахпрааны.
Нас ируеи, сызхдырҟьои?..
– Сыхаара, иҟоу умбои, –
Ажәҭыс иаҳәеит уаҟа аҭак,
– Сара сынхоит са схатә ҷьала,
Схәыҷқәа сааҙоит хәаҷа-маҷала.
Сапырхагам ѽнаҭак.
Уара иумоуп грак:
Кәҷышь хыхны иуааҙаҙом,
Арахь кәтыжьда акруфаҙом.
Апшәма лыкәҷарақәа нурҭәахьеит,
Лкәытқәа уара инужьуам,
Нас ишҧыкәу ишуанарыжьуа?
Рыѽны унеиргьы уҭаххеит!?.

ИАҲҲЬЫМЗАР ОҚТИАБР

Сара издыруеит Аҧсынтәыла,
Иҟан анкьагьы еинҭәыла.

Енагь ибеиан аԥсабара,
Сыжәлар ашьҭаҳан анхара.
Ируан, ирфон, итәаҳомызт.
Сас изыҳәа ргәашә аартын,
Дымѡахымга мѡас дрышьҭуамызт,
Рнап рчеиԥьыка ықәҵа иркын.
Ауаа зегь еиԥшым ҟазшьала,
Еизааигәаҳазаргьы шьала.
Џьоук ирымоуп ҽак ҟазшьас;
Арҳәра, ақәылара, аҕычра,
Ажәлар ҭынчқәа рхырҵәара
Шьоук ашьҭаҳан. Урҭ рчычан
Ҳабацәагь – инхаз ара.
О, ҳабацәа идуун рышьҭа,
Шәачагьы зны урҭ рыла
иҭәын.
Ҟрым уҳәа, нас Дон аҳышьҭра
Аҽынҳа дара рцәажәабжь хын.
Зынгьы Қәҭешь ргәашә артын,
Уа аԥсуа ҳәынҵқарра иаҳҵнын!
Нас иумҳәауеи урҭ абаҟоу
Измаҷхазеи аԥсуаа ара?
Ма рымч мырха зегь рҟәаҟәоу
Иабаныкәба нас дара?
Гьангьашрыла еиҵаҭәы
Иқәын адунеи шьоукы:
Ҳгәашә иҵала урҭ сасҵас,
Аԥсуара, аламыс, аҵас
Рхы иархәа еимҵәа ицаз
Шаҟаѡузеи?
Шаҟантәузеи?
Знызынлагь убас иржьон,
Рхала рыԥсадгьыл ныжь ицон,
Дара-дара аҽазных
Еиҽадыргылон аҟама ҭых…
О, нас иҳәатәыми аиаша

Ҳашьаҭа аӡра мааигәахахьази!
Иаҳхьымӡар Оқтиабр, баша
Адунеи ҳналаӡ ҳамцахьази…
Шәымбои аԥсуаа ҳабиԥара
Еиҟәыга иқәыԥсоу аԥсабара:
Ԥыҵѡык ыҟахуп Ҭырқәтәыла,
Сириа, Мсыра, Бырзентәыла.
Урҵ иахьагьы ахәура иҵами,
Есааира иӡуеит рбызшәа!
Ҳара Оқтиабр аԥацәа
Ҳаҷуп азҳара мацара,
Хатә бызшәала иаҳҵоит аҵара.
Ҳаҳтәы ҳамоуп акультура:
Иазҳауеит ҳлитература,
Ҳтеатрқәа ыҟоуп иаҳхатәу.
Ҳасас гәашә шаартыц иаартуп!
Дҟалар анкьеиԥшқәа ҳазжьо,
Ҳаҟам иҷаԥхьа ҳаԥхашьо.
Амилаҭ рацәа иашьара
Ҳара иаҳзыруеит – ҳаиҵаацәоуп,
Аурыс дуӡӡагь ҳа дҳашьоуп!
Оқтиабр уиижьҭеи уара,
Изҳәода иҳамоу азҳара!
О, Оқтиабр, угәы аԥхара
Ныркәаа ҳашьцәагь ирзырԥха,
Урҵгьы ҳа ҳаиԥш еиқәырха!

АХЬЧА АМЗАҶЫ

Шьхаԥшӡа — иахьак сырахә ахьҳәуаз,
Зқьы шықәса раԥхьагь икәазан.
Уахеиԥш, усҟангьы амза зҷаҷҳоз,
Сыҵаҟа ихшьу абахәқәа ҕьазҕьазуан.
Ирҳәоит анкьаӡа ҳашьхарахьтә деимҵәа

Уасахьчак ажәԝан ахь дигазшәа анцәа,
Уи нахыс амзаҿ дырбоит есымза
Уи ахьча ишхәыцуаз иҟәашхаз…
Дгылоуп дыԥшуа, адгьыл ахь аашьа
иʒбразы
Игәхьааигоит убраҟа абри ашьха.
Уахеиԥш амза шеишеиуа иҭҭәаа
Зқьы шықәса раԥхьагьы иԝагылон.
Уаха са сеиԥш убасҟангьы ибла ҭраа
Араатәи ахьчагьы даԥылон.
Дрыцҳаишьон амзаҿ илабашьа кны.
Иадибалоз ахьча арантәи
Зны-зынла гәаныла амзаҿ дцаны,
Диацәажәон уи ахьча иаԥхьа дтәаны,
Адгьыл ахь дыԥшуа харантәи.
Зқьышықәса раԥхьеиԥш амзаҿ уаха
Дгылоуп уи ахьча, аха дгылоуп дшанха,
Адгьылахьтә иацрыҳәҳәо амцабз ҭыхуа,
Иаԝызаха Сасрыҟәа ихҿа, иумаха
Иԝеин, ашьхара, амшын ирыбжьыҳәҳәа
Иахьыҟаз уаҟа хәык инхыҳәҳәан
Иныҵаст, амза зегь рҿыха.
О, ахьча, узыршәеи уԥштәы ухыгга?
Ауаԝы ишнаишьҭыз узгәамҭеи?
Ауаԝы иҟьаҟьаʒа ацҳа нбыжьга
Амԝа ылихт амзаҿы арантәи…
Зқьы шықәса раԥхьа абра ахьча днатәа
Духәаԥшуа гәанылоуп дшузԝеиуаз.
Иубахра уҟоуп уаҵәы ашьыжь схаҵа
Сышҿыжәҵуа уа сҿыхәа ԥаԥьԥаԥьуа.
Уаргьы, нас, амзаҿ зны «иршьҭыз»
жәлара
Ухәыцра, угәырԝақәа унарымҵны
Уаап арахь, санаауа амзахьтә сара
Игәхьаауго адгьыл ахь усыцны!

АԥСҭАЗААРА ҬЫХӘАԥҬӘАРА АМАМ

Ашьха ҳаныԥхәна
ԥсызханы игәасҭаз,
Ихааҙа цәаныррак
сгәалашәара иназҭаз,
Ԥ- ԥсаатәк е иқәҽыҭуа
еихәмаруа рхала,
Инеиуан иԥыруа
ҳа ҳшыҟаз ихала.
Шәарахк уа иаҽазар –
амра аҭашәамҭаз
Бахәык сынхықәгылеит,
аха убри аамҭаз
«Кьиу, кьиу» — ҳәа
бжьык алԥит ажәԥан,
Сылаԥшгьы нақәшәеит
иагәыҬаԥса ажәԥа,
Аԥызагь шацыз
илеиуан хагәҬәы,
Иааҽатҵәит сыҬаҟа
ахра агәаҽы.
Аԥ-ԥсаатәык избаз роуп
иахьа ашьха ҳаныхәна,
Уажә араҟа иԥхьозаап
аԥбагьы аныхәла.
Иҟәандаҙа шьыцрак
иснаҭон адырра;
Иааицрымшәо ишԥеицу,
ишԥаҕәҕәоу рцәаныррa!
Иԥьаҳшьауан шәарахк уа
хымԥада иаҳбахра,
Ҳԥагылан ашарԥаз
хаиҭацахт уи ахраҽ.
Иԥатҵхахеит амрагь
ҳшаҽатәаз мԥакырак.

«Кьиу» – рыбжьы аагахт
сзырхәыцхьаз акырқәа.
Аҩ-ԥсаатәк избац роуп,
амрахь ицәырҭ
Инықәтәеит хаҳә дук
ашәахәа рыншырц.
Еибаргәыбзыԥуа,
акы рҳәоушәа иҟәынд-ҟәындуан.
Еибагәӡуашәа
рыхқәа неидкыланы иҟәырҭуан.
Иааҭгеит убасҟан
сыварақ аҭыкь.
Сгәыла иоуп,
дтәан дыччо
Ишәакь инацәа аҭак.
Илҭалазшәоуп ахаҳә
абахә илалшәа,
Сыбла ҩеихысхаанӡа
Аҩыза ишлавшәа.
Иугәыԥзеи, о, уара,
сгәыла гәаҭәажәпа!
Шәизыԥшишь, иеиԥш ԥьара
гәымбыл дабажәба?
Аҩызагь уа инхозма,
инықәԥрааит иаразнак
Иҟалазшәа адунеи
хырзаман еиласрак,
Игәы иалсрым арысҟак
изыхьыз дуаҩызар?!.
Қаамеҭ аҷыцхәацәо
илашьҭалт аҩыза.
Икьиуа, иуазыруа,
иаацрымшәакәа уаҳа,
Иахаԥыруа, иахагьежьуа
инадтәалт иахькаҳаз
– «Уааԥшы сыхаара
ҳаԥрып уааԥшы!

Иухьи, уа узкажьуи
ашьаʒа ухьшы!»
Иаҳәоз абас акәзар
здырхуада уаҟа.
Иԥыруан, еиҭатәон
иҵәуан игәаҟуа.
Саргьы исызнымкылазт
сылаԍырʒ аасҽыкәылт,
Сѡагылан уаҳа
сынхьамԥшʒакәа сдәыкәылт.
«Аѡыза шаԥьабо
ицашт инкаԥсы…»
Сахьцоз икылахон
сҟарҟы сыԥсы.

* * *

Шьыбжьышьҭахь уи абахә
саҽысны сеиҭацон,
Иагьгәасҭеит ѡ-ԥсаатәк уа
иныкәтәо, инеиҭатцуа.
Саагәырґьеит: дзеихсыз
ахаҭа, ибзахама?
«Мамзаргьы, – саахәыцит, –
ацынхәра ԥшаахама?»
Нахьхьи икажьын,
ишьыз ахь слаԥшызар,
Анҭ ѡахьхьи еидтәалан,
еиҷеырбо уҭахызар…
Аԥсҭазаара шԥаҟакәоушь,
схәыцуан сгәы ԥжәо…
Аха, мшәан агәырѡацәгьа
амаа ҷахжәо,
Амра ԥьа имгылои
ԥьара ианҭашәо!

Аҙыблара ргәаҟракаҟәа
умҩаҽы итәап.
Аха аԥсҭазаара
иамам ҭыхәтәа!

СЫМХЫ

I

Аҟәынџь хыцҟьаауа сынхылеит
ааԥынра анаа.
Иҟәшәо, иҟәшәо инеиқәсырчаҟәеит
нас ара-ана.
Амцабз хәмаруа иныpхылҭит,
аццышә еилаҩҩуа.
Ашьҭахь алҩаҵә инхчылаз
налаҙт аҳауа.
Сгәы нсыҵԥрааит, аԥхҙы ԥхьаҳәа
санҩаха уа схы:
Ушԥаԥшҙаха са сукәыхшоуп
сыдгьыл – са сымхы.

II

Аҽа анҵысы ижәыpҭрахеит,
ацгәыхш ахаԥа
Ҕаза – ҕаза иныбжьакуа
адгьыл цәырқшаԥа,
Инеиваԥсо агәал ҟьаҟьа
ахаҭагьы хырҷа,
Ицәаҙәаны снахысит уа
амхы ҭырффаҷа.
Сгәы нсыҵԥрааит аԥхҙы ԥхьаҳәа
санҩаха, уа схы
Ушԥаԥшҙаха са сукәыхшоуп
сыдгьыл — са сымхы.

III

Аҳәиҵә, аҳәиҵәҳәа ажәла ақәыԥса,
дырԥегьх ицәаҕәа,
Ачалт — ҳәҳәага нхыршәланы
иаанмыжькәа цәаҳәа,
Агәал ԥыххаа, иҟәымшәышәҙа
иагымкәа гәҙара,
Еиқәырԥызаа амхы зегьы
снахысит сара.
Сгәы нсыҵԥрааит аԥхҙы ԥхьаҳәа
санԥаха уа схы,
Ушԥаԥшҙаха са сукәыхшоуп,
сыдгьыл — са сымхы.

IV

Аҽеага иамгакәа ҟалома
ԥьа ҳаскьынк нхар:
Аҽеыԥ-аҽеыԥҳәа инаҵшьуа
еилыхны смахәар,
Имраҕакәа, самеигҙакәа
ажәпара ԥҟаны,
Снахысит уа иадҳәҳәала
амхы рашәаны.
Сгәы нсыҵԥрааит аԥхҙы ԥхьаҳәа
санԥаха уа схы,
Ушԥаԥшҙаха сукәыхшоуп
сыдгьыл — са сымхы.

V

Амхы аншәы – ианыҟала
иҽыхны аԥьыԛәреи,
Инымԥанҵо смагана ҵар
аԥҳә бырфын архреи,

Иҽаҳәа-ҽаҳәа анымԝакәа
реизгареи џьара,
Атԯла амахә аҽы анеиқәтԯареи
саалгеит нас сара.
Сгәы нсытԯпрааит аԥхʒы ԥхьаҳәа
санԝаха уа схы,
Ушԥаԥшʒаха сукәыхшоуп
сыдгьыл — са сымхы.

VI

Ауардынала, – машьынала
аҿаԝра аазган,
Ихьԝежьʒаха еитԯарпапа
аца ҭәит абан.
Анхаԝ ца ду зегь зааʒауа:
дтԯаԝыз, дыртԯаԝыз,
Дусуԝызааит, дхантәаԝызааит,
аҭахыз дышәҟәыԝԝыз!
Зегь ааʒоит,
Сгәы аздуун
Санԝаха уа схы.
Са сукәыхшоуп, са сукәыхшоуп
сыдгьыл — са сымхы.
Са сукәыхшоуп уа иаарыхуа
уныҳәаз анхаԝы!
Угәараҭа барақьаҭыз
ҭеила уеитԯаԝԝы!

СҚЫҬА ҬАГАЛАН

(С. Есенин иҽырԥшәа)

Амԝаду саныла ахәызқәала снеиуеит,
Зны-зынла сааҭгыла игәасҭауеит
снаԥшын:

Ашада асы леихьеит, ашьхара цеицеиуеит,
Алада иԥьоуԥьоууеит ахара амшын.

Абаҳча еижәхнышьшьыла, иалшәшәо абҕь
ҽежьқәа,
Џьара амахә архәан иуҿаԥхоит аҵәа.
Еиқәҿырҧуеит аҵлаҿ иахьырҧаауа
ажьқәа,
Ана аԥьықәреи ҿырх’уеит аԥьԥьаҳәа
анхацәа,

Снымҽахытцит амҽа, иарбану сзеилаҳа;
Атама, ахәырма, мамзаргьы алаҳа?!
Сыԥсы цәгьахацәазаап, аха исылшом
уаҳа,
Сгәы иалоуп исзыфом иҿысхыз аҳа.

Ажьҭаам сынитцалеит: – Уа бзиала
илбааша!
Ҭагалан даҽызоуп, игәы артуп анхаҽы:
– Уа бзиара збаша! Уа бзиара збаша!
– Жьымжәак ыф, дсыдххылеит
исиржәуашәа аҽы.

Даҿеаҙәы уикыхуеит: – Имфакәа
ушԥавсуеи?
Исҭаауа каҷыҷуп, Маница бласы!
Жьымжәақәак изалхи!..– иабазго,
сагьышԥавсуеи,
Иумфо аума ақарбыҷ еиԥш ахаа-цәа
аҟәныссы!

Снеиуеит ус ԥшьшьала, ашлиапагьы
схахуп,
Аурысеиқәагь сышьоуп иҵбааҙа
анапқәа.

Џьоукгьы, исымдыруеи, дԥагьахеит
шыргәахәуа,
Изиҳәагь уи акәхап абригадир уа:

– Амыркыцьы уацәшәозаап уеиқәа
ҭыркәакәа,
Ажьҭаара уаҳзааит ҳәа ҳаҟахын ҳара...
– Уи азыҳәа смаазаргьы ишԥа ажь
сымҭаакәа,
Иаажәг ашахеи, амҭәышәи сеиҭахом
сара.

Ажьҭаара, аҿагакра, – изымбацкәа
анхара,
Ишԥыкәу ақыҭаҿ ишԥасызҳаи нас.
Иаажәг ашахеи амҭәышәи, сыхиоуп.
Еиҭахара
Амҭәышәымхѡы ибмыхьын, ишлеилак
бымҭас.

Амахә сахьынҳала иахьа скыдылт атԥла,
Сымҭәышә аркуп сыбԥа ашаха
ацырҳәҳәа,
Сшазыласу жәбома, смахәҿа акәзар
ишԥацлеи
Уааи, ҳаицлабып Кәасҭа, изҭаауа ҳаиҳа.

Мап, мап! Усцәымшәан махәыкгьы
сцәыхҭәашам,
Мамзаргьы иубашам ажьыргәыц каппы.
Амахә аҿы ма сзымнеи жьымжәак џьа
инхашам,
Уааи, хаицлабып Кәасҭа, иусҭоит снапы.
Ауаа ҕьацоит анхараҿ, атԥла гылоуп
дацла,
Дарбан изҭахымда бзиа дчарцы?

Амахә сахьынҳала иахьа сыхәнеит аҵла,
Уаҵә ѡыла иԥхеиԥхеиуа астол хиарацы.

АФИДАҬРАҽЫ

Аҽеыларҟә имѡасуаз
иԥхашьа-ԥхаҵо амра,
Ицашам шьҭа ҽенакгьы
иац аҵкыс ихамла.
Ашьха асы ихыҵыз
леин аԥсҭа абжара,
Иҽаҟәа иаҽыгоуп,
иаархоушәа алар...
Ихьшәашәаҙа ицәылашьшь
иҟалеит аамҭала,
Аԥсабара еилнахит
аҙынра ианҭала.
Ихаххала аҵла
махәык иҽам бгьык.
Рдәынак ҷьа иҽықә-ҽықәуа,
иахыкәласуеит маҕык.
«Даҳәыҟә иҙы» агәаѡа
убасҟан ашьшьыҳәа,
Сынхықәгылт избарцаз
зыбжьы гоз аҧьҧьаҳәа.
Аԥсабара цәылашьшь
алзцода ацәа?
Анхацәа ракәзаап
иҭан уа аҳәса, ахацәа.
Ауааҳәцәа ачараз
иааргошәа амҽы,
Иѡарҵәха инеиқәрыжьит
аказарма ахаҽы.
Ақәабқәа ирҭажь,
нас иржәуашәа акәац,

Иатҵырдды амца
ирбылуан џьоук ауац.
Ирхәуашәа ашыла
џьоук уаҟа афрыназ,
Ианрыжьлон алыхәҵа
арҵәыга хазына.
Ацәаҳәақәа ргәылгауа
џьоук ҽагала иркәакәан,
Абаашьапы ркуашәа
икәдыршон урҵ уаҟа...
Аѡн ҽыц идыргылаз
иадыркуашәа ахышәқәа,
Апеиџьырқәа рхырѡон
ацәаҳәа ҟәымшәышәқәа...
Бзиа жәуааит, иахьа
абас зус ҟазҵо еиԥмыжьла,
Аапынраз аиҵаҳатә
иашьҭамларц инҽеыжәла.

АРҴАѠЫ

Аҟәатәи аҳәынҭқарратә рҧаѳратә институт А.М. Горки ихьз зхыз афилологиатә факультет аԥсуа ҟәша рапхьатәи аушьҭымҭацәа рҧара хыркәшан 1959 шықәсазы.

Зан илԥа гәакьаҵәҟьоу ҳәа ззырҳәаша
шәакәзааит,
Шәаԥхьа агәашә аатит, шәымѡа хир
ақәзааит.
Шәара ан лԥа еиҳабы иахьа ацә шьхәа
зкуа,
Шәаб иуҵра аҭаххаргь иеилаҕьаз
мақьазааит,
Ишьҭышәх адәаҙа кәакь аанмыжь ԥхьа
игауа.

Шәаб иуҭра – шәыԥсадгьыл – Аԥсны
гәзырҳага,
Амшыни ашьхареи ирыбжьаччо амырхәага,
Уи еиԥуу тәылаҷацә абаҟоу ԥьара!
Ауаа ракәу иамоу уи аԥшӡара шәагас,
Абаҳча акәу, аҳауа акәу сыздыруам сара.

Иахьа агәашә шәынҵыҵуеит дыррала
шәеибыҵа,
Ажәлар ишәыздмырхәар шәдырра
зҵахыда?!
Шәавымсын ауаҩ ицрыхуа агыгшәыг!
Арҵаҩы дықәԥаҩым ҳәа згәахәуа ахыда
Ажьа даҩызоуп уи ашәаргәында-арныг.

Арҵаҩы дааӡаҩуп, арҵаҩы дҟажахроуп,
Арҵаҩы даӡӡеиуп – анҵәҟьагьы
диԥсахроуп.
Зегь илоуп, имоуп уи аблақәа жәаба
Ахәыҷы даниуа кәицк ԥьара иҩрахуп,
Иҟалома уи ҷыцәаар арҵаҩы имба!

Уи акәиц мырцәакәа еиҷеикуеит амца,
Уи амца еибакуам ҳәа аӡәы иҳәаргьы
ихамҵа,
Иалихуеит ар рымца жәларык арԥхауа.
Ҳәааа амам ҳашьхауаа ргәырҵҟәыл, ашьанҵа
Акәиц реиԥш аҷеыԥхәа ихәыҵҟьа
икаддуа.

Са игәасҵоит ашықәсқәа срылԥшны,
иубома,
Иуцәмыцәаз еибакыз акәиц шьҭа
иԥсуама,
Адунеи ихьӡ ахыҵәеит уара уҵаҩы.
Сузшьыцуеит аҩыза, сымшьыцыр ауама

Са зсакәми уи имҩа зԥшааз арҭаҩы.

Саргьы зны уара уеиԥш арҭаҩра схы
азыскын,
Ҩышықәса ҳаилан, ҳнапы злакыз ускын.
Аха са исзынамгӡеит, сцеит ҿаԥьара,
Уеизгьы, мап, сшәыцуп, изҳәада ҳус
ускым,
Ҳаргь шәа шәеиԥш ҳашьҭазар Аԥсны
арккара.

Абызкаҭаҳара зыбла иху, ҳқыҭаҷ
Џьоук ыҟоуп иахьагьы аҭас хәымга
зхьынҳалоу,
Урҭ рақәԥара шәуалуп, аҩызцәа,
ижәдыр!
Иахьа агәашә шәынҵытҵуеит дыррала
шәеибыҭа,
Аҩызцәа гәакьақәа, иақәзааит шәымҩа
хаир!

АҞӘА АЗЫ АШӘА

Ухьышьаргәыҵ ҿыӡәӡәаауа амшын
уаԥхьа иччоит,
Алмасшәа уԥьоу-џьоууа уахь уҵыӷӷоит …
Амра иахылҵыз ашьха аҭыԥҳа
Сукәыхшоуп, Аҟәа, са сгәацаԥха.

Уԥшӡара ихнахын аԥсыӡқәаҵәҟьа ара
Аӡеишьылра иалԥо — урызбом рызхара.
Амра иахылҵыз ашьха аҭыԥҳа
Сукәыхшоуп, Аҟәа, са сгәацаԥха.

Аԥҳәызба напҟаза илсызшәа ауарҳал
Аӡынгьы ааԥын ԥштә амоуп ухсаал.

Амра иахылҭыз ашьха аҭыԥҳа
Сукәыхшоуп, Аҟәа, са сгәацаԥха.

Убаҳчара сыҭашьшь саннеиуа сара,
Амҭәыжәԥақәа саузшәа сҟалоит
сышԥырра.
Амра иахылҭыз ашьха аҭыԥҳа
Сукәыхшоуп, Аҟәа, са сгәацаԥха.

Аԥшалас ҟәанда – (саныхәнало ухәы) –
Сан лнап акушәа иашьшьуеит схахәы.
Амра иахылҭыз ашьха аҭыԥҳа
Сукәыхшоуп, Аҟәа, са сгәацаԥха.

Аԥааимбар тәыла ҳәа узырҳәон
ԥхьанатә,
Шьҭа зынӡа уеиԥшхеит аргама ԥьанаҭ.
Амра иахылҭыз ашьха аҭыԥҳа
Сукәыхшоуп, Аҟәа, са сгәацаԥха.

Аԥсуара мырӡуа асас дбала,
Аԥагьара шьҭымхкәа уҽеырбала.
Амра иахылҭыз ашьха аҭыԥха
Сукәыхшоуп, Аҟәа, са сгәацаԥха.

СФОНАР

Иахьа уԥьыба ак ҭазар,
Уқәлак игәаԥхазар,
Иумҭар ԥхашьароуп.
Санаа жәаха Аҟәа,
Сԥызак дыԥхамшьакәа,
Сԥьыбахь инапы ироут.

Сарах скаҷбеиха,
Имҭа абарҭа анеиха,

Ицәызгеит сфонар.
Сымцозар ақыҭахь,
Афонар зҭахыда?
Ак збом аалашьцар.

Ҭцыԥх тышак сҭаҳан,
Зынгьы амаҭ сахаҳан,
Исхашҭҙом уи ауаз.
Сынтәа убри азыноуп
Афонар «хазына»
Заазга санааауаз.

Хәлеит, аха ццакрыда,
Ус сналалеит сқыҭа,
Сгәы ҭгәырҧаа сыччоит:
Аиатҵәақәа лакәҵас
Илбаазшәа, қалақьҵас
Афымца еилаԥьԥьоит.

Сқыҭа ԥхоит икаххаа,
Еимактәыс шьҭа уаҳа
Иҟасҵом абар!
Уара иугәаԥхазар,
Сангьежьуанҙа сҳәаазаргь,
Аа, усҵеит сфонар.

АГИОЛОГ ИЗЫ АШӘА

Ҳаԥьаратҭ Гәажәба (1905–1956) иԥсҭазаара зегьы адгьыл ихәыцаҧәаху амал аԥшаара иахтҵниҧеит...

Иеиԥш ахаҵа шәа дабажәба,
Агиолог-нԥьныр Гәажәба!

Иашоуп, даламызт дԥыруа ажәѡан,
Мамзаргьы дцомызт ацәқәырԥ дажәлан.

Адгьыл акәын имаз хәыцрас,
Адгьыл дықәын, адгьыл дхәыцан.
Адгьыл амал ду ихәыцаз,
Дашьҭан, иԥшаа ириҭон ажәлар,
Ҳаԥьарат фырхатца, Гәажәба!

Ҭынч ихәы ыфо аѡны данбажәба,
Агиолог-нԥьныр Гәажәба!

Мышцәгьак азын ма даутәахра,
Енагь даҽан: абахә, ахра,
Ашьха дықәын, — ашьха цәҳәыра,
Даван ма аʒышьҭра ҟьатцәыра,
Мамзаргь дылан аԥслымʒ шыра,
Акы мԥшаакәа шаҟа дмаахра,
Ҳаԥьарат фырхатца, Гәажәба!

Акы датцамкәа данбажәба
Агиолог-нԥьныр Гәажәба!

Акьырка датцан, алом датцан,
Ахаҳә датцан, анышә датцан,
Априбор амаден ԥшаага
Уигьы датцан, уигьы нага
Џьа икылиҭцәон ацаҟь ԥагьа,
Уа акы иԥшаахуан, нас деиҭатцуан,
Ҳаԥьарат фырхатца, Гәажәба!

Дзышьҭаз, иимԥшааз ак абажәба,
Агиолог-нԥьныр Гәажәба!

Амшын еимгәҳәо аҕба хызар,
Адгьыл иакәшоит амѡаныза,
Амашьына га уҭахызар,
Аҳаирпланқәа ажәѡан иалоу...
Зегь агиолог ибзоуралоуп,
Излеибаркʒоу иԥшааз алоуп!

Ҳаԥьаратгьы иԥьа уи иалоуп,
Ҳаԥьарат фырхатца, Гәажәба!

ХАРА ДЫҠАМ АҨЫЗА

Иахьа ныҳәоуп, ҳзеиԥш нхарҭа
еилашуеит,
Иуҳәап аԥсҭазаара ахала икәашауеит.
Ишәаҳәуеит, ихәмаруеит, илахҿыхуп
ажәлар,
Атцәыцак дарбан излымшо иахьа ажәра!
Сара аӡәк ара аҩызцәа смырҳац.
Зыҟны снеирыда исыхьыз засҳәарц?..
Сгәылара ауадаҿ ура бжьы гоит.
Рыстол фатәыла ихыбуп, еимаркуеит
аҩы.
Иҟоушь урҭ ԥьа млакы, дакуеит ҳәа
уаҩы?
Еҳ, шәабаҟоу акәлацәа уажә ааигәаӡа
Ҭаракаҿ еицыҟаз — зхәыцра акыз?
Шәабаҟоу атыԥхацәа шәыбла хааӡа,
Ажәак «амаҟәыҭ» ҳәа зҿаԥхьа
иаҳҿакыз?
Шәабаҟоу сҩызцәа Толиа, Шьурбеи…
Шәзыԥсаз араҟа аргама исымбеи!
Еҳ, шәааигәара сыҟанда иахьа сара,
Башоуп, аҩыза даныҟоу хара!
Аха сишь!? Аԥошьҭа ныҟәгаҩ абан,
Сыхьыз ҳәо са сышҟа дауеит сылбан,
Аҟәантә исзаазаап аԥара еикәарҿеы.
Абгьыц хәыҷы иацу иаҳәоит ахаҿы:
– «Уҩызцәа, уқәлацәа узлытцыз акурс
Аныҳәаз ҳахьӡала атцәыцак укырц!»
Иаразнак амҭцәыжәҩақәа саузшәа збеит,
«Дыҟам аҩыза хара» ҳәагь сыӡбеит.

БЗЫҨ

0, Бзыҩ, Бзыҩ! Сыхаара Бзыҩ!
Уҟазшьа ажәала иазҳәома бзык:
Ахымца уаѡызоуп инҭҟьаз ашәақь,
Уахьлеиуа арашьеиҧш иуҿытцҟьоит афақь.
Бахәгьы уазнымкыло, ашьхара еѡҟьа,
Укылсуеит адәы ашҟа ахра урыбжьҟьа.
Аха аанҿасрак арагь иҟамҵа,
Уцоит уҵрысны, уцоит уҿкынҵа.
Исаҳә Бзыҩ, уҟазҵеи абас уццакуа,
Уабацои уҿкыдҟьо, угәахы еибакуа?
Ма уара уҿы акәзар иахьыҟала абас:
Акәа иҵаршә иааҙаз ушьха аҵыҧха,
Медеиа лыжәлар ҧсах иныжьны деиха,
Аимҵәаѡ имаҵ уа дицны дахьцаз?
О, аҧсахѡы!.. Зыҧсадгьыл агәаҟра
злаҙауа,
Аимҵәаѡ иҿаҧхьа адгьыл иагәҙуа,
Ишихьыз еиҧш анкьа Лызфа ҳәа аҳак,
Ихы ланырхааит ажәлар рҳақ.
Бзыҩ, иумдыруеи, нас ларгьы дшахьхәыз,
Аҙәаҙәала ишылшьыз лхала лҧацәа?..
Узгәрымуеи уажәыгь, нас имгьаци угәы
ихәыз?
Иургьежьырц уашьҭоу мамзар
«ахьуасцәа»,
Аҧсахѡы ирылҵаз зны уаҕацәа?
Ма иуҵахызар анкьа еизца,
Аҵыркәцәа иргаз зыҧсадгьыл иахца,
Ууажәлар рыргьежьра унапы дыркы?
Ус акәзар сыхаара, Бзыҩ, уццакы!

БЗЫҨ АЦҲАҿ

Сықәланы сышнеиуаз ҧшьшьала,
Ишыҟаз ах ҵыҧ анпыҟҟала

Иаагәасҭеит ацҳа – абагьыр.
«Арсҟак иҳараку цҳа абауба,
Абрантәи дыпҵеит ҳәа Лакоба»
Зны исаҳаз саархәыцит акыр.

Ашада абахә еиашыххаа,
Ацаҟьа ҟәыбаса иԥыххаа,
Иқәжьуп иҟәашʒа аҟәара.
Ажывҳәа атрышә иасуа,
Ирхасуа, ирыгәҭасуа, имашасуа,
«Аԥшатлакә» ықәын ара.

Урыстәылаҟа ихан уи имша,
Дныкәылт абгьыц маʒа има,
Аԥснытәи аревком адҵа.
Ақырҭ меншевик уи раҳазаап,
Ацҳаҿ амша ршәаҳазаап,
Иашыза дицәагеит ах-ца.

Иаԥхьаҟа амша куп ихысуеит,
Ишьҭахьҟа амша куп ихысуеит,
Аҿыв-сывҳәа ахымца еивысуеит,
Ацҳаҿ абагьырқәа ирысуеит.

Ишԥеиуа, итапанча иҭам уаҳа,
Иуаҭәагь ашьа алҵуеит аҵәҵәаҳәа,.
Ихәуп уи иакәшәан ахы.
Абар дыркуеит шьҭа хәшәамаʒам,
Дчарҳәашымхои ицәыргар амаʒа,
Иреиҕьишьоу ижәлар ихы?

Ихәра, ихьаа имхәыцит,
Ацҳа – абагьыр дынхыҵит,
Дынҵалт аʒахьы дкауа.
Абас иҳараку цҳа абоуба,
Иигәаҕьызеи Уасил Лакоба?!
Ашыза, алада умԥшуа.

Дхәымкәа дҭаларгь уаҩ дыруама,
Бзыԥ ахьцхырааша адыруама,
Агәы ԥьбара еилаххы.
Ҽыбҕашәа иаразнак дышьҭкәыцәаа уа,
Ҳақьымшәа ихәра ҽыʒәʒәааауа,
Далԥаа дагеит аҕа ихы!

АМЫШҬЫҚӘ

Сныҵалеит иҵынчʒаз аԥсҭа еихашьшьы,
Игылоуп аԥса дуқәа рыжәҩақәа
хьшьшьы.
Иҟьантазʒа ашә-ҵлақәа, шыцрахуп
ԥьара,
Арирахьҟа Бзыԥ аʒы троԥуеит азхара.
Иаадыдын ус иналагт икыдҵәа
ақәаршҩы,
Аԥса ҵла ду ақәа алсʒом уахь ауп
сагьахьыҩ.
Аҩарқәа иара уаҵәҟьа еизырҳәҳәон
абҕьыжә,
Сбахҵәаʒа сара аԥса аҵаҟа, слаба,
ыҵакшо анышә
Сышгылаз сылаԥш нақәшәеит саԥхьа
амышҬықә,
Иқәыршәыз аԥсашьапы адашәпара ахықә,
Изтәыда, иабаанагеи, изцәынхада ара?
Ахәыцрақәа сааргәыларкит иаразнак сара:
Ааигәоума, акырҵуама, иахыҵуа заҟароуи?
Дхырҵәаҩума, иашьҭаз иоума аҕьычреи
арҳәреи?
Дааʒаҩума — ахьча арахә гәарзхуа
аԥсҭа,
Ашәарацаҩ шәарах жьыла изырчо
зҭаацәа?
Мамзаргьы уи итәызар Инаԥҳа ихаҵа,

Кьагәа хаҵа изырҙызҙауаз Аԥсуаа
раҕацәа?
Инарҳәы аарҳәуа искын, нас сгәырҕьара
заҟараз
Санынаԥхьа уа иахьаныз аҽыра
«Кьараз»?!
Абраҟа акәхап афырхацәа, Аԥсны
алахьынҵа
Ачаԥара рҿазыҟаҵо, иахьеизыргоз ар.
Арантә акәхап ажәылара акоманда
ҟаҵо,
Иахьынтәҵысыз драԥгыланы Лакобагьы
ар.
Издыруада итәызаргьы Нестор ихаҵа,
Ахаҟәиҵразы дышхәыцуаз ихашҭзар иара?
Изтәызаалак, изтәызаалак издырт
уажәшьҭа,
Дхырҵәаҽымызт, уи дфырхаҵан,
дкьаразуан ара.

ИАСУАН АЦӘҚӘЫРПҬА АЧАПҬАРА

Мышцәгьак ашьҭахь ҭынч, ԥшьшьала,
Абаҳча шәҭышра са сынҵалан,
Сынрылс-аарылсуа зыԥсы зшьақәоз,
Сынхыҟәгылт амшын ицәҟәырпҳоз.

Ибылгьа-былгьо еишьҭагыла,
Игәрымуа, ацыԥхь рыхгыла,
Аҿыҽ-аҿыҽҳәа ацәҟәырпҳа
Асуан ацаҟь ичаԥаз.

Нас еилашуа уи аччаҳәа,
Шьҭахь инагьежьуан ашьшьыҳәа,
Аҿеизгауа, дырҽагь икшон,
Ацаҟь кәабо иааилаҿеон.

Амца уҵаны уаршыма?
Иухьи амшын? Ма иуҭахума
Абаҳча шәҭышрахь уааины ара,
Уаргьы ҳа ҳаиԥш аԥсшьара?

* * *

Ууаи, аҩыза, усыцхраа,
Умахәар еилых.
Икәеикәеиуа иҵхәраа
Иааироуп ара аӡыхь.

Абжьынҵ гәымха аҟәартәра,
Ашәпара ҷаԥҟа,
Иахаԥаз абардра
Ахаҳҳәап ицҟьа!

Ихы ицҳарыжәуа
Уеигәышә, уеиха.
Иҟьа акы нмыжьуа,
Амаҷра еилырхаа!

Аҵәаҳә иаркы, уаха
Агәам, афаса…
Имҷьацарцаз уаҳа
Атышахь ирҳәаза.

Ууаи, аҩыза, усыцхраа
Ус дук наҳагӡап.
Аӡыхь ахьааиц иҵхәраа
Иааиртә иҟаҳҵап.

Умбои ацәаакыра
Амамбац макьа!
Абаара еилаҟьҵәыра
Ишалхәхәо ашәаҟьа.

Ииаг араҟа ажыга!
Ахытҵтырҭа ҳаԥшаап.
Аҙышьҭрагь нҵыга
Амҩа наҳарбап.

Еитҵаҳхып, иаҳрыцқьап
Икәеикәеиуа аҙы.
Иҵачаԥа ихаҳкаап
Имхәашьуа бзанҵы!

Ууаи, аҩыза, усыцхраа
Ус дук наҳагҙап.
Аҙыхь ахьааиц итҳәраа
Иааиратә иҟаҳҵап.

* * *

– Хырзаман, каамеҭ ҟалоит адунеи!
Уи зыбла иамбо иоуп ҧьанаҭ инеи!
Абас зны ажәабжьны иаарылаҩит сҳабла,
Инаҙеит уи ахәацаԥшь аҿынҙагь.
Уи акәхеит: инҵасын иааҵнахит абла.
Ма имааԥшит каамеҭ аҿынҙагь.
«Иҟало сыбла иасмырбар,
Сынҵалап агәахәт ҧьанаҭ агәарԥ.»
Аха мцын ирҳәоз, каамеҭ ҳәа акгьы
ҟамлеит,
Ахәацаԥшь наҙаҙа блада иаанхеит.

САН, БАБАҞОУ?

I

Адунеиаҿ зегь реиҳа исцәымҵуп азҵаара
Иансарҳәо: «арԥыс, узҷкәында уара?»

Схы ахьызгара смоуа, имцаха ацара
Сыҕрала исылнахуеит аԥхӡы сара.

Издыруеит сышҭымиааз сара атҷла
агәаҩа,
Аха сани саби абарҭ роуп ҳәа изымбеит.
Санҵаалак исарҳәон: — дад, уаб
дуаҩгәбеиан…
Иматҷура дуун уи, ҵарала игеит…
Уану? Уан дыбзиан… Зынӡа даҳкәажәын,
Милатҷла доурысын лара.
Иҭынхацәа ирҵахымызт, убри азы уан
дынкажьны,
Иӡбит уаб имилатҭынтә ԥҳәыс лаагара.
Уара, дад, уеимактәха уа
ушрыбжьагылаз,
Уаб, уан улцәиган уаарышҭит арахь.
Ашьҭахьгьы уан дуцрымҵуа даалон
лассы-ласс,
Аха уанаҳҵәахлак шьҭахь дцахуан
еиҵах».

II

Издыруеит сышҭымиааз сара атҷла
гәаҩа,
Аха иҟам, иҟам сан лхабар.
0, аҩыза, сҵиаангьы сыҟандаз агәаҩа,
Аха исылшартә аҳәара сызхылҵыз абар!
Сгәы арԥшааит жәаха уҩымҵа санаԥхьа.
Уан лгәабзыҕ нап умбакәа узҳан.
Алаҕырӡ кауҵәоит лнышәынҵра аҽаԥхьа
Уҭынчым илнышәнапу шудыруагь уан.

Сара сан? Исыздыруам зынӡакгьы лхабар,
Исзынхаз лсахьа затҷәык ауп иажәхьоу.

Сылхашҭма илоуны аҭаацәара, ахшара?
Мамзар аԥсҭазара далҵны дцахьоу?
Срыхәацшуеит аҳәсақәа исзымдыруа
ансԥыло
Схы еилагазшәа сыблақәа ҭраа.
Сан длеиԥшуп зынӡа! Иҩроуп, аа лыла
Слыхьӡахуеит, аха исзыгәаҕьуам уи
лызҵаара.
Аочеред сықәгыла акассаҷы снеит
Жәаха. Снеилуааит: акассир сан лоума?
Сан длеиԥшуп! Ицәырзгеит сан лпатреҭ…
– Ушьаҳаиҵхама?! – Сышьҭахьҟа
исыхьыз рбоума
Исыгәҭасуеит. Ишԥазури сан цқьа
дзымбеит,
Аочеред сгылахт исҵахушәа абилеҭ.

Абасоуп сахьнеилакь, сыбла
даахыҵуам
Ишԥазури? Дабазбои?.. Бабаҟоу, сан
Бабаҟоу? Быҟам ҳәа… о, мап ус,
сызхәыцуам,
Бхы цәырга, саб игәаҕ са сабмырган,
Сахьыҟоу бдыруаны бсывсны бымцан.

III

Ҭынчран аԥсыжырҭаҷ. Рымахә хьышьшьы,
Аҵла ԥьабошәа ирхагылан.
Аҳаҭгәынқәа иҟаз уаҟа еиқәышьшьы,
Схәыцуа ус уажәааигәа срылан:
Сылаԥш надхалт ԥҳәыск лпатреҭ,
Аҳаҭгәын ҷыц ашьаҟа иаласаз,
Саашанхеит. Иабазбахьоу? ааигәара
снеит:
Сан лпатреҭ!.. Салазар ма сара аԥхыӡ?..
Мап лабҷабоуп! Сан лпатреҭ ахаҭаҵәҟьа!

Сан, сгәы иҧаз еснагь ба боуп,
Нас снижь сымбакәа бышҧацеи?
Сан бабаҟаз?.. баазцазеи ара,
Москва амҧа жырҧас ибоума?
Москва – бшьамдгьыл базаазма бара
Иашан, ара ижу ба боума?..
Сылаҕырз аасрыцқьан уаҟа сара,
Снаҧшы-ааҧшит мҩасҩык сибома?
Нас сҧьыба иааҭысхын сан лпатреҭ,
Еидкыло акыраамҭа сахәаҧшуан.
Еиҧшуп асахьақәа, схы неилууеит,
Аха иаасгәалашәт сыгә иахәаша
Сан лпатреҭи, енагь сҧьыба иҧоу
Избази сахьала еиҧшын, аха
Ҩажәихәба рыцқьа шықәсыла
ирыбжьоуп,
Сан уажә ас дыҟамызт дыҷкәынаха.
Сан лакәым, мап! Схы зжьеит сшәан,
Сгәы иаҳәоит: – «уан, иалшом
шәмеиқәшәакәа!»
Сан дыҟоуп! Лыпсы ҭоуп. Насгьу мшәан
Дышҧаҧсуеи ан лыҷкәын дымбакәа!

САНДУ БАХЬ

Сан сылкәабомызт аҽыҟә саныртәала,
Дысмахәмарит сгәыдкыло саб сгәы мырҽыҕь.
Сызҳаит, схы здыруа сҟалеит
Аҧсынтәыла,
Ба боуми санду исҽазҵоз ачаҕьа.
Жәаҩык ахшара бааҙахьан ибхылҵын,
Рыжәаҩык быжь иалҵыз среиҕьабшьон
сара.
Сызҳашьа капануа ибылшо ала бсыцын,
Бсабжьон, исылҵыр бҭахын ауаҩра.

Сбааҙеит еиҭабаа-ҳарамрак сыламкәа,
Схы ҭызгарц ѡызак снигәҭас дсымҭиуа.
Сгәы иҭаскыз аргама аҽаԥхьа сгыламкәа,
Шьҭахьык сҟәынд-ҟәындуам цәгьак кәаҳауа.

Шьоукы-шьоук рыԥсҭазараҽ уамашәа
иубара,
Уасны иурҽхәозар енагь ургәаԥхоит.
Аҙә имѡахҟьо, аргама иубаз, иудыруа,
Унидгылан иауҳәар цәымҭыс уикуеит.
Уи инап уск анану, шамахамзар,
Ихы ушьшьароуп, уагәҙыроуп икалҭ.
Аҭәыцакгьы ахә ма уԥьыба иҭамзар,
Бзиала, узызнеиз, наҟ ихыбгалт.

Аҙәых астол дызхатәоу абшьҭрала
итәушәа,
Хырхәагас имоуп, иҟаиҭоит игәатҵхаз.
Дихаҭгылом зыбҕа кәадоу, дыԥстәушәа
Ҽаҙә ана ишьыргәыҵа ирбзахуеит дас.
Санду сыхаара, бара ибымдыруази,
Џьоук ас ишыҟоу, уи бдыруан бара,
Ибҭахызма енагь сара суазыруазарц,
Исбырҵарауаз гызмалрыла саргьы
ԥхьацара

Аха мап! Исҭахым!
Исымам гәынхара
Ба бзыҳәан, Шьамсиа.
Ба бҽаԥхьа исыду
Рацәоуми сара.
Ахәац агәылалоит арыц аԥхара,
Аха ауац афѡы ахыҵуам.
Уи аҵкьыс хара
Иуадаѡзаргьы,еиҕьуп енагь ауаѡра,
Санду, иҭабуп ҳәа басҳәоит бара!

* * *

Иабаҟоу, сҭып иабаҟоу?
Исашәҳәеи абра са сзиӡеи?
Еснагь абас сгәаҟларц азы акәу,
Ма сшаны сзықәу адунеи.

Ишсымаз мацара агәыҕра,
Ишьақәгылап ҳәа сыпҵазаара зны.
Иҟалеит схахәы еилыҕраа,
Схагәҭагьы ҟьашӡа ицәҳәны.

АШЬХА ЗЫХЬ АХЫҚӘАН АҧХЫН

Уаѽытәыѽса дыҟамызт мызк аҧхьа,
Бжьык ықәыѽуамызт ашьха иуаҳартә.
Иҵхәраа иааиуа аӡыхь са саҧхьа,
Ҧсаатәк иаахылѽуеи аҭынчра еиларгт
умҳәар.

Уажә қалақьуп иубар, уаҳа ххәаа амам,
Аҟәа аҵкьыс ара жәлар еизеит.
Иашоуп, аѽнқәа игылоу қалақь-ханым,
Унеи ԥьушьап аҵан рдунеи.

Аха аҵан ракәым ара иубауа
Ауаа: аҧсуа, аурыс, аерман…
Ԥьаргьы хыбрас ирымоуп аҧса дуқәа,
Рыҵа ахәышҭаара ашәымкьаҭ ҟарҵан.

Ацәҳәыраҷ ԥьа дгьыл ҭацә убарыма
Апалаткақәа, ақьалақәа рыла иҵәуп.
Ахацәа, аҳәса ахәыҷқәагь рыма
Ихәнеит, сышьха ауаа агәы рзаатуп.

Аҳыхь енагь жәпаԝык ахагылоуп
Аҳауа атԥкыс уи угәы азнарҳауеит.
Шампан ԝушәа итроԥуа акакаҷ хылоит,
Маҷарушәа агьама цаҳә-цаҳәуеит.

Ҳа ҳахьынхо амшын ахыҟәан,
Аҳәааныpцәаагьы ԥсшьара иаауеит.
Саб еиԥьуп ҳәа енагь ашьха дыҟәын,
Есышыҟәса саргьы ара сыхәнауеит.

Бзиа узбоит сышьха улеишәа цәгьазаргь,
Усзычҳауам шыҟәсыкгьы сара.
Есышыҟәса ҳашҭаацәоу ҳауҭазаргь,
Иуеиԥьу ԥсшьарҭа ыҟамзаап џьара.

* * *

Суазыруеит, снаҳәы-ааҳәуеит
сызҭалом ацәа.
Исытԥшьқьрааит ашьыршьаф,
исыҟәыԝрит ахыза.
Атԥх узаҟароузеи
ашыҟәс уаԝызахт,
Амра, ашырԥиатԥә
шәмааиуеи шәабацеи?!
Суазыруеит, снеиԝеиуеит
сааҭынчхан сызтәашам.
О, амш, узаҟароузеи
уаԝызахт шыҟәс иашак.
Амра иухьи,
уааццакыр иауазеи?
Шәарҭ аминуҭқәагь,
шәтаатиуа шәызцозеи?
Уаа шәласы аминуҭқәа
иҟашәҭа асаатқәа.

Ууа шәласы асааҭқәа
шьыбжьышьҭахь ааскьажәга…
Амала ҳаиниараз исылҭаз
аҽҳәара сшатҟаз
Сшәыҳәоит, иҟамлааит
ллымҳаҷ инажәган.

БААНГЫЛШЬ, УАҬӘЫ ИБЫМБАРИ!

Ашәа ацылҳәон абалалаика:
– «Ажәѡан иалоуп ала Лаика
Уара адгьыл узаҟәымҭит
Аҽырбара ма уаҟәымҭит»…

«Баангылшь, уаҬәы ибымбари
Снақәтәа сцаны аракьета
АиаҬәақәа ѡба мыркьаҭа
Ишбызрылсхуа алымҳарыѡ!

* * *

Шаҟа исылымшаз сымҳәахра:
Сахьынҧаша Ерцахә ажәѡа
Быхьʒала саҷамлеит ахра,
Икыдсымхит аеҬә ажәѡан.
Ахьтәы ҧсыʒ бзаасцарц иҧхьаца,
СхәыҬамлеит амшынгә аҬа…
Аха исҭоубоуп санбгәаҧха
Исылымшара ыҟам — сымцахап!

* * *

Ахаҭа хәыҷны абжьы ҕламха,
Ма ахкы анаҧсахуа инеихәламха,

Иҵырҷыруа ԥсеивгарак ҟамҵа,
Аҟарматцыс ашәа анаҳәоз ихааҙа,
Быбжьы акәушәа сгәы иабон, баҽамха,
Аурок аныбҳәоз беиҵамха…
Сабацәаз усҟан о, неиҵамҳәа?!

* * *

Саҵабымҵан, сбыҳәоит саҵабымҵан,
Иҟәандаҙаз сажәақәа хабымҵан…
Ишсыхь ҳәа сыздыруам усҟан,
Сгәы ԥшқахеит бансыхәаԥш бара.
Аха шьҭа рҽырԥсахт аусҷәа,
Уаҳа саргәаҟуам ббара.
Саҵабымҵан, сбыҳәоит саҵабымҵан,
Ибасҳәаз ажәакгьы хабымҵан.

* * *

Ажәѡан ахь сара сцарыма,
Марс, Венера рҽы сыԥшаарыма,
Иабаҟоу бхабар?
Адгьыл, адгьыл еснагь сықәуп,
Аха сымацара сдәықәуп,
Шьҭа исҵахын бызбар!

АШЬХАҞА

Ахаҳәырддыра, амарда иаҽала,
Ашә ҟьантазқәа ирыҵашьшь аԥсҭа,
Џьара ацаҟь, џьара аѡԥа ибжьала
Арахә ѡеиуеит ҵѡа змам еиԥхьтта.

Ажәԥан акәым ирхагылоу аҳаргьеиԥш,
Абԥьы еилачыра ирылԥха мра убаʒом.
Раԥхьа инеиуа ахьча дхыс дыҳәҳәаргьы
Ибжь ашьҭахьʒа инеиуеиҿ инаʒом.

Ан иацрыхоит аҳәыс зыԥәра маԥу,
«Ҳаи, иуԥроузеи, уца абас уцеи!»
– Ооит, уа хьи, ԥшьшьи, ԥшьшьи, ачу, –
Аԥсҭа иҭыԥуеит абыжьԥәа, – рреит цеи!

Ашьха-мԥа, иабаѣоу еиԥш ԥадара,
Ацә изгыҵәѣьоугь ҭрыс ихәноит иҿкын.
Иашоуп, иатҵаʒам уажә уи еидара
Насгьы изԥыхәнар иамԥыԥшеи аҳаскьын.

Аха ани аԥаатҵс имааʒац уажәада,
Закәытә ҷьабааузеи ахьча инарба.
Дахьʒеит иасны ишцоз аиԥәара еизада
Ихьышьырххоит уажә ишаԥәыҵҵәогь
алаба.

Рхәырԥьын иатҵа, бҷьарла еибыҭа,
Ҷьоукгьы иразԥәынҵа баша хьаҭрак.
Иаапса-икара аферма хьшьцәа рыдагь,
Аԥада инкыдлауеит рыпсы нашьо
ԥытрак.

Аҷьа рбазаргьы, абар, шьҭа ашьха
Ашәаԥыцьаԥ ара рыхԥәа шьҭых,
Ацәҳәыра иԥәыԥшуеит рҿаанкыла аасхы,
Азин рымамшәа аԥыхәнара хыхь.

Уа мшыбзиа ашьха! Ҳааит аамҵала,
Убааԥсымхан сынтәа ҳара ҳзын.
Уаҳхылаԥш, ҳуԥәгәыԥ ҳануҵаа,
Агыгшәыги амшцәгьеи ҳдумыркын.

АМЧЫМХАРА ИАНАНИА

Иҕьазҕьазуеит абахәқәа ргәышҧы ҭыга,
«Агәыҧ зырчо шәарах жьыла —
Ахра ахаҵа абчараҳ!» –
Абас сзырҳәаргьы сагәҭасуам.
Скылҧш-кылʒырԝуа, сланырҧшыга
Сыбла инадкыло саатҕыла,
Саҽоуп ахра, сҭаƙьа-ҭасуам.
Аха зынʒа ԥьа шәарахк
Хымшуп иныҵамшәац сыбла.
Санымиаʒац ас гәыҧжәара.
Амла сакы, сааԥса-скара,
Иԝычаз ахра наƙә хыбла
Напышьашәала санаҽыс,
Уаҳа наƙ ԥьаргьы сымцакәа
Сгьежьит шәарах сымбаʒакәа.
Сылаҧш нақәшәеит ус, иҵрыс,
Аха азшьапык амыхәо
Ахы сықәк ишааиуаз бҕабк.
Снаԥан, сшәақь сыхәда иахыхуа
Сыҷенадсҵеит уаƙа ацаƙьа.
Ҧшьшьала сызблак неиқәырҷаб,
Ашәақь архәа снацәа наҵаскт.
Сылаҧш нақәшәеит сара убасƙан,
Мышә-дук, иƙьаƙьаʒа азқәа
Иқарымҷео уи ишашьҭаз.
Абар, абар иахьахьʒо!..
Аха ашәақь заа ихысит.
Амшә нцәыҵаххит, аха ашьҭахь
Иааҭгылт иԥыԥʒа имқәацо.
Абҕаб аҳархьал иаахысын,
Иаанҽас инаҧшыхит амшәахь,
Иҵƙьеит ашәақь адырԝегь.
Амшә уаƙа ишьҭƙьан икаҳаит.
Омашәа иубара, ишҧамшәеи?..
Абҕаб ахысбжьы агәырԝак

Амкызшәа инеиҭамԥеит уаҳа,
Ахы нарҳәы амшәахь иԥшуеит.
Амшә шбылгьоз иҩагылан,
Инырхьсаашәа лада идәықәылт.
Ҭаҟа арҩаш еилашуеит.
Ицәажәахт ахра иԥымҭәоз бжьыла,
Еиқәҷыртуазшәа ҷаҩеи хықәи.
Амшә иналҟьахт даҷеа ҩ-хык,
Нас изеиҭамҭуа уи былгьан,
Абахә кнаҳа, арҩаш хыҷә
Илхыҩрит аʒы еилашырахь…
Абҕаб ҩаскьан агәышԥы ылга,
Иҟьаҟьаʒа исыҵа аган,
Иаҷагылан ааигәа ахшьыра.
Еихаҷаҟәа атәыҩақәа ырхәа
Ԥаҵхь хазынақәак ахан.
Чуан дук азна агәықәшша хырхуеит
Ари аҩыза абҕаб зшьыз.
Абар уажә са саԥхьа игылоуп
Хымш аԥхʒы ззысҷашыз,
Ԥсыс иахоу сшәақь аҵҟьароуп,
Аха… сшәақь агәҵәы аанкыла
Снадҭит ацаҟьа ҷаҟьара…
Исзымгәаҕьит сара ахысра.
– «Абҕаб рыцҳарак иаиеит…»
Схы ишҵаз абас ахәыцра
Сласкәантраʒа сҵыԥаҷ снеит.

* * *

Саб сахьымҭәыжәҩадоу ихараʒам.
Сиабашьуам иситаз ҟәыншьа.
Уи игәҭакы ахьʒаха иамраʒа,
Аԥсцәаҳа ижәит илаз ишьа.

Исылымшац сҵынчроуп изҷеыҵызго.
Ахала ак узааиуам умҟәԥар.

Ауарбажә ԥшагаражәҵәҟьа
шьыцызгоит,
Ажәѡан ишалоу избар.

Иблахкыгоуп ажәѡан хазынаха.
Сгәы иауам уахь имеихар.
Адгьыл сѡаҟәыҵыр сҭахын аха,
Амҵәыжәѡақәа ахиаам смахәар.

Жәѡан исзаҟәымкәкәаауа сылақәа,
Сгәы аѡада исыхоит хара.
Тәашьас исымеи, сымгылакәа,
Ажәлар сырԥазар сара.

Уи иагаҳаргьы сыԥсҭазаара,
Ажәѡан ахь сҿыҳарак снаԥшыртә.
Абшьҭрала исмоузаргь уи аҟазара,
Амҵәыжәѡа счаԥароуп сыԥрыртә.

Сгәы шаԥ-шаԥ сыма уа сѡагахар,
Сыжәлар уи саха ирызҭых,
Имыцәо, мчы змоу лашарбагаха,
Ирзыҳарк искып уаҟа ишьҭых.

АМРЕИ КРЕМЛЬТӘИ АИАҴӘЕИ

Ааԥынра иҟанаҵоит
Аԥсабара еинҭәыла.
Са игәасҭоит есышьажь
Абри ҳамра ангыло.

Кремльтәи аеҵәоуп
Раԥхьа уи зынӷӷало,
Нас адәы иныкәыԥсоит
Ршәахәақәа неилала.

Аха уи акәым, игәашәҭи,
Нахьхьи амра ахьавоу,
Лассаамҭа ишзавымҵуа,
Ушазыԥшу угәы еибафап.

Усҟан гәыҕрак ума
Адә улаԥш нахыга,
Уназыԥшы уи Кремльтәи
Аеҵәа блахкыга.

Уи аеҵәа ашәахәа
Ухы шьшьуа инухысны,
Адунеи аҿахьнагӡоит
Ибырфын рахәыцны.

Абар уажәгьы ишубоз
Ахә ду инахысит.
Амра, ахәы изавымҵуаз,
Ашәахәа инахьысит.

Хьтәы цҳаха ииашаӡа
Ашәахәа хьѽажь ныбжьала,
Ахи агәи реиԥш урҭ
Рҿааимырдеит ԥшьшьала.

Амра ашәахәа ахьанҷҷо
Аеҵәа хьӡыркыра,
Миллионбла гәыразха
Иԥхоит цәымзаркыран.

Амрагьы, ахәы ишзавҵымҵуаз,
Иаразнак амч иацла,
Аеҵәа ашәахәа анахьыс
Аҷыѽанахт жәѽан иацлаб.

АҬАҲМАДА ГЫД ИАБЖЬАГАЖӘА

Аԥсҭазаара аанԥасрада,
Ахатәымҩа иқәышьшь инеиуеит.
Уанзахьымʒа, аҿынадиеиԥш
Ашьҭахьҟа ԥьа угандалеиуеит.
Усҟан заԥхьа адунеи уқәлаз,
Аԥсҭазаара иахьʒа идәықәлаз,
Уара рымҩа уаԥырахоит,
Уара иувымсыкәа изцашам.
Иауам урҭ ҿыҳәҵәыла иумысыр,
Уаргьы укамҳартә узыҕәҕәахашам...
Аԥсҭазаара — мшын дуʒʒоуп,
Ацәқәырԥ еилагьежьуа ихалоит.
Аԥсабара ус иаԥҟароуп,
Ацәқәырԥ ашхәа хәарҿ иахалоит...
Иалшом уамкәаҳар аҿышьхәа,
Уаҟа уаҵаҳар ухала.
Укаҳар ҳәа ушәо уцәышхо,
Укәадыр ахаҩруа уҟамларцаз,
Урыцны иреиҕьу ууа-уқәла,
Аԥсҭазаара уахьʒа, удәықәла.

АМҨА СЫҬ

«Ҳпартиа зегьы, ҳажәлар зегьы еицҿакны
ирҿадырхьит урҭ ʒеаҳҟәызҟьақәаз, аҿыц цәырԥракәа
зегь ирҿагыла, ахатҳаратә культ аантәи аметод
хәымгақәа реиҭашьақәыргылар ʒеа-зызкыз»
Н. Хрушьчов (XXII — аизара ду,27 оқтиабр 1961)

Амхы шаҟа имҕьацахра
Ианаҵала ацәхәда, амиа...
Амҩа сыҬ, амҩа, амҩа,
Наҟ иоужь уахьнымҳалан сҿаҕәра.
Сара абнахьхьи сыхәнароуп,
Сырҿысроуп абахә, ахра.

Сшьацәхнымсларoуп, сымблаҟьароуп
Уԥши, шаҟа иҳараку.
Ерцахә ду уи аасҵа илаҟәуп.
Ерцахәмоу, игәаҭ Гималаи,
Уԥшы, уԥшы ара ууаи.
Уаѡытәѡса адунеи,
Уанӡа макьана дымнеиц.
Сара соуп уахь раԥхьа идәықәла.
Иҟоуп сҭынха, суа, сықәла.
Саб ихы уа ахәнара иахҭнитцеит..
Ауаѡытәѡса уахьаз дҭытцит.
Знык уѡыхәнар уа игәзырҳагоуп.
Енагь иԥхо ааԥын мрахәагоуп.
Ҭагалан еиԥш аԥсабара,
Зынгьы ԥхынгьы ибрақьаҭуп.
Уа аԥсҭазаара зынӡа икьаҭом.
Са саргәаҟәеит уаҟа анхара.
Амѡа сыҧ, амѡа, амѡа,
Урѡызамхан ацәхәда, амиа.
Зегь акоуп са сузынкылом,
Иоужь наҟ, уахьнымҳалан сҿаҕәра
О, исҭоубоуп сшуҕрагыло,
Шаҟантә ианутцахьеи сгәахәра.
Уара зхатә хәыцра змаӡам,
Уара ашьыцрада ак злаӡам…
Абахә ахәнара уара иулам,
Ихәно думкын уиҽагыла.
«Саргьы уахь сыхәноит», –
уҳәахуеит.
Нас уԥшыхыр шьҭахь уҳахоит.
Уара уакәымзар уажәшьҭа,
Сѡеихьазаарын итцегь даара.
Сылсит абна, сҭыст аԥсҭа,
Кыр сырҽысит кыӡгра, наара…
Амѡа сыҧ, амѡа, амѡа.
Икылпыпӡа уаҟа уӡамѡа,

Шаҟантә ианутҵахьеи сгәахәра,
Наҟ иоужь, уахьнымҳалан сҿаҕәра.
Зегь акоуп са сузынкылом,
Мчыҟам ззыҳәа са саангыло.
Сара ахы сагаҙом,
Исылалом аҳәа, аҟама.
Са сзын ашҳам уԥсаҟьама,
Сара убригьы сацәшәаҙом.
Шьҭахьҟа аказы сгьежьҙом.
Сара абнахьхьи сыхәнароуп.
Иҭакнаҳауп, абахә наароуп,
Аха амҩа, амҩа збоит,
Ленин илихт агәра згоит.

КОНГО АПАТРИОТ ИБЖЬЫ

Избан Белгиа жәлар зегь сцәымҕуп
зугәахәуа?
Урҭ рахьтә аҩызцәагьы сымоуп сара.
Ианҳажәла зны ацәқәырԥа амшын аҵахь
иҳахо,
Жәҩахыркны иҳацқәԥон аҕбаҷы дара.

Рыламыс сгәы иҵҵәома Белгиа
анхаҩыжәлар.
Зныкымкәа рқыҭақәарҷ снеихьеит сасра.
Деиқәаҵәоуп ҳәа, шьоук реиԥш,
схәымгашьа иаусыжәла,
Рчеиҷьыка сымҵаҵа исыдтәалон дара.

Нас ажәлақәа еилысхуеит зугәахәуеи
аҩыза?
Иаахжәашәа сцәажәозар уи са
сҟазшьоуп.
Агәы цқьа иманы ихаҵа дуаҩызар,
Милаҵс дзеиуазаалак дҩызоуп,
дсашьоуп.

Исфом са сҽаҵа мша иара амла
дакуазар,
Арыцхараҽ дҽыхтәызар сеигʒом сыԥсы.
Аха дыќоуп даҵеаʒәы…
О, исоумхәан.
Дсымбозар
Даҵеа саќра сыцлон,
Гәызхаран са сзы.
Уи иҩызцәа с-Конго адгьыл ачашәра
иахапапа,
Ирхәаҵеʒарц иаҽыми имаʒоума уи.
Ҳбызшәаҵәќьагьы ҳҽыхны иахами ирапо,
Ҳмилаҭ арʒра иашьҭоуп, уаҳа закәи.
Стәыла зегь неидкыла аҳра-тәра иҵами,
Анбанк аҩышьа аʒәы иҵар ҳәа имшәои.
Зҽы ааихызхуа аʒә сыжәлар дрызгылар
руама,
Акартоға даҵа цәгьала дҭадмырхои.
Арҳәцәа роуми с-Конго аԥшәмара
згаʒазгьы.
«Аҵеыԥхҭи аҵеыԥхҭи еибабгуеит» рҳәоит.
Арҳәҩы дыԥхеиҵоит аиаша мҩаԥазго,
Нас иҵыԥаҽ уа иҩыза аґьыч днаиртәоит.
Еиԥхаќәќәа имаауеи ачамадан ҭацәқәа
рыма,
Урҭ стәылаҽ ахныќәгара мариоуп ҳәа
еиҳа.

Урҭ стәыла шдырҳәуа ишшьалырцәцәо
рызʒарыма,
Адунеи зегьы ҳа ҳгәаќра иахьа ианаҳа.
Избан, Белгиа жәлар зегь сцәымґуп
зугәахәуа,
Урҭ зегьы ирхареи сќәаќәа иқәтәазар
џьоукы?
Дыќоуп ҳажәлантәгьы аԥьырмыкьахь
иҳахо,

Уажәыгьы аҟәрышьаз ҳазҭиуа ҳнеизакы.

Ҳаиҭиуеит иаҳхапапаз бзиа данумба,
Ҭыԥказы дуҕрагыла дтәоит ҿырԥхара.
Дабаҟоу ҳхақәиҭра афырхаҵа ҳ-Лумумба,
Дхәыҵагәа, иааисуа, изхарада ишьра?

Изцрам зыԥсадгьыл абзиабара амца,
Хаҳәхьанҵоуп иҵажьу уи игәаҷы.
Хыԥхьакра ҭыԥказ даѽызоуп
аламҵажә,
Аҳаиуан ҵыхәа иаҵатәа ахныҟәгара
иаҷу.

Дсыжәлантәуп ҳәа уи са сидгылоит
угәамхәын.
Амца икы дбылуазаргь сѽахом снапы.
Уи ахәаԥса диѽызоуп с-Конго азын
ишҳамха,
Аԥацәа инрыгәҵасуа иҳалоу аҷкы.
Сара ажәлақәа еилысхуам, иудыруаз
аѽыза.
Иаахжәашәа сцәажәозар, уи са
сҟазшьоуп.
Агәы цқьа иманы, ихаҵа дуаѽызар,
Милаҵс дзеиуазаалак дѽызоуп, дсашьоуп.

Мамзар усықәтәозар, иахьа убҕа ухы
иархәо,
О, исзычҳауам, иалсыршом ус уцаҙарц.
Са исычҳаргьы, аиаша уа уҷаԥхьа
иаухырхәо.
Иуабжьызгоит заанаҵ ушеибгоу ухы
угарц.

ЛЗААТӘИ АҧСА

Ахьча ибжьы рҽыѡуан,
Бзыҧ ахҭа ашьхақәа.
Алуқәа ираҟран
Еилеиҵоз ашәхақәа.

Бзыҧ аҧшаҳәа ықәырҭааа,
Игылан ашьхымʒақәа.
Ихыжжуан ацҳа уа
Аҧшыха ауаа ахьымʒакәа.

Абазгаа – аҧсуаа
Нхон ара иқәырҭааа.
Аха иааргон аҕбақәа,
Ақәылацәа рықәыртәа.

Алѡеиқәа, амцаҧшь
Ѡагылон еилаҵәиуа.
Ауаѡ игәы аҟамеи
Аҧсеи ирхаҵәиуан.

Ашьа икаҭәоз акуамызт
Бзыпҵәҟьа аʒышьҭрагьы.
Иаҕахон есааира
Ҳабдуцәа рышьҭрагьы.

Иргон ақәылацәа,
Ирѡыҵрак ашәхақәа.
Ацха рзынхомызт
Ашьхымʒаҽы ашьхақәа.

Ихыршьаауан ашыцра,
Инырхуан аҧсаҵлара.
Шаҭара ҟарҵомызт
Рҽаҵа иахьацлара.

Уара ухаҭагьы иубон
Ари адгьыл иаақәлахьаз.
Угылоуп иахьагьы
Адунеи уақәлаха.

Угылоуп, аха уҟаҙам
Зынҙа угәы акалашәа.
Са сцәа аасхыҙыҙаанит
Уҭаарых ансгәалашәа.

Шаҟантә уеилыршьаахьаз,
Шаҟантә угәарҭахьаз,
Шаҟантә ҳабдуцәа
Ашьа узкарҭәахьаз…

Ашьа газго иуҵалоз
Умахәқәа иѳрықәыжжуан.
Нас анышә иналала
Ушьаҭаҷ итцыжжуан.

Аха угылоуп гәаҟрак
Уазмырхәа ухымжәаҙо.
Угылоуп фырҭынк,
Аарѳарак уацәымшәаҙо.

Угылоуп, иац уины
Иахьакәушәа уқәыпҵшҙара.
Угылоуп угә аздуха
Иҷыцхаз упҵшҙара.

Угылоуп, ишыҟамгьы
Гәаҟра-цәгьас илоумбац…
Избанзар ҳабдуцәа ршьа
Ушьаҭаҷ иламбац.

Д. ГӘЛИА ИГӘАЛАШӘАРА ИАЗКНЫ

Ҷанбак дыҟан Ҟәшәан ҳәа,
Ҭаҳмадак, ҳгәылара,
Иԥны дҭынчʒа днатәо
Иалшомызт инкылара.
Бнаран амҭ еилаԥа
Раաԥсан агәаԥара.
Уа снеилон сшәақь сыма
Абгақәа рхаԥара.
Избон уа аҳаҷҷақәа,
Аҵәассақәа еихаҳаны.
Ԥьарах абна ылырхаа
Аихаҳа еиҭаҳаны…
Дҵәылызхуаз маҷмызт
Усҟан аргамагьы.
Аха Ҟәшәан даҟәымҵит.
Абнара иамакы,
Амҭрақәа еилырхаауа
Абнара рыцқьаны,
Дмыцәа-дымтәа даҽʒан
Ааʒара, ахьчара.
Иара дыԥсхьеит, аха
Иахьа уа абаҳчара
Шәырла ибеиаʒоуп.
Ирҭаауеит, иҽалахуеит.
Ашәыр рыфԥыхаа
Харантә иуҽалаҳауеит.
Уаанʒа Ҟәшәан ихыччоз
Уажә уа иҭоу мачхума.
Абаҳҷа узыҟаҵар
Ашәыр зфо мачхәума.
Ибҭаԥҵәагоуп даныҟам
Аидараҽы иуцхраара.
Узҵоу зыхәогьы дыҟамзар
Уи акәʒоуп арыцҳара.

Уԥьа ишалҭуа анудыруа
Алҭшәа, лашарақәа,
Иззыҟоуҭо данықоу,
Рызхҳауеит улшарақәа.
Аха ҳ-Дырмит уара
Абнара тоураҷы,
Абаҳчагьы ууаҙар акәын
Умыҷра анхьоурҷы,
Иааҙатәын уи ашәыр
Иҷало зфашагьы.
Нарҭаа фырхацәа ран
Саҭанеи-Гәашьагьы,
Сасрыҟәа диаанҙа
Уи дзаҟарахашази,
Илшози гәаҭаны
Насгьы дзакәхашази,
Игарагьы лырхиахьан, –
Иҷеы дызқәтәашагьы.
Аха уи легьендоуп
Уара аргама иаԥхьаша
Дмиҙацкуа, ашәҟәы аԥҭо,
Идурҭон аԥхьашьа.
Ужәлар ируҭон
Уара акрудыруазар.
Алым еиԥш угылан
Ҳаԥсуа культуразы.
Аха мап! Алым?
Алым усзадкылом.
Алым имшәа-имырҳа
Гыгшәыгкгьы задгылом.
Уара ажәҭыс уаҩызан:
Мазеи ахьыҟаҙам,
Аҭәыцқәа еидыҟәшәало,
Аҭра еиларҭәа иныҟаҵа,
Аԥацәа ирхатәа ирԥхо,
Иҟәбыҟәшәо, ирхаԥыруа,

Рқьышә хәыҷқәа анааихырхлак.
Фатәык нҭаркәыруа,
Нас даргьы ҳаԥхьаҟа
Рԥацәагьы хырхратәы,
Иааҙоит, даргьы
Рымҵәыжәԥақәа еиҵырхратәы,
Ажәҵ уԥашәыл гәыраз…
Аха уигьы усзадкылом.
Иаахьҭахар ԥхарак ахь
Идәықәлоит, уи сзадгылом.
Уара абарҭ игылоу
Ҳашьхақәа еиҭатцраҳа,
Иҟоуҵомызт ҙнызаргьы
Ԥхнызаргьы хьатцраҳәа.
Ломоносов ду иеиԥш
Унап зегьы ирыдкылан.
Зегь уара уҽеырхьугҙон,
Зегь уара урыдгылан.
Ҳаԥсуа культура зегь
Умахәҽа азеилыхын,
Уи еиҵазҟьо рзы
Угәыжәла — цәгьа гәеилаххын.
Аҕбеиԥш уатцала,
Ацәқәырԥ урхуууааҙа,
Амшын ду ахь икылга
Аԥсҟы дуркит иуааҙаз…
Прометеи имца шьҭан
Жәлар ркультуразы.
Уаргьы у-Абрыскьылын
Ҳаԥсуа культуразы.

АПОЕТИ АПРОЗАИКИ

И. Папасқьыр ихьзынԥылоуп

Акалам ркуп, аха рԥыцьагьы
Еиԥшым рҟазшьагьы рԥышьагьы.

Апрозаик џьа дымццакʒакәаны,
Еиԥкааyа днеиyеит икәакәаны.
Апоет ицәаҩахуп аласра —
Харантә дазкылпԥшyеит дахьналасра.
Архантәи ахра даҽԥаԥалоит,
Ашьхантәи амшын дҭаԥалоит,
Аҵаа ахашәызаргьы ихьшәашәаʒа,
Иршyеит иҵабома уҳәо башаʒа.
Абахәқәа цәылаԥсʒа иҟазар,
Аԥсы рхалоит уирахьҟа дныҟәозар.
Аҟәараш иқәихуеит ашәаʒа.
Иааигәаԥхаз илымшо акыҟаʒам:
Ашәҭқәа дырхашәаҳәо игәыдкыла,
Ажәҩан ахь дхалоит минуҵк ала.
Апоет ицәаҩоуп аласра,
Илшоит хадак азы аналасра.
Апрозаик зынʒа дымццакʒакәаны
Еиԥкааyа дцароуп икәакәаны.
Зегь ртәы иҳәароуп акакала.
Хаҳәызар ибла инамҵакуа,
Иахьаҟәшәаз шыҟоугьы цқьа
игәамҵакәа,
Абахә дызхалом днаҽԥаԥала.
Амшынгьы иршуам дынҵаԥала.
Ма иҵаирбом игәацарала.
Аха иус кьасам, еицаҟьаʒам.
Ачҳара имоуп уи здаҟаʒам.
Итар илшоит кәапеи мацарала.
Игәы адԥҵәала аказы дыхьшәашәашам,
Ашәҭқәа ааидкыла дырхашәаҳәом,
Ахышәҭ-црақәа неихыршәшәа
ишьҭамҵакәа,
Абԥьыцқәа нарҳәы-аарҳәы игәамҵакәа,
Фҩыс иамоуғь цқьа агәра хамҵакәа,
Аʒԥабцәа ирызнеигом аҳамҵақәа.
Апрозаик, абас дымццакуазароуп,

Ишыҟатԥәҟьоу зегь нҭкаа иҳәозароуп.
Апоет ицәаԥахуп аласра,
Илшоит хадак азы аналасра.
Аха ажьа иахьҙоит иагьаԥанагоит,
Ауардын цозаргьы ԥшьшьалашәа,
Даԥысуа ԥьушьап доуҳалашәа
Ҳагәлымҭәах ҳара ҳ-Иуанагьы.
Дҭынчуп дшеиҭатԥуа узгәаҭаҙом,
Дҭынчуп иԥсҭазаара узгәаҭаҙом,
Дҟәиҭҙа дыҟоуп дузгәаҭаҙом…
Иҟәиҭҙа игылоуп абарҭ ҳашьхаҟәа,
Аха адунеи аԥшҙара амаҙа
Да иргазшәа рыԥшҙара ҳәаамаҙам.
Иҟәиҭҙа игылоуп, аха ҳашьхаҟәа
Ирыцрыҭуеит амшын ду ахь инеилаша
Кәыдри, нас Бзыԥи реиԥш еилашуа,
Дҟәиҭҙа дыҟоуп дузгәаҭаҙом,
Дҭынчуп, дшеиҭатԥуа узгәаҭаҙом,
Волгагьы шеиҭатԥуа узгәаҭаҙом,
Аха аҕбаҟәа хаҙсылоит.
Иааҙаз аԥсыҙкәа апәԥ иаадсылоит.
Волгагьы шеиҭатԥуа узгәаҭаҙом,
Аха афымца ду алнаршоит —
Урыстәыла азбжак арлашоит.
Ҳагәлымҭәах, уара аԥсуа ҳ-Шолохов
Ароман ҷыцкәа апҵо: ушеилахоу,
Уԥсҭазаара шәышықәса иноугаша,
Ҭәызааит уи аурысҟәа р-Волгашәа.

АПОЕТ ИАЖӘА

Диԥызаха аибашьԥы
Ирашь аҕәра даахо,
Даацәырҟьеит Апснашҭа
Леонти Лабахәуа.

Иаҽаддуан ацҧыхьқәа,
Иаҳәа франгь цырцыруа.
Итҧнахуан амзаҽа,
Аҳауаҽы итцырҧцыруа.

Иарҕьарахь ианиҟьо
Деиҩисон агьангьаш.
Иармарахь ианиҟьо
Деихисон ахәымга.

Згәы цқьамыз уа дзыҙауан,
Иҽаҧхьа дышьҭалон,
Аҳаскьын датцаиауан,
Адацқәа дырбжьалон.

Дидыскылт аибашьҩы,
Аха имаҷцәоуп. Лабахәуа
Икалам-ҵыр амч алша
Аибашьҩы дабахәо.

Амшын — цәқәырпҧа даҩызан
Жәаҩа бал ианхало.
Итцоушәа адау имца,
Деилашуан ихала.

Деилашуан, деибафон
Игәы еицҳауан аҟҽыҳәа.
Амца ицран, дымцабзын,
Аргама иҳәон игәҭыха.

Дхатцаназ, диашаназ,
Ахәымга уи дшьыцга,
Дцәыҵатәа еидиргәагәлон,
Дишьырцаз, аҽыҵга.

Адгьыл итцәах иамоу
Амаден — ашьанҵа

Амцоуп изыртсо,
Иарҙыҵуеит амца.

Амцаҷы ирҵәаноуп
Амаден шԓырхо.
Амцаҷы иҙрыжәым
Ажәагьы хьырвырхоит.

Амцаҷы иҙрыжәу
Еиларҵәоу ажәа,
Ахаҵа шаԓшаԓуеит
Бзанҵык имхьшәашәо.

Ажьырҵа амца ыцәаргь
Аҳәа франгь цагәра ақәым.
Гәыла иршны ирҵәазар
Ажәагьы ԓсраҟәым.

Иажәа арҵәон иԓырха
Леонти игәамца.
Ицәаҳәаҟәа нагылон
Абаагәара иаҵҙамцха.

Абаагәара зқьыбжьыла
Абзарбзан-мца ахылҵуеит,
Аҕа ибла ашьа хшәылоит,
Иахьибо аԓхҙы илҵуеит.

Абаагәара дадскылт,
Аха имаҷцәоуп. Лабахәуа
Икалам-ҵыр иаҷыҵҵыз
Абаагәара абахәо.

Абаагәара… иҟалоит
Улаха ашә лҷужәаргь.

Иҟалоит ахәшә латҵажь
Зынʒа иԥужәаргь.

Апоет иажәарҧәа
Ҟамала иузеиѡсом.
Баагәарашәа ахәшә натҵажь
Ирбга илкажь узаѡсуам.

Апоет ицәаҳәа
Бахәаԥшьуп иахьгылоу.
Ирифма бзарбзануп.
Абзарбзан ахы узҧагылом

Ауаѡытәѡса игәеисра,
Иԥсҭазаара наʒаʒам.
Леонти Лабахәуа
Дцеит убрыгь имаʒа.

Иашьҭахь ала агьангьаш
Иҟьеит аҟама хьшәашәа.
Аха амра изкыдх еиҳа
Изырцәом, инхеит иажәа.

АУАѠЫ ДЫԤСИТ АХА...

Агәарԥ иашәуп ашәеиқәатҵәа,
Агәарԥ иазкуам атҵәуацәа,
Иқьызқьызуеит иашәақәлацәа,
Иқьызқьызуеит уа иуацәа,
Рылахь еиқәуп агәылацәа,
Ргәыла дахьышьҭоу дгылаʒом.
Анышә аʒа днагәылатҵа,
Еимпуеит уаҳа дырԥылаʒом.
Ааира иаҧуп атҵәуацәа,
Идыр, иқәла уҳәа иуацәа.

Иажәыз аҵасҟәа рҽырхызгаҳаз,
Аԥсҭазаара еилкка зҽеахьызыгҳаз,
Еиқәышьшьы аԥсы инихагыланы,
Ргәы далырхуеит рҽынкыланы.
Урҭ ҟаауам, рыбжьы ҭыргаҳом,
Иаушьҭуп, рнапгьы ак адырҟаҵом.
Аха ргәалаҕырҳ рҿыкьасоит.
Шьоукых уамашәа рҽыҟарҵоит.
Ирцәаҩоуп цәала аҵәуара,
Ауаа иахьырбозы агәблара.
Игәашәҭи агәарԥ ианааҭало.
Иҟоума аԥсы дыргәалашәо,
Рыбжьы еиқәдыршәоит «камандала»,
Иҽеырбоит шьоукы акалашәа,
Ргәы иамҳәо рхы иадырҟаҵоит.
Рыҽешьуа ргәы адыжә нкыддыргоит,
Абгыҳ еиԥш рыбжьы ҭыргаҳоит,
Рыҳгы ԥыржәоит, рхы кыдырҟьоит,
Шәыԥшишь зымҩак шәнагыланы,
Дзырххо зықәшәеи ақәашьдақәа,
Лнапқәа лымҭо иианкыланы
Иаарго дшыҟоу цқьа игәашәҭақәа.
Дыҳәҳәоит, арахь лгәы ҵәуаҳом,
Лылаҕырҳи лгәы алаҕырҳи еицылаҳом.
Дызбо рзоуми зегь зыҟалҵо.
Лгәы былуеит рҳәарцоуп, «лхы
зиқәылҵо».
Лхы анылҟьарц дазыҭрысын
Агәашә агәашь, аха давыргеит.
Аҩны ашәваз дазыҭрысын,
Ирулакгьы уигь давыргеит.
Ланхәа дышлеисуаз ииаимырхызшәа;
Лылахь цәыжәжәа ашьалкьасоит.
Лҭаца лнапхыц даахырхызшәа
Лыҳгы цәыжәжәа ашьалкьасоит.
Илархалхи, ишԥалыргәаҟ…

Лыҽерымжәа аҽешьра лҭахыҵәҟьазар,
Аԥсы дахькҿоу дышԥанарго,
Лгәы ԥжәаны дыԥсыҵәҟьаʒар?..
Ҳаи, уажә уи лнапқәа лыҭазар,
Ишәымбози аҽешьраҵәҟьа
лгәиҭазар…
Иԥсы анҭаз ихәҭаны иныҟәлымгаз,
Хѡашьак азҵо ак неидгәалахарц,
Лылаҕырʒ иацʒамкәа лгәалаҕырʒ
Дҟашамашахт ишлықәнамгоз…
Исымҳәази. Абан. Зыбжьы иатҵханы
Алымҳа-ду аҟара ихазгалоз
Лоуми, шәыԥшишь, аҟәыд иатҵҳәаны
Аҳаԥыҳәа уажә ача «ҭазгало».
Ауаа иахьырбозы аҽекыдҟьара,
Ауаа иахьырбозы атҵәуара,
Ауаа иахьырбозы аҽеыԥҟара.
Ауаа иахьырбозы агәыблара…
Еицәоу убом ԥьа гәымхара.
Адунеи еснагь дшазнымхара,
Зхы еибгоу иззымдыруа дыҟаʒам.
Адунеи иацәымгу зыҟеиҵои?
Ауаѡы дыԥсит уи рыцҳароуп,
Аха иаанхазгьы рҽыршьроума?
Рнапхыц, рыʒгы изадырцҳари,
Рыʒгы ҭызжәаша рҽыршьроума?
Аԥсабара илнаҭт аҭыԥҳа аԥшʒара,
Лнапы уи ԥылжәжәарц дѡахароуп.
Угәы жәпамзар умхьаԥшʒароуп,
Убла иахьабаҵәҟьогьы гәнаҳароуп.
Абԥажә нақәтәоит ишәытаха.
Ауаѡ абзамыҟәра шԥаихо.
Лхы-лҽы ныҟалт иԥштәыдаха,
Ишәҳәеи, аԥс уи абаихәо?..
Драҳаҭʒа ауаѡы дызнымхарац
Акәушәа иҟоуп ҽа гәымхарак:

Иԥсыз анышә днагәылатҵа,
Иқәҵит ауацәа агәылацәа.
Аҳаблаа ргәала еиқәтәагәышьахьеит.
Аҭаацәа зықәшәаз ианышәахьеит.
Агәқәа рҭып ахь еиҭагьежьит.
Аха аԥсҭазаара аʒә дабашьит.
Аԥсыжраҿ дыƙамызт, дақәымшәазт,
Аҳаблаа рҭынчхара далаƙааит.
Мызк зҿымшь изчҳаз лакәымшәа,
Иахьа уи аҿшьра далагеит.
Аҭаацәа ргәыԥжәара еиҭалырҷыцт.
Аҳаблаагьы ргәы лхьалыршьшьыхт…
Дықәу адунеи изҭахымхара
Иƙамзар абри агәымхара?
Аҳ дыԥсыр зҷы ацәа ахызымхыз,
Абгыʒ аƙара зҷы еихызымхыз,
Уажәшьҭан дыркуаназ чычахәыс,
Рыҿедырҵәуан аҳ ишиҭахыз.
Уи аамҭа цеит, уи анкьакәын.
Уи аԥсҭазаара иажьымдырын.
Иахьа ирԥхашьагаха ишалкьыкьу
Агәнымѡ иоуп иззымдырыз.

* * *

(М. Лермонтов иҷырԥшәа)

Бымҵәуан сыԥшʒа-хәыч, бымҵәуан,
Баасзыʒѡр, даԥсам уи былаҕырʒ.
Ицәа-ижьы еилашуаназ дыбԥылон,
Дгәыбзыҕын аамҭа былеигарц.
Бзанҵы бимԥсахрашәа дқәуан
каамеҵʒа.
Быгәбзыҕра ахә ишәарц акы дамеигʒа,
Аҳамҭақәа биҭон бгәы дҭалахырц.
Аха уи гәҷыҕьшақә дыбԥылон.

Бымҵәуан сыԥшʒа-хәыҷ, бымҵәуан —
Ахә изшьом икабҭәо алаґырʒ.

* * *

Сыблақәа лʒара-па ишԥадхала?
Ихәыҵ-хәыҵуа, изакәи сгәы исанаҳәо?..
Оҳ, шьыри, лқьышә сыҷенадкыла,
Иҟанда дсыгәʒыр исанахо.

* * *

Бааи ара ашьшьыҳәа бсыватәа,
Быблақәа цқьа сынҵарԥшы,
Изʒеит ҳәа акы исыматәам,
Сцәанырра цоит ихыжжы.

Бкәеитметуа ахара бгылара,
Бсабиим шьҭа иазырха!
Бымбои анаҟа ҳгәылара,
Дышилаҵәо арԥыск аҵыԥха.

Бхы надҵеи ара сгәы акьакьара,
Сгәеисра иаҳәо бмаҳари.
О, сыбмыргәаҟын уи аҟара,
Саргьы нас сзакәхо бымбари.

Сызқәшәалак ас расҳәо ҷьыбшьома,
Исылшом ауп уаҳа, сымцашт.
Сыхьшәашәаʒа сбывслар сҷьыбшьома,
Усҟан снеилаццышә сбылʒашт.

Бцәанырра гәыбзыґʒа исыкәаршәа,
Бнапы ҟәымшәышәқәа сыкәарша.

Сгәыдкыл, о сгәыдкыл сырҕәҕәа,
Еиласахааит ҳагәқәа.

* * *

О, сбыҳәоит сабмырган аҽԥныҳәа,
Ажәа гәынҷыхьла сгәы быҵамслан.
Мамзаргьы бгәы нырха са сзыҳәа,
Сбымбазшәа бхы нарҳәы бсывымслан.

Ианбыкәыз ҳаицәтәымуа ҳанықәыз?
Имҩаԥаҳгон амшқәа игәырҕьахәыз.
Лахьеиқәрак блакыҵаҿ, ианбыкәыз
Усҟан ма машәырны ианцәырбгахьаз?

Ибҵәуеит уажә быʒҕабра бгәы иалоуп.
Быҽԥныҳәа ҭахак ааснаҭаʒом.
Аха мшәан ибцәымҕымыз аԥшралоуп,
Ишаҳкәаҳауаз ашьац итатаʒаз.

Адунеигьы аҽыԥсахрақәа ирҭамлои,
Ибзиоуп, нас, иҳабжьыст ацгәеиқәаҵәа,
Аҽееиҟәнашеит ҳаԥсҭазаара амҩа,
Аха, избан ҳзеицәгәыршри аиқәлацәа?

Ҭынч бнатәа бхала базхәыци,
Иахьанʒагьы сшызаҵәу бхарала.
Иансаамҭаз сынасыԥ сымхәыцит,
Сыбла хҩан бара бгәы аԥхарала.

Сыԥсҭазаара ашықәсқәа иреиҕьʒаз,
Бара боуп, ибысҭеит гәыкала.
Аха сара сҵәуам исаҩхуаз,
Сарԥхоит иахьсымоу игәыдкыла.

* * *

Пхыҳҵас иниас ишпаца
Сыԛкәынра, аабыкьа зыкәа сҭаз.
Ашықәсқәа сызхысхьоу сраԥца
Сажәрахь сыргоит исыгәҭас.

Сыԛкәынра гәамца-цәанырра
Дегьызмаха ирысҭон сымхәыц.
Сгәы-сыпсы зысҭаша бдырра,
Усҟан аамҭала саҟәыҵт.

Уажә ибҳәоит сцәанырра бшабылуа,
Ишазнарҳауа уи бгәыбылра…
Сыԛкәынра гәамца аншаԥшаԥуаз,
Еҳ, бсықәшәар иауазишь бара.

* * *

Аҳгабцәа арахь иԥшуан, сханагалт,
Иахьак апенџьыр аҷы садгылоуп.
Зны саадҭын, аха сеиҭанагылт,
Уаҳа сус напы нысзадкылом.
Абри сгәы мыжда анбеиқәтәара?
Исцәымгуп саамҭа ацашьақәа.
Иалиаан са сыҳҳамц аиҟәпара,
Спенџьыр аҷы иқәгылоуп ҵәашьапык.
Уи сыҵлоуп ихьазырԥшуа аҳгабцәа,
Сара сгәы сажьоит са сзакәушәа…
Аха иѽар, инҭаҳап сгәы атҵга пҵәа…
Улахьынҵа еснагь аҷара ақәушәа
Уԥарԥарла сыҵла, уԥарԥарла,
Издыруада иухҟьаны аҳә дсызгәарлар.

* * *

Зыхьушәа икәеикәеиуа,
Иаҷаччоз аҟәара,
Гәышҧахьы иахьҽеиуа
Ҳаннеилак ҳара,
Дҽышьҭысхуан, ҧшьшьаала,
Илыкәырша снапқәа.
Нас дынхыриаала,
Дысгәыдкыла уа,
Длагаҽаго аҕгараҷ
Аҙсара лсырҵон.
Иҟәымшәышәҙа лцәа-лжьы,
Саҧшәмоушәа искын.
Еилыҧхаауа ицәҽажьын,
Мрашәахәала ишәын,
Иахьсыдыз лцәаҧхара
Сгәы ҟанаҵон.
Мхалдызушәа дсыхон,
Исызлыдхуамызт снапқәа.
Фымцоушәа ичыхә-чыхәуа,
Ак рҵалон сдақәа.
Сгәы еисуан иццакны.
Даасгәыдсырҕәҕәалар уаҟа,
Исҵахыз шаҟа.
Аха ажәак мҳәакәа
Дгәаар ҳәа сшәаны,
Сҷысҟажон ичҳа.
Зны-зынла иануылҷаҵәоз
Амшын аҙ-ҵаа,
Са слымкыр дабацоз,
Дысцәнымхо зынҙа.
Лыҷесыкәырша дсылаҧс,
Сыхәда даахаҧон.
Гәырҕьаран сызгәылаз
Усҟан са сҧыруан.

Аха иахьа иабаҟоу?
Уи аамҭа цеит.
Дыʒсауеит дымшәаʒакәа,
Ибзианы илҵеит.
Амшын ду дхысуеит
Дааԥсауам ԥьара.
Акалмаҳ даѽызоуп
Далҵәрааула лара.
Ԥыхьеиԥш шьҭа уаҳа,
Сыхәда даахаԥом.
Дыхьѽажь ҟәырҷалахха
Снапаҷы дызбом.
Даѽызаха ажәҵыс
Амҵәыжәѽа зауз,
Дцеит сгәы амца ажәҵа
Имырцәа ишакыз.

* * *

Бзиа избоит уаха санышьҭалаша,
Амшын сҷеынҵшь саалар.
Уахынла ианеиҧьу уанҵалаша,
Иҟам аамҭак ҳәа ҟаларц.

Ашьхаʒы быбыцк ааздҭамгыло
Еиԥшха икәеикәеиуеит зынʒа.
Уан уанхәҷыз илырҟәандалоз,
Аʒы акәшәоуп ишҭоу иԥхаʒа.

Ухаара лнап уа иухьысуашәа,
Уцәа-ужьы ианыруеит иара.
Аʒын иукәыршоу хызоушәа,
Уналҵ иуҭаххом ацара.

Сара уи уахагьы сҭалахит,
Сышʒыфо снируа аҟара ҵхьеит.

Аха сызҭымҵуа салахит,
Аҟәарашҟа снеира цәгьахеит.

Ассир, ассирҵәҟьа шпҳасыхьи,
Сееилыхʒан сҭаларц сгәы шпҳасыхеи…
Сызнеиуам иахьышьҭоу сыматәа.
Сҭыҵшан, уа иааиз сырбоит.

Ан мыжда дгылом дахьынатәаз.
Рыҧхагьы лҽеилых дҽырбоит.
Уи сара сгәы зызку лакәушәа,
Ихыҭ-хыҭуеит арахь даанагарц.

Аҭыҵра сҭахымкәа слакɯакуашәа
Аҟәарашҟа снаскьахуеит сылбарц.
Сцәажәахуеит сшыҟақәоу
ҧхамшьаʒо…
Дгылоуп ла лцәа-лжьы еилҧхаауа.
Ус лан лҳәатәы аахамҵаʒо
Абар сара сахь дахьаауа…

Ақалақь лампақәа ахьҭалашо,
Ихәмаруеит аʒы кәалкәаԥьо.
Еиларҽеео ахьʒы-цқьа ҳалоушәа,
Ацҧхь ааҳҽаҭәоит еилаԥьԥьо.

Дҭалеит, нас лабгьы, уа изымчҳакәа,
Агьырҭгьы ҳа ҳашҟа иаскьеит.
Ҳҭагәышьоуп амшын зегьы ҳамҽехакуа,
Апрожекторгьы ҳҽаҷҷан инҳахҟьеит.

Сʒыфаʒеит сара, аха сыматәа,
Ахьышьҭоу ахь снеир сырбоит.
Ан мыжда дгылом дахьынатәаз.
Лыҧхагьы сҽаҧхьа дҽырбоит!

Ассир, ассирҵәҟьа шпасыхьи,
Сеилыхҙан сҵаларц сгәы шпасыхеи?

Да ирызбом исыхьқәаз, «сшеилахоу»,
Сахьцәажәо иҧьыршьауеит сыбзоу…
Шьҭа аҽазны?.. сҵамлашеи,
сшеилаҳәоу,
Уахак сызҵыҵыр сшеибгоу!

* * *

П.Л.

Иаазыхәхәашәа бхы бҽы асахьа,
Шаҟа агәылҵәаашьа еизакузеи!
Быхцәы бырфын рҽы банҩаха,
Нас ибнымаало закәызеи!
Быбла ҭшаша хаа-ҟәымшәышәҙа,
Шаҟа агәеилгара иазкузеи.
Ача еиҧш иқәтәоуп бпынҵа кәрышәҙа,
Бпышәырччара шаҟа игәкузеи!
Былахь, быҧьымшь зегь еинаала…
Беиҽартәашьа атәгьы зҳәатәузеи?!.
Аха иарбан, нас лымкаала,
Сара сыҵҟәаны сызкузеи?

* * *

П. Л.

Бпышәырччара шаҟа игәкузеи!
Былахь зеиқәыбҵо закәызеи?
Апҵа аҽаҳар амза шаша,
Уи апшҙара иамам башьа.
Аҙыхь агәам анахаҳа,
Уаҩ, дазнеиуам ажәра игәаҳәа.

Ах иарҩынтыр аҩы бжьеихоит.
Ауаҩ игәы ауаҩы ибжьихуеит.
Абла гәыҭбаа агәырҩа ацәцашьа!
Ианаҟәымшәа идыр ишҩашьа!
Былахь зеиҟәыбҭо закәызеи?
Бҧышәырччара шаҟа игәкузеи!

* * *

П. Л.

Ибдыруазар исыхь, Лиалиа,
Закә шәаҙыҙароузеи сгәы иалиаа.
Кыр сныҟәахьеит ага ашьха,
Сҟамлацызт гәыҭрысрак сҟәашьха.
Сымшәаҙыҙеит абахә кнаҳа
Саҷахан, саҷыст ансыҟәша.
Смыҩит амшә-хә гәамҭ ансҷаҳа,
Сгәы мҭрыст ақәыцьмақәа ансыкәша…
Нас бара банызбо Лиалиа
Изырҭрысуеи, изакәи сгәы иалиаа?
Жәаха шьабсҭашәа былсывҟьеит,
Амардуанаҷ быҩуа блеиуан.
Сгәы ахҷа нақәшәазшәа илсымҟьеит,
Снеилуеит. Акыр сгәаҭеиуан.
(Ба банызбо, исҳәо ансҷамшәо,
Сҷеыҟасҵауеит сгәы быҙҭамшәа).
Исыхьыз хызҩарц ҧьа смақаруан,
Арахь сшьамхқәаҵәҟьа ҟәарҟәаруан…
Закә шәаҙыҙроузеи сгәы иалиаа,
Исаҳәа изурызеи Лиалиа?

* * *

П. Л.

Шьыри суада иҩнаҷҷонда!
Шьыри суадахь исзаагонда…

Ашьхарԥ иҩавшәа ишеи-шеиуа,
Ашырԥиеҵә ԥшьшьала иҩеиуа,
Шарԥазыла са сҩагыла,
Сазԥшлон ахышә аанкыла.
Амшын ашҟа илбаазшәа ҙыжәра,
Саԥхьа еишьылҙа ишьҭоу аҙыжьра,
Иагәылҷҷалон ҿеа етҵәаԥшҙак,
Рыҩбагь еиԥшын, рыҩбагь хьаԥшьҙан.
Аԥсабара аԥшҙара иакын,
Сызреилаҳауазгьы убри азакәын.
«Урҭ нага иҩнаҷҷо зуада,
Иеиҳа насыԥ ԥьа изауада?..
Шьыри суада иҩнакында,
Шьыри снаҙаны исызкында!..»
Абас сгыланы сышхәыцуа,
Аашон — аетҵәақәа сцәыҙуан.
«Дарбан рбаратҵәҟьа сахызбаа?»
Шысҳәалоз абар иахьызба!
Жәҩанаҿ акәым, аҙаҿгьы акәым,
(Дара шракәу уи ҳәарақәым).
Адгьыл аҿоуп, адгьыл иаша
Снырхыԥшылеит ҩ-бла ҭшашак!
Лиалиа боуми, Лиалиа быбла!..
Ажәҩан, аҿ ус сгәы шырхьыблуаз,
Уажә араҟа имцаны исцралеит.
Уи басҳәарац башҭа сҭалеит...
Шьыри суадахь исзааганда,
Шьыри суада иҩнаҷҷанда!

* * *

Еҳ, бара аҭыԥҳа бышԥагаҙоу,
Игәасҭон мыцхә бышԥагьаҙоу.
Шәҟәык бкыхын ахьҙала ибгәыдкыла,
Дхәымгабшьон бқьышә дықәтцо
ибыдгылаз.
Уатҵәгьы ихьҙ ҳәо быбз баахаслашт...

Аха ибдыруоу уи дзакә хаҵоу?
Дшеиларҭәоу иԥымҿуа алмасла.
Иԥырхоит иҙрыжәу аихаҙа,
Аха, иԥҿуеит ашьанҵа наҷаслакь,
Афрангь даѡызоуп уи имцагәуа.
Шандор иԥь даѡызоуп имхәаҙо,
Уаѡытәѡса ихы ларҟәы имҵеикуам.
Иара иитәым амаҟа имҿеиҵом,
Бҭыгатәхар аҙыршы дҭаԥалоит.
Ауаѡ изы амца дақәԥалоит...
Ныx, ба бакәым ахаҵа дыздырра,
Имшәыцт уааҙа ба беилкаара,
Ишәхьазаргьы иацым агәеилгара,
Илашәуп быбзамыҟа цәанырра.
Ԥсҭазаарак уи анаѡс иҟамшәа,
Заб иԥьыба зылаԥш нахымшәаҙац,
Еилԥхаауа зхы-зҷы цәыҟәамшәышә,
Знапхыц уск аҷы инхымшәаҙац,
Аҵыхәтәантәи модала иҿеилаҳәа,
Хшыѡ зҵаҙам цәажәаѡ ҷеихамлак
Агәра згоит дыббар бышиеилаҳауа.
Аха ибдыруоу агәыблра амѡа
Уи игәаҵа цәаҳәакгьы шаныгам.
Иашоуп уи ахшыѡ азы, дарныгым.
Илам ҳәа иҟоузеи ауаѡрада,
Иагьбаҭәаҵәҟьоу уи иакәхап ҳәарада.

* * *

Умгәырѡан сѡыза, умгәырѡан.
Уи иахьа уѡымҵа имырҿхәаазар,
Иреиҕьушьоз акьыԥхь аҷы имцазар,
Аамҵалоуп, хәыцрала угәы умырѡан.

Умгәырѡан сѡыза, умгәырѡан.
Уцәаҳәаҟәа иреиҕьу ирԥьазар,

Уи ҭәаҕәа акьыԥхь аимырбазар,
Аамҭалоуп, хәыцрала угәы умырԝан.

Иарбан шәышықәсоу, исаҳәеи
Ахатәы гәаҭәажәпа данымиз?
Иарбан дгьылҷацәу исаҳәеи,
Ахатәы еилымга дызнымыз?

Умгәырԝан сԝыза, умгәырԝан.
Иахьагьы ус аӡә дҟалазар,
Акьыԥхь аҷ ҭыԥ бзиак игазар,
Машәыруп, хәыцрала угәы умырԝан.

Уԥсадгьыл бзиа ишубо здыруеит,
Уԥсадгьыл ашәа азуҳәоит.
Уааажәлар рышьҭхра угәы азыҳәоит,
Иуҳәаша ухала иудыруеит.

Умгәырԝан сԝыза, умгәырԝан,
Уаҭәынӡа иҭәаххаргьы уԝымҭа,
Иаанхаӡом уи ажәлар ирымҭа.
Уаамццакын, хәыцрала угәы умырԝан.

* * *

Абри, уареи сареи бызшәак ауп иаҳҳәо,
Сара, убри азы мацарагьы, уаҳаҭыр збар
сҭахуп.
Арахь, уара, уҟахуп угәы сара сзын
ихаҳәха,
Бгаҭыхәакгьы ҷаԥагәаӡа утәарҭаҷы
иҭәахуп.
Убла ччахуеит уансацәажәо, уҭалахуеит
сыкәа,
Уҷыҟауҭоит са схәыцраҟәа иреиԥшушәа
угәы иҭоу.

Арахь хәыбз уманы, ҽакызаап
уҽеыззукуа, –
Сгәы аԥсыҽеырҭак убозар ҳәа акәзаап
узышьҭоу.
Нас убри сгәаԥсыҽеырҭа ахҿатцыр
аагәыдҭцо,
Усымбо џьышьа калҭк ухы ныҵоукт
ихьчахарц.
Мыцхә унычҳа, сара сааиуеит уара уахь
сыҽекыдҵа,
Ҳара ҳаибарфара зҭаху
имаҳарц.
Иашоуп, ус уадаѡк ƀалар усƀан са
сухашҭуам,
Зегь раԥхьагьы ацхыраараз уааиуеит
сара сҿы.
Аха амшцәгьа — адыд шыныхгаз уаҳа
сдырра уашьҭам,
Уԥьыбажәоуп уа иудыруа ак ҭаларц
еиқәырҽеы.
Зԥьыбеи зхи рзы аʒә игәҭасуа игәы
баауеит, аѡыза,
Згәы бааз иԥсыԥ афѡы шцәырҵуа ааг
џьым ухаҿы.
Сара ,суаѡуп усыгәҭамсын, сгәат уаргьы
ууаѡызар,
Акамбашь ауп ахәыл иазнеиуа ааида
еизырƀәыҿы.
Уара сымѡақәа еимашәаҳауа уқәуп маʒа
аргама,
Сара са сакәны сҽеыѡеиҵых иуҭахым
сырбар.
Еларѡынтуа аҳәынҵәа аҵаужьт ҳәа
аʒыхь хәашьʒама?
Икәеикәеиуа џьа иѡхәыҵҵуеит, иʒʒом
ахабар.

«Агәыр аатҵәа иузҭатҵәахуам», иулалоит
игәоумҭар,
Аб-хьаҟәла уаҧырагылар атәыԥа
уаханакшоит.
Ауаԥ алымгьы напиршьцылоит, уафоит
уигьы ахәоумҭар,
Уҽеырдагәашәа сахьуҵәахуа сгәеилахх
ианыҧшуеит..
Нас, абаапс, уара иухьзеи? Уаҟәыҵ шьҭа
сыгәҭасра,
Аҟәыцьматҵәҟьа аԥыза аҳәынҵәа
аҽанаҟьом..
Иҟалап, саргьы исцәаԥзар маҷк
аҭаҟьаҭасра
Аха идыр ҳа ҳаиндаҭлар ҳԥыцьагь қьар
ҳазгом.

* * *

Исклак ҳәа иқәушәа иҟьалаха,
Сара абри адерд сышҧалаха.
Сҭашәазшәа аԥсҭаацәа ргәаԥара,
Ԥҭытҵшьак уаҳа ишҧаҟамла.
Цасҳәа иаҽушәа шьоук схаԥара,
Сшьапқәа иагьа игәаҭа акакала
Еихызгаргь «ҟәараҕк» нрықәтәашоит…
Изулак иаамсхын уи снахашәа,
Саатынчхеит шысҳәо сдерд нықәтҵашәа,
Ҿак налапс сшьацәкьыс еиҭахашәоит…
Убрыгьы шьҭа иҧыстҵәҵәеит ҳәа
сшыҟаху,
Аҳы, еиҭа ишакәымз сныҟәаху?..
Ауаԥы дсымшьит, ма иҽаҵа
иҽысымхит,
Аҙә ишәҵа амԥан ишәысымхит,
Гьангьашрала малк сара ишьҭысымхит.

Нас сԥьа, сылша сахыбааны,
Изҭаххада стәарц аҵан слыбааны?

* * *

Ҳаи шьыри абри сгәы ацәа,
Маҷак ижәпаны иаханда.
Насгьы, абри сгәаҵәа,
Аршьын-бжак аҟара ижәпанда!

Мамзаргьы иара сгәы ахаҵа,
Сыҕранда абни ахаҳә иаԥызан,
Аҵыҵәа ақәларгьы ҳаҕеиҵа
Иамныруа, ихьшәашәа-шҳаԥызаа.

Усҟан аҷеакхон сҟазшьа.
Ашыц лаба схы иланукьаргь,
Сгәажәпара иалсны сшьа
Узеиларшуамызт, иагьа иурныҟәаргь.

Усҟан дкасцомызт еилых,
Ани ақьымсаҳаҵа иаҵа,
Ибҕадоу иҷаҵа неиҷых,
Аргама изфо «афырхаҵа»,

Нас ани агәырҕьара зцәыӡ,
Бзабаак зымбаӡо имԥасуа,
Зԥьыба ак зызҭымх'уа иҵацәыз,
Ани абҕа змоу дзыгәҵасуа…

Исзеиԥшны сҟамлози сара
Урҭ зегь аргама ианызбо.
Уимоу еинсыршәарц дара
Снас-насрын уа рԥыԥьагьы рызқәа,

Усҟан сҟамлози сара,
Сыԥсадгьыл, ахьаа сымдыруа.

Сыԥсадгьыл агәы нҭжәа изфара,
Пекәынс дышьҭысхыргь сымныруа…

Еҳ, шьыри абри сгәы ацәа,
Маҷак ижәпаны иаханда.
Насгьы абри сгәаҭәа
Аршьынбжак аҟара ижәпанда!

АМАҬ

Ажәѡан зырхәашьуа ԥҭак аҭам,
Ашьхантә иаииуеит ԥшахаа хьшәашәак.
Сылатәоуп абаҳча ашьацаҷ,
Сыбжьы ныҭак исҳәоит ашәа.
Убри аамҭазыҭәҟьа уаҟа,
Ашьац илашьшь сышьҭахь хәдаҟа,
Маҭык ҳәазо, иҳәазо иааин,
Инсыҭалазаап сара ԥшьшьала.
Иусырбап шьҭа ҳауа ииааиуа
Аҳәозшәа, аҽзаа сѡыҭра инбжьала
Сыбԥа иаакәшахьан иангәасҭа,
Сгәы акәзаап иацҳарац иахьашьҭаз.
Иҟьаҟьаҙа иахьартыз,
Ахы аршаҟьон сгәы аҭаҧарахь.
Аха ахыҭәҟьа ахьҷакыз,
Испыхьашәеит, ахәцә апара.
Ԥхыҙым, исыхьыз ауп аргама.
Ахәцә скуп абар амаҭ.
Амаҭ, ихшьыхаау згәы шҳамла,
Изиамсит сыкәа иҭамла.
Аҽаҟьоит уажәыгьы сгәашҟа,
Аҽырҳәа иаҷыҭҟьеит ашҳам.
Нас иԥнаҭәахрашәа сҙара,
Сеиланарԥәҧахуеит иахьсыкәшаз…
Машәырзаргьы иара ахьсыԥәшәаз,

Иманшәалахт снаршә ахиара.
Аԥырҳәа ианысҟьа сҟама,
Икашәеит ахы нахҟьан амаҭ.
Адунеи ианыз зыцқәа шҳамха,
Сыбҕазара ахьакыз иаамхы,
Аԥыр аԥырҳәа иҟьо аҟама,
Еиѡҭәҭәа-еихҭәҭәа иныкәсҭеит амаҭ.

АШӘА

(Д. Гәлиа иажәабжь «Атәым жәѡан аҧаҟа» иахҳәааун)

Агәырѡа дахәаҽет атәым жәѡан аҭаҟа,
Аԥсра ааидгылт изԥхьамцо днаҭаҟьа.
Деиқәызкуагьы димамкәа иара,
«Сан» шиҳәоз ииааиит аԥсра.

Иан – ахәаша, даҭаԥшуа Аԥсны
ашьхара,
Анцәа диҳәоит лыҷкәын ахынҳәра
иқәашьхараз.
Дылбо ҷьышьа, агәаҟцәгьа лара,
Дзаҟәыҭуам агәашә ахь аԥшра.

АНХАМѠА АРАЗҞЫ

Аԥҳәысеиба, аԥьамыҕәа ықәызххьоу
зҟәаҟәа,
Ацә-шьхәа икуа данбаҟало ҳәа
дгәаҟуа,
Ла илхылҭыз лԥа дизԥшуеит лыблақәа
ҭраа.
Уи лԥаԥса иҟаиҭо еилаҟәаҟәа,
Гәыкала дылзашьҭам акрура.

Ауаа иахьырбо аҟнытә дгьылк
аалызцәижәжәар,
Изхом уи ахьҙала атцәыцак лцәижәыргь,
Ҽытцгас иеиҵалакь илцәигоит џьара акы.
Ихьаауам ихазын лынхара амаа
лҷижәаргь.
Агәакьа даҵахуп анхара аразҟы.

РАСИМ АЖЬИБА ИГӘАЛАШӘАРА ИАЗКНЫ

Шарҧыетцәеиҧш уҩатцхаха,
Шьыжьхьатцәҟа цқьа анацҳаха
Уахьымҙакәа, угәахәтәы нкацәа,
Адамра хьшәашәашҟа ушҧаца.

Уҙыхьхәы ҩытцтцаанҙа ишҧанҵаба.
Ашәақь лҩеиҧш ушҧанкаба.
Адәы иныҟәмҩуану убжьыхаа,
Ахапа умҳәону уаҳа уҷыха?..

Убжьы ҭырҙа жәҩан иатцыҩуа,
Укәашон вырвыршәа ухатцәиуа.
Улафуа, улахҷыхҙа уҳацын…
Расим енагь уҟоуп ҳгәатцан.

МАИТӘИ АДЕМОНСТРАЦИАХЬ

Акы, ҩба, хҧа,
Акы, ҩба, хҧа!
Арма, арма, арма,
Ушьаҷа ҳақәыршәа Џьарма.

Акы, ҩба, хҧа,
Акы, ҩба, хҧа.
Хьыц ицәырга ахапа.

Ааԥын иама имааи,
Аныҳәа дуӡӡа маи!
Иахьа иԥычоуп шәҭыла
Ашәа азаҳҳәоит ҳтәыла.

Акы, ԥба, хԥа,
Акы, ԥба, хԥа...
Ажәларқәа дырԥыло,
Уа ашҭаҿ дахьгыло,
Ҳаиварыԥхаа ҳнеины,
Салам иаҳҭап Ленин!

Акы, ԥба, хԥа,
Акы, ԥба, хԥа.
Арма, арма, арма,
Ушьаҿа ҳақәыршәа Џьарма!

ҪААНЫБЗИАЛА ШӘГӘЫРҨЬО ШӘНЕИЛААИТ

Ҳамшын ћәанда иацәшәа иԥхьаҵын
Ҳашьхақәа рахь ицеит аӡын.
Урҭ гылоуп иҭаҳәҳәа сыла,
Аҵаа иҭаӡны ишьхынҵсыла.
Убрантә ҳашықәс ҷыц абарцаз,
Иахьа ҳгәырґьара агәра агарцаз,
Аӡын харантә иантҵаркьакьа,
Асы ацыршәшәеит ԥаћьа-ԥаћьа...
Ҫааныбзиала сҳәарц, асрапа
Шьҭысхырц агәарԥ ашћа снаԥан,
Аха, саақәхеит уа сбыбышӡа –
Инсымћәыҵаӡҭит ицәышӡа...
Асрапа акәым, исышәҭ аҵәца,
Астол снахагылеит сқәацәӡа.
Аха, ҳаи... Санду бтәами,

Бзышза шəышықəса бнырхысуеит.
Бажəа ҟəышуп, бажəа хысуеит,
Атцəца – рапҳьа ба ибыхəтами.
Быхҭыс ҭоурыхуп Аԥсны аҟара,
Ианызбаалоит Аԥсны агəаҟра…
Санду, атцəца шьҭых ибатəоуп
Бааҳақəныхə…
Лықəра ишаурыз лыбга еитцыхны,
Санду дѡагылт атцəца шьҭыхны.
– Ишəасҳəари, шəара, нанраа,
Шəалиааит алахтра, иԥхеит амра…
Сара сира Лыхнашҭа ацхыст –
Саб иашьа даасѡнаргалт дҟəаҟəа…
Сызгабра еицəан уи атцкьыс,
Амҳаԥьырра лықəҳаит сҟəаҟəа…
Ехҳ, нанраа, шəара ижəдыруоу
Атəымраҷ закə гəрѡоу иуныруа…
Ҭырқəтəылантəи ҳа ҳабналеит,
Ҳгəаҟуа маза ала аҕба ҳҭалеит,
Амшын ҳхылт фатəы-жəтəыда.
Ехҳ, сашьа хəыҷы разҟыда…
Азытцəкьа имоу иԥсы неихымшəеи,
Сан лыкəа дҭан ѡаха-ѡмши…
Ҳаадгылт Аҟəа, Аԥсны – ҳаԥсадгьыл!
Аха ҳазқəымгəыҕуаз ааҳадгылт.
«Шəгьежьы, – рҳəеит, ируам
ҳазхытцыр,
«Шəахьааз шəца» – рҳəеит, ох,
уаазхəыцыр,
Ҳгəы злаԥымжəеи, ҳаԥсадгьыл гəакьа,
Хтəымқəоушəа, иаҳԥылт аҷеыркьакьа…
Уи ашьҭахь сашьцəа, ма сыхшара,
Ма ари шəа шəабду лашара,
Азə дымԥсит ҭынч ихы ныкəца, –
Хыла иҟəаҟəан, ахы ргəыдцан.
Бзиа избоит иԥсаа жьызар,

Аха, нан, сара убри азыноуп,
Изысымфо хыла ишьызар.
Еҳ, нанраа… Иахьа схазыноуп,
Жәпаԥык амоҭацәа шәсымоуп.
Сгәы ирҷыхоит смоҭа лмоҭа,
Сбажәгәалеи хәыҷ… Ари лымкаала,
Са дысзааигәоуп. Ара изҳәода
Сзыргәырҕьара шаҟа сымоу.
Адунеи збоит шьҭа ҽа блакала,
Избоит уи зынӡа ишхазыноу.
Иахьа издыруеит ажәԥан шыҟоу,
Аеҵә рахь ауаԥы дышныҟәо.
Иашоуп, смоҭацәаҵәҟьа ракәым,
Аха, Гагарини Терешковаи ртәы шлакәым?
Ззымдыруа аӡә адунеи дыԛәым.
Саргьы уаҳа анцәа синыԛәуам.
Нан, шәыбла иабо гәзырҳаган,
Шәлымҳа иаҳауа гәырҕьаган,
Ес-аашар шәа шәзы илашаран,
Ес-аашар азҳауа шәылшара,
Шәԥьа иацны аҭынч ԥсшьара,
Шәԥьа иалҵыз шәара ишәпыло,
Илбаажәдо аҳауа ҭынч гәырҵәыла,
Шәаҵәцахә гәырҕьахәны
иԥхеиԥхеиааит;
Ҽааныбзиала шәгәырҕьо шәнеиааит.
Бара аҭыԥҳа абла ҭшаша,
Бгәара дҵало ибгәаԥхаша,
Арԥыс, иугәаԥхаз илхаран,
Угәарԥаҷы иҟало ачара,
Шәара ахылҵ изгәаҟуа згәараҷ,
Шәгәараҷ инагыло агара,
Уара аиарҭа иахьа иагәылоу,
Ушьымхы уҵԥраауа уҩагыло…
Шәаҵәцахә гәырҕьахәны
иԥхеиԥхеиааит,

Ҽааныбзиала шәгәырҕьо шәнеиааит.
Ҽааныбзиала, зегьы, нанраа.
Уаҳа аибашьра амбааит ҳамра.
Шәҵеи дышәԥымхааит ани аби,
Насыԥ шәауааит ҷкәыни зҕаби.
Ҽааныбзиала аԥхзы казҭәо,
Аԥьықәреи аазрыхуа, аҧы ҭазҭәо,
Ҽааныбзиала итәаны ихәыцуа,
Адгьыл иқәу, ҭаҟа ихәыҵоу.
Ҽааныбзиала смоҭа иқәла,
Аеҵә рахь уаҵә амҩа иқәло…
Ҽааныбзиала уа ажәҩан иалоу,
Адгьыл иакәшо наҟ ихалоу, –
Шәаҵәцахә гәырҕьахәны
иԥхеиԥхеиааит.
Ҽааныбзиала шәгәырҕьо шәнеиааит.

ЛЫХНЫТӘИ АБААХЫЖӘЖӘАРА

Лыхны ашҭа аҟьаҟьараҷ иԥшуп ажәлар ықәырҭааа.
Џьоук рыхшара ркуп рыхәдаҵәҟьа иқәыртәа.
Абаа хыжәжәара гылоуп зымҩак а҆екыдкыла…
Ажәлар рыԥсҭазаара амардуан ҭбаа кыдгылам!
Ҳшьамдгьыл ҳцәызмырҙыз ҳабдуцәа мныҳәакәа,
Ҳабҭынха ҟәыншьа, иҟаҳҵалоит а҆еԥныҳәақәа:
«Адунеи шәақәлан, шәышәҟәҩыра аԥымҵакәа,
Шәышԥамҩаси, шәыхҭыс ашәҟәы ианымҵакәа!»
Аха, аԥсуа ашәҟәҩыра аҧҵаха изҭадаз,
Уи еснагь абџьар хыхьчага даҵазар!
Иԥсы шҭаз ихәшҭаара ицәызгоз дызусҭада?
Ауаҩы, акасы ихеиҵаҙом дхаҵазар!
Ауаҩы уиҟәаҵ, ардәына ҟәиҭҵәҟьагьы,
Аҭыԥахь тәымк нанашьҭуам, иажәлоит а҆еадшьыло!
Длахьыцәгьоуп ауаҩы, иԥсадгьыл дшақәиҭҵәҟьоугьы
Изымдыркәа, з҆еыларҟәны калҭк зқьышә адзшьыло!

Уамеиқәатцәа зхызгахьоу ҳабдуцәа рыцҳақәа
Гәақрак иазыламырҟәит шәуаӷра, шәыламыс!
Шәараторцәан иаҭаххар,шәҟәыда ишәҳәон
шәгәытцхақәа,
Иамур, абџьар шәырцәажәон, уаҳа ԥсыхәа
шәымамызт!
Абџьар шәырцәажәеит араҟа Лыхнашҭагьы…
Аурыс жәлар Разин раԥхьа дангылаз еиԥш,
Хатцала аҽарҭбаан шәхақәитра ашьҭагьы,
Аха усҟаназ шәиааирақәа нкылаззеит.
Москва адәыҟаԥшь аҿы, Разин дахьырҟәаҟәаз
Шгылоу еиԥш аурыс жәлар рҭоурых иадаҟьаны,
Лыхнашҭаҿы шьаугас усҟан ишәцәхырҟаҟааз,
Ахан-бааш еилажьуп шәхақәитраз даҟьаны!
Иахьа ажәлар рхы-рҿы ччоит аҽҟаза хәмарраҿы.
Аҽыӷ-дуқәа аурыжьыр зынзак идырдыдышт!..
Агәил-шәтқәа, аҳәыҳәқәа реиԥш, абаа хыжәжәараҿы,
Ахәыҷқәа хәнан иқәтәоуп, иалиаазшәа, идырбабышт!

ҲАШЬЦӘА АБАЗАЦӘА ШӘАХЬ

Анык лоуми ҳазхылҵыз,
Ҳзааҙаз анык лкыкахшоуп!
Ҳашьцәа гәакьақәа,
Абаза жәлар, сшәыкәыхшоуп!

Срыкәыхшоуп шәышьхақәа,
Шәқыҵа қәыԥшҙақәа,
Шәҙиас лбааҽҽеақәа,
Шәкаршәрақәа, шәхәыԥшҙақәа.

Ашьацра жәпа зхашьшьу,
Шәыдгьыл хты кәазара.
Шәырахә ду еицырхашьшьу…
Шәгәамчра, шәҟазара.

Шә-абаза нап баҕьа,
Шәыԥҳәызба еинаалакәа.
Шә-ҟәбыз абжьы еицамкʒа
Ашәа-хаа ианалаго!..

Бзиа избоит шәара шәҽы,
Снаиааиуа аныҟәара.
Шәгәы аарты шәансацәажәо,
Исымоуп наныкьара!

Кавказ ҳхәышҭаароуп!
Ихәыҵшьшьаауа, ихәажжаʒа,
Нырцә-аарцә ҳа҆еҳәатәоуп,
Ҳажәа еиқәшәар ихьшәашәаʒом.

Рыбызшәа анеиқәымшәа
Аишьцәа еицәҟьалахоит.
Ржәԥахыр рзеибымҭа
Аччиара иалахоит.

Раб ҭынха рцәеиԥхьыттоит.
Иааимҟәыҵшәо р҆еалагʒа,
«Ґәшаҭаԥк» ишимҵатәоу,
Ицоит адунеи иналаʒʒа.

Абызшәоуп аишьцәа
Ржәԥахыр еидызкыло.
Абызшәоуп амилаҭ
Мырʒкәа иаанызкыло.

Ԥьарак ҳаицыҟазар
Зцәымҕыз аʒә дҳабызшәа
Ҳаиҟәҟьахан, маԥқәак
Иеицәыхҟьеит ҳабызшәа.

Ашьха ҳарак ԥагьа ду
Ҳа иҳабжьагылазаргь,

Ҳажәԥахырқәа ҳзеибымҭа
Ишҧалшо ҳаицәкылаҙҙарц!

Аблеи аблеи рыбжьарагьы
Аҧынҵа бжьагылами,
Аха рылаҧшқәа еизакуп —
Иеицәхымҟьо еидкылами!

Нас шәареи ҳареи, абарҭ
Иҳабжьагылоу ҳашьхақәа
Ҳзырхымҳәҳәа, ҳреиҧшхару
Аицәыҙра зқәашьхақәаз?..

Арҕьа бла ҵәуаны,
Арма бла зыччаҙом.
Арма бла гәырҕьозар,
Арҕьагьы рыцҳаҙам!

Аха рыҧшышьа анеицәыхҟьа
Икьаҧшхоит аблақәа.
Зԥыза зцәыҙыз шхыгагааy
Алашьцара инҭаблаҟьоит.

Изҭахугьы аҙә дыҟами
Асал ҳабжьалаҙар.
Хара-бҕьара ҳаҧшлар,
Адунеи ҳналаҙҙар.

Аха амилаҭқәа риешьара
Аиҟәшьарҭа ибжьазҵало,
Ажәлар дышраҕоу ҳдырроуп
Асал ҳабжьазцало!

Ҳара ҳаицәхымҟьарцаз
Ҳабызшәа ҳкызароуп.
Урҭ еибарбеиаларц
Ҳанбангьы акызароуп!

Ҳара ҳаиҟәызҭхара
Амҩақәа аркызароуп.
Ҳашьхақәа инархырҳәҳәа
Ҳнапқәа еибаркызароуп!

Анык лоуми ҳазхылҵыз,
Ҳзааҙаз анык лкыкахшоуп.
Ҳашьцәа гәакьақәа,
Абаза жәлар, сшәыкәыхшоуп!

АЖӘЛАР РҬЕИ

Аԥсны-Ҳаным лашәахә гәырҕьахәны иддуан,
Жәҩантәи кометаҵас ацԥхь уцрыддуан.
Ҳҟазара зԥахуаз – иԥыххаа азынӷьыр,
Ҳтеатр арцәажәеит раԥхьа «Амҳаԥьыр».
Гәлиа – ишьҭазҵаз ҳашәҟәҩыра ауасхыр,
Раԥхьа уа уоуп изырҕәҕәаз ижәҩахыр.
Раԥхьа етҵәаԥьаа анкыдла ҳ-Аԥсны,
Ирылԥхаауаз уакәын уаҟа умзаны.
Ужәлар ургәашьамхын, Ҷанба Самсон,
Ужәлар еитҵазҟьоз укалам дахаԥсуан!
Дыҟами дцәыҵатәа ихаҵа зымҩа,
Аишьцәа зеинымшәо ирылазҵо азҩа:
«Сабду ихәышҭаара ахаҳә» аҿы аргама иҳамбеи,
Раагәа данықала ауаҩы-маҭ Каҷбеи,
Аишьцәа рымдырра аирхәан ихы,
Инеиҿеиргылеит алаба неиҿархху.
Дашьҭан уи рышьаҵа мҕьацо иҵаирхарц –
Рабду ихәышҭаара ҭып нас иара итәхарц.
Гьангьашрыла дрыҵала, урҭ неилаҵа,
Агьааигымхт ирӡырц зынӡак рлахьынҵа!
Дыҟами аишьцәа ирылаҵо азҩа,
Ицәыҵатәоу абас акәыкәмындра зымҩа!
Аха ажәлар еитҵазҟьоз укалам дахаԥсуан,

Ужәлар ургәашьамхын, ҳаԥсуа Самсон!
Аишьцәа реилыхра ҟамларц азы уқәԥон,
«Ашәҭ ҟаԥшь» еиҭауҳауан, «Аиааира» ҳурбон.
Сҽаҿы еиҳа иааиуеит ҳәа даҽеа бызшәак,
Иуламсит зхатәы иагәҭасуа рҟазшьак.
Уабацәа рцеира абираҟ шьҭых иукын,
Лакоба уиарҕьажәѽан – аус ду уазкын!..
Аԥсны-Ҳаным лашәахә гәырҕьахәны иддуан,
Жәѽантәи кометаҵас ацԥхь уцырддуан.
Уи ацыԥхь иахылҵны ашәҭ ҟаԥшь каԥсон –
Ашәҭ ҟаԥшь дахылҵуан ҳаԥсуа Самсон!
Ленин ду, – «Адәыҕбаҿы, аномер фба» –
Улаҕырʒ изкоуҭәеит, дубеит лабҽаба…
Лакобагьы дафеит, нас амаҭ еиқәаҵәа…
Уаргьы уқәра дыркьаҿт урҭ ҳаҕацәа…
Аха, ажәлар дырԥазар ԥсра иқәым аҵеи –
Ушәҭ ҟаԥшь канʒашам, шьҭа аҽырҭбаа имҕьацеи!

КАМАҶЫҴИ ҬАҬЛАСҬАНИ

Дырмит ду и-Камаҷыҵ дыжәдыруеит дзакәыз:
Деиҿамсын, далмасын уи дшеибакәыз.
Аха аамҭа еихагәаран, дызҭымҵуа еимадан,
Луааратә зинқәа нҿакыҵәҟьа иҿырҟәыдаан,
Даѽызан ашьабсҭа, иҭаку аихагәар.
Ишԥаҭаху уи аҭыҵра, наҟ ахы агар!
Аха, мшәан, иабаргәи ашьабсҭа, иҭаку,
Иацәтәыму зҭамло агәашә анарку!
Са игәасҭон амаҭ уамага Питон
Иацҭаркыз ажьа, игәаҟуа еимдон.
Икылсырц аихагәара иасуан иара.
Аҽекыдҟьо иаҿын амч ашәара.
Амаҭ усҟан уа ҭынч иазыԥшуан.
Аҽырқьақьа иахьышьҭаз ақьышә еихьнашьуан.
Иаҭәашьа еиҭамҵит агәы нбжьажьа,

Иадыруан аихагәара ишызҭымҵуаз ажьа…
Амч зегь ашәан ажьа ҟәыҟәҙа инатәеит.
Уаѡɳсҵас алаґырҙ хыжжын инкаҵәеит…
Амаҭ уамага иааихнахит аҽы.
Ажьа аҽынанахеит уахь хәыҷ-хәыҷы.
Ҭыѡраҵас амаҭ асаса ааихыккан,
Ахала, ажьа рыцҳа, ицеит инҵапҟан…
Аҭагылазаашьа зны убас ихьанҭан,
Адунеи дықәын азын Ҭаҭласҭан.

* * *

Аҟәраанқәа аɳша иахагьалан,
Атҵла-қәыцәқәа ирықәтәеит рыҽхагалан.
Ахьажьқәа ракәзар ирхаѡада,
Иқәс-ықәɳо рҽеыҳараркуеит аѡада.
Аҟарматҵыс ахахәылхра иақәнамкҙеит,
Иҟәыбҷаҙа ҵаҟа аҽеаақәнакҙеит.
Аҟәраанқәеи ахьажьқәеи рҽеанхаргала,
Абна зегь дара ирхаргалан,
Даҽеа бжьык уаҳауам, рыбжьакәымзар…
Абна, агәаҵәеилгара еицакымзар,
Агьама изҵагылаз закә ɳҟароузеи?
Аха, мшәан, абнагь иахароузеи:
Иҟыж-ҟыруа иамам рҽы еихалашьа —
Ахы ҭырҟьан, урҭ рыбжьы иалашыѡкт!..
Зны-зынла иѡрылҵәраалоит ашәа-хаа,
Аҟарматҵыс ашәа аухьшәашәа, аха,
Аҟыр-бжьи, аҟыж-бжьи инрылаҙѡа,
Ирыцҳаушьап башаҙа иахьрылаҙуа.

* * *

Сышә аɳхьа наҟтәирахь,
ɳсуа ҭаацәак,

Ахәыҷқәа рзы аԥара
Рызгылоуп аатҵәак.

…Иҷкәын дизихәҳаит
Рҵаѡыс афранцыз.
Англыз бызшәа идыруеит
Иԥеиҳаб, дызцыз.

Алемса дылзихәҳаит
Иԥҳа дышхәыҷыз…
Ихшаара рзы иџьабааух
Ихы-иҷы зыркҷыз.

Ирыбырги асеиԥш
Ацхыраа дызмоу!
Уреигәырҕьап гәыкала…
Аха мамоу;

Атәымқәа рзы ихшара
Ирцәбжьамхеит бызшәак —
Рхатәы бызшәала
Ирыздыруам ажәак!

Изгәаҭом, агәнымыѡ,
Рхы ахьдырхахьоу —
Рыԥсы шҭоу, рыжәлар
Инрылҙаа ишцахьоу!

СЫДӘҲӘЫПҨШ

Амх иҵаз аџьа даркара,
Ма иараапсаз аныҟәара,
Ма ус изыхәҭоу аԥсшьара,
Араҟа дақәшәар — наныкьаран.

Иԥсы ааиҵакуа ашәшьыраҷ,
Уи адәҳәыпшаҷ, амх авараҷ,

Аԥхын, кәыркәа амра шыраз,
Ашьац инылаио изы қьафуран.

Ахәыԥшқа шьҭоушәа, ашьац тата,
Убла атҟәаҙон аԥшҙара.
Унылатәар гәата-бҕата,
Угәы хнахуан уи ацқьара.

Лхәыҷы, гәыргәалеила днаго,
Ан уа днықәлон ашаразы.
Арашәаɷ инкаршә иҿага,
Дааилон шьыбжьон аԥсшьаразы.

Иҟәымшәышәҙа аԥшахаа инеиуа,
Агәабзыҕшьа неиҭашәаҙом.
Иҵхәраан аҙыхь кәеикәеиуа,
Аҵаа иалҵызшәа, ихьшәашәаҙа.

Дарбан ара змуза мҷыхо!?
Сгәы хыҵхыҵуа снагылалон.
Аԥсабара ҷыха абжьыхаа –
Аԥсаа рашәа снагәылалон.

Амɷаду абжьи асабеи
Рзын араҟа иԥхьакырҵан.
Аха… Гәыжәпак ибла ишԥабеи
Ԥҳәызбак «Волга» данақәиртәа!

Мшгашақә урҭ аакылсын,
Иналагеит ажәра, афара.
Аԥҳәызба дгәабзыҕхеит илылсын:
Адәҳәыԥш ашьаҟьеит рқьафура.

Амашьына аҙыхь илҵысын,
Еиларɷынтуа уа иархәашьит.
Аҳәынҵәа ацыртта инахысын,
Сыдәҳәыԥш алакҵа аадырхәашеит.

Ашьац цәыртцәа, агьежь ашьтаҿ,
Ахәра тыпеипш иаанхалазеит.
Кәацк рзырц амца еиқәыртцан, қәашьда
Иҕьашза шьацра-жәпак налазит.

Абанка пҿеыхақәа еимбҕьыжәаа,
Уаћа ашьацра инылансеит.
Ацха еизызгоз шьхак амцәыжәԝа,
Акәиц иаблын уа инылансит.

Апстазаараҿ асқәа маҷым,
Иҕьацахп уи, шәгәы ацәымцазан!
Ућазаргьы угә тачаҷан,
Сыдәхәыпш, улахь еиқәумцазан.

Узыхь хәашьызаргь, аҿарыцқьап,
Амра ухәра ҕьарц иамаахап.
Ақәа иарцәыҕьап ушьац арыцқәа…
Агәацәажәпа деитамаахыр!

Хәап, иуун 8, 1970

* * *

Москва аҽуп ажәылара,
Иагәитазам аангылара:
Ақыта нхара ақыта инықәца,
ԜҨни гәареи цћьа-шәћьа иныкәца,
Инеиуеит урт ртып ааныкыло,
Ахан дуқәа неиваргыло.
Пстеи қәацеи уи рнаалазом,
Цлеи дәыкрыни зегь налазуеит…
Ибгәалашәоу Останкино
Ишыпшзараз пыхьа аџьра?
Усћан са сгәы басаркьаны,
Ҳныцалалон уирахь тхаџьра.

Ауарҳал — иқәҵоу шьац иаҵәала,
Ҳақәла ҳнеиуан џьык аҵаҟа.
Аԥсабара ацәа иалан,
Ҟарматҵыс заҵәык ҳацыҟан.
Уи еснагь ҳара ҳаҷаԥшьон,
Ҳқәыԥшра ргәыргьо иаҳәон ашәа.
Уи абжьы ахьго аџь ҳаҵаԥшуа,
Зны-зынла еилаҳкаауан «ажәа»,
Аџь, ҳа ҳаџь абгьы еилашьшьыра,
Шәахәак алԥха итәон ашәшьыраҷ.
Амза хало ихалаҙон.
Аеҵә ажәҩан иналаҙуан.
Иҳамбаҙакәа иааҳцәылашон.
Ибгәалашәоу, зны ашараз,
Ибыԥшаауазшәа иаҳцәылашәаз,
Бшылаԥшуаз ашьац иаҵәара?
Ашьац қәыԥш иҳарҷеыз рыцҳашьа
Инеиқәылон быбла қаруа.
Насх, иаразнак бгәы аабыҵхашәа
Ҳаџь бнахьынԥашон быхәмаруа…
Иахьа сықәра сқәыԥшра анамҙаа,
Сааит дырҩегь. Избоит иҟаҵоу:
Ақалақь аазеит аранҙа,
Сгәы хьу-хьууеит, ҳаџь ыҟазам.
Аха ассир! (Зразҟ иахыԥан
Ицахьада!) Ҳаџь аҭыԥан,
Ҳабзиабара иахылҵызшәа,
Игылоуп Останкинтәи абашниа.
Ерцахә иацлабыз ирхәыцызшәа,
Адунеи зегь ирхыҳәҳәо баашны.

АҲАИРПЛАН АХЫШӘАҨЫ

Амра иаҟьан ахьышәахәа,
Аапын сгәаҨоуп иахьышәаҳәа,

Аапын — сгәы аазыртыз.
Сыхаара, сыхаара, сыхаара,
Ианбанҙа, избан бзысцәыхароу?
Ҳаицызар шаҟа игәахәтәыз!

Адгьыл — ԥсҭазаароуп, ҷыхароуп!
Жәанызқь метра сацәыхароуп.
Сԥаҟәыҵижьҭеи саатк еиҳа ҵҙом.
Аха саҟәга сыргаҙахрашәа,
Сгәы иҵыԥуеит аишьцәа рахрашәа,
Ахышә ахьтә сыбла сзаҟәыгом:

Зиас ҭбаа дуҙҙак схыԥшылошәа,
Аласа шкәакәа кәыкәны ихԥсалоушәа,
Исыҵаҙсуеит аԥсҭҳәа ҿыҵ-ҿыҵ.
Насх, бымба цқьоуп ҳәа агәра угахратәы,
Сыпан сыҿеналасыжьп ааугәахәратәы,
Сыҵаҟа аԥсҭҳәа еилачыхт.

Аԥсҭҳәа рнаԥс, аԥшҙара сыҵыҟьҟьоит..
Ахсаала ссир ишьҭоу сыҵаҟа,
Ԥштәы-рацәа шәыгала ишәуп:
Еиԥшым аба уа азқәа иқәушәа,
Адгьыл зегь қәыршә-қәыршәны иҟоушәа,
Цаха-еилаԥса кьаҷ-ссирк ашәуп!

Сабду иҙлагара еибафошәа,
Иҭахәаҿҙа, ашьхарԥ иавоушәа,
Иҵыԥуеит сыҵаҟа абжьы.
Агара сангараз сгәалашәом,
Аха сан лгара сгароушәа,
Сылацәа еиқәчабуеит уажәы…

Сыхаара, сыхаара, сыхаара,
Самхацәар дарбан сзырҷыхара,
Башҭа сымбакәа снахҟьар?!.

Сыхаара, ишԥазури, сыхаара?
Абар шьҭа башҭа сацәыхарам,
Сеыжәҵуан уахь, бнапы лабҟьар!

* * *

Раԥхьаӡа акәны ба банызба,
Ерцахә ԥагьа са саԥызан.
Кыргьы дгәасымҭазшәа ԥҳәызба,
Ус снабывсуан. Аха ишызаап,
Аҵәахра уадаԥхт сцәанырра,
Абзиабара еицралт сыхдырраҷ.

Ԥынгылакгьы уи азхьамца,
Ҳамҭас исцранаҵеит амца.
Амца сгәы абылуа, иабылуа…

Грами ианхԥоу агәыҕра абла,
Амцабз кылҟьеит адәахьыҟа.
Ланырԥшырахт шьоук рзыҳәа.
Абылра саҷуп. Абар сбыҳәо
Бҷаԥхьа сгылоуп, ԥыхьеиԥш сыҟам.
Ахыламырҟәрақәа ицеит еибарсны,
Хьаҳәхьачрада сшьамхы ларсны.

СГӘЫҔРА

Сырԥха саанагоит са сгәыҕра.
Аԥҳәызба еинаала, абла гәыҕра,
Бара боуми сгәы зыдхало.
Ашьхыц ашәҭоуп издыԥсыло,
Ацха аанагоит, нас ианхало.
Шьала, дала, гәыла, ԥсыла,

Сгәы зыдҳәалоу бара боуми,
Аха ишԥазуеи, бара иббомеи.
Ибасҳәашан, сшәоит сгәы аҭыхра,
Ишԥасыԥсыхәоу иӡӡар сгәыгра?

* * *

Изурызеи, сабацари:
Сшыԥшыз саамҭа хыԥаӡеит.
Сашьцәа ирзызушаз ҭацара
Лзыҳәан схы сахыбааӡеит.

Сгәы-сыԥсы аӡәы исцәылгаӡан,
Хьаҵшьак уаҳа исзыҟамҵеит.
Са сахь ла лшьаҷа еихылгаӡом,
Ма даҽеаӡә иахь дыԛәымҵит.

Лхы ԥьа илырхар сҭынчымзи.
Сҭынчымхаргьы, исымчузи?!
Мчыла схы сырҷыхарын –
Саргь аӡәы саалыхарын.

* * *

Зегь акоуп иахьоу, уахоу,
Бара боуп сзызхәыцуа.
Бара боуп ԥсыс исхоу,
Сахьнеилак исыцу!..

Снеиуеит уахагьы сзаҵәха,
Хыхь амза шеишеиуеит.
Аеҵәаԛәа еикәаҕга,
Еилԥьԥьаауа иԥхеи-ԥхеиуеит.

Быԛәсыргыларын снапы,
Аеҵәа рыгәҭа бѿага!

Ажәҩан иамоушәа мшаԥы,
Бкаԥхартә бгәазырҳаган!

Ажәлар хьарԥшны идсырбон,
Бышеҵәа хазыноу!
Башәахә сҳәаларын сҿырбо,
Сзыћоу бара бзыноуп!..

Ажәҩан ԥагьа агәаҷы
Иаҳбахьоу еҵәамзаап.
Бҷаԥхьа еицакт ахаҷы,
Иамабымкуеи амза!

Сынасыԥхә, са сразћы –
Сыеҵәахә банкыдла,
Нас уи ауми зегь рыцкы,
Бгәы ҳалал ансыдла!..

Зегь акоуп иахьоу, уахоу,
Бара боуп сзызхәыцуа.
Бара боуп ԥсыс исхоу,
Сахьнеилак исыцу!

АЖӘЕИԤШЬАА РҬЫԤҲА

Иаугәышьозар, сгәы сашьҭыр,
Издыруада уа дысхашҭыр?
Кыр сырхыҵит бахәреи ҳаҩеи,
Нхыҵћа ихароуп дызҩеирым.
Насгьы, ишәасҳәап аиаша,
Ауаа рыбжьы ахьсмаҳаша,
Сахьадмырбылра азҵаара,
Џьаҳанымзаргь са сзы ԥсшьаран.
Сыздыруам уи уалны ирыду,
Ус рымаму сара сыда,

Мҩакы саныз, снеит еизарак…
Саазбалакь ирҽакуп зҵаарак:
«Аʒə данбаауго?..» Зны слафуеит,
Аха сгəы кыднашьааит, сгəы афоит.
Изурызеи, ҩ-гəык сымам,
Сгəы аʒə далнахын илзыԥшыми!
Уи соуԥшəыл, сызкəырбану,
Лыхьыʒ сгəаҽы ихьтəы нбануп!
Иасҵарызеи, нас, ҵəаҕəашьас?
Агəра згартə избан дшысқəашьыз,
Аха, ишԥазури, деиҵашəеит,
Ҿаԥьара дыԥшуашəа дцəажəеит.
Иамугəышьозар, сгəы сашьҭыр,
Хара сылԥырҵып дысхашҭырц.
Абас сыʒбан, нас сымԥшʒакəа,
Абар, сазааит «Ахра шкəакəа».
Анаћə хылоит, анаћə хыҵуеит.
Акырцх алагоит, иаћəыҵуеит.
Ақəаршыҩ зынʒак ихьшəашəан,
Амра ԥхах’уеит нас иааиҵашəан.
Аҳаԥы сҵаиоуп уахыла,
Нас ашара снаԥынххыла,
Сааҽалалоит ахра, схало.
Сықəхагəышьеит зынʒа схала.
Сааигəа уаҩытəыҩса дыћам.
Ахраҽ аʒə ихала дныћəом,
Аха ишьҭысхыз атəарҵа,
Сҩызцəа рзы иҟалеит ишəарҵан.
Урҭ иҟарымҵаʒеит цасҳəа,
Ианрылымша игьежьит, шəца сҳəан.
Абас ауаа зынʒа срылҵит.
Иашан абнауаҩра сылҵит.
Аʒын иаҩызоуп ара ахьҵа.
Сҳаԥы акəзар, зынʒа абахҵа!
Абахҵа иабырги, ихыбуп.
Аԥша мнеиуа аҵʒамц рыбуп.

Ацәыкәбар леиуеит ара икыдхәхәа,
Апҧша-ҭәҵәы хәыҵоуп сгәы кыдх’уа.
Акырцх сҽасуеит анаатә иала.
Ақәа хәыҵаҭәоит ихиаала.
Абас сшыҟоугь ла слызхәыцуеит.
Дысзынмыжьзаап, арагь дсыцуп.
Абахә ҭәцара саҽалан,
Акапқап цәажәон лара лҽала.
Лара илнысшьалан, сымхысит.
Сахыкәша, имыршәа, снахысит.
Ашәарах иахьа сышрышьҭаз,
Анаҟәу, ахра аѳыҵаҽ ишьҭаз,
Апслаҳә шықәгылаз аагәасҭеит,
Аҳәаш ѳапқара сыҷеласҭеит.
Ааигәаҙа сазнеины снадтәалт,
Сыгәгьы рыцҳашьарак надҭәалт:
Атәыѳа хәычқәа ҭәаҳәҵас ирхәа,
Мамзар иалшарыма ухырхуа.
Ма, ахәыжә анапҵсах, иқәыпшҙа,
Ицәыҟапшьҙа иақәу ахәыпшҙа?
Бахә иаҽымҟьо ашьап ауқәа?
Урҭгьы кьаҳәуп, ргәырѳа шпоук’уа
Схызхуаз абла пшҙақәа ракәын,
Лыблақәа ишреипшыз лакәын.
Иҳалалҙа уи аипш абла,
Исгәалашәт рапхьаҙа санаблуаз…
Абла нҭырпжы-аатырпжуа игылан.
Маҙа сызхара сырхпшылан,
Нас шьҭахьҟа пшьаала, пшьаала,
Имыршәакәа сааит сышьҭиаала.
Иац шьыбжьон абгаҷьма снадгылт,
Ахра аикаҽ акәын, хыхьҙа,
Иаҵагылан ҷыцьк иџыхҙа,
Снатәеит сшәақь сжәѳахыр инадкыл.

«Сызхурҟьозеи?!» ҳәа ахы иԥахан,
Инхьынааит атәыԥа хаха.
Ақьышә хышаан ичкәатырҙа.
Атәыԥа ырҧшҙо, ихьчҧаҧырҙа,
Хә-шьыҵәрақәак рҳәы, еикәаҵәи,
Алахь шашара иахаҵәон.
Иаасгәаладыршәт сыбла хырк'уа,
Лылахь иаду лхахә чаафырқәа.
Сызхара ибаны имыршәакәа,
Дырԥагь слалбааит «Ахра шкәакәа».
Иахьа шьыжьымҵан ашараз,
Аҵаа-ҵлара ааимҟьа ахьлашараз,
Ацәқәа, аҽақәа сшырхаԥоз,
Аҽа аасыдгылеит ишԥеиуаз.
Саҭҟәаҙеит ара ҧшҙарак:
Абар сызҿҳәароу лҙара!
Икалаҙа, ахы шьҭкәыцәаа,
Игылан икахәхәа аҙара ҭгәыцәаа...
Зегьы ирыцку, са сзеилаҳаз,
Лоура — дҽеами, иарбан уаҳа!..
Иашан Жәеиҧшьаа дырҵыҧҳазаап,
Ашәарах рзын дҵынхазаап,
Ислыршьуам, илуам, слырхысуам.
Саргьы лгәы аҳәатәы сзахысуам.
Саагьежьит дырԥагь ҧшьаала.
Абас лгәырԥа сҵанахалан,
Ага, ашьха ҧьа сазымк'уа,
Адәы сықәхаҙеит схы стәымкәа.
Анаҟә хылоит, анаҟә хыҵуеит,
Акырцх алагоит, иаҟәыҵуеит,
Ақәаршыԥ зынҙак ихьшәашәан,
Амра ҧхах'уеит, нас иааиҵашәан...
Сгәыҕрақәа ҧсыс уи рхами.
Ларгь аҧсабара даҧҳами.

Ахра шкәакәа, август 1971

АШӘАРЫЦАРАҨЫ

Атәыѽақәа хаккала иаақәгылт абԍаб.
Сшәақь аатҟьар уаҟа зынʒа дыдрахап!
Ашәарах рʒыʒо, изымтәо еилашьшьы,
Абахәқәа еинҟьошәа ирҧабылгьашт абжьы.
Аԥслаҳә лахьыцәгьақәа ытҟьашт лахьхьи,
Еибарсны ихытҵышт наҟ ахәахьы.
Еибарҵәаауа илтҳалашт, нас акаԥкаԥ.
Аха акыр бжьоупеи макьана абԍаб.
Аԥслаҳә цәгьақәа тәазаргь иҵынчʒа лахьхьи,
Ихаккала абԍаб иахагылоуп ахьы!
Ахра саԍрала азнеишьа батәуп.
Аԥша акәзар, макьана сара истәуп.
Ашада абахәра ҧыцәаа иѽашьҭуп.
Сытҵаҟа акнаҳара верск иагьеиҳауп.
Шьаҧа-цыԥхьаʒа игәоумҭар аԥьал-цәҟьа ҳауп!
Абра абыржә абахә саанахәар, сагар,
Дҟаларушь лылаԍырʒ лыбла ирхыжжы,
Сгәы зытҟәаз, сгәы зфаз? Дызҧузеишь уажәы?
Ных, уи дагьтцәуом, схы баша изымжьар.
Абахәқәа гылоуп, иԥшуп иууаʒа.
Арѽаш рыбжьы акәымзар, ҭынчроуп зынʒа.
Асы-наҟәу иатцыѽрны арѽашқәа ччо,
Еибарԥо, ишәахха ицоит илбаацеео.
Абахә аикаҧ лыԥхала сѽаʒар,
Абԍаб схыԥша амкыр, сѽеиаанʒа имцар…
Ашәарах раҳ ду, уаа Жәеиԥшьырҟан,
Уаа, суҳәоит, Ажәеиԥшьаа, уи спумырҟьан!
Аԍа сыԍроушәа, фарҭынхазшәа цас,
Сыԥсыԥ абжьы духеит зынʒа дыдраҵас.
Хаҳәык уа исызгәамҭа итцысыр, илаҧшәар,
Иқәпақәсуа иаангылом, абԍаб уи иаршәар?
Уаа, суҳәоит, Ажәеиԥшьаа…
Шьҭа рацәак бжьам
Ари абахә бахәы мшуп, сгәы, умбжьажьан!..

Сԥаʒеит. Сыԥсы ʒа схы ныхсырҳәҳәеит.
Аԥша слымҳаҷы арҵәаа ҳәа иҳәҳәеит.
Наƙтәилагьы абахә кнаҳа илашьҭуп.
Сшьапқәа аҷыбԍаҷеиԥш наƙ-ааƙ ихшьуп.
О, закә ԥшʒароузеи! Блахкыгоуп зынʒа!
Шәыжәԥантәума? Уи акәзар шәƙазҵа шәҳаракʒа!
Дрыцҳами абранʒа иԥеины шәзымбац,
Шәа шәыла здоуҳатә гәаахәара мчац!
Иамтƙәара дарбану шәыхаа гәыкра,
Есымша сыхәнозаргь шәсызбом сызхара!
Шьыри, сгәы зытƙәаз сыхаара абра,
Дԥаганы дтәанда, усƙан лара,
Аԥшʒара ссирʒақәа лгәы ƙарҵарын,
Иудыруеи, лгәы ԥшқахар, ма дразхарын…
Ихаккала аԥаҭхьқәа ахагылоуп абԍаб,
Жәаа иреиҵамкәа урҭ ҷаƙәахап.
Ларгьы шьҭа жәаа акыр ҵуеит данырхыс,
Иƙазар абԍаб тәыԥа ҳчаразы хәыс?!.
Наƙтәилагьы арԥашқәа цоит илбааƙьа.
Абахәқәа ҷрыԥсаʒа рықәцәала иҷƙьа,
Сылаԥш ахьынаʒо сықәпшуеит рхы,
Игылоуп асынаƙа ықәҵа рыжәԥахыр.
Ирыҵаԥр илеиуа арԥашқәа иршан,
Абахәқәа зеиниом еиԥыхаа иашан.
Атәыԥақәа хаккала избоит ҵаƙа абԍаб.
Сшәақь аатƙьар, араƙа зынʒа дыдрахап!..

УДЫРԤАТӘ ЕИҔЬХААИТ…

Кәыркәа-мра ахра ахьҵәрыԥсаз иахан.
Аҵәрыԥсара илаҵак бԍабк иагәаԥхан,
Атәыԥақәа хаккала, акнаҳара ахыкә,
Иқәгылан ажәԥан иалаз бахәык.
Ириаша уазкыдлар иакуеит ауп уҧба.
Бзиа уазнеирц зынʒа уҷамырба,

Ахра уахыкәша, нас уеиханы,
Абахә уаҕрала ухәноит аханы.
Уи нахыс аусҷәа маншәалоуп зынʒа,
Уҵаҟа иубоит ауп абҕаб ааигәаʒа!
Ма умццакыр, ублахаҵ мгьежьыр,
Ажәѡашәаҟьа иарба узкылԥшыр, идыр,
Ажәеиԥшьаа уиргәырҕьоит, иутәуп уи абҕаб!..
Азнеишьаҟәа ангәаҳҵа, шьҵа аус ахь ҳаихап:
Сашьҵахьҟа схьаҵын, акыр сласкьаны,
Абахәра саҵагьежь сцоит сыҷʒаны.
Сымѡан иаасԥырагылт раԥхьа анаҟәу,
Ҵааршәаха икыдуп уи шеибакәу.
Алада аҵыхәанʒа улаԥш ахьʒом,
Аиҟәԥара тышаҟәа рыҵа убаʒом.
Иуоуам ҷеынкылашьа улыҟәҵәраа улаҷҟьар,
Атыша-аҵа усҟан ауп, иалшом иумбар.
Хыкәшашьагь амам. Уа жәа-шьаҷак,
Сшьапҵып ҳәызбала иҵызҕьҕьон маҷак.
Нада-аада сныҟәсит ус анаҟәу.
Шьҵа абахә саҕралеит, избап изакәу.
Сԥынҵа иҵасратә инаауп сахьаҷоу,
Соунашьҭуеит макьана, ацаҟь ҭарҷҷоуп.
Сшьапы ахьакра ансоу, сааԥсеит ҳәа стәаʒом,
Схалоит, схалоит, аха инҵәаʒом.
Кәыркәа-мра цеицеиуа саʒрашәа иԥхоит,
Аԥша исхьысуа акыр сеиҟәнархоит.
Цәыкәбарха илкаԥо аԥхʒы сҷашуп.
Сшәаҟь надаада сыхәда ихшьуп.
Акьедиқәа исышьоу зынʒа абахә иазшоуп,
Иҟәҵәраауам ахаҳә аҷы, аласшьа – ԥшоуп.
Аха ашьап ҭаршәырҵа смоуа иаанҵәан,
Сҷыѡасхеит ԥшьынаԥха, нас иагьеицәан.
Скыдла сцо ԓьушьап ахан ду аҳʒамц,
Аарла, напхыцлоуп ишныскыло схәамц.
Сшьацәхып аҷаршәырҵа ѡ-мацә иҵбаахар,
Нас са сзы ҟьаҟьароуп, ҟалом сеиҵахар.

Сыхьанҭара нызкыло нацә ҭаршәырҭак збар,
Амҩаду иаҩызоу ахаларҭа – абар!
Сшьацәхыԥқәа џьа иҭаршәуа, снацәхыԥқәа
хыжәжәа,
Аҭзамцра сыҩхалеит, сгәабыцаҟь цәыжәжәа.
Аха араҟагьы, иубо еицәа убеит,
Ақәра иаражәзаарын абахә еиҟәԥеит,
Ахаҳәқәа ҭысуеит, алада еихоит,
Унызкьыслак «ғырҿ» рго, алажә еиԥш иггуеит.
Ари аҟара схага шьҭа хыхь сымҩаҙар,
Сгәы ԥжәап уи абҕаб сҩеиаанҙа ицар.
Аха изакәзеи, ссиррами нас,
Кәыркәа-мра абаҟоу, иҙит зынҙас,
Ажәҩан еишьылҙа аԥҭақәа хан,
Абахә атцәрыԥсарахьтә анаҟә еихан,
Арахь илаҟәы-лаҟәуа есааира илбаауан.
ԥша-фырҭынк цәырҭцын, уигьы ҭәаауан.
Аҭцықь ҳәа ихысит ажәҩан дыдын.
Абахә иаҿалазшәа ихышәҭ ауардын,
Ибылгьо илҭалеит адыд абжьы.
Абахә зегь атцәахит анаҟә хашьшьы.
Аҿеырҳәа аҿыланахт уаҟа ақәаршаҩы.
Ибаргәи абахә иаҿам ауаҩы!
Сҭаҳазшәа аҙиас, иаразнак сеилыст.
Атцаа еиԥш ихьшәашәами, сцәа-сжьы ардыст.
Сшәақь мбааҙарц зны слақәиашәа искын,
Аха шьҭа схәыцра са схы иазкын.
Сарҕьа ҿаргыларҭа амам, ихшьуп,
Сызшьапык амчи снап амчи еиԥшьуп.
Аха сманшәалам – сшьап аиҭакра ауҙом.
Арҩаш схакнаҳаушәа, арахь иаахкәаҙом.
Ус, аҟәаҩ аақәгеит, схагәҭатцәкьа, абар,
Ишԥауури, ԥсыхәа змам, иубо еицәа убар?
Ақәаршаҩы ааԥсазаап, наҟ инахкәан,
Аҿаанахт акырцх – иаҟроуп акакан!
Сызнапык шьҭыхуа, схагәҭа сыхьчон,

Мамзар иашан акырцх иԥнаҽуан.
Смахәарԛәа, сжәѡахыр – икылблаазшәа сцәа,
Ианпыќќала иаанылт ашәыта еиԛәатцәа.
Иԛәпа-қәсуа, еиԥхныѡуа, алада икәыруан,
Амыќәрақәа еиԛәшьыхаа кырцхла иарҭәуан|
Шьҭа сызлалбаауеи, сҭархага леит,
Акедиқәа исышьоу рзы ари — акаамеҭ!
Илсывќьеит хыхьынтә хаҳәык лаҷыѡрын,
Сѡаԥшызар, абԍаб са сахь илхыѡрын,
Са сшыќоу илеиуеит, сахьгылоу абом.
Аха, ишԥазури, цқьа сеибагом
Сызқәгылоу, иску – аарла сыхшьуп.
Изулак сшәаԛь шьҭысхит, аѡар аҷашуп.
Атәыѡақәа ахарззала, ажакьа гьало,
Сааигәаҙа иаақәгылт абԍаб, уама злоу.
Амшцәгьаз ицозу иҵаларц ҳаԥык?
Игылоуп, иашаҵәќьан, иаќараны цәык.
Џьамыԍәацәгьа схыга сзышьҭаз аҽанартын,
Ѡнатәушәоуп саԥхьа ишгылоу уажә ҭынч.
Изулак, сшәаԛь аҵа скылԥшшәа ќасҵан,
Аха аҷаԥ ааҷыҵгеит, иҵќьом ибааҙан.
Ахагара азаазшәа иԥеит ганха,
Ахаҳә ашьап иаҵыќьќьоз ҭалон хаха.
Иахьынаскьаз иааҭгылан, ахы аанарҳәын,
Исыхәаԥшуан, аблақәа зҵаара-шәкы рхын,
Макьана иазеилкаауам иќоу, иабаз.
Акыр сманшәалахан, патронк уа иабаз,
Сшәаԛь иѡаԍрасҵахьан усҁкан сара.
Аԥьа збо агәырԍьара иԥеиԥшзаап џьара!..
Ҵхыбжьонын, гәаќрала абахә саҷыс,
Слыбааны аҭып ахь аҙыҳәҵа санҭыс.
Насыԥшәа, ашьыжь санҭыҵуаз сфонар
Шьҭысымхыр, иалшон уа саԍрахар.
Аҭып аҷы иаразнак сѡызцәа зегь гылт,
Исыԛәныҳәо, сгәдкыло, игәырԍьан испылт,
Даара исцәшәахьазаарын ас сахьынхаз.

Ажәабжь исарҳәаз ауп са сзыршанхаз:
Сԥызак шьыбжьышьҭахь, аҭып аҷ дыштәаз,
Агәҷыҵь данакы, патрон заҵәык зҵаз,
Ашәақь аашьҭых дахьныҵҵыз ааигәа,
(Арахь имылбаазеит акырцх ма ақәа)
Бахәгьы даҷамхакәа, ихымгакәа ааҙаб,
Дышнеиуаз ииаиҷаҳан ишьызаап абҵаб.
О, удырԥатә еиҵьхааит! Сгәырҵьеит зынҙа.
Нас схәыцра неиҵашәан ицеит хараҙа:
Аҙә ҷьа мбаҙакәа мариала деиқәшәоит,
Аԥсҭазаара даҷеаҙә мыцхәы дыԥнашәоит.

СГӘЫԤШҚАШӘА СҔАЛАЗААП

Доусы ҳшәақь ҳахәда ихшьуп, ҳҕанҵаруаз
мацароуп,
Ашәарах ахьамоу абахәра ҳазцароуп!
Абахә иԥкыдгылаз аҵааҵлара ссареи,
Арԥаш лбаакьақәеи нхон алада есааира.
Акыҙгы иаҵәара, иаԥызоу ахкаара,
Ҳаҷысын ҳԥылагылт аҳархьалра-ҟәҟәара.
Абахә ҳхакнаҳауп амраҷы ицамцамуа.
Ԥша-хаак ҳархьшәашәо, исуеит ҳбылҙар амуа…
Ҳнатәан ҳапсы ааиҵак, аныҟәара ҳгәы азыҳәа,
Сԥызагь саргь ҳааицрыҵит, ҳахьеиқәшәоз неибыҳәа.
Сцеит сара арҕьарахь, схалон ԥшьаала.
Сыхшыԥ аҷы ицәыргуан ашәарах еишьҭала:
Шьыри, абыржә абни ахәы бҕабк аахыҵыр,
Ма қәасабк, мшәык… Аиашаз ууазхәыцыр,
Ауаԥы адәы дзықәҙоу ашәарах ршьразыҳәа
Акәушәоуп, адунеиаҷ уаҳа акы сгәы азыҳәом!
Зыԥсра ааихьоу шәарахк снахьԥшыр ихарамкәа,
Иреиҳау насыԥшәоуп сшыҟоу даҷеак схы иҵамкәа.
Аҳәишқәа ирыбжьоу ахәы азқәа санхала,
Сыҷецәырымга снадиалт хаҳә дук иманшәалаз.

Схы ныхсырҳәҳәеит. Абар! Илеиуан хәдаҟа
Абҕаԥьма. Иааҭгылт исыҭа аган ҟьаҟьа.
Ԝнатә ԥьмоу ԥьушьарын уахәаԥшыр атәыԝа.
Аҳацаҟьа инықәԥало, зны иныҟәо, зны иԝуа,
Абҕаԥьма-ʒсы уа инеин инаҵаст акыка.
Ан акыр иԥшыхәуан аԥа агәхьаа мкыкәа.
Нас ахы нанарҳәын иарбзон уи гәыблыла.
Цәаныррак снацәаҟәа ҷанаҳәон еидкыла.
Гәыԝбарак иснарҳәон – «мшәан, агәхьаа шԥаскуа!»
Хысыбжьык геит ԥьара снаԝсахь наҟ убасҟан.
Аʒс инахыԥеит абҕаԥьма ʒаʒымкуа.
Ақьышә хәычқәа ахш рықәыжж, иахьыз агәра азымго
Аʒс ԥшуан. Сыбла иаахгылеит уа сахьак;
Сгәылак уажәааигәа иансимҭаʒа ҭахак,
Шьыбжьхьак азыҳәан ҳамԝахытҵт иԝныҟа.
Амаҵурҭахь ҳнеит, уаҟа ашә ывҵраа иҟан.
Апшәма ԥҳәыс драҳаҭʒа дахатәан агара,
Агәаҳәԥы даҵаназ асаби уа игараз,
Ҳшылбаз дыԥхашьан, лгәыҳәԥы хԝа, дԝаҵҟьеит.
Асаби иқьышә хәычқәа ахш рықәыжж, даанхаҵәҟьеит,
Уажә абри аʒс еиԥшшәа, ахыс-бжьы иархаго.
Ахыс-бжьы хрыжь-хрыжь игон, еиҭагон.
«Ажәеиԥшьаа иурҭааит» сцәажәахуан гәаныла.
Сԝыза иоуп уирахьҟа мԝа-мшрак ианылаз!
Абахә аикахь сыхәнан, аҭра иҭыга,
Сыблақәа инрыдскылеит уа сланарԥшыга.
Сԝыза дахьхысуаз ахь сыԥшаауа сышишьҭаз,
Хытҵхырҭак аҷы избеит ихьаҭра ахьышьҭаз.
Слыбааит уахь. Уаа удырԝатә еиҕьхааит сԝыза!
Ахԥхьаʒара, ихәчы, иду, зегьы хәба ушьызаап!
Узхара узхысма, хиамԝала угәы ҭхаԥьма,
Еихык-еиҵык ишьҭоуп абҕабқәа, абҕаԥьма.
Аʒырқәагьы зацәымцеит икамшәо ахымҭа,
Ажәеиԥшьаа дирманшәалт ҭынч аԝны данымтәа.
Шьҭа иишьыз ԥхасҭамтәкәа лыԥхала иҳазҭыгар,
Рцәақәа рхых, еиҷых абни ахәы иҳазхәныгар,

Аҭамҳа еиҿаҳажьрын… Ҳалагт рцәа ахыхра.
Ауалыр снахагылазшәа ачараз аҽ ҭыхра,
Сгәы ԥыруа сахәаԥшуеит абҕаб ду атәыҽа,
Ԥаҵхьны искушәа сгәы аныҳәаҿа иазыҽуа!
Сҽыза иахь сынхьаԥшит, абҕаԥьма ацәа ахихуеит.
Акыкмацәқәа кьацә-кьацәӡа ачыргә ԥҟаны
иҵихуеит
Ачыргә иналакшеит аҳәызба цырцыруа.
Ахш нҵыжжын ашьа иналалт еиныруа.
Сылаԥш иаразнак инахызгеит исзымчҳа,
Аха аӡысқәа акы инақәшәеит иахьышьҭаз иҵынчха;
Уигь ахш аҿыҵыхәхәон, снеилыԥсааит сахьгылаз.
Ҳаи, афаст, сгәы ԥшқашәа сҟалазаап саазқәылаз.

ДЫРМИТ ГӘЛИА – АРККАҼ ДУ

Ацикл

1. Дырмит Ленин диацәажәон

Дырмит закәытә жәлоу икеиԥса,
Закәытә ҿаҽроу рца иҵеиԥсо,
Амхы ззылеиҵаз хаҭала,
Ирзеилкаауамызт аамҭала,
Дыҟан агәкаҳараҿ днеины.
Адунеи агени – Ленин
Ицхыраара имоур, усҟан,
Дырҟәаҵыргь ҟалон иусқәа.
Днатәон дхәыцуа: – Ашәҟәы ҭсыжьит,
Зегь аазган аҽны инеиқәсыжьит…
Иаԥхьо дызбондаз исхараз!
Изыстo иԥыржәоит цигарас…
Ленин ҿиҵуан: — Угәы камҳан,
Гәарԥ бжьарак ухаҭа убжьамхан!
Уаргьы узҿу революциоуп —

Жәлар рдоуҳатә революциа!
Ҳаргьы шәи-хәба рзын аамҭала,
Ҳгәы каҳартә ҳақәшәеит хаҭала,
Аха ауаа ԥхьа изго есааира,
Иаҭәамхар ҟалом аиааира!
Дырмит дхәыцуан: — Сзыхьӡарызеи?
Снапызаҵәхеит, дсымам ѡыза…
Изѡып асахьажәа рҽиамҭа,
Аха еизгам жәлар рҳәамҭа,
Аха иҵҵаам ҳетнографиа,
Иԥшаам ҳҭоурых — адгьыл иафаз,
Еилкаам ҳабызшәа алшара,
Иазхиам аҵара-лашара.
Ҳҭеатргьы шьаҭаркра амам,
Иҟам ҳабызшәала адрама.
Амилаҭ рдоуҳатә дәаӡа
Аӡәы изышьҭхру, егьа дхаҵаз?
Ленин ҽиҭуан: – Уи наӡаӡам!
Ацәмаҭәа накәукуа адәаӡа,
Еиѡрссо, аԥыза цоит раԥхьа.
Адгьыл, нас, чыс-ҭра дулаԥха
Ишыҟоу цәырго, ацәеиха ашьҭоуп,
Иарҭбаауеит аԥыза ахҵрашьҭа.
Ажәла илоуҵогь уи ашьҭахь,
Арашәацәа азхара азцәыртҵуеит,
Избанзар, ачыс ахылҵуеит!
Иахьа уаѡызоуп уара аԥыза,
Иушьҭанеиша заа ураԥыза!
Дырмит дхәыцуан: — Нас иаԥсоума,
Амилаҭ хәыҷы рзы иаԥсоума?
Ҳабызшәа аихаҳара ахәҭоума,
Ҳдоуҳатә гәаҳәара мѡоума,
Иҳадраӡома иаҳиаааиуа,
Ишьҭырхуама уи уаҵә иааиуа,
Ииасуоу ма уахь аӡә дрықәлар,
Еиҕьзар зегь ахьхиоу ҳәа ҳдәықәлар?..

Ленин ҽиҭуан: – Умлакɯакын!
Аʒыхь хыҵхырҵа еиԥҟьара ақәым,
Еиҟароуп амилаҭқәа зинла,
Иҟалом иатәамба аʒә дныҟәар!
Иҟаҳҵоит уаɯ дҭамхо еиҭымла!
Абызшәа акәзар уа иугәҭыхоу,
Уи амилаҭ ирхы-рҵыхәоуп!
Рыҟазаараҽ иҟам уаҳа
Рыбызшәа еиҳау еихаҳатә!
Гәлиа дхәыцуан: – Иаԥхьо дыҟам,
Ҳҽар ашколқәа рахь иныҟәом.
Агазеҭ, ажурнал ҳамам,
Арахь ԥьоук ҳхаԥеит аргама.
Урҭ аиааира зынʒа иргама?!
Ҳаамҭа зеиҭамсуа ишьақәхама?..
Ленин ҽиҭуан: – Уи наʒаʒам!
Амра ишьҭанарбоит аʒаʒа!
Уара уаҳа умлакɯакын,
Гәаҕьра злам иус ҽиарақәым!
Аамҭа ҽыц наʒап убрагьы,
Шәменшевикцәа наҟ иабрагьып.
Аԥсҭазаара ҽыц уԥылап,
Шаҟа уҭаху ашкол гылап,
Агазеҭқәа жәпак шәызгәаҭоуп,
Ажурналқәагь шәоуп ишәаҭәоу...
Абас, Гәлиа иҵо алшара,
Ленин дизгылан длашаран!

2. Ахәышҭаарамца

Ашьхақәа зхаҵгылоу иҵʒамц-баагәараны,
Еҵәаԥьаа ԥьоу-ԥьоуха иҭалашо амшын,
Аҟәа, угәаҽ ҭыԥ ԥшʒак ҳсахьажәаз гараны,
Ɯнык ауаԥьаҟ аҽеҳәа зны амца еиҽакын.

Абри ауаԥьаҟ аҟара сгәы зырԥхо ак ыҟаʒам,
Абри ауаԥьаҟ ауп сара схәышҭаара.

Аԥсуа жәлар ражәаҳәоу амҭәыжәԛа азыӄатҵа,
Рырккамԛа ажәԛан-гәашә аатит абра.

Абри ауаԥьаӄ ахәышҭааразы инапалаҭәӄьа,
Ҳа ҳ-Дырмит – Прометеи имца-жәла ааигеит.
Акәыстҵа иҿаҭӄәацуан, акәицқәа иалацәӄәуа,
Амцабз, нас, ихәмаруа, ахы ԛытҵнагеит.

Абри ауаԥьаӄ аԥхьа уи амца ихәытҵшаауа,
Игәы наҵа днатәаны ахәыцра игәаԥхон.
Абри ауаԥьаӄ аҽеҳәа аԥырҕы хәытҵшьшьаауа,
Иажәақәа бзанҵык имхьшәашәо ирԥхон.

Данко иеиԥш ижәлар ԥхьа ркылгашьа лакәшьаны,
Иаҳгәаларшәо иԥсҭазаара – изырԥхо ҳгәаҵа.
Абри ауаԥьаӄ, ҳаргьы ҳнадтәалоит ҳакәшаны,
Даҳбошәа ҳа ҳ-Гомер – Гәлиа ихаҵа!

Сатәанеи-Гәашьа леиԥш ашана далаӄан,
Еиҭеит ари амца зеиԥштам адоуҳа:
Алашәра еимыцӄьаауа, ихтуа ибызшәа алақәа,
Аԥсуа дарҿыхеит ихшыԛ инҭаԥха!

Ишаҳаҭуп ажәԛан иаласоу ҳашьхақәа,
Ишаҳаҭуп адгьылаҿ ишьҭоу ҳамшын,
Иреиԥшха адунеи ақәӡаара зқәашьхақәаз,
Ҳаԥсуа милаҭ ажәа аӡра азыԥшын.

Иӡуеит ауп абызшәа каламла имцәажәаз.
Амра ԥсҭаҵага-хаа еиԥш иаҳзыԥхаз,
Ихәажжаӡа иахьеиқәу ҳа ҳ-Дырмит имца-жәла.
Абри ауаԥьаӄ ауп ҳа ҳжәар еиқәзырхаз...

Кремль — ҳ-Совет тәыла адақәа рхеизарҵа —
Ажәларқәа ршьа рыԥханы изырныӄәо гәуп!
Аԥсуа жәлар рмилаҭҭа хдырра иагәеисырҵан,
Абри ауаԥьаӄ аҽеҳәа амца ду еиқәуп.

3. Амшын аҽықәан

Амшын ацәқәырпҵақәа еишьҭала,
Ҭцыхәаҧҭцәарада иааскьон.
Аҟәара иахьҽҽеаны ишьҭало,
Лаҕырҳушәа иахькәкәон.

Дырмит Гәлиа убра аҽықәан,
Дҳышҳа дгылан дызбалон.
Хәыцра гәырԥа хьанҭак иҽықәын,
Иблақәа ацәқәырпҵа рбылуан!

Ацәқәырпҵа иалибаауан усҟан,
Игәыҭшьаагаз ихәычра:
Еирха рыҧсадгьыл рызқәа,
Ижәлар анаҽыз ахҭәара.

Иаргь абри амшын дхыхәхәала,
Атәым ҕба дагахьан.
Агәыҕра , разҟыс еидҳәало,
Атәым ҟәараҽ иршахьан.

Аҭоурых аԥшатлакә иацҟьаз
Аԥсуаа, иҟәыншьа рыхҭәара,
Алаҳәа рхаҟыруа, уаҵәҟьа
Иаҽын зынҳа анҭәара.

Аха Аԥсны разҟык аман –
Еиқәхаз дреиуахан ихаҵа,
Имилаҭ рырккамԥа дамаан,
Дҟалеит реиҭеираҽ шьаҵас!

Дгьежьын иԥсадгьылаҽ дыҟан,
Аха ижәлар еиԥшахеит:
Еиқәхаз амҳаԥьырцәа аԥныҟа,
Изымаакәа ныркә инхеит.

Абри агәырԥа хьанҭа иҧыкәын,
Иблакәа ацәкәырпҵа рбылуан.
Дырмит Гәлиа амшын аҧыкәан,
Дзышза дгылан дызбалон.

Иахьа иҕба збоит сахьгылоу,
Сыԥшуеит амшын агәахьы.
Саԥхьоит ацәкәырпҵакәа иргәылоу:
«Дырмит Гәлиа» ҳәа нахьхьи!

Уи ихьз цәкәрпҵак иазаныхуам,
Дырмит Гәлиа иҕба хуп!
Амилаҭ лахьынҵа зыгәтыхоу,
Уи ихьз ҧырпшыс иҭахуп!

Аҕба неиуеит амаа шьҭыхны,
Амшын шеиԥнарҧеҧео сырбо,
Асовет бираҟ еиҵыхны,
Иаҵагылан иҧеырбо!..

Ижәлар, нырцә инхаз, игәалан,
Аҕба хиҵеит агәра го
Атәым ҕба иагаз еидцала,
Рхатәы ҕба ишаанаго!..

Амшын ацәкәырпҵакәа еишьҭала,
Цыхәаԥҵәарада иаскьоит.
Аҟәара иахьҧеаны ишьҭало,
Хьы-раӡнушәа еилыцьцьоит...

4. Дырмит Гәлиа ирккамԥа

Амилаҭ рыхдырра еихаҳа,
Аиашьаратә бираҟ дԥаха
Ишьҭихыназ, имԥа хьӡуп.
Дырмит ирккаратә культура,

Исахьажәа амч, ишәҟәԥыра,
Абызшәазын икәалҙуп!

Ажәлар ирцәаԥоуп агәҭынчра,
Аха еиҳау ыҟам рымчра,
Вулкан хыҵроуп еилашыр!
Ианаамҭоу еилазыршыша,
Ирԥызаша, ԥхьа изырԥшыша,
Дымир иҵаҟәкуеит ашәшьыра.

Амилаҭ рзы ихьҙырҳәагоу,
Жәлар рус аҽы ихырҳагоу,
Аҵеи аамҭа даҭахуп:
Еибашьразар — аполкԥыза,
Иеиԥшу аурысцәа р-Кутузов,
Амилаҭ рразҟы дахуп!

Ареволиуциа ҟаҵатәызар,
Дироуп Ленин ду иԥыза,
Ауаатәыԥса рымԥа збо.
Адоуҳатә еиҵеира аамҭазар,
Ломоносов ргәар дҭазар,
Иҟалоит ажәлар ҽырбо!

Аԥсуа жәлар адунеи иаҟәлан.
Абиԥарақәа адәы иаақәла,
Имԥасуан, инмыжь ҭынха.
Аамҭа аҙыблара иалаз,
Ицаҙар алшон иналаҙ,
Дырмит дымгылар дразҟха!

Уи диԥызан аполкԥыза,
Ареволиуционергь диԥызан,
Еиԥымшәо ԥ-дунеик ибон:
Алашәра, зқьышықәсала иааиуаз,
Арккамԥа аҽаргыл, даиааиуа,
Ижәлар ԥхьа инаго дыҟәԥон.

Ажәҽан аҧынҳа ибжьы халон,
Днеиуан ижәлар еидыҧхьало,
Иқәҧара алашәра ннакылт.
Ихатәы бызшәа амч анеиҵа,
Уи ишьҭихыз аестафета
Имыздашаз неиҵагылт.

Адауаҧшьқәа, ҽаҳәы имҵа,
Аҳаракырахь иргоит имда,
Рашәабжь ахара инаҳоит.
Аразҟ ду ахь зымҽа нагоу,
Ленин имра-хаа хьҳырҳәага
Иаҵаҽырбо ҧхьаҟа ицоит.

Аҧсынтәыла насыҧ аман!
Аха иразҟыдоуп аргама
Ҳабжак, амшын ныркә инхаз.
Адунеи иахьҳаны иныҟәо
Дырмит ибжьы, аҧсуаа ахьыҟоу
Ҭырқәтәыла ааигәоуп ианраҳаз.

Дырмит имҽа уахь иахьнеиго,
Дыҕзы-ҕызуеит Омар Бегәа –
Уаҟа агәаҟра мцац иҕәых.
Аха Гәлиа ибжьы дарҷыхан,
Имилаҭ ахдыррахь дрыха,
Днеиуеит аестафета шьҭых!

Амилаҭ рыхдырра еихаҳа,
Аиашьаратә бираҟ дҽаха
Ишьҭихыназ – имҽа хьҳуа.
Дырмит ирккамҽатә культура,
Исахьажәа амч, ишәҟәҽыра,
Абызшәазын икәалҳуп!

5. Дырмит ибжьы

Асҟьала инадҵын шьыжьы,
Адунеи иахыҩуа абжьы,
Инеиуеит аҕба «Дырмит Гәлиа».
Инеиуеит, ацәқәырпқақәа еимгәыхәо,
Амилаҭ рыбзаҙбахә ҳәо,
Апсуа ирккамҩа иагәылиаа!

Адунеи ду цәгьа иҕроуп,
Агәаҟрақәа жәпак аҕроуп,
Имаҷым ауаа рыбла ахьхымтыц.
Амилаҭқәа ԥьа ихәаҷеуп,
Ԥьарагь рзин ԥшаара иаҷеуп,
Ԥьоук ҭоуп рреволиуциа аҭәымҭа!

Урҭ зегь ргәаҟрақәа еиԥшым,
Иҟоуп гәыҕракгьы иазԥшым,
Азиндара жәҩантәу ԥьызшьо.
Зегьы ирылаҩуеит абжьы:
Апсуаа, зны изхапаз ашәшьы,
Иахьа ишреиуам зхы ҟәнызшьо.

Ирбеит африкаа напшын,
«Дырмит Гәлиа» хуп рымшын,
Иԥьоуҳарха иныжьуа ашьҭа.
Дырмит Гәлиа Апсны аҵеи,
Ибжь убранҙагь имнаҙеи,
Ҷыцла ианылаша Апснашҭа!

Иаҩызаха аҷыпын,
Абжьы хаакәакәараҙа иԥтын,
Иаҳаит австралиатәи ахьча.
Днапшит, атәым рахә еизцо,
Ахақәиҭра игәы азцо,
Зымҩа инаиршәт икәахьча…

Ирбеит австралиаа наԥшын,
«Дырмит Гәлиа» хуп рымшын,
Иԥьоуҳарха иныжьуа ашьҭа.
Дырмит Гәлиа Аԥсны атҵеи,
Ибжь убранʒагь имнаʒеи,
Ҷыцла ианылаша Аԥснашҭа!

Индиа ачаиаарыхѡы нас,
Атҵла илбаазго ананас,
Руааҽәларратә хдырра рҷыхо,
Рыгәқәа ырхыҵ-хыҵуа, итҵарʒа,
Инархаѡит игәыкʒа,
Иаѡызаха абыкь абжьы-хаа.

Ирбеит индиаагьы наԥшын,
«Дырмит Гәлиа» хуп рымшын,
Иԥьоуҳарха иныжьуа ашьҭа.
Дырмит Гәлиа Аԥсны атҵеи,
Ибжь убранʒагь имнаʒеи,
Ҷыцла ианылаша Аԥснашҭа!

Куба гәырҕьоит, ишәаҳәоит,
Чили лаҕырʒашо иҳәҳәоит,
Иамоуп Америка агәҭыха.
Аиндеец ихатә зин,
Дашьҭоуп илихырц азын,
Дааʒырѡит иаҳан абжьы-хаа.

Ирбеит америкаагь наԥшын,
«Дырмит Гәлиа» хуп рымшын,
Иԥьоуҳарха иныжьуа ашьҭа.
Дырмит Гәлиа Аԥсны атҵеи,
Ибжь убранʒагь имнаʒеи,
Ҷыцла ианылаша Аԥснашҭа!..

Тәылас иҟоу иҽырхьыгʒа,
Ибжьы рылаѡуа ихааʒа,

Дырмит Гәлиа адунеи дықәуп!
Иҳәоит аԥсуаа ҳәа милаҭк,
Кавказ ишыҟоу наԥьнатә,
Ишрымоу иахьа аизҳа дуқәа!

Асқьала инадҵын шьыжьы,
Адунеи иахыѡуа абжьы,
Инеиуеит аҕба «Дырмит Гәлиа».
Инеиуеит ацәқәырпҵақәа еимгәҳәо,
Амилаҭ рыбзаҙбахә ҳәо,
Аԥсуаа рырккамѡа иагәылиаа!

АМЗА

Жәытә-натә аахыс рыҽхәарамзар,
Аҙәы ак азимҳәацызт амза.
Ажәѡан азын уи ҽырбаган,
Адгьыл азы илашарбаган.
Бзиабарала ргәы азыблуа,
Иахҙан апоетцәа рыбла:
Дадыркылон, рыԥсы еиқәзырхаша,
Иреиҕьу аҭыпҳа – ахаҷ шаша.
Аҙҕаб лыԥьымшь, лыбла хаара
Иадыркылон, уигьы ԥҟаран.
Ахьы, араҙны, алмас — мамзар
Издырымкылац арбан амза!
Уимоу, аԥсуа жәлар р-Сасрыҟәа
Ирҳәон амзаҷ дцаны дшыҟоу…
Ахьҙ-аԥша, аԥшра сарҷыхан,
Саргьы уахь сагон ак сыхан.
Абар, сѡеин, амзаҷ сыҟоуп.
Снаԥшы-ааԥшуеит — сымзаныҟәоуп.
Иабаҟоу араҙны цырцырра?
Иабаҟоу аԥҳәызба лыгәкыра?
Уахьԥшлакгьы — ихцәышаа-цәѡежьҙа,

Ашьхақәа ракәзар — ицәԥажәҙа!
Сабала зынҙа иқьарха,
Шьамханынҙа ихԥоуп арха.
Амшынгьы, араҟа, амзаҷ,
Цәыкәбар заҵәыкгьы аҙы ҭамзаап!
Цәаакыракгьы ԥьа иубашам.
Ахьҙ-аԥша иамоу зегь башан.
Атҵх акәзар – ԥ-мчыбжь дуцәаз,
Иҟоуҵари, шаҙом, уцәаз!
Ахьҭа-ҵааршә бааԥсҙа шыҟоугь,
Мца-мҷык уауам, иагьа уныҟәаргь
Нас, ишахыр, амра ашыра
Уацәызҵәахша иубом шәшьырак,
Афрына уҵоушәа, хлымҙаахуп!
Ԥ-мчыбжьа дуҙҙа хәлаҙахуам.
Изламҙыҵзеи уҳәап «Мзаныҟәа» —
Атрақтор ылоушәа асы ахьышьҭоу,
Ианызҵо амза азқәаҷ зышьҭа.
Ихабар ҳәа збом Сасрыҟәа,
Даангылозма зны даахьазаргь,
Адгьыл гәырґьахә уи даԥазар!
Адгьыл, адгьыл!.. О, инасыԥуп
Адгьыл ауаԥы иахьимоу!
Сықәсны сыԥсадгьыл ахь сыԥап!
Уаҟа аԥсҭазаара зегь хьыми!
Сышьхақәа абҕабқәа рҷагылоуп,
Сырха кәаза ҿаԥра дгьылуп,
Шәырла иԥычоуп аԥсабара,
Ихәшәуп сымшын аҙы аԥхара…
Амза ԥшҙоуп, харантә сыхнахын.
Сыдгьыл кажьны, сазааит сахан,
Аха тәым ҟазаара гьамам,
Ишеижьагаз збеит аргама!
Сықәсны сыԥсадгьыл ахь сыԥап,
Уи са сзы иреиҳау насыԥуп!

АУАА РЗЫХӘА

Ааигәа инхо рзыхәа ныхәан,
Уи атԥла ыҟан ауаа рзыхәа:
Кәыркәа шыраз аҭакарра
Уԥсы армаҷуа, уааԥса-укара,
Уахьыѡхало ахәаҷы игылан,
Амра ашыра аҷаԥынкылан.
Унытԥатәар, абԥьеилашьшьыра
Атԥаҟа ԥсҭатԥаган ашәшьыра.
Аԥша иухьысуаз гәыбзыԥын.
Аԥсабара абла еитԥыхын.
Аѡада ашьха – жәѡахыр ԥеаҷан.
Алада амшын – саркьа гә-шашан.
Хаҳәк ѡагәыдутԥар, уаҭамԥа,
Згьама бзиоу ашәыр фѡы-хаа,
Абыԛ-чыԛҳәа илеиуан амԥа…
Ааԥынразар, ашьхыԥә ҷыха,
Иахагьежьуан уи ахьгылаз —
Ашәҭ иазнеиуан, ацха згәылаз.
Ацхагь замаз ауаа рзын ауп.
Ҭагалан – аамҭа хазыноуп,
Бзиа избоит – ибарақьаҭуп,
Анхаѡ гәыраз усҟан дкьаҭоуп!..
Ашьап ʒахәак акәша ихалан,
Амахәқәа ажьымжәа рхьынҳалан,
Иҭахә-ҭахәʒа – икаҷыҷын.
Уҷы инҭоуԥар – иқарбыҷьн!
Иалԥуаз аѡгьы – қьаф ҭатԥаган…
Абас иҟан – игәазырҳаган!
Аха зегь ажәуеит, имѡасуеит –
Ихжәа инкаҳаит, ақәра аԥасын.
Шәырла ихыбын иара аԥсымҭазгь.
Иаѡызоуп уажәыгь аԥсы анҭаз –
Иахьышьҭоугь барақьатра ахымԥуа,
Иакуп ашәыр ауаа ирымԥак!

АБАЛЛАДА АҨАРАЗЫ

Зегь захыԥом ирԥгыло ажра!
Хатҵеи ԥҳәыси нҭалеит ражәра.
Ҩнак ахатҵа ашьхацамѡаҷ
Итҵуаз зыхьк ибан, иҙамѡа
Инақәиҭәеит. Игәы иаахәан,
Ҷамѡақәакгьы ижәит дѡахан.
Ари аҙыхь злаҟаз лакәын:
Уаѡ дзырыҷкәноз ак акәын…
Аѡны данааи, иара иҭакәажә
Дылзымдырҙо уи деиҭакын.
Дкалаҙа, ицеит иԥьыҟәра,
Иҙт убас ишьапы аиԥьыԥра.
Ихахәы иалам ашла цырак,
Ихы-иҷы иқәбаҙеит икҷыра.
Дааиуаз ԥьышьа уа тәым хатҵак,
Днеиԥылт лара, длеиԥшха ҭацак,
Уимоу, цәгьа илбом даағырбаргьы,
Аха иԥхалшьахуан дырбаргьы…
Лхатҵа шиакәыз, нас ианылдыр,
Илҭахызшәа игәы ахәра анылдар,
Далыргаҙон уаҟа аҩԥныҳәа:
– Уара узыҳәан иахьа ныҳәан,
Уара уҷкәынахт, са сабацо?
Ҳаидажәлахьан, сара усхатҵан,
Уаасҵа исымаҙамкәа еицакра,
Иахьа сҭаургылт агәаҟра…
Сҭаацәа надтәалааит сыԥсыма,
Уда ԥсҭазаараҳәа сымам!
– Банаԥьалбеит, сара стәымым,
Бызсабашьуеи, ба сыбтәыми!..
Аҙыхь збазар, насыԥ ҳаман,
Зегь арҷкәыноит, ибаҳама?
Рацәак бжьаҙам, абас бҷынах,
Баргьы бажәра нкажь – быҷкәынах!

Ҳанеибагаз еиԥш аамҭала,
Аԥсҭазаара ҿыц ҳанҭалап!
Имҳәаҙакәа уаҳа ажәак уажә,
Аҙыхь ашҟа дцеит аҭакәажә...
Амра нҭалеит наҟ ихыҵын,
Лара дмааҙеит. Иара дхәыцын,
Изеилкаауам илыхь, дзыҟам.
«Данҿаха дмаауоу аѡныҟа?»
Данимбаҙа, ус, шьыбжьышьҭахь,
Аҙыхь аҿы днеит длышьҭа:
Абар ассир, аҙы дааҭасуа,
Зҕаб сабиҙак дҭаршәын дкьаасуа.

АБАЛЛАДА АҨСЫМҬӘРАЗЫ

Измаҙам ԥьа зага, шәага,
Иҟам аԥсымҭәреиԥш цәыршәага:
Ѡыцьа аишьцәа ешьак дрыман,
Еизша инхон зегь ртәы-рымаа.
Аха рашьа иԥсы ҭәуамызт,
Ак рыцрымга ҭынч дызтәомызт.
Иашьцәа ириҭаҙомызт ҭаха –
Есаапынра иҳәаа днаха,
Шьаҿак-шьаҿак ртәы иацригон,
Рыдгьыл хәыҷ-хәыҷы ирцәигон.
Иҟамызт уи ргәы иамысуа,
Аха ҿымҭуа иламысуан.
Ирҭахымызт ацҭәы роур,
Ауаа рахь ицәырҵуа идроур.
Ауаа ракәзар, илашәымызт,
Аԥсымҭә иҟазшьа рҭахымызт.
Уаѡ ақәҿимҭуа ус иаанымха,
Иазнеит аҳәынҵқар илымҳа.
Аҳәынҵқаргьы хшыѡ-ҵар ҟәышҙан,
Иҿабызшәагьы ҟәымшәышәҙан.

Цқьа деиликаарц уи хаҭала,
Дылҷеыжәҵит игәар дынҭала.
Аԥсымҭа дшыҟалаз ҳәа – ссирхеит!
Аҳәынҭқар диҭааит – дгәырҕьеит…
Аҳәынҭқар зегь маӡа игәаҭа,
Аишьцәа дрызхәыц, ишаҭа,
Иҟоу ззымдырӡоз аӡә иакәшәа,
Доус ламысла, рыхәҭа дақәшәа,
Уа дрызныҟәеит. Ихахәы зышӡа
Даацәажәеит, ибжьы ҟәымшәышәӡа:
– Уара, – иҳәеит аԥсымҭә из уаҟа, –
Уҟасҵап адгьыл уамыргәаҟуа,
Сануҭаа иусҭап ҳамҭас,
Узхараҵәҟьа! Уаҵә ашамҭаз
Уҷынах, аҵәѡан аанкыла,
Дгьылс ҳәа иааууҭахны иҟоу
Ушьаҷа рыхга, ҭынч умгыла
Шаҟа уҭаху уаҵәы уныҟәа,
Иахьаурсуа аҵәѡан наган,
Убранӡа иумаз, уаѡ дԥырхагам! –
Аԥсымҭә аҵәѡан има ддәықәлеит,
Дгәырҕьан, иҷеырҭбааӡан днықәлеит.
Адгьыл сыҵаскӡап игәахәын,
Ихы иамҭаӡакәа ԥсгаха
Днеиуан. Раԥхьа зынӡа дкәаруан,
Нас дшьамхыдахт, иҷеиркаран.
Иԥсы еивахо, игәы аангылон,
Аха иԥсыцәгьара изынкылом.
Адунеи хифааӡара ҷьишьон,
Имҟәыҵеикхьаз, иитәхаз, ҟәнишьон.
Иимгац дахыбаа дазгәаҟуан.
Арахь имчқәа ишәеит, иабаҟоу!
Ишьапқәа иҵаҟәҷы уа дкаҳан,
Деихеит, деихеит — дзымгылт уаҳа.
Дҳәаземт, усҟангьы даангылом,
Иигаша ба, иԥсы изынкылом.

Аха ҵыхәтәык убригь иаман.
Аҳәынҵқар-ҟәыш ииҙбыз амаан,
Аԥсымҵә дыхәнажәаҙан дкажьын,
Игәы аҵға еиҷжәан, хаҳәны иҕражьын.
Аха усгьы инапы рхахо,
Иҷынеиҵыхны, аҵәԝан днаха,
Дшааихьазгьы аԥсцәаҳа дишьҭа,
«Абранҙа!» — иҳәеит уи дахьышьҭаз.

АШЬХА

Ашьха иахьак еилашәа,
Иубашам ԥьа амш ааилшәа.
Аԥыхь леиуеит аҷырҕәҕәа.
Абахә ҙлачит, еилаҟьҵәы.
Аҷыԥь сыҵахт сеиҵаҕәҕәа,
Исыкәҵәаашоит аԥша-ҵәҵәы.
Амра, иҟалеи уааԥхар,
Ашьха алакҵа аасгәаурԥхар!
Уара уааигәара санааи,
Ушәахәа зымԝа изнааи?..
Исҳәаз аҳау, иааԥхашьа,
Абар иаԥсахт аҟазшьа.
Амш ааихыккан, амра анԥха,
Ашьха гәырҕьахәхт: иԥшҙоуп,
Убла атҟәоит аҷугәарԥхо,
Аҙҕаб қәыԥш леиԥш игәыкҙоуп!
Хәыԥшқа татоуп аҳаскьын,
Анаа икыдушәа ауарҳал.
Жәԝангәашәԥхьара ааузатын,
Уалагыла хыхь ухал.
Аԥсабара анап лых,
Уамазаауеит уаҟа ухых.
Уҵахызар унатәа,
Диуан татоуп уаҟа аҵәа.

Унылаиа, уԥсы шьа…
Удақәа ирҭахәмаруа ушьа,
Аҳауа ҳалал цқьаҙа,
Лнапы ухьысуашәа аҭыԥха,
Игәыбзыҕҙа, ираҙҙа,
Уамазаауеит угәы азырҳа!..
Амра, абасеиԥш уԥхала,
Аԥсҭазаара сгәарԥхала!

АБНАЦӘ

Аҳас иамоушәа аԥсабара,
Ирыҵаҽырбо атәыѽа дуқәа,
Ахы шьҭкәыцәаа, икахәхәа аҙара,
Ҷаѽеи дәи азеиԥшха идәықәуп.

Аха аҭагылазаашьа ааиҭасыр,
Баша иамазаап атәыѽа,
Гыгшәыгк аԥба ақьышә инҭасыр,
Аҽеыхәнажәоит, ишәаны ишыѽуа…

АЖӘҴАРАҚӘА

Ажәҵарақәа амҵәыжәѽа роун,
Еимхыбҕьыжәааит, рытра ихԥраала.
Рыԥсҭазаашьа рымѽа ароун,
Идәықәылт ажәѽан рҽанраала.

Уажә наћ иахьцо дара ирхарам –
Рыԥсабаратә ԥћара иашьҭуеит,
Аха ихнахуам урҭ ахьԥхарроу,
Ршьамдгьыл ашћа ишаара рхашҭуам.

* * *

Зегь хатә ҷыда ҟазшьак рымоуп:
Аҳә арыҕьара изызуа арымоуп,
Аҳә ауаа ирыхәо дашьҭоуп.
Ҽаҳәых, ицнагалаз дқәашьдоуп.
Аҳә ачараҿ даара дѡыжәѡуп,
Акәашараҿ аҳә хә-ҭамыжьѡуп…
Ссиршәоуп дшыҟоу сара сгәыла,
Алақәа рдирижорс дургылап!
Иахьа иахьыҟоу ачара
Далам ауаа ргәырҕьа-ччара.
Алақәа, абаѡ иашьҭа еизо,
Рзакәу ԥьушьап игәы зеисуа —
Илаба шьҭых, еичырчо дрылоуп,
Алақәа реибарфара илоуп…

АЦГӘИ АҬЫСИ

Аҭыс хәыҷ ахь алаԥш ыршәуа,
Итәоуп ацгәы, аԥаҵа ырша.
Итәоуп, абз ақьышә иаақәшьуа,
Аԥсы зыҕроу иара акәушәа.
Аҭыс уи алаԥш ахьаныруа
Аҿазеиқәкуам. Иҷыр-ҷыруа
«Иаҕьуеит», ацгәы аршәо ԥьышьа.
Уи абжь ацгәы еиҳагьы ихнахын,
Аҭыс зықәтәаз аҭла ихәнахын,
Аҿерыцҳатәны уаҟа аԥшышьа,
Еиԥшуп цәгьарак згәы иҵаҳамкәа,
Баша згәы ндырхаз иахәҭамкәа.
Аҭыс ҷыр-ҷыруеит, иабо аҿеақәшьуа.
Икьиуеит ацгәы, абз ақьышә иаақәшьуа.

АԥИНА

Агәарԥ сшаатәалаз исԥылан,
Исышьклакәашо, игәкы иԥсуан.
Ахы анаасышьшьы, саатәгылан,
Исгәыдԥало, игәыргьо иҧызуан,
Снапы арбзон, сшьапы иагәӡуан.

Ишсызгәкыз агәра згатәҟьан,
Сгәы ҳалалӡан иара азын.
Ус, сшыԥшуаз, абар, инатәҟьан,
Аҿынанахт иааласын –
Иааиуаз ишҟагь иразын.

Агәарԥ дшаатәалаз иԥылан,
Ишьклакәашо, игәкы иԥсуан.
Ахы анааишьшь даатәгылан,
Игәыдԥало, игәыргьо иҧызуан.
Инапы арбзон, ишьапы иагәӡуан.

Сгәы ааиҧашәеит сара уатәҟьа –
Ишԥагәыбзыҧу ҽаӡәгьы изын…
Аха уи акәында! Еиҧа иаатәҟьан,
Аҿынанахт иааласын –
Даҽаӡә изынгьы иразын.

Агәарԥ дшаатәалаз иԥылан,
Ишьклакәашо, игәкы иԥсуан.
Ахы анааишьшь даатәгылан,
Игәыдԥало, игәыргьо иҧызуан,
Инапы арбзон, ишьапы иагәӡуан…

Агәра згаӡом сара аԥина,
Зегь рҿаԥхьа акаҳәаза!..
Аҽеумԥанаршәаыргь еихьаԥины,
Иадыруеит ацҳарагь маӡа.

АБАЛЛАДАҚӘА

ГӘЫНДА

Иҟан аиҳәашьцәа Гәындеи Ҷымеи,
Аҧыцьагьы ҳәсахәыҷқәан.
Ҧшра-сахьала цәгьа еиҧшыми,
Иуҳәап нцәахшақәан.

Аха Гәындак дгәыкʒами,
Лыбла ҭыцьцьаауа.
Аҵәахаҳа еиҧш уи лʒамҧа
Ыҟоуп еилыҧхаауа.

Лыхцә дуқәа ҧаны илықәуп,
Лʒара кат-катуа.
Лшьапқәа шшәыруа, даннықәо,
Днеиуеит дышьқьыруа.

Чара, еизара аҧыцьа ахьнеиуа,
Ирыцназго дубом.
Сахьеи, ҟазшьеи, кәашареи уа,
Зегь рыла иргон.

Ачеицьыказын ибзиан,
Рабгьы дыҟан, дҽан.
Дара ирыжәлаз Қаранзиан.
Аҧсшәа усгьы ирҽан.

Иахьынхауа уа Ҵааха-гәаҧа,
Иахыкәыршоуп аҧсҭа.
Иеиҧыхха, аҿкыдҟьо илеиуеит,
Аʒиас Хыҧсҭа.

Ҿнак дрызҿыжәҵит Шьыма Гәынба,
Зыхьʒ нагахьаз.
Ашьҭахь ажәа лниҵеит Гәында,
Уи лоуп игәаҧхаз.

Даара игәнылгеит ари Ҷыма:
«Гәында дмиӡар,
Са дыстәымхоз данааи Шьыма,
Иалшомызт симгар...»

Ас дышхәыцуаз лхәыцра еицылауа,
Аԥҳәызба лшьа еилашӡеит.
Лаҳәшьа есааира лыбла дхылауа,
Лгәахы еибалыркӡеит.

Гәында уи зынӡа илызгәаҭауам.
Ажәа лнуп арахь.
Ҧсуа ҭасла аиҳабы дгәаҭо,
Илыцҳаит Шьыма иахь:

«Сеиҳабы дымцацт макьана,
Слывасырц ахәҭам.
Уазҵаауазар «сыбгәаԥхама»,
Уда са схәарҭам.

Гәында длықәшаҳаҭхеит Шьыма.
Аѳыцьагьы лзыԥшуеит.
Аха арҭқәа хыс илкыма,
Ҷыма деилашуеит.

Амши аҵхи цон еишьҭала,
Амчыбжьқәа ƀарҵон.
Нас уа амзқәа неилала,
Ашықәс аандырҵәон.

Аха Ҷыма хаҵа дцомызт,
Хәыцрак уи дҭаӡан.
Исгәаԥхазҳәа уаѳ дылҳәомызт,
Лгәы иҵазгьы маӡан.

Илӡбит уи лхәыцра лҷеаҭа,
Ацҳаҷы лара,

Длыгәҭасны аӡы даҭа,
Лаҳәшьа лҵархара.

«Дысзиԥыргар уи лыԥхала,
Шьыма са дыстәхон.
Сыда имоур нас ихала,
Сара сигәаԥхон».

Ас лхәыцра уи ахыда,
Адәахьы илҵәахуан.
Аха лара дызҭахыда,
Баша лгәы дажьон.

Уахык чанеиԥш ацҳа иаақәылт,
Аеҳәшьцәа еиманы.
Ҷыма анагӡара иақәылкт,
Илымаз иӡбаны.

Мзаҭәымҭан аамҭа,
Аҩныҟа чаракахьтә иаауан.
Амшцәгьа рықәмызт ианныҟәо,
Аха уаха иауан.

Ацәқәырԥ ыԥо аԥаҩа икҷасуан,
Уажә иаҳа аҿараҕьит.
Ҷыма лҿеибыҭа дылгәҭасит...
Лаҳәшьа дылгәаҕьит.

Гәында дыблаҟьан дышлеиуаз,
Ишыҟалах дыр
Махәҭак аимҷаԥара еиуаз
Днахьынҳалт акыр.

Лҿылҟьеит даҵаҵәины дхаларц,
Ихылшьит лшьапгьы.
Ҵаҟа игәрымуаз лыҵәаабжь аларӡ,
Илыхауан ларгьы.

Абар-абар Гәында дамҟьоит,
Дгәаҟуеит, дҵәиҵәиуеит:
«Саҳәшьа, адунеи ҳаицамкуеи,
Сызхбырҟьои, сыбшьуеит.

О, Шьыма… Исылшом уаҳа,
Сеиқәырха… Усыхьҙа…»
Дшыгәжәажәоз иҩалҷаҵәеит
Аҙиас ацәқәырпҵа.

Дахьланаго аҙ илҷаҵәо,
Шьыма ҳәа лнарҳәом,
Аха ибзиабара еизҵәаҵәан,
Сыпҵсуеит ҳәа лызхаҵом.

Илнаҵан убри агәҷыда,
Лнапқәа ҟьо дықәпҵон.
Аха илылшозеи дымчыдан,
Деимырхха дагон.

Ахәыҵапаҩра ацаҟь аҵаҟа,
Иахьеилашуа аҙы,
Дланагар, дхәыҵаҵа уаҵәҟьа,
Иаалыхнахуеит лпҵсы.

Хьараҷь махәык аҙы илҵасуа,
Иҟан. Илпыхьашәт уи.
Аха аҙы цәқәырпҵо илыгәҵасуан:
«Ибылшо зымбари».

Ацаҟь аиҟәпара ибжьагылоуп,
Уи амахә ашьапы,
Анаҩс ҷҟьара кнаҳауп.
Уахылан дзаҷысуам уаҩы.

Ацәгьа анылу дыҳәҳәан Ҷыма,
Изаҳаз еизеит.

Гәрамгарҭас лара дыркыма,
«Ацҳа ҟьҭәыми» рҳәеит.

Раб ахәашагьы дуазыруа,
Днавалт аҟәара.
Хыԥсҭакәзар џьара узыруам,
Иаҷымзи ақәаура.

Ажәлар ираҳаит, ихыҵын
Ишыԥшаауаз аашеит,
Ақәаурагьы шьҭа иаҟәыҵын,
Адунеи лашеит.

Дкылԥш-кылʒырѡуа днеиуан Ҷыма,
Маʒа аʒә длыԥшаауан.
Илдыруан ара џьа дшыҟоу Шьыма,
Дылбар ҳәа дауан.

«Шьҭа иихәаришь, — днеиуан дхәыцуа, —
Дмааҳәʒар са сахь уи?..
Диида... Усҟан саҳәшьа рыцҳа
Башаʒа дсымшьи...»

Днеилыԥсааит ус Ҷыма, ассир,
Аҭәаҵла ашьапаҷы,
Шьыма дидгылоуп дзыгәтасыз,
Гәында, иччо лхаҷы.

Шьыжь мырхәага ацыԥхь иахылгаз,
Рыҟәӷӷон дара.
Абзиабара аʒ иазымгаз,
Аҭахушәа арԥхара.

АҧҲӘЫС ХЬАНҬА ДАХЬАҨАГЫЛОУ

Оҳ, Аҧсны, Аҧсны!
Иухҭысхьоу заҟароузеи!
Уҧссаны, урбзаны,
Шаҟаѡ цахьоузеи,
Шаҟантәы?
Иаҟәиҵон ихы,
Абырзен ухьы.
Уцхала иџьам
Ирҭәуан аџьам.
Аҭырқәа иҧашь
Арҧсаҳәон уқашь,
Шаҟантәы?

Урҭ зегьы планы
Урбылхьаз иужәла…
Иарҙысахьаз Аҧсны
Ашьа икарҭәоз ужәлар,
Шаҟантәы?

Ахацәа ныртҵәа,
Ҭаҳмадеи ҷкәынеи
Рыҧсадгьыл иахца,
Ицахьаз ирыма,
Шаҟантәы?

Уҭыҧҳацәа тҟәаны,
Иқәца, еицәхасуа,
Еихәаччо итәаны,
Амаца иасуа…
Шаҟантәы?

Аҭоурых аҟәых
Имаҷым инханы
Иҟоу. Аха ных
Ҳаҟәыҵп аҭоурых.

Уахь аҽазны,
Мап, иаахжәаны
Асҵәҟьа ҳәатәыхым.
Ари ҭоурыхуп,
Насх – иҭоурыхым.
Ажәабжьны – иажәабжьым.
Лакәынгьы илакәым.

«Еиқәаҵәам, ицәаԥшьым»…
Аус злоу уи акәым:
Ажәлар ирҳәамҭоуп.
Ҳара ҳзын иҳамҭоуп.
Шьҭа шәааҙырҽы:
Скалам, уҽы!

* * *

Дарбан аԥсуоу
Ахра зымбац?
Уи сара дсыуам,
Уаргьы уиҟәаҵ.

Аҳәса еидцала,
Анкьаҙа зны,
Ахра иаҷацала
Иргон иҵҟәаны!

Раԥхьаҟа ахрақәа
Аласан ажәҽан.
Рыԥсадгьыл архақәа
Рышьҭахьҟа икажьын.

Уаҟа урҭ ахрақәа
Инархыҵыр ирҷыс,
Рыԥсадгьыл архақәа
Рбом уи нахыс.

Ираҳауам наʒаʒа
Рыԥсадгьыл абжьы.
Рышьҭа анҵо адәы аʒаʒа
Иныкәлом шьыжьы.

Ахра агәаҽынтәи
Амыткәма бжьы гон.
Абахәқәа ҽымҭуа
Уаĥа иԥьабон.

Рыҵаĥа игәрымуа,
Илакь-лакьуа,
Игәаа, иĥрым-ҽрымуа,
Иɣызуа, иԥуа,

Абахә еиҩыххаа
Нас аԥсҭа,
Аʒышьҭра ҭɣәыхаа
Ицон Хыԥсҭа.

Ицон ииас,
Аԥсҭара иҭыс,
Аҳәсақәа ахьиз
Ақыҭахь иҭрыс.

Аҳәсақәа ахьнеиуа
Уахь иҭаԥшуеит.
Зыхьшәа икәеикәеиуа
Иара лашоит.

– Ҳабацои, ҳабацои?
Ҳаԥсадгьыл ааныжь…
Сҵәахы Хыԥсҭаҵа,
Сыԥсадгьыл аʒыжь.

Лхы еилагазшәа
Дыҳәҳәон уа ԥҳәыск,

Лгәыҕырҭа лбазшәа,
Дыпҵеит дыҭрыс
Хыгәҵәы аҳахьы,
Нас еишьҭаххы:

– Ҳабацауеи, ҳабацауеи, –
Ауу ааилдырган,
Иѽит убрахь
Аҳәсақәа еихан:
– Атәым дгьыл ахацәарз
Бзанҵык… шәымцан!.. –
Ҷыртуан дара.

– Ҳапсадгьыл анышә ахь!
– Баанымхан аҳәы!
– Ххаблақәа, ҳқыҭахь!
– Иагоит Хыпсҭа аҳы.

Ирааҳаз шьхатәыла
Апсуа ҭыпҳа,
Иарбан илылам,
Ианаҭахха!

Ахра ақәцә угәарҭар,
Ишҭало еипш еивас,
Ашәарах гәарҭа
Ипон еиҵас.
Аҳәса рапца
Изгоз еизца
Иалҵызшәа ацәа
Уажә рыҷекынҵа,

Ирышьҭал уаҟа
Аҳәса, ихәаауа:
«Пыҵѽык мгакәа
Ишпа?» — ибгьаауа…

Икылыԥр алыхәҭа
Ицазшәа аӡы,
Аҳәса уа иныԥәбеит
Дрызнымкыла аӡәы.

Араѣа дрыцын
Ԥҳәыск дхьанҭаны.
Аамз рыцԥьа илхыҵын,
Дызцом дыццакны.

Уигьы дыҭрысын,
Ддәыԥәлан деиха,
Аха… илалысын,
Дыркит деимрыхха.

Идәыԥәылт, нас дрыма
Уи аӡәк дыргап.
Лыгәхьаа ркрыма,
Агәаҕ дадыргап.

Иаԥәпапа ашышкамс
Ианыркуа еиԥш аѣанҷ,
Днаргон илыхо,
Дахарԥало абҕанҷ.

Ашьа алҵуеит, илыхьуеит
Лшьыргәыҵ, аха цас,
Днаргоит илыхо,
Ма илыгәҭас…

* * *

Ашьхара амра
Авалт, кыр ҵуеит.
Абахәаҷ амԥа
Ҳаԥыкахь ицауеит.

Ирымамкәа ашәара
Дырцәцап ҳәа џьара,
Аҳаԥы аҭшәараҿ
Дҿарҳәоит лара.

Аѽнуҵқа иҭала,
Ифа уаххьа,
Аимҵәацәа шьҭалеит,
Иԥхьоит уа уаха.

Аԥҳәысхьанҵа ауха
Иԥах иҿаҳәаз,
Агәаҟра лыҕрыхауа
Хәыцран дызлаз:

– Дҭахеит схаҵа
Згәараҿы иқәпоз.
Дыргеит драԥца
Сԥа сыбла дшабоз.

Саҳәшьеиҵбы алмас,
Итәаз иҳәаны
Санхәыԥҳа, даламыз
Адунеи зеиԥш, ҵаны.

Аԥсҭазаара уажәами
Ианалалаз дара...
Рынамыс цқьами;
Рҿарҵеит аӡы хаха.

Еҳ, маҷк иаасаӡар,
Срыцәцон саргьы.
Уажәшьҭа наӡаӡа
Исцәыӡзар зегьы?..

Иаалшьшьит ашаха
Дызлаҿаҳәаз:

– Аҵх иамҵа ашаха
Санзымца нас,

Уаҵә усгьы срышьҵуама,
Исыхо сыргашт.
Нас Аԥсны збома,
Сышьҵахьҟа инхашт.

Далагеит ажәжәаҳәа
Ашаха ахаҳә ахьшьра,
Аԥааимбар диҳәеит:
«Иԥылҟаанӡа имшо ара.»

Аԥҳәысхьанҵа илҳәаз
Аԥааимбар иаҳан,
Уи анцәа даниҳәа
Аҵх иазырҳан.

Зегь ацәа ишалаз
Ашаха ԥҟаны
Ддәықәылт. Ашара
Ԥшуан иааигәаны.

Мѳа ҳәа ак убашам.
Абахә лашьцоуп,
Гәыла дахьцаша
Ԥшаауа даҷоуп.

Ҭаҟа игоит ашшыҳәа
Хыԥсҭа абжьы.
Аҳаԥаҷы аууҳәа
Иааилалт уажәы.

Нҵытҵ дышнеиуаз
Игәеиҵан аӡәы,
Ибла ԥеиԥеиуа
Ирҷыхеит зегьы:

– Хара дызцарыма,
Лашьцоуп, – аҳаҧы
Ацәашьқәа рыма
Иҧытҧт иҧыппы.

Аҧҳәысхьанҧа рыцҳа
Дызцом дыццакы:
– Срымбашеи уажәыҧәҟьа
Исымам разҟы.

Шаанӡа исаӡар
Сазцон аӡахықә!
Арагьы иааигәазар
Исоуазар разҟык?..

Ацәашьқәа рхаха
Иаалыкәшеит абар.
Шьаҽак шьҧа ацаха
Лымам дрымбартә.

Усҟан уи ҽаалҧит
«Сышәкып уаҧәы!»
Дыҧрыс лҽалҧеит
Атыша лашәы.

* * *

Амра шьҧа иҧалеит,
Ихыҧын шьыбжьон.
Абахә иаҽала,
Аимҧәацәа хәнон.

Уаҟа дыргәҧылак
Днаргоит абар,
Аҧҳәысхьанҧа хәылак
Иамут дрымгар.

Баша дажьазаап,
Даныԥоз лара.
Хыԥсҭа кыр бжьазаап,
Дзымцеит хара.

Дгәаҟуеит, дуазыруеит,
Даангылоит: – сцауам! –
Цас ауми илзыруа,
Дхьаԥшыргьы руам.

Аҩада ихыҵуеит,
Абар акгьы бжьам.
Лара хәаша дхәыцуеит:
– Қәашь сара измам…

Иҵыҵуазу рыла
Сшыбналаз рымбар…
Ма аӡыжь ҵаула
Саныԥа саниар… –

Дхьаԥшуеит мчыла
Наҟ ԥьа хара.
Илысуеит ҟамчыла,
Аха лара,

Лылаԥш анхалеит.
Лқыҵаҵәҟьа лбоит.
Абаҳчара ѡхала
Рыѡнашҟа дыԥшуеит:

Лычқәын дахьиз,
Лхаҵа ахьизҳаз —
Нас ани аӡиас?
Шаҟантә дылбаахьаз!

Аԥсҭазара шԥеиҵас
Ас иаахжәаны.

Аԥьԥьаҳәа ишԥеилаз
Ааигәаҙа зны.
– Сара?.. Сара!..
Сабацои сара!?
Сабацои исмоукәа
Араҟа аԥсра!

О, Амра! О, ажәѡан!
Сырцәыжәг абарҭ!
Исышәҭ ажәѡа
Сԥырны срыцәцартә.

О, Абахә! О, ацаҟь!
Ахаҳәыршә уара,
Срумҭан. Угәатцаҿ
Сҵәахы ԥьара.

О, анцәа! Ԥааимбар ду,
Сацрумган Аԥсны,
Сазныжь Сыԥсадгьыл
Ма схаҳәаны! –

Аԥҳәысхьанҵа лгәаҟра
Иаҳаит анцәа.
Ҩааиҭит, – уиаҟра
Бымҳәан, баԓацәа

Уаҳа брызгашам!
Уаҟа баанхоит.
Аҭыԥ ибгәаԥхаша
Базнеи. Бхаҳәхоит.

Абахә ҕьазҕьазраҿ,
Иахьагьы длашауа;
Дгылоуп аԥҳәысхьанҵа,
Лқыҵахь дыԥшуа.

МАҬА ИУАЦӘА ДЫХДЫРҬӘЕИТ

Маҭа иуацәа ҭԥа рымам,
Ианшьцәа, иаб иаҳәшьцәа рыхшара,
Имаҳәцәа, рымаҳәцәа уҳәарыма,
Иҟам қыҭак, колнхарак
Дахьнымхо ԥьара иҭынхак.
Аԥсуа жьра-цәара иамам ҳәаак.

Ҭагалара абар шьҭа ииаст,
Анхацәагьы рҽаԥра ҭаргалт.
Рыԥхʒы икаҭәо аура бзиаз,
Баша имыʒит, амал харгалт.
Аԥара рымҬаҳаит хазы,
Дашшуам Маҭагьы аказы.

ЕиҬарпапа ица ҭәит хьԥажьла,
Иԥцараҽы ишуеит аулырқәа,
Сынтәа ианиҬт ауасажәла…
Деиҭаст ажәакала. Акырқәа
Аԥьа ибахьан аԥсра иахҟьа,
Уажәшьҭа, ицәарҭа ихыза хҟьан.

Ахәылԥаз агәарԥ ҽырххыла
Ԥыԥьа нҭалт, ичча-ччо арԥар.
– Бзиала шәаабеит! – днарԥыххыла,
Рыҽеқәа неиган аҽехырԥарҭахь,
Аԥныҟа ианнеи еиманы,
Зсык рзишьит днагьежьны.

Ирымам исасцәа еихсыҕьра,
Рныҟәгашьа уаха иауибах!
Даргьы ныҟәомызт агәҽыҕьраз,
Иԥҳәыс длаҳәшьаԥоуп аʒәы – Хьиба
Ачараз дрылоуп, дааигоит ԥҳәыс –
Зҭахцәа акраамҭа иззыԥшыз.

Ачаразы цә-ҟатак има,
Ацәарҭа, ахыза иԥхәыс датцақь,
Рҽызцәа ирыцу ртәы уҳәарыма,
Аҳәынҵәа иахо аԥхәыс, ахатца…
Иагмыжь ишрыхәҭаз инеит,
Ауаа ирбеит, идырҿехәеит.

Ачарахьтә дгьыжьит дааԥса-дкара,
Дыҟан ижәны, аха дазхәыцуан:
– Сабацари руа чарас?
Дамеи дсылҵуеит уа саҟәыҵыр,
Иныҵеикшеит илаба, –
Расҭах? – уигьы саҳәшьаԥа! –

Аха урҭ рҿы инҵәама,
Аҽны дахьааиз ҿак изацылт
Ианаззеик лыхшара рҳәама…
Даҿа чарак игәы иааҵалт.
Еиқәшәеит ахыԥьарагь ҿенак,
Даагьагьеит имҳәакәа ажәак.

Маҭа араагьы иԥатца хиршеит,
Еиқәиршәеит ахаршә дыԥхамшьо.
Иԥхәыс, иԥа, иара рҿеыршеит.
Аҽнуҵҟала азарза аҿамшәои,
Ашә нкыдҵа, иныжь аҽны
Рызегь нықәҵит еиманы.

Сабшеи мҿышеи абас акәхеит,
Инымхеит хыза, ма цәарҭаҳәа.
Уажәшьҭа иикуа имауа даақәхеит
Ица, иҽацра ирҭам уаҳа,
Ахаршә, аԥсаҭатә иргеит
Ижәзаҵә ада шьҭа деилгеит.

Аха иҟаиҵари Маҭа,
Ианшьа дуззаиԥсхәы руазаап,

Иарҳәеит, игатәуп аԥсаҭатә,
Иамуит уаҳа дындмырхозаап.
Ижәзаҵә даахеит изынхаз,
Дцеит дыԥхамшьартә ишихәҭаз.

Имаҷхеит шьҭа аԥсхәра, ачара
Еилашуеит иахьа аапын ускәа,
Аха анхацәа икажь анхара
Ауеырԥра ныхәа ду – Мыскәа
Игәараҷ иќоушәа еизеит.
Маҭа ҽырчмазаԥ, ƙаиҵеит.

Иабаааиго уахь анеига?
Иаб иашьаҵәƙьаиԥа гәакьа
Ичарахь изымԥшааит инеигауа.
Агәар иқәын ҳәыс еицаƙьақ,
Имаҳамзаап уаҳа қәашь,
Иҭаацәа нахатәеит ақашь.

Маҭа дгылом, диоуп ииарҭаҷ ,
Чымазарас ихь ахаршәоуп…
Абан аҭаца цқьа дибарҭам,
Игәамԥхакәа акас илхаршәу,
Аԥсшәа анлеиҳәа инлыхԥааны,
Иршә инкаижьт еиларҳәны.

Даалашеит аҭаца мроушәа,
– Шәтәа сшәыкәыхшоуп! – аƙәардә нага
Иаԥхьа иналыргылт ашьацаҷ.
Ашьац абаƙаз аԥны душәа?
Аха икаршәзаап аурҳал –
Аҭаца илсыз аурҳал.

Агәырґьара ҭоуп игәаҵа –
Дцәажәеит Маҭаиҷ Маҭа иҭаца?
Ус данынаԥш ашьапа амҵан;

Абар ассир, ларгьы лхатцагь
Еивагьежьуа икәашуеит,
Ажәлар рықәгәырғьо ирзыпшуеит.

«Афырхацәа, афырхацәа!» –
Дгәырғьауеит Маҭа, аха Маҭа
Ичара абаҟоу, даалтцит ацәа.
– Пхызуп акәымзар изҳәада,–
Дхәыцуан Маҭа, – ас ҟаларц,
Анцәа суҳәеит уи сахьзарц.

Ех шьыри лабҿабанда!
Даақәпсычҳаит. Ус ачара
Дналагылахт. Ҳаи, дызбанда
Амаҳә дыҟазар агәараҿ…
Аха иуазшәа ара цас,
Ибжьы аагахит азә латцас.

Дааитцадырғәгәеит Маҭа уатцәҟьа
Аҟап, аҟап зыҿгоз иажәа.
Цқьа дынихуапшызар длатцәҟьан,
Аха уаѽ бызшәала дцәажәон:
– Шәааи, астол ахь, иаажәг ахаршә!..
Маҭа узгылеи укәымжәы хьаршә?!

Маҭа ихьыз иаргьы издырам,
Ашырҳәа уа астол ахьгылаз
Днахаххын, – ачара ззыруа
Акрырҳаракәым! Шәсымбан! Шәгыл наҟ!
Ахаршә зҭаз ачамадан иршәит,
Асиа пижәеит, астол хиршәтит.

– Сашьа имазар агәырғьа
Иназго сымам азы сымнеиуа…
Сҭынха имазар агәырғьа… –
Маҭа абас дыҟәлеи-ҿлеиуан.

Иргәаԥхаҙазшәа зегьгьы уа
Ииуз уаҩ ақәҷимҭит даҕьуа.

Атәара дырхиеит ашьаԥаҷ,
– Инеиладыртәеит аҳәса, ахацәа.
Маҭа, укәашароуп, Маҭа! –
Сышԥамкәашои! – убасҟан ацәа
Даалҵыхт. Иныҵабеит иԥхыҙ…
Ишьаршьаф ааирҷееиит икҷыз.

* * *

Ажәлар, ажәлар са сшәыкәыхшоуп,
Изеиԥшроу ан лкыкахшоуп
Шәажәа дааҙоит уаҩы!
Ацәгьа абзиа шәара ижәдыруеит,
Арҩаш хыҵәагь дагом, дыруеит
Шәнапы зшәыркыз ауаҩы!
Аҵас гәымхақәа рыгәҭасра,
Аԥсҭазаара аҭагәа-ҭасра
Маҷхар ихәоит ауаҩы!
Маҭа иԥхыҙ лабҷабазар,
Аԥсуа чара уи арбазар
Игәырҩа маҷхон ауаҩы!
Ажәлар, ажәлар са сшәыкәыхшоуп,
Изеиԥшроу ан лкыкахшоуп
Шәажәа дааҙоит ауаҩы!

ҲАԤЬЫМ

I

Уи акырҵуеит. Анкьа
Дхәыцҙан ихаҭа.
Абгьы диман ангьы,
Инхон Арҩҭа.

Аха абџьарла еибыҭа
Ԥнак зны арҳәцәа,
Илажәлеит рқыҭа
Амцаԥшь ацраҵа.

Ақыҭа ауҭынхадаз!
Иззышьҭхуаз абџьар:
Дыҷкәыназ, дҭаҳмадаз…
Зегь гылт ирыхьчарц.

Аԥсуа, аламала,
Унеигәҭас дузыршәом,
Башагьы мариала,
Иԥсҭазаара иҭиуам.

Аҕа изқәа иеирха
Хьымʒҕуп данҭаха,
Акәара ныркә, арха
Иқәкьасеит ашьа-ԥха.

Аԥса шәѽык ахаиҵон
Ихала аʒә заҵәык,
Аха инҵәом. Иԥхьаҵуам
Аʒә изыҳәа зқьѽык.

Қыҭак иалҵыз маҷын,
Ар ду рзынмырҵәеит.
Иҟамлеит аʒә дхьаҵын,
Аха аҕа иԥсаҟьеит.

Аҭыԥҳацәа иларысын,
Нас иҵҟәа ирԥахт.
Дышьҭпааны дыҭрысит,
Ҳаџьым иан лԥа.

Аха хара дмышьҭыкәа
Уигьы уа дыркит.

Ҳаԥьым хәыҷы дымшьыкәа,
Дынлымҟәыҵх дыргеит.

Уи нахыс издыруам
Дахьыҟоу уи иан.
Длызгәаҟуа, дуазыруа
Еснагь игәы дҭан..

Дыцәар иԥхыʒ далан,
Дааԥшыр ибла дхын.
Ԥҳәыск агәашә дынҭалар,
Иан лоуп ҳәа дыԥшын.

Иара игәхьаа зкыда
Имам хылаԥшра,
Аныда абыда
Изҳауан ԥьара.

Адунеи ду ҟьаҟьа
Иара изы илыԥхам.
Ишьапқәа хырҟьаҟьа
Дықәуп, ишәым, ихам.

Иан рыцҳа дшыргаз
Шәасҳәап уажә зны;
Ҳашьхара дынхыргар
Илцәыʒʒон Аԥсны.

Абахә даҽацала
Ишҩеиуаз драԥцаны,
Лара лгәаԥхарала
Даанхеит дхаҳәаханы.

Лыʒбахә шәаҳахьазар
Ҟалап уи шәаргьы.
Мамзар дыжәбахьазар –
Дгылоуп уа иахьагьы.

Аҙиас Хыԥсҭа ахыҟаан,
Абахәаҷ лара,
Дубоит ахра дуқәа
Дрывыҳәҳәо хара.

Ҳаԥьым хәыҷ издыруам
Урҭқәа ак ԥьара.
Иан лзы дуазыруа,
Дазхьуеит лбара.

Дыцәар иԥхыҙ далоуп,
Дааԥшыр игәы дҭоуп.
Ԥхәыск агәашә дааҭалар
Дгәырҕьоит: – «Сан уи лоуп!..»

Ирымҳәои: – «Уара иушьуа
Дишьуам ҳәа анцәа» –
Дгәылыѡр изҳагәышьан
Ихалт ауаѡ-цәа.

II

Аԥсны иахапапаз
Асҙа изцару?..
Иаҕрагыла ирапа
Аҳақ рызгару?..

Рҽеибырҭеит аԥсуаа
Ргәахы аныԥҵәа,
Ахҽа-ҵар, аԥса...
Иахаҵо аҕацәа.

Рыԥсадгьыл – ргәазҳара
Дрыцқьеит. Нас дара
Рхатәы ҳәынҭқарра
Шьақәдыргылт ара.

Аҭуԥьар аԥсыцәгьа,
Иалачоз атәым.
Дсааҙеит ҳәа иаҿыҵга
Дныҟәызцоз Ҳаԥьым,

Иҵыхуаԥҵәара аниба,
Дыбналаны дцеит.
Аиаҭым, нас аиба…
Имал рзынхеит.

«Имԥсыша аԥьма
Аматҵә азлаҟәуеит.»
Дшымгәыҷуаз дыҵхаԥьма? –
Ҳаԥьымгьы ихәы ршауеит.

Шьҭа акы дазашшуам,
Афатә, ашәҵатәы…
Амра акәзар ибашам,
Иқәыԥхоит ихатәы.

Аха иан лоуп, иан
Енагь игәы дҭан.
Дыцәар иԥхыҙ далан
Дааԥшыр ибла дхын.
Ԥҳәыск агәашә дынҭалар
Сан лоуп хәа дыԥшын.

Амшқәа цон еишьҭала,
Акыр ԥхын ҟарҵахьан.
Акырынтә ас ишҭалаз
Аапын иагахьан.

Изҳаит Ҳаԥьым. Илан,
Инарха ҭбааны.
Иҵыгәыкааҙа ила,
Иҟазшьа хааны.

Шәарацара ихала,
Дцо дҟалеит уи шьҭа.
Абахәқәа дырхалон,
Еимидон аҧсҭа.

Дтәомызт, енагь ддәықәын,
Зны иан дахьхаҳәхаз,
Ахра Хыҧсҭа ахықәан
Деимдауа дшаҷаз,

Итцаҟа данылаҧш
Ҧҳәыск лхы еилажәжәа,
Иналықәшәан илаҧш
Иџьаишьеит оумашәа.

Ма дажьома ибла,
Даазгеи ара аҧҳәыс?
Аха хаҳәызаап иибауа,
Аҧҳәыс илеиҧшуп ус.

Цаҟьак дныҚәтәеит уаҟа
Ахаҳә ахь дыҧшуа;
Зцәа-зтәым леиҧш
ишҧаҟоу?..
Дазҧшуан иџьшьауа.

Ахәыцра ҧшьшьала,
Инеихалт дырҽегь.
Иан ихы дынҭалан
Дакыхт агәырҽа:

Дынкылаʒ дышҧацеи,
Ибзырузеи сан?..
Быргаʒоу браҧца,
Ақәылацәа сан?..

Атәым дгьыл бгәаԥхама,
Сыбхашҭзама сан?..
Быԥсы ҭаны бынхама,
Ма быршьыма сан?

Саб баша дҭахама,
Бимхьчози сан?..
Ишеиҭасыз баҳама
Бааи Аԥснықа сан?!!

Мақьҭаҭи Кадыри
Дрымоуп ан. Шьаҳан
Иан дахьжу идыруеит…
Ба бабаќоу сан?

Уан са соуп аҳәошәа
Ахаҳәршә оумашәа
Абжьы гон иҕзуашәа.
(Иадсылон аԥша).

* * *

– Сыҷкун сызкәыхшаша,
Уан са соуп, Ҳаԥьым…
Сгәыдкыл, сыбла ҭшаша,
Умгәырԥалан ԥьым! –

Дыԥшызар ахаҳә ԥьаԥьа
Измоу аԥҳәыс лыԥшра
Ааин анапы рԥаԥа
Идгылоуп иара.

– Сан бакәну, ишԥыкәу,
Сан ишԥыкәу, сан?..
Хаҳәуп ацәа ибыԥәу
Сан, ибыхьи сан?

– Хәапҟ дыҟоуп ҭаҳмадак
Уизҵаа дыҧшааны…
Аҭаҳмада – Даҭа… –
Ицеит абас ҳәаны.

– Сан, сан!.. – ацәа далҵит
Ԥхыӡзаап, лабҽабам.
Иан игәы амца ҭалҵеит:
«Хәапҟ»? «Даҭа»? – Избан?

Иҽеилеиҳәт ажәжәаҳәа
Хәапҟа дцарацы.
Дыҧшуам аншауа ҳәа,
Ддәықәлеит дҵаарацы.

Иашаҵәкьаны Даҭа
Идыруан зегьы;
Ақәылацәа гәаҭа
Ашьха рымԥа кы,

Инзырҵәаз уи дрылан,
Уи ашьха дыхьчан.
Ҳаҧьым иан дахьгылаз
Ианнеи дхаҳәахахьан.

Хәапҧынтәи дышиашаз
Ашьхаҟа деихеит.
Иан дымбакәа ичҳашам,
Шьҭа лхабар иаҳаит.

Аха дахьаҽагылаз
Ҳаҧьым рыцҳа иан,
Еицакит митәыла
Абахә бааԥсхахьан.

Уаԥытәыԥса уаҟа
Дзымнеиуа иҟалеит.

Ҳаԥьым даара дгәаҟит,
Днеирц имч ишәеит.

Зны ириаша даҽалеит,
Зны дкыдылт ҭаҟантә.
Зны ԝаҟтәила дҭалеит…
Иҽеиҟьази шаҟа.

Аха дызнеиуам. Иамуит,
Ибла дабоит иан,
Иан, дызхшаз лами,
Дааигәаʒоуп абан.

– Сымнеикәа сышԥацо? –
Даҽалахт иаурашәа.
Ацгәы аныхәно еиԥш аҵла
Ахаҳә дахьынԥаша.

– Аа, срыцҳауп! Укамҳан! —
Иааиаҳаит ҕзы бжьык.
Игәалашәом уаҳа,
Даҽыԝры дыбжьаҳаит
Цаҟьара еиҟәыԝрык.

* * *

Ашәахәа рахәыц хьԝежьуп
Иқәыԥхо хәылԥ-мра.
Аиҟәпара дыбжьажьуп,
Имам қәацара.

– Уҽыха, анцәа уиҳәа,
Нан, срыцҳами нан!
Уҽыха, анцәа уиҳәа, –
Абас бжьык иаҳауан!

Иԥсы илалт ԥшьшьала,
Имамызт баԝԥҵәа!

Дгылт. Дыбжьыҵит ихала,
Нас диҳәеит анцәа:

– Сызхшаз лҵеира
Сакәиҵтәы хәыҷык.
Сан дахьыҟоу снеиратә
Исыҵ џьара мчык.

– Хреи бахәи урҽамха
Улызнеирац уан,
Уҟалоит убҕабха!
Анцәа абас иҳәан

Ҳаџьымгьы дқәасабха
Дааҟалт иара уа.
Иан лҽы деиҵамха
Дагьнеит дгьазкуа.

Уи нахыс дахьгылоу
Абахә аҽы апҳәыс,
Апслаҳәџьмақәа дрыла
Лпа днеиуеит даҽыс.

Амшцәгьа, аурҵ анасуа,
Ма акырцх, асы.
Ашәарах еиҵасуа
Ианнеиуа, дласы

Дѡаханы пшьшьала
Аҳапы ашә аалыртуеит,
Ашәарах уа инҵала,
Еикәаҕа инатәоит.

Уи азоуп дахьгылоу
Абахә аҽы апҳәыс,
Иахьагьы изрымоу
Абқәа хатә ѡныс.

Аҽы атцыхәа аума изхароу?

(Ажәытә иҟалахьоу ажәабжьк)

Дыззуклак аҽы арԥыс Леиуа
Ҽҟазараз, кәашараз…
Иалшомызт иқәлак иашьҭахь днеиуа,
Мцабзын иԥраз!

Хатца наӡак иеиԥш дшәарацон
Абқәагь кыр ишьхьан.
Анхара акәзар, уаагь дхатцан:
Еилабаахьаз иаб иԥацхажә
Ацынхәра ҟаитцахьан.

Шықәсы ҽежәа дырҭагылан,
Дқәыпш-ҟатаӡа.
Ибла гәыԥрақәа ирынҷҷалон
Иразра хааӡа.

Изхԥауан иара иҽынкыла,
Ижәҽахыр ҭбааны.
Ишилтцра мҽашьо ауаҽ ҽхынгыла
Иӡара аазпаны.

Иҭҭәаа-гәыкӡа ихыҷыгьежь
Ирхәы-рхәы ихахәы…
Акы затцәык иара игыз
Игәы еилаххын мыцхәы.

Иани иаби иара ида
Дрымамызт ахылтц.
Аха рыпсҭазаара хыдан –
Ацтәы изамылтцт.

«Цәиԥхаи-лацеи» урҭ рҽызан
Аӡәгьы даамгьежьуа

Ишеицәҳа-шеицәҳауа, нас аѡыцьагь
Хәцәы-хәцәы еибакуан.
Еибарҟауа урҭ анеисуа
Рыбжьы заҳаз еиза,
Иқәгыланы иԥшуан рнаѡс уа,
Уамашәа иԥхьаʒа.

Ма еиҟәаҳҳуеит ҳәа уаѡ днеиуам,
Ргәы ԥҵәан шьҭа еиурыжьт.
Аʒәы заҵәык рыҷкәын Леиуа
Хыѡаада инимыжьт.

Даныѡеидас, шьҭа данҟәышха,
Драбжьақәан иара.
Игәы иаанаган иаҟәысхуеит,
Аха зегь мцуран.

Ҽнак шьыбжьон еиԥш акәын,
Леиуа дыҟамызт аѡны.
Аʒәы гәарабжьарала днеиуан
Ҽуаѡ ныҟәаѡны.

Агәар иааҭалаз убасҟан
Даҭа иқьаф ҟаҵан.
Акы даҽушәа дҭаҟьа-ҭасуа,
Иԥҳәыс аутра дҭан.

– Уԥши уара, – ҿаалҭит Кәата, –
Ани аҽы аҵыхәа шхырффоу.
Газа, газа, – иҳәеит Даҭа, –
Ихырффоу, иҽаҳәоу?!

– Ихырффоуп! Ублақәа абацои?! –
Ҿаалҭыхт даҽаԥо.
– Иҽаҳәоуп! – иамеикыхт лхаҵа, –
– Зыбла цаз ба боуп! –

Ишеимаркуаз иԥҳәыси Даҭеи
Амҩасҩы иҵеатцыхәа
Еиҳа-еиҳа урҭ еиндаҭло
Рыбжьы мыцхә идухт.

Усҟан Леиуа иибаз бзиа
Изыхҳнитцоз иԥсы,
Уи аҭыԥҳа ԥшʒа Мзиа
Агәылара дсасын.

Аицәҳара бжьы анраҳами
Даахәмаршәа лара.
– Еибарԥсуазаап уаби уани
Уҟоуп уара ара.

Зыхәда зыкәаҵехьаз убранʒагь
Днеилыԥсааит уажәы.
– «Сақәымшәакәа абас, смиʒанда» –
Игылон ихә-ижьы.

Уаҳагь ҷымҳʒакәа аҩныҟа
Иҷынеихт дыццакуа.
Дахьнеизгьы иибац ыҟан:
Дызхылҵыз еиқәԥауан.

Дрыбжьагылагәышьеит Леиуа
Иаб уа диҟажеит.
Аха лыблақәа ԥеиԥеиуа
Иан лабак лҟьеит.

Аб дараапкит, уи димпытцҟьеит,
Аха димышьҭыхт.
Ан дҟажатәха хазы дытцҟьеит,
Абас дрыбжьахахт.

Аб иижәхьаз уажә иаԥасын
Дизынкылом иԥа,

Дитцаҳәҳәааны дигәҭасны
Димпытцҟьеит еиҧа.

Нас дылкажь длалықәтәан Даҭа
Лыхәцә икит иԥҳәыс.
Аха дахькажьызгьы Кәата
Илҟьеит лнаԥхыц.

Днеилуааит уа рыҷкәын Леиуа,
Днаҳәын алушәак
Дныѡнаххит аѡны. Икәеикәеиуа
Иаакнихит ашәақь.

Ихы иҧагьежьуан ахәыцра:
– Иазхароуп уажәшьҭа!
Усгьы ирықәым дара аҟәытҩра,
Сырԥырҧып схаҭа! –

Иааигәдиргылт ишәақь хырша:
– Бзиала! – даахәыцт, –
Сан бытцҟьала, саб уԥаҵа ырша
Шәа дышәшьит шәа шәхылҧ. –

Бзиала Мзиа!.. Аха ишԥыкәу?
Уаҳа бсымбону?
Сани саби адәы ишықәу
Сара схы сшьуану?..

Мап! Шәа шәоуп ишьтәу, изхароу
Аҽеыԥныҳәа зыхҟьо… –
Дындәылҟьеит гәыла дмақаруа,
Ахәыцраҳәа дырҟьо.

Аха… Изымгәаҕьт. Иагьшҧеишьуеи
Дзыхшаз ихаҭа.
Даақәҵәиаахын уи, иеиԥшха инеишьа
Аѡны дныѡналт еиҧа.

Ишәақь аԥынҵа, ицлымхәа иныҵак
– Бзиала, адуней! –
Даақәынд-ҟәындит ибжьы ныҵак, –
Бзиала уеи-қәлеи!..

Еи, уара аб бзамыҟә ахыда,
Еи бара ан! Арахь!
Ахьымʒг зчаԥо хьымʒгыда
Шәеиха шәыҷкәын иахь.

Абар инацәхыԥ архәа иаҵеикт,
Абар иҵысит!
Уаға имшхә... Иҧгеит аҵыкь
Ех, уаѡ дымццакит.

АԤХЬАРЦА

Дынхон Кьагәа ҳәа Аԥсны агаҽа
Еҵымк, дызмамыз ҭынха.
Дыцәон инапы ихы инаҵаҵа,
Иқәацәажә аҽ — иаб иҵынхаз.

Акызаҵәык ѡызас имаʒаз,
Инапала иҟаиҵаз иԥшʒаʒа,
Издыруаз игәаҵа, имаʒа,
Аҧʒамцаҽ икнаҳан иԥхьарца.
Иаакнихлон уахьынтә
шьыбжьышьҭахьла,
Днатәон, нас инықәкны ишьамхы.
Зны илаҟәуа, зных аҽѡышьҭыхуа,
Абжьы хааʒа инҵалон угәы, ухы.

Аԥсадгьыл азы афырхаҵара...
Аԥсадгьыл иазкын уи абжьы.
«Арҧ ашьхақәа ансымам сабацара?..»
Иаргылон ари ашәа ухәы-ужьы.

Ахәқәа ирхытц ицон уи ахара,
Ашьхақәа рахьгьы инаʒон.
Амшынтцәҟьа иаҳауазшәа агәы
иаахәара.
Аҽеырҭынч ладахьыҟа иʒԝрлон.

Ргәы хыҵ-хыҵуа амԝасцәа аатгылалон,
Рыҽқәатцәҟьа ҟалон итцарʒа.
Абжьы заҳауа, ахара агәылара,
Иацдырҕзуан гәаныла аԥхьарца.

Хар змам ҳәа ззырҳәоз уаԝышьала,
Ҽуаԝык дынҵалеит зны агәарԥ.
– Уԥхьарца уманы усышьҭала, –
Нас изнеит ҭырқәа ҭуԥьарк.

Аҽуаԝ

Дузаазгеит аԥкәын хазынаʒа,
Иеиԥш дыҟам ԥхьарца арҳәаԝы...

Атԥуԥьар

Уажә уи азыʒырԝыха сымаʒам.

Аҽуаԝ

Минуҵк, минуҵк ууаʒырԝы,
Дусҵом ари ус хәмариалаʒа...
Арԥыс иарҳәеишь аԥхьарца.

Кьагәа

Атәым-уаа рзы ашәаҳәара алаʒам...
Аԥкәын даагылт дыхшәааʒа,

Али-ԥси рыбжьара дагьындәылҟьеит.
Аѽхацәак тәан ишанха.
Дхәааит нас аҭуԥьар, иҷекыдиҟьеит:
Смаҭуцәа… Шәишьҭал… Шәеиха…
Кьагәа дрыцәцеит уа дыбналаны.
Ҭынчрахын нас ҳамҭакы,
Ианибоз тәымк агәарԥ дҭалоны,
Иҷеиʒон иара иаразнакы.

Аԥь дѽыхәнон, иақәыз ашәч дналатәон,
Игәы ԥшаауа уаҟа дыԥшын.
Илаҕырʒ, илаҕырʒ иалаҭәон.
Иани иаби иҵаҟа ижын…

Араҟагьы иаанымҷаст ирыцҳара,
Иуаажәлар, иԥхьарца ашәа зызкыз
Дәықәлт, ианхыҵʒа рычҳара
Амҳаԥьырра… Аԥсны ашә азыркыз.

Рыѽныжәқәа рышәқәа ныркыдҵаны,
Нышәнапык рыкәа инҭаҵа,
Рыԥсадгьыл рыцҳа иныкәҵʒаны,
Ҭырқәтәыла «ирԥшаауан
рлахьынҵа».

О, шәара ҳабацәа рыцҳақәа,
Шәҟәыс изынʒалои шәыхҭыс?..
Иҟамлазаап шәшәақьқәа
шәырмыҵхакәа,
Аха дарбан шәгәы ззашәыртыз?..

Зыҷены дцоз ауха дагьышьҭамлеит,
Иҵәуан, иҕызуан иԥхьарца.
Нас амҳаԥьырқәа дынрышьҭалеит,
Ашьыжь уа илахь еиқәҵа.

Еснагь уи ԥызас имаҳаз,
Инапала иҟаиҵаз иара,
Издыруаз игәаҵа, имаҳа,
Аԥхьарца икымызт ара.

К ь а г ә а

Уԥсадгьыл уаныҟәым закә
гәырґьареи?..,
(Аԥхьарца аирхәом иԥьабо).
Сыхәдаҵәҟьа аҳәызба аҷырхара
Сзымгәаґьт, усмаҳбан сызбо.
Иԥхьарца иқьышә инадкыло,
Дагәҳуан деиҵагәҳуан иара.

К ь а г ә а

О, ууанха уара сыԥсадгьылаҷ...
Аиҵымра аумырхьын уара.
Икнеиҳаит аԥь-махә ихәныганы,
Дзыхшаз рыԥсыжра аханы,
Ҷааиҵит, нас ибжьы ԥҵыганы: –
Саҵоумҵан, сыԥсадгьыл Аԥсны!
Саҵоумҵан саб!
Суҳәоит уара...
Саб!
О, саб!..
Исылмшеит угәы иахәара...
Саҵабымҵан сан ма бара!
Шәныжьны дцоит шәыцкәын наҟ
ахара –
О, издыруеит сшаԥсамхаз шәԥара!..

А ԥ х ь а р ц а

Уҟамлааит уахьнеиуа аҳәы
ухихратәы,

Ҳаухамыршҭкуа арахь угьажьы!..—
Игон абас иҕзы-ҕызуа хыхьынтәи,
Аԥхьарца арахәыцқәа рыбжьы.

Аҕба цон Амшын еиқәа ихыланы,
Аԥсуа мҳаԥьыр рыла иҭәны.
Кьагәа хыхь ашьхәаҽы дгыланы,
Дазԥшуан инрыжьыз Аԥсны.

Иаҳауан уа аԥшалас иалыѡны,
Иԥхьарца арахәыцқәа рыбжьы: —
Шәаанымхан атәым дгьыл
шәанааланы,
Шәыԥсадгьыл ахь, Аԥснықа
шәгьажьы!
Ауқәын игәыдшылан илаҕырӡ,
Ицәыкәбарха иҭаҭәон, нас амшын.

К ь а г ә а

О, закә гәымбылреи илархәыц...
Иԥжәон уаҟа, игәы еилашын,

Аԥхьарца ахькнаҳаз амахәаҽ
Арахәыцқәа ирҽасуан аԥша.
Ааихсыҕрак ауамызт шамаха,
Иҕзуан, ишәаҳәон есымша.

Аҟарматцыс иацнарҕызуан ааԥынра,
Аԥсадгьыл аԥсы шҭоу аҳәон,
Ҽымҭуа иаанхомызт ма аԥхынра,
Аӡынгьы ус ишәаҳәон.

Рылаҕырӡ ирҽыкьасоз ашьхақәа,
Рѡашханы алада илбаақьон.
Нас амҳаԥьырқәа згаз ашхәақәа
Ирыхьӡарц рҭахушәа иццакӡон.

Ажәҩангьы ара илаҕырҙышалон,
Агәы арԥшаауан аԥхьарца абжьы.
Аҳәыҳәқәагьы ҟәиҭҙа ҭаацәашәала,
Аԥь-махә инықәтәон шьыжьы.
Амшынгьы, уи ҕзы-ҕызуа
иахьышәаҳәоз,
Аԥсны ашьапы шьшьуа иагәҙуан,
Амрагь гәбзыҕҙа ахьы шәахәа
Азылашьҭуа адгьыл арԥхауан.

* * *

Ԥынҩажәеи хԥа шықәса ахәыцрақәа
Атәым дгьылаҷ дрылан иара.
Март азы еихсыҕьт Аԥсны
ахысрақәа,
Убасҟан иагьақәшәеит иаара.

Раԥхьа дагьдәықәлеит, иара хәаша,
Иқәацәажә ахьгылаз ахь зны.
Ибоит ҳәа дыҟамызт игә иахәаша.
Даман агәырҩа дыҭҟәаны.

К ь а г ә а

Саақәхозар акәхап ус сшызаҵәу.
Исымада, исҩызада ара?..

А ԥ х ь а р ц а

Аҩызцәагьы уоуеит, аԥызацәагь…
Уԥсадгьыл азын угәбылра
Мыцәацзар, унеи уахь
уқәацәажә ахь –
Агәырҕьара уақәшәт уазыԥшын…

Ассир;
Зыбжьы иаҳауаз – иацәажәоз,
Иԥхьарцакәын.
Уажәыгьы аџьы-махә ихшьын.

Иибо закәызеи, ма дѡашьаҙоу?
Ажәлар еизызгеи ара?
Ақәацә ахьтә даадәылҭит уаѡасаҙак,
Дналагеит ажәа аҳәара.

Ажәлар агәақьхәа рнапеинҟьара,
Ҳамҭак ацәажәаѡ дназыԥшуан.
Қьагәа уа ажәѡан-гәашә аимҟьараз
Ԥааимбарк дибазшәа дыԥшуан.

Ажәаҳәаѡ дцәажәон аԥсышәала:
«Аҵыхәа ԥҵәеит, ҳа ҳахырҵәа,
Ҳхәаҽҙаны ҳазмаз цәгьаԥсышьала,
Аҳратәра ҳаххәоуп анхацәа!
Аҳ дгьылқәа шәа ишәтәуп шьҭа
нахыс,
Дыҟам Аԥсны аҳ, аҵуџьар!..»
Абар Кьагәа игәыҕрақәа ахьшанхаз.
Насыԥрак дахьақәшәаз абар… –
– Иумыхьааит хырѡа агыжьра, –
Хыхьтә абжьы аагахт аԥхьарца,
Аамҭа ҿыц иалшоит урҭ
рыргьажьра,
Уашьцәа рзы угәы ҳаҵ-ҳаҵа!..

Кьагәа дынхоит иахьа Аԥсны агаҿа.
Ҵѡа рымам иуа иҵынха.
Дыцәоит ахчбаба ихы инаҵаҵа
Икәасқьаҿы, иаѡызоу ахан.

Иԥхьарца, иԥсы зыҕроу ѡшьҭихлоит,
Имоҭа апианино ааиртуеит,

Ашәақәа ааҵәырго
шьыбжьышьҭахьла,
Игәырҕьо аҭаацәа зегь натәоит.
Иумыхьааит хырԥа агыжьра, –
Апианино ахь иаҳәоит аԥхьарца, –
Амҳаԥьырцәа Аԥсныҟа
рыргьажьраз –
Амҳаԥьырқәарз угәы ҳаҵ-ҳаҵа!
– Исылшо ҟасҵоит, ихаҵа! –
Аҭакс иаҳауеит аԥхьарца!

ЗЫПҬСЫ ҬОУ АПҬСЦӘА

Уахык сымацара сгәеигәеиуа,
Аԥсыжырҭа савсны снеиуан.
Иаасгәалашәт схәычра;
Ақытаҷ сызҳаит сара.
Аԥсны аҳауа, аԥсабара,
Ашьха, аҷаԥа, акыҙгы, аккара
Ауаԥы дгәымшәаԥны дҟарҵоит.
Дшыхәычу аԥсабара иҵоит.
Уаха иагьарааны сықәхәла аккараҷ,
Ма ашьха цәҳәыраҷ, ма абахә ҷапараҷ,
Суапа аасыкәырша снаиа
Сыршахьан.
Ақәыцьма гәарҭа
Зны сахьышьҭаз исыниан,
Сахь идәыкәлеит сара сгәарҭан,
Рыц аҟҷыҳәа еиҷақшон,
Рыбла ԥырғышәа илашон,
Аха сара сҭып сахымҵит,
Ихәыҵсырттаан уаҟа сымца,
Иршә ианрыласҵа акәасҭга,
Еимхабҕьыжәаа ицеит еиха!
Зных иансзытрыс абынҳәапа;
Махәык ԥахьынҳалан сԥапа

Инсыҵԝрны, е-ес, ицеит,
Амшә аҭыԝраҽгьы сиахьеит.
Агыгшәыг сара срыцәшәомызт,
Аха аԥсыжра ба сынхомызт.
Сымԝан иҟазар ҵхыбжьон,
Иаасгәалашәар уа сгьежьуан.
Аԥсыжра дҭыҵ уаԝ дсымбацызт,
Аха иҟеи, рыʒбахә исмаҳацыз?..
Сгәы азцаны сыҟан сара,
Иҟам ҳәа рыцҳарак џьара,
Аԥсы, аԥьныш ирыбзоурам.
Абар уажәгьы савсны снеиуеит,
Аԥсыжырҭа, аха сшәаʒом.
Мцақәак хәыҵҟьа иаакәеи-цеиуеит,
Ҭынчроуп, уаҳа шьҭыбжь гаʒом.
Ирылшагәышьои аԥсцәа, рыцҳа,
Бзамыҟәрамзи рыцәшәара!
Иҟахзар урҭ уркуа, иуцҳауа,
Нас иузыжхозу дара?
Аха сишь,
Анҭ закәызи?..
Абар иахьыҟалаз ашана!
Аԥсцәа аатыҵын ақьашана,
Сымԝа ааихҵәа ирымки!
Цәыҵалашьцоуп, аха исбарҭоуп.
Сара сзыҳәоуп,
Сара сгәарҭан,
Сынрывалар ҳәа иԥшуп абар…
Сгәы нҭыԥсааит, иаԥсам изʒар.
Сшәеит.
Сабамшәо ԥхыʒ избама,
Аԥсцәа аатыҵт аԥсыжрҭа аргама.
Аргама избеит, аха сгьажьыр
Ԥхасшьахуеитаз сара схала,
Да сырзааигәахоит ԥшьаала,
Иалшоит сылкагәа сыркыр.

Иалшоит срылҵыргьы лыԥхала.
Ашыр-сырҳәа ус иаацәырҟьан,
Хәԥык ахацәа аасҽагылт.
Руаҳәк нас днысԥырҟьан,
Сышьҭахьҟа дниас днагылт.
Сылаԥш нақәшәеит ицырцыруа
Иҭыхны иику аҳәынӷьар.
Сара исымаҳам абӷьар,
Иҟасҵараҳәа сыздыруам…
Уажә иаасгәалашәеит сара,
Жәацы ауха дылкагәа,
Хаҵак дшеилырхыз ара.
Иҟам ара зыгәра уго,
Насгьы исхашҭран ҳәа ҟалома:
Ихьтәы саат дахдырҟьан,
Арԥыс шьахәк,
Акыр ҵуама,
Абраҵәҟьа дышьны дышьҭан,
Саргьы дызбеит шьыжьымҭан.
Изқәа иалаз аҳәынӷьар,
Аԥынҵа алҳәҳәон игәышԥы.
Аа, абарҭ роуп дызшьыз,
Абарҭ…
Уажә сара исызкуп рнапы.
Икылчхәхәҳа атапанча,
Ахьсҽаку ахы сҭаԥшуеит…
– Уҽеилых! – иаагеит абжь хәанча,
Сҽеилысхру нас, сгәы ԥжәоит:
Арԥыс наҳа – смаҵәаҟьаҳа,
Сшьамхныршланы, сҳәынтаҟьаҳа,
Сааилырхыр, нас абыржәы,
Блас ицәырызгари уаҵәы?!
Сгәы ԥжәоит,
Схы гьежьуеит,
Сдақәа шьҭыԥо рҭыԥ иахыҵуеит,
Ашәара акәым, ашәара схыҵит –

Ақәыцьмақәа сырҽаԥшуеит!
Ақәыцьма сҳәоу? –
Имариацәоуп.
Ақәыцьма аѡыза лкагәа иафом!
Ауаѡы хәымга еиҳа деицәоуп!
Уи зынʒа ауаѡы дишаҭом.
Ауаѡы сҳәоу?
Мап саҭамыз –
Аҟәарҭлахқәа ууаума абарҭ?
Ауаѡы исахьа рзынханаз,
Ауаа ирхаҳшьылуеит иаабар.
Шәаныʒʒаа наҟ адунеи,
Шәара анаур цәыршәагақәа,
Абажә гәаѡеиԥш, згәи згәаҭәеи
Ахәа агәылппуа, агәхыршәагақәа,
Шәысԥыртц наҟ,
Исышәҭ амѡа!
Шәара шәзыҳәан иҟам хиамѡа!

ҞАИДЫХӘ ЛБАА

Кавказ ашьха аѡадахьыҟа,
Ақыҭа Инԥьыкьҵкәын
Аҟнытә иубоит уи ахьыҟоу,
Иаҟараны ҭаҵкәымк.

Уи цқьа игәамҭа угьажьыр иашам
Унаҭагылт ахәы.
Аха умхәнакәа цқьа иубашам,
Еилырга изакәу.

Нас уѡыхәна аԥхʒы ԥхьаҳәо,
Аха умтәан ара.
Убла хызхуа, угәы ахьаҳәо,
Унаԥшы хара.

Аладаҟоуп уи, Кавказ уа
Ашьхақәа еицырхәхәа,
Ажәѡан агәы иказказуа
Иатҵоуп иаҿаԥхо.

Ахра дуқәа ԥьа асы рҿажьуп.
Ԥьа арѡаш лбааҟьоит.
Ԥьара аҳәаш анаҟә ҭажьуп.
Ԥьарах арахә ҳәуеит.

Уахьынтә иалҟьа иаауа аʒиас
Инҧьықьҷкәын лакьуа,
Уажә уҵҟатҵәҟа иныҵс «убзиаз»
Наҳәаноуп ишцауа.

Нас акаршәра, адәеиужьра,
Ачарҭа, азараҟь…
Ирылсны, Ҟубина аʒыжьра
Иналалоит иара.

Арахь, ныpцәҟа, амраҭашәарахь
Цәҳәыра хәны инашьҭуп.
Амрагылараҳь, ахәы иатҵәара,
Ҭцла ықәгылам, ихтуп.

Шьҭа уҿынахи усшәа хәдаҟа,
Абашниа – абаа,
Ахәы иахьықәгылоу уаҟа
Унадгылоит, иба.

Атҵыҭә ақәуп адәахьалагь,
Аҭʒамцқәа еилабгоуп.
Ахаҳә ѡнажьуп уахьѡналогь,
Аха ашьапы ҕәҕәоуп.

Ари абааҿы ирҳәоит анкьа
Ҳамид ҳәа аʒә дынхон.

Дыҟазаарын ицәа дамкуа –
Хаҵа бааԥсы ҕәҕәан.

Ижәѡахыр ҟьаҟьан, иҙара ҭҕәыцәаан.
Иблақәа еиқәаҵәан.
Иԥаҵа хыршан, иԥынҵа аадуцәан…
Дашәыуа хаҵа шьҭран.

Ҳаи, ахьырҳәо шәақь ҭҟьаран.
Мцабзын иҕраз.
Дахьынагылазгьы дбаагәаран. –
Дыԥеуеит абаа ианҟьаз.

Ар ыҟазыргьы еилаԥыхха
Инеигҙон игәахәтәы.
Имаҙамызт уи ҷьа гәҭыха,
Дҭан ихаҳәатәы.

Иара ихаан иара иқыҵа
Дамбаҙеит арҳәѡы.
Аха иқыҵаҷ дразҟыдан
Зхы иѡахо ауаѡы.

Уи иҟама аниҟәниҵа,
Ақәлара иазкын.
Абааҟынтә ныркә ахә аҟнынҙа
Аш-цҳа изхын.

Ҳамид днықусуан ацҳа ԥшьаала,
Наҟ хара дцалон.
Аҷеҟәа, ацәқәа еилацала,
Уахьынтә ииаицалон.

Аҟарачцәа, анаѡеицәа,
Аҭаҭар, аказақ…
Дрықәлон, ирҳәуан, уама рзааицон,
Идирҳәомызт ажәак.

Ҟаидыху, иара иԥҳәыс хазына,
Аԥснытәын, дҭарҙа.
Дырҭыԥҳан рҳәоит Арҙынаа.
Лыблақәа хааҙа,

Дшынеибакәу дашәырҭаҭан.
Лцәа-лжьы еилԥхаауа,
Алампа зуҭахи иунаҭои?
Лара еиҳа длашауан.

Ҳамид қәыларантә дааузар
Уахынла илашьцаны ,
Нырцә ахәаҷы ибжьы аагауазар,
Лара ахышә аартны,

Индәыллырҳәҳәон лнацәкьыс уа
Ацҳа аалашон.
Иара еизца арахә дрысуа
Иқәцала иааицон.

Абас инхон арҭ аѽыцьа
Абри абааҷы.
Абзиабара да ираѽаҙа,
Иаргәырґьон рхаҷы.

Алаф еибыҳәо урҭ еихәмаруа,
Еиԥхныѽуан, иқәԥон…
«Урҭ еибамгаргьы ишԥаруаз»…
Издыруа ирҳәон.

Аха иагьа дыґәґәахаргьы,
Иззааигәоу зхатәы,
Абзиабара илоу мцаргьы,
Ицәгьахоит ицтәы.

Ҳамидгьы иԥҳәыс аҿԥныҳәа
Налиҭеит, бара

Бызԥсеи, быѡноуп сыѡныхҳәа,
Былша алоу џьара.

Аҭак лымхәеит уаҟа дныҵқьан,
Ари ажәа илаҳаз,
Аха игәнылгеит Ҟаидыхә рыцхҳа.
Имааит лгә инхаз.

Ма акрыҟанда дызхирҟьаҳәа,
Қәлара данцоз,
«Уаҟәымҵо убри» – ҳәа иалҳәан,
Уи акәзоуп дыззаґьуаз.

Ари ашьҭахь уаха ѡахан.
Лхаҵагьы дымгьажьыцт.
Ашарԥазы лхыза дѡахан
Диеит, аха дызмыцәт.

Лгәы нирхазаргь жәац лхаҵа,
Дизʒызʒуан уажәы.
Ибзиабарала иҭәын лгәаҵа,
Дыҟан иара изы.

Ахышә аалыртыхт дѡаҵқьан,
Амза ҭашәахьан,
Пҭақәакгьы уажә ихылан,
Адунеи лашьцан.

Нырцәҟа лхаҵа ибжьы гарымашь
Ҳәа уи дʒырѡуан.
Инҧьықьҵкәын заҵәык уа игәрымуа
Абжьы цәгьа ҭыѡуан.

Инҧьықьҵкәын ҳәа, ирҳәоит анкьа
Адәгьы аҿахьыгʒа,
Уажә иахьҭысуа аʒышьҭра иамкуа,
Идун ҳәа цәгьаʒа.

Ҟаидыхә адырԥагь дышьҭалан,
Дышхәыцуаз лара,
Иҭырʒа лхаҵа иҿҭышьала
Ибжьы аагеит хара.

Ахышә аалыртит уа дԥаҵқьан.
(Лыгәгьы хәҷык иаашәеит),
Индәыллырҳәҳәеит лнацәа, уаҵәҟьа
Ацҳа аалашеит.

Ҳамид арахә иааицоз уа
Еидцала иԥхаҵа,
Ак ивсны усгьы изцозма,
Ибжьы раҳауанаҵа.

Аҽеҟәа ыкәлеит раԥхьа ацҳа,
Ацәқәа, ажәқәа нас.
Иҟарҵозшәа уаха цасҳәа
Идәыкәлеит урҭ еивас.

Ашцҳа аидара ду аиун;.
Мыцхә иҳадҳадон.
Арахә Ҳамид ибжь рхыԥуан,
Ибжьы-ҵар иаанагон.

Ус инықәсхьан абжеиҳарак,
Ацҳа аалашьцеит.
Еилауаҭыруа уаҟа арахә
Иаԥхьа иааилахеит.

Лашьцан, аҵәыршы уҽакызар
Иубома џьара.
Ма цәашьызаргь ак икызар
Илшон ркацара.

Инҧьыкьчкәын цәқәарԥо агәараҳәа
Ҵаҟа еилашуеит.

Тымитышашәа асас раҳа,
Ацҳа ашҟа иԥшуеит.

Иаҕрақшан цәык атәыԝа,
Ҽык ацҭәы цәгьахеит.
Арахә ҭрысит, иԝ измыԝуа
Еигәҭасуа еилахеит.

Ар еидызцалоз ахатца
Ицәа дааҭазыʒт.
Ихьаухьауа ак игәатца
Иныҵаххы даархәыцт.

Шәақь ҭҟьарашәа иац иҟама
Ҭҕәыцәаа данырзнеи,
Анаԝеи-хьышьцәа акы рҳәама,
Аԥсра иамыршәеи.

Ирурызеи, дара рхала
Рырахәқәа неизца,
Ирымҭар, еилгомызт лыԥхала,
Ицәон рлахьынҵа.

Уаҟа имахуҿы, илшара
Урҭ реиҳа иҕәҕәан.
Аха ара?.. — еҳ лашарак… –
Игәахы еибакуан.

О-о бара у-уи… О-о ибыхьи?..
Иаарԥха бнацәы… –
Ҽиҵит, дыҳәҳәеит, еиҵаҿиҵит,
Аха дубап уатцәы.

«Лгәы нсмырхази, – шьҭа
дазхәыцуеит, –
Умцангьы лымҳәаз…

Дагьиашан уи… Сагьаҟәыҵуеит…
Изгон шьоук идырҳаз…»

Аҵх агьагымызт ашара,
Иҙбеит азпҵшра.
Усҟан ацҳа ганкахьала,
Иаҷын апҵәара.

Абааҷы Ҟаидыхәгьы дҵынчым,
Лгәы шәан ишәаҟьоит.
Алашара ицәгара лымчын,
Уажәы дшаҟь-шаҟьоит.

Дахыццакуа лхаҵа ииаира,
Лнацәа шизларпҳоз,
Иажәа, «бзыпсеи» есааира
Лгәынхара арҕәҕәо,

Сызпсоу исырдырп аалгәахәын
Даахеит лнацәы.
Пыҵк анбжьыс дырԝагь днахан,
Аха дылбом уажәы.

Лнацәы рпҳо дыштәаз уаҟа,
Икказа иаашеит.
Лхаҵа деибганы дабаҟоу,
Ашцҳа еиҟәыжәжәахьеит.

Дыҳәҳәан арҵәааҳәа, иангәалҵа,
Ддәылҟьеит адәахьы…
Лхаҵа лхала аҙы даналҵа
Изылҵахи шьҵа лхы.

Лхаҵа, ахацәа рхацәа алым
Дыҟам уажәшьҵа.
Лхаҵа зеипш адунеи далам
Еипш длоуам еиҵа…

Ҽыҵха-ҽыҵха иахьшы ашьаʒа,
Уи лжьы ҭыжәжәа,
Иахьлыршәуаз аҽаҩа, ашьаца
Арҟаԥшьын ашьа,

Икылҟаԥшь-кылҟаԥшьааʒа ахәы
зегь
Иҟоуп иахьагьы.
Дгәаҟ-уазыруан, дыгәжәажәон.
Ус данԥшы аʒахьы,

Ашцха азхык аʒы ихыхәхәала
Днахәаԥшит ишхыз.
Лхаҵа уи акәымзи дызқәгылаз,
Днеилыԥсаахт дшеибакәыз.

Дагьыныкәххын уаҟа ахыкәа
Дыԥеит аʒахьы.
Иԥыр-ԥыруа лыхцәшьыҵәра дуқәа
Акын лнапы.

Уи нахыс иаҭоу еиҭымроуп
Ишубо ари абаа.
Дад, уаргьы шьҭа амҩа умоуп
Ҟаидыхә лхәы улбаа.

ХЬШЬЫЦБАК АҬОУРЫХ

Аҟаршы, арҵу ианажьа,
Ацәҟьа иакит. Ашьҭахь аԥшәма
Илаба иқәхәмарт аҟарш-бжьа.
Иара иагәаԥхо ҳәа дхьаԥшма,

Ишәаҳаит уи абла нҵаʒ,
Изыкәытәо ,алабада акы амбо.

Аԥшәма иитахыҵәҟьаз, дзышьҵаз,
Ахьшь жьаны изкыр ауп – амба!

Бҕьыжә-махәыла инеилеишшын қьалқ,
Акаҭ наваҳа дынхәыҵалт.
Иҟаршы нцәырга, дықәтәа икалҭ,
Дыԥшыхәуан, ичҳара хыҵуа.

Ҽнакым, ҩымшым, дтәан, дыԥшын…
Ахьшьцба ԥагьа жәҩан иҿыжәын.
Аԥсабара уи азы имшын –
Иаман зеҕьаҭам амҵәыжәҩа.

Ҵәҩанҵәы ихалон иагәаԥхар.
Ашьхантә иалҵәраа ага ишьҭасуан.
Ԥсаак иаҩазарц аҭаххар,
Ахҿеиԥш ажәҩа атрышә иасуан.

Агәы ԥьбара уи иазҭан,
Иалан аҵарра хықәкыла,
Абахә иаҿан, аҩхаа иҵан,
Иамаҙамызт уи ԥынгыла.

Ишәарацон ахьшьцба,
Еиқәнартәомызт махәи ҵыси.
Аҟарш, ахәмарра анаба,
Хагәҵәы акаҭа иамыси!

Уинахыс ауп иаразын
Аԥсҭазаара аҿанаԥсах.
Аԥшәма даара игәы разын,
Инеилеиҳәеит уа еиқәхаԥса.

Ашԥырхха алихт асахҭан.
Ашьапқәагьы сахҭанла иҵазын.
Жәла бзиан, иара иахәҭан;
Аҵәҵәа иахеиҵазгь ԥьазын.

Акәтаҕь азижәит фатәыс.
Ԥсаакгьы азааигеит уи ԥьа дхысын,
Ахьшьцба зыԥәшәаз мбатәыс
Иашьан, аҽашьуан, еивысын,

Аҽекыдҟьо уама ҟанатԥон.
Нас, ианалымшалакь уаҳа,
Агәкаҳара ду иазцон,
Ахы иазгәаа уаҟа аҽекнаҳа.

Апԥшәма иуамызт аҽашьыр,
Иныԥәиртәон ишьҭых аҭыԥаҿ…
Афымца лампа наҿашыр,
Ицон, рыцҳа, агәы ҭыԥо.

Апԥшәма ҭынч уаха даниаз,
Иабжьарц, алампаҿ иртәа иман.
Иаздыруамызт изыниаз.
Уи араҟа зегь ацәтәымын.

Хәыч-хәычы икажьуа игәаҕ,
Аҽеырҭынч шьҭа ижәԥа иныԥәтәон.
Иафон инап ианыз акәтаҕь.
Иажәуан аӡгьы, аҕәра иныԥәтәа.

* * *

Апԥшәма ила мҵаԥьаԥьа — имаҵуар,
Афԥышәаԥ бзиа, ак назвымшәо,
Иалымшо ахьшь инанагӡарц,
Иаиршьцылеит уигь иацәымшәо.

Ахьшь напышьцылеит уажәшьҭа.
Ачашәара дҭытцит има.
Ифԥышәо ишылаз аҭәарҭа,
Амаҵуар кылпԥшуа игылт, фԥы акыма?

Ахьшь амҵәыжәҩа еикәаԥса,
Инаргәыҵ иқәырҟәҟә ишьҭихын,
Ила ахькылԥшуахь дқарамҽа
Днеит. Ахьшь аидыкь дшәоит иахихыр

Уи азхык инапы иахаиршәт…
«Ига!» – иҳәеит, амаҵуар напеит.
Ача ныҵԥрааит уаҟа «ԥрышәт».
Ахьшь наиршәит – бзиа ишԥабои:

Ахҿеиԥш инахьӡа иакын,
Идәықәлеит иагәыҵарҟәыҟә иама.
Еихышәшәо аидыкь зегь ааԥтын,
Иланартәеит – ицар ауама!

Ашьапхыцкәа ача рҿазза
Аԥшәма иҩышьҭихт днеин уаҟа.
Ача аамихт. Аԥьаԥса
Ача ахы хҵәа инеиҵт иҟәаҟәа.

Хәымшҟа дшәарацан абас
Иахихт аидакь. Аҽеырҭынч иҟан.
Зны ача азымк иацәцеит, нас
Ахьшь ааикәаҵәин ихалт ҵәҩанҵәыҟа,

Ахақәиҭра анаба
Имхьаҳәхьачит, ҽеак агәаҳәом.
Амҵәыжәҩа еиҵнахит ахьшьцба,
Аԥшәма ишҟа уаҳа ихьаҳәуам.

Жәҩан иԥшахьырсуа азхара,
Игәырҕьон ахы ианақәашьха,
Иаҿыгәҳәаауа иабон хара
Уи иазгәакьаз ага, ашьха.

Ажәҩан иалан, аха нас
Адгьыл ахь зны илаҟәыр акәын

Аматцә иаҽашәартә цәкьатцас,
Аилаҳәага иакырц акәын.
Апшәма ус иқаитцахьан.
Аматцә иакит ипатҭатуа.
Ианиҧшаа, амла итцнаркәкәаахьан.
Амч ааигон нас акәтаҕь атҩо.

* * *

Аматцуар, еимырқьо атәартҭа,
Итцнарҧрааруан иҧшаа ача.
Ахьшь, инагзо иара ахәҭа,
Иакуан ача, ахы ҭарҷаҷа.

Ача ашша алтцәтцәо афҩы хааза,
Иуҽазытуа адырган ишҧаџьра!
Ача раамҭаз дмеиҧкьазо,
Қьаф иуан, апшәма изы ҭхаџьран.

Ача ниаст, раамҭа цеит.
Ахьшь шьҭа уаҳа итахзам апшәма.
Иалихша алихт, иныкәицеит,
Иапеиҧшхари ҳәа дазхьапшма?

Иауижьт, аха иара цом.
Ааигәа иныкәтәеит, нақ ихамла.
Ишәарацом, аҽеныкәнацом,
Крарҭахуа џьшьа иагоит амла.

Иахьыкәтәоу ахәы арҭо иҧхаза,
Иашьцылт, иара азын уи шанан.
Лахьынтцацәгьа, уа зынза,
Аҭагылазаашьа ибжьнахт.

Аҭагылазаашьа иаргазо,
Дыкәхар алымшои зны дкәашьдан!?

Аамҭа цон атәы ҟатцо,
Ахьшь хәыҷ-хәыҷы ахы ахашҭуан:

Иахашҭит анкьа изакәыз,
Ахы ишаԥшәмаз, жәԥан ишҽеыжәыз.
Ишаҭәанамшьоз даҽеак иакыз,
Ишамоу уи ахатә мҵәыжәԥа.

Аԥшәма дааир ҳәа уажә иԥшуп,
Иаура аздыруам иара ахала.
Дунеи зегь реиҳа длашәуп
Ахаԥшәмадара иҵанахало!

Шьҭа ишырҭахцәҟьам анаба,
Иагәалашәт ишамоу ахатә мҵәыжәԥа.
Аха амч цахьан ахьшьцба,
Ҵыск азкуам шьҭа, жәԥангьы
изҽеыжәлом.

АШӘУА ИЕҴӘА

Шьхала дхыҵны ашәуа хатцак,
Ашәтәылаҟа дцон.
Днеиуан ԥцә-думбеик иаԥца,
Бжьыла иныҟәицон.

Агәырґьа-ччара, аишәа-чара
Дахыццакуан иԥны.
Уаԥы издыруам уатцә ашара
Иамоу изырхианы.

Еишьҭаргыла аҽеы ҭоуҩанқәа
Неицоит уҳәарын.
Ашә-ҵла агәыцә еиԥш,
Ишшәырҙа рганқәа...
Ртәыԥақәа ҵарын.

Иуаҭәа аҽынʒа инаʒо икаба,
Ихаҭа дауцәам.
Иеилач ихаз ихахә баба
Рафын, еиқәаҵәан.

Имаԥа-па ԥәын раʒнылеи
Иԥамеи ҿарбон.
Дкалаʒа, ари шьхатәыла
Дшаԥа иашоу убон.

Днеиуан, даҵамла еидара.
Деилаҳәан дласʒа.
Днеиуан, ладареи ѡадареи
Изеиԥшны, дҵарʒа.

Анасыԥ-хаа агәырґьа иҽықәын,
Дышьҭкәыцәаа дагон.
Иоуԥашәыл Ԥәбина ахықәан
Гәаныла дибон:

«Сдаҳ еихаԥса, скалам ʒара,
Сгәылымҵәах с-Минаҭ!
Сыхцәы махәар, сыхцәы еиқәара,
Сгәґырҭа с-Минаҭ!

Сымсыр қьаадыш, сыхәда ҵԥәашаа,
Сгәацаԥха с-Минаҭ!
Сыбла гәыбзыґ, сыбла ҭшаша,
Са сразԥы с-Минаҭ!

Сыжәҵыс ҷырҷыр, сҳәыҳә гәыраз,
Соуԥшәыл с-Минаҭ!
Сшьабсҭа лас, са сыгәдура,
Сыԥсынҵры с-Минаҭ!

Сымра, сымза, сыеҵә шаша,
Сыхаара с-Минаҭ!

Сылашара, сызкәыхшаша,
Сынасыԥ, с-Минаҭ!..»

Иҭәиҭәиуа, ахәқәа ирҽысуа
Инаган амҩа-па.
Џьара ихчнысуан, џьара иҭысуан,
Ицон нас инкаба.

Иахьаҿенытәи амра шыра,
Уажә зынӡа ихҿехьан.
Иаухахьан ахәқәа ршәшьыра,
Аԥшахьшәашәа ҭысхьан.

Уаха Ашәтәыланӡа дышзымцо
Аргаман. Сасра
Днымҩахыҭроуп шарԥазынӡа,
Ҭыԥк ашҟа џьара.

Амҩа ҭҭәыхаа инеиуаз хәдаҟа,
Иҭынха иахь иган.
Ахәы дахьынхыҭуаз, уаҟа
Агәарҭыԥ ааигәан.

Игәакьоу дарбан аԥсуа иаҟра
Ашәуа хаҭа изын!
Ашәуа игәырҭьа, ашәуа игәаҟра,
Аԥсуа изы ихазым…

Агәырҩа даимыргарц акәу,
Уахь ихы имырхеит.
Иҭынха гәакьа дивс, дымбакәа,
Зымҩа џьа деихеит.

Днеиуан. Уаҟа ашьха цәҳәыраҿ
Алашьцара ихьӡеит.
Иазааигәаны Баатә ахшьыра,
Амҩагь аҿаӡеит.

Аха макьана дыҟам дгәамҭуа,
Ихы икуам еимлагәа.
Акәицқәа ахылддаауа амца,
Ҭыпқ лашон ааигәа.

Инеиуеит иахьабаз лашарак,
Уахынла ахьчпаҧыр.
Ажәѡа хблаа, иаимыуа лшара
Иҟалахьеит акыр…

Амца ахьибаз ахь дынрысит,
Ицәқәа уи рдырт.
Акыр дыкәшеит, агәаѡа дҭысит,
Уеизгь аҭыпахь днырт.

Ақдымца иншуа, акәахьча дықәиан
Ауха дшеилаҳәаз.
Ашаеҵәа гылар амѡа дықәлон,
Усоуп иҿ иаҳәаз.

Игәы хыҵхыҵуа дахьлызхәыцуа:
«Лыбла шаҟа ихааз!
Дамырбжьажьеит акрахьсхыҵуа,
Ианласҳәа дшысгәаҧхаз.

Аҭыпҳа-оҧшәыл Минаҭ лакәын
Сынасыҧ аҧсҭы.
Сынлывс-аалывсхуан ла дымбакәа, –
Ишҧашоу аразҟы?!

Аха, мшәан, исыхьи? Ҳчара
Агәра сызхаҵом?
О, Минаҭ, аллаҳ бихьчароуп!
Быда са сзынхом…»

Амза аҿыларҟә мраҭашәарахьтә
Иҵаҷҷон ақьал.

Акрагын макьана ашара.
Ала шуа аҕьал

Илҭалт. Дгылт ахьча, имырдуцәа
Ибжьы назирган…
Аҙаҙа аҽаҳәаҳәы ашьхара ыцәан,
Икаххаа атҳ еилган.

Данаагьежь, днеигәҭас исас:
– Угыл, дад, уцәшеит!..
Ашарԥыеҵәа иаѡызаз
Еҵәа шәпак дажьеит.

Мрагыларахь, иѡавшәан ахра
Ихьшәашәаҙа иԥхон.
Игәы еилахәашь, ианушәа ахәра.
Дгылт ашәуа ҭхыбжьон.

Икит даара уи ахаҵа
Сыцәшеит ҳәа гәырѡас.
Ицәқәа аҭып инҭца, иаԥаца,
Днықәлеит имаз мѡас.

Ашарԥыеҵәа шакәым ахьча
Идыруан уажәшьҭа,
Аха, ицәагозеи, ҭынч икәахьча .
Дныла иеит еиҭа.

Дныҟәеит ашәуа хаҵа акырҙа,
Аҙаҙа ихьшын.
Амза лашо, имѡа мырҙуа,
Абахә авҵа ихшьын.

Иаҭахызшәа имѡа ардырга
Абахәқәа инарбар.
Ицәеилагар, дымѡахыргар,
Иҟалоит дҭахар.

Кәанш аҭаларҭаҽы рҽышьҭых,
Хара абахәқәа ибон.
Урҭ рарґьарахь, наѣ ирышьҭархх,
Си-хреи еилаԥьԥьон.

Зына ахрақәа ирыбжьысны,
Аҳацҳаѣа илбаа,
Бзыԥ аҳәҭа алаѣәыра илҭысны,
Ицон амҩа-па.

Днеиуан, акаҵәара дықәын.
Ԥшак ҵәматаґьза исуан.
Унацәа хшәаа уа ахьҭа дәықәын,
Дшырц азы дласуан.

Днеиуан, даҵамызт еидара .
Деилаҳәан дласҙа.
Днеиуан, ладареи ҩадареи
Изеиԥшны, дҵарҙа.

Днеиуан, аха ибла аахитыр
Ауам аԥша-ҵәҵәы.
Иауам илаґырҙ аахымддыр,
Инхыслазшәа аҵәы.

«Уажә дыцәоуп Минаҭ дҭаҳәахаа, —
Дхәыцуан уи, — абар,
Сылаґырҙ... ҳаит ишԥахаам,
Ԥхыҙырла сылбар!»

Бади иахра илаҽысын,
Амза аҽеаҙеит.
Аԥсабара ааилаҙҩа-ааилысын,
Ашьхара аалашьцеит.

Днеиуан. Ирымам хԥхьаҙара
Атыша, агәаҩа, ахәы.

Дахыкәшон џьара ахәы аӡара,
Џьара атыша ахы.

Днеиуан. Дныҟәон, дныҟәон, дныҟәон
Иаԥхьа хәык, ҩ-хәык…
Ажәҩан иадибало, аҩныҟа
Идырхарашәа ихы.

«Иҟалеи, жәаҵхык еихалоу?!»
Дгәамҵуан уажәшьҭа.
Џьа длыбаауан, џьара дхалон,
Аҳәира еимартта.

Рыцхӷарами имҩа дыԛәу
Анџьишьо имҩахҟьаз!
Имҩа дыԛәҟьеижьҭеи анбыкәу,
Аха ибом дшыблаҟьаз.

«Зшаеҵәа мгыло дразҟыдоуп!» —
Ихы иҵагьежьуа абас,
Днеиуан. Аҿеаҳаракуа икыдын,
Аеҵәа, зыгәра игаз.

Днеиуан. Игәеиҵеит, ари агәаҩа,
Ари ахәы, ари адәы,
Нас ари адәаҿ иҟоу аӡаҩа,
Дышрывсхьоу ҩынтәы.

Имҩа дшақәымшәо имшакәа,
Идырит абра.
Уа иҿааникылт. Игәы меицакуа,
Иҵахын аҿырԍәԍәара.

Аха дҟаҿ-ҟаҿуа, илсын ахьҭа,
Ицламҳәы еихакшон.
Аҿыв-ҿыв ҳәа иҵҟьа аҳәҵа,
Пша-ҵәҵәы бааԥсык кшон.

Дацамлазт арԥхага, ауапа,
Деилаҳәан дласʒа.
Ишәыршәыруа, аԥша алшәшәо икаба,
Ишәын иҵаҕаʒа.

Ацәқәа еидырҕәҕәала иргыла,
Рыбжьара дыбжьалт.
Аха игылом рҽынкыла —
Ахьҭа урҭгьы ирхалт.

«Ауапа шьҭымхкәа ашьха исаашьаз?
Сылзымʒрҩит с-Минаҵ.
Ацҳа дацнагоит иацәаашьаз,
Илымдырзи аханатә.

Сацалар сҭахым еидара,
Исхарами схаҵа.
Еҳ, амца! Иԥсуа амца аԥхараҷ
Ибзиами иԥсаҵа!»

Дгәаҟуан, дгәамҵуан, уи дуазыруан,
Иблит ицәымса.
Амца зцреиҵо уаҳа издыруам,
Иблит иқьаса.

«Аҭыпаҷ сахьиаз амца дуцәан.
Аах, абра куасҭҕак!..
Уи ахьча уа дҭынчʒа дыцәоуп,
Са сгәаҟуеит уахак.»

Илымҳа иҵацәаа, иасуан аршәаа,
Иҵааршәхан аԥша.
Иԥсы ихыхуа игәҭасуан, даршәуан,
Дҕәых дагарашәа.

«Иабасҭахыз уи ачара?
Бзызбаʒеи Минаҵ!..

Аа, саҭабымҵан, ба ибхареи,
Разҟ сымам наԥьнатә.

Разҟ сыманда, сҭынха гәакьа
Ишҟа схы смырхоз!
Разҟ сыманда, аеҵәа ԥагьа
Сазхәыцрын сшажьоз.

Наҟ укыдшәа уа уахькыду,
Сыбла уҽаумырбан!
Сгәаҟраҿ уаргь ахара шуду,
Сҿаԥхьа умҽырбан!..

О, саҭоумҵан, аллаҳ саҭоумҵан!
Аллаҳ усзылԥха,
Суҳәоит уаҳа аԥша ҭоумҵан
Ари аҳәҭа уаха...»

Дгәаҟуан, дгәамҵуан, уи дуазыруан.
Ибаҩқәа еилшәаауан.
Ииура, ихы ахьиго издыруам,
Аԥхара иԥшаауан.

Иҽерыдирҕәҕәалон ацәқәа рԥхараз...
Ишьа аангыло дыхьҭшьын.
Агәаҟра иамʒбри! Аԥс ныхараз
Ицәқәа руак ишьын,

Агәышҵа рҟьаны даҕралан,
Иааивигеит иԥсы.
Ажәҩан лацәҟәысуан еҵәала,
Атҳ ԥшуан еихаԥсы.

Аʒмах дҭажьушәа деилысын:
«Уажә сылбар Минаҭ?..
Илдыруеи ԥьаҳаным сҭысын,
Ишаасыртыз «ԥьанаҭ».

Агәахшәара ҭала лгәатҵа,
Цәымҷысгьы сылкыр?
Иақәшәашьоуп ауаҩы дзырхатҵо!
0, с-Минаҭ, уи дыр!..

Быцәоушь уажәы?Быцә, уа быцәаз!
Быԥхыʒ сабмырбан.
Анасыԥ саҭәабшьан идуцәаз,
Аныҟәгара сгәы иҭан...

Аха уажәшьҭа, аллаҳ идыруеит,
Уаҳа ҳаибабоу,
Ҳнатәоу, бнапы гәыбзыҷ сныруа,
Абра ахьҭа сагоу?..»

Аԥхара аниоу иԥсы ҭалан,
Зназы дааԥсасит.
Аха уаҟа аԥхара аамҭалан —
Ацә хьшәашәеит, ишәит.

Арахь иҟаʒам ашара.
Адырҩагь дахьҭшьит.
«Иабасҭаху уи ачара!?.»
Егьи ацәгьы ишьит.

Уигьы ааирҟьан, даҷралан,
Иааивигахт иԥсы.
Аха уаҟа аԥхара аамҭалан,
Ихьшәашәеит уигьы анԥсы.

Аеҵәа, дызжьаз уи ашәуа,
Аҽеаҳаракны ихшьын.
Дазԥшуан есааира дыхьшәашәо,
Ашьа ахьшушәа иҟаԥшьын...

Имаха-шьаха зегь дысын,
Шьҭа хьҭагьы дакуам.

Ихы-ихшыԥ, уа еилысуан,
Ихәыцрақәа еизыкәкәон:

«Иагьа еҵәа жәԥан икыдуп,
Урҭ зегь рыгәра умган…
Зшаеҵәа мгыло дразҟыдоуп,
Давахоит аган…»

Нас уи ԥхыӡҵас дҭанагалан,
Дҟәынд-ҟәындуа ак иҳәон.
Ачара далан. Ачара игәалан,
Ичара еилиргон:

«Акәац шԥаҟам? Акәац мачхәым!
Ацә дуқәа аазымгеи!..
Ишәфы, ижәжәы… Арҟа анмаҷха,
Ахьымӡҭ снамыргеи…»

Иқәац-қәацон иқьышә еихало,
Ихәыҭ-хәыҭ бжьы гон…
Еизынрыжьхын дара рхала,
Уажә Минаҭ дибон:

Сдаҷ еихаԥса, скалам ӡара,
Ибымаздеит сразҟы…
Сыхцәы махәар, сыхцәы еиқәара,
Иааг бнапы сыркы…

Сымсыр қьаадыш, сыхәда ҵҟәашаа,
Сбырфын қашәқашәа.
Сыбла гәбзыҷ, сыбла ҭшаша,
Сымра, сыхьҟәыршәа!

Сыеҵә, сымза, сымра шаша,
Сынасыԥ аԥсҟы…
Сылашара, сызкәыхшаша…
О, сразҟы, сразҟы…»

* * *

Ашарԥыеҵәа гылеит.
Ашьха ԥхарахт шьыжьымҭан.
Аха нарцәымѡа иқәашьхан,
Дымҵысʒо дышьҭан.

Уаҟа аҭыԥгьы уаѡы ихашҭуам,
Ахьыʒ хьымʒыҕха,
«Ашәуа дахьҭаԥсыз» ҳәа иашьҭоуп,
Уа ашьхара иахьа.

Аеҵәа акәзар, еиҳа зхараз,
Ахьыʒ ҳаракха,
«Ашәуа иеҵәа» ҳәа гәаԥхарас
Иамоуп иазынха.

АБАЛЛАДА АЧЕИЦЬЫКАЗЫ

Матуа-Анқәаб Кәакәа
илыхьʒынѳылоуп

«Асас дахьнеиуа сасра
Быжьнасыԥк рыхкы
Ицуп. Аԥшәмацәа рзы иара
Инижьуеит руакы!»

Аҳабла абахәқәа ирбжьатәан.
Рѡашк агәгәа ахга,
Аʒыжь иҵаҽеон. Нас иааиқәтәа
Ицон абжьы мырга.

Аԥҵа ʒлачʒа илаҟәын,
Аҵх лашәын зынʒа.
Ԥацхакаҿ ԥьара амца еиқәын,
Аҳабла аханʒа.

Ашш аҽекылҭааа аԥша ҕзуан,
Аԥсахы еиҟаыччо.
Амцабз архышьна арбзон,
Ахәблы иаччо.

Аҟәԥьал ҽеҳәагылан ахәшҭаара,
Ахәаҭаҳәа ишуа.
Ан лхәыцқәа рыбла ҭраа
Илыкәша итәан иазԥшуа.

– Амла, амла, амла, нан! –
– О, иԥсыша шәан…
Аҟәыд еиларшәшәа ишәысҭап, нан,
Шьҭа агьагым, шәымшәан…

Ирҷалҵо шлымам лҳар лҭахын.
Ахәыцқәа жьаны,
Аҟәԥьал иҭалԥсаз хаҳәын,
Илырцәарц ижьжьаны.

Ихарҟәысуан акәаҷаб.
Аҵх цон иууаҳа.
Ус рылацәакәа неиқәҷабт,
Ацәа мчы-ду анрыхьҳа.

– О-о, аԥшәма! – уи аамҭаз агәар
Дааҭалеит аҳәы,
Дныҟәаѽуп уҳәартә, дубар,
Ишьклаш аҳәынҵәы.

Асас дылҭааит ҵхабжьон.
Дбатәуп уи хазы.
Аҟәԥьал ҽеҳәылгеит – уи дылжьом,
Ихылшьит ахьурҳы.

«Млала агәаҟра, аԥсра ахыҟә…
Ианаму имариоуп.

Измам асас изын ҭәахык,
Нас дшыбзоу ԥсроуп!» –

Абас аҳәоит уи лҭас.
Иара уажәыгь, абар,
Агәаҟра шлымаз лахьынҭас
Лҙоит, асас имбарц.

Аԥша ашшаҷ зны иҕзуеит,
Зны акыр-кыр ҳәа иччоит.
Амцабз ахнышьыр арбзоит,
Ахәблы ианҵҵоит.

Асас изырхиоу ихәы
Ҟәнишьом, дахатәоуп.
Аԥшәма инлықәикын ихы:
– Хьырҭәаҭәа еиларҭәоуп

Быламыс. Буаҩра цқьоуп.
Ба бчеиџьыка харауп.
Издыруеит, ҕаррыла бгәы ҭкәоуп,
Аха уи аҭыхәтә уахоуп!

Нас дназԥшит уи ацәарҭаҕәы;
Икараха ахәыҵқәа,
Ыкәыԥсоуп иларха-ҩарха рхы,
Ицәоуп иҭахәхәа.

– Ирҷыха бхәыҵқәа, ишымлашьуаз
Ибырцәаз ижьжьаны.
Ахаҳә аҟәџьалаҷ ибыршуаз
Ааг акы иантҵаны.

Аҟәџьал ахы лалырхан
Иланылҭт асаан.
Ассир! Дахуаԥшуеит дшанхан,
«Ахаҳә» ҟәыдеиларшәшәан.

Лысас дахьтәаз даннаԥшы;
Ассир – астол ҭәуп.
Ачашә агәагәшь еиҵаршы…
Иқәу зегь фатәуп.

– Сара шәҳаблаҷы уаха,
Сҽеиҵак ныӄәаҽҵас,
Ҭзы-цыԥхьаза амзырха
Сҵалахьеит ус цас.

Аха аламыс ҵкар
Уаҽ дсымбеит измаз.
Исыхәдхыхәхәон ацәыкәбар,
Ҷыстуан ашә снас-нас,

Аха аҽны снеимышьҭит уаҽы;
Шьоук ҷырцәа ӄарҵон.
Шьоук рыбжь ацәымгра ахыҽҽы
Ашә нысҷажь ицон.

Бара быламыс сгәаԥхеит,
Абзазара баԥсоуп!
Аҕарра иббахьоу бызхеит!
Ари зҳәо сара соуп.

Сара исыхьзуп Асамарҭал,
Иназыгзоит ақәнага…
Ахәыҷқәа ааг. Шәааиха, шәааишьҭал.
Акрышәфа, сыгәра жәга.

Ицәыха-жьыхоз ахәыҷқәа,
Инахатәеит ачыс,
Илах-ҷыххан, иццакуа,
«Напӄьаран» изҷыз.

– Иԥысшәеит бгәылацәа ирӄазшьоу.
Издыруеит шьҭа рыԥәнага.

Аԥсуара, аламыс зыԥсоу,
Уигь збеит еилырга.

Аламыс – ари уаҩроуп!
Хә-амам ауаҩра.
Амал – гаʒа-жьагоуп, иуаароуп.
Дук уазгом хара…

Изхара анифа, изхара аниоу,
Зыламыс хәашьуа,
Иаҭәам адунеи дзыниоу,
Ауаҩра зҟьашьуа.

Араҟа инхои шәареи шәеиԥшым,
Бразҟы бымԥьабан.
Акрышәфазар, ҳашәмырԥшын…
Шәхьамԥшын. Ишәымбан…

Ахәы иҩыхәнахьан еиԥш урҭ,
Бжьы-цәгьа бааԥсык геит.
Рышьҭахьҟа иҵысит аурҭ.
Абахәқәа ҿыбгеит.

Аашахьан. Илзымчҳаит ан,
Дынхьаԥшт. Ахлымʒаах;
Аҳабла абаҟоу, иахатәан
Иԥьаҳанымха аʒмах.

* * *

«Асас дахьнеиуа сасра,
Быжьнасыԥк рыхкы
Ицуп. Аԥшәмацәа рзы иара
Инижьуеит руакы.»

Ан дынхоит-дынҵуеит иахьа,
Лыхшара уаахеит.

Асамарҭал иҳәахьа,
Лразҟы иазкаԥхеит.

АН ЛЗЫ АБАЛЛАДА

Быжьҩык ахымхәацәа ран
Аԥсразы дышьҭан.
Быжьҩык ахәычқәа нҵәаран
Ирзыԥшыз уашьҭан.

Рылаҕырʒ ахьшы рыʒҕы,
Ишҵәуаз иҕьазкын,
Ран дызныз ацәарҭаҕәы
Рыгәҭылак иркын.

Еиҳабгьы еиҵбгьы еиҟараха,
Рызагьы хәычқәан.
Быжьҩык, зан лыда ҭынха
Дызмамыз, млакуан.

Икылхха-кылххаз уаҟа аԥацх
Шәахәак ныҩнаԥхон.
Иʒсауан ицәылашьшь атҳ,
Ашарахь еихон.

Амза аҿыҵәахуа ԥҭала
Иҟанаҵон «ԥьит».
Аԥсцәаҳа има ичаала
Уа данааи дааиԥьит!

Аԥсцәаҳатцәҟьа дааитцаҕәҕәеит:
Ран днырхых дгатәын.
Дҵас уи иман, иҿирҕәҕәеит,
Аха агәаҕьра митәын.

Аԥсцәаҳа, шаҭарак злаʒам,
Длак-ҩакит ара акыр.

Нас дналсын аԥацх аҭзамц
Зегь зымчу иахь днырт.

Иеиҳәеит иибаз шымбатәу;
Ишрыцҳау ахәыҷқәа.
Рхы ишзамыхәо, ишныкәгатәу,
Ишымлакуа, ишыхьҭакуа.

Рҭынха ааигәацәа шыхҵәахьоу,
Аныдлаԥса ишынҵәо.
Раб дырхыкәкәаа дшааргахьоу,
Рдац-ракәа шыԥҵәо…

Агәаҵәажәпа, зегь зымчу,
Дгәааит уамашәа;
– Измааноузеи, ԥьым, узҷу,
Закәи иуҕрашәа?!

Сара сыхшыѡ еилага
Сдәықәым, сыгәра гоуп!
Сара исҳәазар уи даага,
Изахьзу – даагоуп!!!

Иузымдырци уажәыгь, мшәан,
Аԥсҭазаара шымшроу!
Урҭ ныкәзгода ҳәа умшәан
Аԥсабара анроу!

Аԥсабара ду уаҟәыҵ,
Абар, уажә иумбари: –
Хаҳәык аатҵнахт инаԥхыц,
– Уахуаԥши ари! –

Ахаҳә имҵеикит иааиҟәиршәан,
Иаҕран уи хәацык;
– Абри абраҟа инҭашәан,
Аха акгьамыхьт. Ԥсык

Аригь иахоуп, аха абра
Ахаҳә иаҕратәа,
Аҽеныҟәнагоит азхара.
Ахәыҷқәа нҵәаратәа!

Адунеи аԥсабара дгьыл
Рзынхоит урҭ, умшәан…
Умԥшын шьҭа, уца, угыл!
Даага ахәыҷқәа ран!

Мамзар, исҵоубоуп, идыр,
Ухаҭа сноугәҭас,
(Иҟалома лҭып ҭацәыр?)
Усшьҭуеит лцымхәрас!..

Амра цәырҟьа-цәырасуа ихан,
Ааԥынра аԥсы ҭан.
Быжьѡык ахымхәацәа ран
Аԥсразы дышьҭан.

Рылаҕырʒ ахьшы рыʒҕы,
Ишҵәуаз иҕьазкын,
Ран дызныз ацәарҵаҕәы
Рыгәҭылак иркын.

Аԥсцәаҳа инеигʒарц идҵа,
Дналхагылахт уи ан,
Аха игәаҕьра зынʒа
Ан лзы иҽаҳәан:

Аԥсцәаҳатцәҟьа длывсит ан,
Ахшара рацәа змаз.
Дигеит уи лцымхәрас, диԥшаан,
Ахшаараура еиԥзырҟьаз.

АПОЕМАҚӘА
АХӘЫЧҚӘА РЗЫ

АШЬАБСҬА АЗЫН

Аҙынра бааԥсын,
Итәан аҵаа агәыҵак.
Ажәѡан еихаԥсын,
Илашьцан алакыҵа.

Иалымсрашәа хьҭа,
Рыҿҭарҳәҳәаҙан сыла,
Ашьхара, аԥсҭа
Ғылан ишьхныԥсыла.

Ас-ду еиқәнаҵан,
Аԥсҭа-наара икыдын.
Ашәарах лбааца,
Иаднацалт ақыҭа.

Ашәарах млакын,
Игәаҟуан, иуазыруан.
Ҩада рымѡа кын,
Лада шқыҭоу рныруан.

Ԧьоукы-ԧьоук ауаа
Рыцҳашьара рылам:
Ашәарах ԥшаауа,
Абнақәа ирылан.

Иларханы асы,
Ма ԧьара икҽацала,
Иаатырхуан аԥсы,
Уаҟа шәақь мцала.

Ашәарах зынҙа,
Иашаҵәҟьаны, ирыцҳан.
Адгьыл анхѡаҙа,
Ироуам иназыцҳауа.

Шьабсҭак цәгьа иангәаҟ,
Ишқыҵаз азгәамҭа,
Иԥыҵәҵәо маҵәқәак,
Ишлеиуаз ашамҭаз,

Иахьаанагаз дгьылс,
Иаразын ишхәарҭам
Азымдыр, илкылс,
Иналалт анхарҭа.

Алақәа рыԥба
Ԛаҽасит ақәашьда.
Ишааиуаз анаба,
Аху-су ҳәа иашьҭа,

Агәы ҭыԥсааура,
Ԛадаҟа итрысит.
Ишцаша ԥшааура,
Аандақәакгьы ирысит.

Аха зегь еималт.
Ԛада асы аназымга,
Иааҳәын, лада италт,
Амч ашәарц еизымга.

Ақыҭагә иазцон,
Агәарабжьара ибжьала.
Ҷкәынакгьы дыҳәҳәон,
Ихаамыз ибжьала.

Уи ибжьы раҳан,
Ҳаблак зегь еигәыԛуа,
Иашьҭалеит еихан,
Лагьы, уаагьы еиԥхыԛуа,

Ицон иара быжьҵәраа,
Аҳаблақәа ирылҟьо.

Ус џьа гәашәк вҵраа
Иахьабаз инкылҟьа,

Инҭаԥалт агәарԥ.
Алақәа, уи иашьҭаз,
Иҟамлеит ирбартә –
Ицеит инавҟьан ашьҭа.

Нас иахьҭытцра абарц,
Иааҭагьежьт иахьҭалаз.
Икәыршан агәарԥ,
Ацитрус аандала.

Ааида ҳаракҙан,
Иҟаҙан еимала.
Агәашәқәа ҟатцан,
Ак зҭамло аламала.

Агәарԥ аҽгьы иара,
Ауаа рыԥба акызаап.
Ахәаша, ашәара
Аблақәа хнакызаап.

Уаҟа ивҵрааз агәашә,
Излааиз, ахашҭын,
Иаҕәыхуан ас ҟәашә,
Иҭагьежьуан ашҭа.

Зынҙак аҿашьуан,
Игәаҟуан. Иҩаԥо,
Ааида аҿхнашьуан,
Асы адырппуа, ирапо.

«Абылра иацәшәаз,
Дҭаԥалт аҙыршеиқәтәа».
Иаанагт иахьеицәаз,
Агәеисрагь ахьеиқәтәо.

Аԥшәма ихаҭа,
Усҟан еиҵхо амца,
Икыдҵо иԥсаҭа,
Дтәан уа ахәышҭаара амҵа.

Аԥшәма иԥҳа хәыҷы,
Лышәҟәқәа нҭаҵа лшәыра,
Игәбзыҕза лхы-лҷы,
Днагылт амца лныруа.

Дҟәыбҷаҙа, дҵарҙа,
Бзиа илбоит аҵара.
Даашьаҙом зынҙа,
Илоур ахьҙара!

Дгылан дыхианы,
Ашкол ашҟа дцарцаз...
Ашьҭахь ашә аартны,
Дындәылтцуаны абарҵахь,

Аб данԥшы адәахьы,
Ибеит уи ашьабсҭа...
Уадак дныԝнаххы,
Иҟәаҟәа изҭаз аԥсҭа,

Патронак нҭаҵа,
Ишәақь хырша, има,
Дҵеиҟә-ҵеиҟәшәа ҟаҵа,
Дындәылтҵт хыма-ԥсыма.

– Баба, баба, иумшьын!.. –
Иԥҳа хәыҷы икалҭ дахон.
– Иааит ҳа ҳахь ихьҭшьын,
Уамеихсын, игәнаҳауп!.. –

Ааба зхыҵхьаз шьҭа,
Иԥҳа хәыҷы длызхьаԥшма?!

Дгыгшәыгха ихаҭа,
Дыҟан уажә уи аԥшәма...

Ашьабсҭа шанхан,
Ишәа-ʒыʒуа, игәыҕьуа,
Дааиуашәа ҭынхак
Ихәаԥшуан, игәыҕуа.

«Соужь наҟ абааԥсы,
Ууаҩыми, срыцхәуп.
Абноуп са сыԥсы,
Маҵәқәак сынрыцхәап!

Сырҷоумҵан ала,
Сыԥсабара рԥшʒагоуп.
Имаҷхаз зыжәла,
Сара сыжәла ааʒагоуп!..»

Абла абас рхәон,
Аха ашәақь нагәыҵак,
Гәаҵәа-жәпа дгәыхәуан –
Итиблааит агәаҵа.

Ҕзы-бжьык уа иналыхҟьан,
Лнап хәыҷқәа раҵәа,
Дынкахаит дышьҭҟьан,
Иԥхәа хәыҷы хьырҵәаҵәа.

Уаҩҵас абла еиқәыԥса,
Ашьабсҭа ашьа агәыҵаш,
Ашьапқәа еикәаԥса,
Ишьҭан асы агәыҵашә.

Амаалықь хәыҷы лган
Шьабсҭаҵас лҽықәҵа,
Ларгьы уа дышьҭан,
Лнапқәа ԥхьаҟа идәықәҵа.

Аб мыжда иԥсы
Цан, даалҭцт игыгшәыгра.
Иҷыхеит лассы,
Иуаҩра хьыршәыгәра,

Изымҳәаҙо ажәак,
Иадызшәа уи харак,
Иҭирҟьаз ишәақь,
Ахаҳә, уаҟа агәараҷ

Ишьҭаз, наҟ ирхха
Ишимчыз иланиҟьеит!
Агәыцә еиҩырхха,
Иҩбаны илеиҩиҟьеит.

Аб мыжда иԥҳа,
Уа дишьҙаҵәҟьаз ҷьишьан,
Игәы дҭасуа, дыктәха,
Длаҕырҙышуа иҷеишьуан.

Ус даалҭцит лара,
Уа дзықәшәаз агәҭҟьара,
Аха дахьцара
Лымбо дҭалт агәара.

Уа лаб днеиҷаԥшыр,
Дҕызуан, шьҭахь дыҭрысуа.
Ашьабсҭа еиԥш дишьыр
Ҳәа дшәозшәа, агәашә дҭысуан…

Уи нахысгьы зынҙа
Аб иԥҳа дицәтәымха
Дҟалеит, дҷаҳаҙа,
Лҷы ажәак аалзҭымхуа.

Хәаԥ, 1973

КӘЫНТА ХӘЫҨ ИЛАКӘ

Кәынта имам иаби иани.
Еиларсушәа дгьыли жәԝани,
Ашьха ԥагьа ахьгылоу амҭа,
Иҽыцәаауеит ихәшҭаара амца.
Дениз, деиҭымхарц иқәашьха,
Раԥхьа ибеит иҭынчӡа ашьха.
Амшын ибеит, нас, уи ашьҭахь –
Ацәқәырԥақәа аршәуан иаашьҭых.
Уинахыс, изхҟьа издыруам,
Амшын агәрагара иныруам.
Ашьха игәбылра анхалан,
Ашьхоуп иашан ԥсыс ихала!
Ашьхеи амшыни рыбжьара
Иҟоуп идунеи, иԥсабара:
Ашьха, дгьыли жәԝани еилала,
Уа инҭәоит адгьыл, иара итәала.
Анахь, жәԝани мшыни еилала,
Адунеи аанҭәоит, иара итәала,
Апсҭазаара шыҟоу аиаша
Димагәышьам изырҭаша.
Иаҳәшьа ду лдырра дадоуп,
Насгьы уи мыцхәы дыгәшаҭоуп.
Урҭқәа ирыхҟьан лҳәатәы хаиҭом,
Дыбжьысҭәҟьангьы аҭәы иҽеахеиҭом,
Аха аашьара дытҟәа дамоуп,
Мыцхә ацәара цәгьа иҳарамуп,
Еснагь дыцәоуп дцәарҭанхала.
Шьыжьык дԝагыланы ихала,
Мцак еиқәиҭом, ҳәыск аапхьеицом,
Ахкаара иҭарҳәуа ажә нҭеиҭом.
Шәҟәык ааикыргьы ишику дыцәо,
Ацәа ибла арчын, идуцәахт,
Изҭамгыло илакыҵа,
Иблақәа рызҳаны иҭыҵуан.

Ичуа, ичуа, нас ишҳазҙа,
Ихы-иҿы иԝықәтәеит, ибаз-базҙа.
Иблақәа ихы аҵкьыс идухан,
Иԥшра ааҟалт зынҙа игәымхан…
Кәынта иҟаиҵеит ари гәалас.
Закә мзызу урҭ ирхалаз
Издыргәышьом. Зынҙа абарҵагь
Даақәгылом, уаԝ димбарцаз.
Уимоу, ихы зынҙак ахыза
Инхәыҵаҵан иҵәахызаап!
Иԥхеишьагәышьон ихы бардынажә.
Руҭраҿ аҵла иқәтәа ардәынак
Ашәа аҳәон ҽенак. Дааҙырԝызар,
Ашәа иаҳаит абри аԝыза:
«Ацәара-мыцхә иарчуеит уаԝ ибла.
Шьыжь игыло разҟ иԥылоит.
Имаашьаз деиқәшәоит насыԥла,
Дыԥшҙахоит нас уи митәыла!»
Кәынта цәгьа иҵахын дыԥшҙазар,
Иԥишәон иахьа ажәак иаҳазар.
Уажә абас илымҳа инҵасит,
Ихыза дхәыҵҵит, наҟ дагәҵасит.
Аашьара дазгәаа днақәшәиит,
Аразҟымԝа иашагь днақәшәеит.
Аашьареи иареи анеидысла,
Ишьақәирҷәҷәеит иажәа усла.

* * *

Мыцхә ацәара иҽанацәига,
Иблақәа, зынҙа ицәаԥҽыгаз,
Изырԥшҙара аҵыԥ ааНкыло,
Иалагт хәыч-хәычы ишьақәгыло.
Амаашьара ида инҵала,
Ишьа иналалан, ԥшьшьала,
Иблақәа анырра рнаҵеит,
Рҵыԥаҿ иааганы «ианаҵеит».

Иԥшʒахеит, агәкыра рхымҵуа,
Иҵархеит, верск ирбо агәыр-ԥынҵа.

* * *

Кәынта аҟәбҷарахь деиҵасит.
Ҽнак, дыштәаз, илымҳа инҵасит,
Рдәынак иаҳәон ихааʒа ашәа.
Цқьа дʒырԝын, еиликааит ажәа:
«Ауаԝы дыҕәҕәахарц махәҿала,
Ижәԝа ʒирыжәроуп аапсарала.»
Кәынта цәгьа иҵахын дыҕәҕәазар,
Иԥишәон иахьа ажәак иаҳазар.
Шьыжьгылара иҵахьан усгьы,
Дацәаашьомызт нас аусгьы.
Уажә ас аниаҳа, доутәахуа:
Ахаҳә дуқәа шьҭыхуа, дԝахуа,
Зны ихы иԝавго, инаргәыҵ иқәҵа,
Ахаҳә ирԥон дацԥа идәықәҵо,
Аха иҿадцала, лымкаала,
Ахаҳә иршәуан амжәацәала.
Насгьы, баша анапҟьараз,
Ахаҳә агәыдиҵон ацәҟьара.
Иарма иамҵаʒа қәацара,
Абас иарҕьа жәԝа мацара
Аус аируа, есааира
Иҕәҕәахо, иагеит аиааира.
Иҵәит, иазҳаит, ибзиахт аура.
Аха дзыргәырҕьара аниаура
Аамҵа изыҟамлаʒеит Кәынта,
Иарҕьеиԥш иармагь хҵакны икында!

* * *

Иарма напы иара итәымшәа,
Аура ԥсыʒак инахымшәа,
Нацәкьыск ашәпара еиҳамкәа,
Иаанхеит абас, деимарамкәа.

Кәынта уи цәгьаҙа игәы иасит.
Ҽнак дырԝагь илымҳа инҭасит,
Рдәынак иаҳәон ихааҙа ашәа,
Цқьа дҙырԝын, еиликааит ажәа:
«Дыҕәҕәахартә уаԝ ихы ҟаиҵароуп, –
Иарҕьагь, иармагь ныҟәицароуп!»
Еиликааит уа Кәынта игхаз,
Ижәдыруеит амаашьара шикхьаз.
Иарҕьа шныҟәицоз еиԥш ууанҙа,
Иарма ԥишәон, амра лҭашәаанҙа.
Имаҙамкәа ҭынч атәаха,
Ахаҳә дуқәа шьҭыхәа, дԝаха,
Зны ихы иԝавго, инаргәыҵ иқәҵа,
Ахаҳә ирԥон, дацԥа идәықәҵо.
Аха, иҽадцала, лымкаала,
Ахаҳә иршәуан амжәацәала.
Насгьы, баша анапҟьараз,
Ахаҳә агәыдиҵон ацәҟьара.
Иаиршьцыланаз аиааира,
Армагьы ҕәҕәахон есааира.
Арҕьа аҟара армагь иалан,
Иԥшҙаҙа иҟалеит еинаалан.
Иҭҭәаахеит, ибзиахт аура.
Аха агәырҕьа нагҙа аниаура
Аамҭа изыҟамлаҙеит Кәынта –
Ишьапқәагьы хҭакны икында!

* * *

Ишьапқәа зынҙак итәымшәа,
Роура ԥсыҙак инахымшәа,
Нацәкьыск ашәпара еиҳамкәа
Даақәхеит, абас, деимарамкәа…
Инапқәа шьҭаҳәазон данныҟәоз,
Дарҽаасҵон ишьапқәа шыҟаз.
Кәынта игәы ари даара иасит.
Ҽнак дырԝегь илымҳа инҭасит,

Рдәынак иаҳәон ихааҙа ашәа,
Цқьа дҙырԝын, еиликааит ажәа:
«Ауаԝы дыҕәҕәахарц шьамхыла,
Дныҟәалароуп уи шьапыла».
Кәынта цәгьа иҵахын дыҕәҕәазар,
Иԥишәон иахьа ажәак иаҳазар.
Шьыжьгылара иҵахьан усгьы.
Дацәаашьомызт нас аусгьы:
Дныҟәон, ахәы дылбаауа, дхало.
Дыԝуан, ампыл мҵарс ихала.
Аҵаалым азы ишьапқәа шьҭыхуа
Иҟьон аҳауаҷ, амза ҭыхуа.
Ишьапқәа ирзааимца акыҟам.
Зных, дақәтәа амаланыҟәа,
Аԝадара иаҷацала,
Ишьапқәа рцәа иҵых, ахәы дхалон.
Есымша еидарак ааикыла,
Ашьха дцан даауан шьапыла.
Абахә аттаҳәа дыԝхала,
Дылбаауан аддыҳәа дҵала.
Изшьапык ала иҷеынкыло,
Еиҵныԥсахны уа дынхгыло,
Зқьынтә длаҟәуан уи, дтәо, дгыло.
Иаиршьцылан аԥьа аиааира,
Иҕәҕәахон даргьы есааира
Арҕьа аҟара армагь иалан,
Рыԥшҙара ҟалеит еинаалан,
Иҵҵәааҙа, ибзиахт роура.
Аха агәырҕьа наҙа аниоура
Аамҵа изыҟамлаҙеит Кәынта –
Ашәҟәыԥхьара хҵакны икында!

* * *

Инапқәа ирыгым, ишьапқәа ирыгым,
Аха иабаҟоу ихы арныгын.
Ихәамц азын ихы тәымын,
Икәмеиҙа, изаҟараз ҭаҷкәымын.

Шə-шьаҽак ахьыбжьоу, уҽынкыла,
Уԥшыргь иубом ихы ихагылоу…
Ихажəԝабжьаҿ итɷəахушəа,
Илҳəҳəоит икьацəʒа, икəуа хушəа.
Ихы дарҿаастан уамала,
Дызцəажəом уаԝ динаала.
Кəынта игəы ари даара иасит.
Ҽнак дырԝегь илымҳа инҭасит –
Рдəынак иаҳəон ихааʒа ашəа,
Цқьа дʒырԝын, еиликааит ажəа:
«Шəƙəыԥхьароуп иамоу еизҳарас,
Ахы зырԥшʒо, иазҭо анырра
Шəƙəыԥхьароуп, иреиҳау ԥшʒарас
Иƙоу ахы иҭоу адырроуп!»
Кəынта цəгьа иҭахын дыԥшʒазар,
Иԥишəон иахьа ажəак иаҳазар,
Шьыжьгылара итɷахьан усгьы,
Дацəаашьомызт, нас, аусгьы.
Далагт ашəƙəԥхьара хҭеикуа –
Иҽыԝнеикт иаб ибиблиотека.
Уаƙа шəƙəык аанмыжь данаԥхьа,
Ижəлар ааиликааит зегь раԥхьа.
Ихгьы ԥшʒаʒа инихагылеит…
Шьҭа ашəƙəы дагаʒеит днеидкыла.
Есааира иҭбаахон идырра,
Ихгьы иаиуан анырра.
Ихəамц аилашьшьра мырҿыхо,
Иалагт ихы мацара духо.
Кəынта игəы ари даара иасит.
Ҽнак, дырԝагь илымҳа инҭасит –
Дзыԥхьоз уа шəƙəык иаҳəоз ажəа,
Ажəа – иаԝызаз ардəына ашəа:
«Ауаԝы дыбжаны дмиʒазар,
Ихгьы, инапгьы, ишьапгьы еибгазар,
Урҭ зырааԥсаз инеибеиԥшны,
Дƙалоит аԥшʒара ду иԥеиԥшны!»

Кәынта цәгьа иҭахын дыԥшʒазар.
Иԥишәон иахьа ажәак иаҳазар,
Шьыжьгылара иҭахьан усгьы,
Дацәаашьомызт нас аусгьы.
Еилеигʒо далагеит хкы-хкыла,
Еиуеиԥшымыз аусҟәа шәкыла:
Агәар иҭга агәам каижьуан,
Амҷы хтәызар – ихны иеиқәижьуан,
Аҭәԥан аирсуан ааида ктәызар,
Дцәаҕәон, драшәон, иаҭахызар,
Дныƀәон, дыԥуан, ашьха дхалон,
Ҭаалым ƀаиҭцон зынгьы ихала
Ахаҳә ирԥон, ампыл дасуан,
Ашәƀәыԥхьараҷгьы даԥасуан…
Идунеи ҭбаахеит ԥьашьатәыла,
Кәынта дыҕәҕәахеит зегь рыла!
Ижәԥахыр ԥҷеаҷеа, иʒара ҭҕәыцәаа,
Дƀалеит зынʒа деилƀьа-еилҕәыцәаа!
Инапқәа ракәу, ишьапқәа ракәу
Иалухри, ишыԥшʒоу лакәуп
Ихгьы аныԥшʒаха уамала
Дƀалеит зегь рыла деинаалан.
Имам аха иаби иани
Еиларсушәа дгьыли жәԥани,
Ашьха ԥагьа ахьгылоу амҭца,
Ицәом шьҭа иаб ихәышҭаарамца!

Аƀәа, 1970

АПОЕМАҚӘА

ЦГӘЫРПҦА АКӘАРА

Амш бзиан, цқьа мшахьази,
Аапынрак азоуп иара,
Ашәаҧыцьаҧ рзы гәыҭәрамзи,
Иаҽын еилач азҳара.

Аҧьма иахаз ачыбырхәа,
Инапы иакәыршан икын,
Аҧьма ишацыз аӡыс еирыхәа,
Ихәҳаны иааигон Ҭакәын.

Анаарала дцәыраҟьа-цәырасуа,
Ҭаҟа арха дылбааны,
Цгәырпҧа акәара аҧсҭа дынҭысыр,
Нас дцагәышьон деибганы.

Издым хаир Цгәырпҧа акәара,
Бналашьцароуп еимаҧа.
Ма иабашам амра аҧхара,
Уаҟа илгоу амҩапа.

Иҧьныш ҭыпуп Цгәырпҧа акәара,
Аршәаа ҭыҩуеит хәылбыҷеха.
Икаамеҭхоит аҵх еиқәара,
Уаҟа иҭысуа изы уаха.

«Цгәырпҧа акәара иаха дҭысуан,
Аҧсцәа, аҧьнышцәа дыркын,
Ма ишьҭалан, ма изҽырҭуан,
Убри иахҟьаны дычмазаҩын.»

Абас ицәажәон ааигәа-сигәа
Инхақәоз, амц хаҵауа.
Аҧшҩы, ахәаҧьа, «адырцәа сирқәа»,
Хҽыхра енагь ирызцон.

Итәаз усҟан хыхь ақьалаҷ
Ахьшьцәа, измихыз арҭ иааигауа,
Ирбон Ҭакәын ҭаҟа ақәатцаҷ,
Цгәырҧ акәарала дышцауаз.

– Абыржәы, – иҳәеит убасҟан,
Уазбақь, иааины итәаз ара, –
Изылшарыда уара, Маскәа,
Абни аџьма ицәгара.

Ари аныҟалоз аамҭала,
Арҳәрақәа ҳәа ирацәаҳан.
Иаҳа иҕьычуа, нас иқәыло
Дхатцаҕәҕәоуп ҳәа дыпхьаҳан.

Дхырҭцәаѳымзи, нас, иҕьычуа,
Тәым џьабаала крифон.
Дыхҭцәагәышьон уи дызчычо,
Инапы игәыҭцаҧса даанхон.

Ҭакәын има агәыдыхәа,
Аџьма ишацыз иара аҧа,
Днеиуан. Ихәыцрақәа аттаҳәа,
Еишьҭагылон еиҷаҧа.

«Хшы змыҭцуаз сымаҳамызт,
Сыжәзаҭә акәзар иргахьан,
Сҧа хәчыҭцәҟьа хшы иҷакәамызт,
Аҟәыд, абысҭа игәы ргахьан.

Исымаз ахәыҷы нахҭныстца,
Срыцҳауп усзылпҳа аҧааимбар,
Џьмахьакала ѳеижәа аныстцауа,
Ирахә рҳагаха иҟалартә.

Иҷшагәышьоуп аҳыс, ҳаҧыхьа,
Анцәа исасуп, ихьап,

Аха аҕыычцәа… Исмоуааит гәхьаа
Ма ихәыҷуп аԥа сзынхап.

Изҳалап уа с-Хьымца хаара,
Арахә гәарцан, иааицалап,
Сара салагап анхара,
Сыҵәѡан шьап ҳрыҕәҕәалап.»

Абас дхәыцуа агәыдыҳәа,
Иныҵакшо илаба,
Даннеиуаз гәаныла дныҳәауа;
Иԥьма иацмызт аԥа.

Иахьынаскьаз аԥьма аангылеит,
Абжьы ааргеит аԥазы.
Уа Ҭакәынгьы даатҕылеит,
Игәы неиҵаԥеит, аха иззы?

Иззы? Абар, аʒыс абаѣоу?
Ацәа далҵызшәа даатрыст.
Даԥхьеит, даԥхьеит ашьҭахь уаѣа,
Аԥьма надҳәалан ашәҽыск,

Иҽынеихеит хыма-ԥсыма,
Аʒыс иԥшаарцаз дыццакуеит.
Аԥьма акахьп ҳәа хыс икыма,
Дызлаауаз ала днаскьоит.

Кырʒа дцеит, аха аʒыс ибозма?
Дгьыжьит аԥьмахь деибакуа.
Аԥьма еибганы ма изкацозма?
Иныҵабеит уигьы уа.

Даԥхьеит, дашьҭалт, даара дгәаѣит,
Аха ахабар ҳәа имбеит.
Ашьҭахь рыцҳа игәы иааинаҭеит:
Аԥьнышцәа роуп, урҵ иргеит.

Урҭ роуп, аха сызхдырҟьазеи,
Изухьази мшәан цәгьарас!
Саб ма гәынахара иухьазу?
Ихгьы даацәшәеит данхәыц ас.

Дагьындәықәлеит уи дхыԥ-хыԥуа,
Ихашҭит аԥьма, насгьы аԥа.
Дшәаны днеиуан игәы ҭыԥ-ҭыԥуа,
Ишьҭагьало ихҭырԥа.

Еҳ, иабаҟоу уара рыцҳа,
Ааигәа ухәыцуа узлақәаз.
Аҟәыд, абысҭа деиҭанрыцҳауа,
Дудыррушь уҧкәын дназыртәаз?..

* * *

Ҩеижәижәаба шықәса ҭхьан уи ашьҭахь,
Ҭагалантәи мран иԥхауаз.
Агәар дынҭытҵт акалаҭ аашьҭых,
Ҭакәын иакәын уа инхауаз.

Агәар ҳәа иҟоума иудыруа,
Акәасҟьа гылоуп еиҧарԥа.
Аҳахәаҭраҧ абригадирра
Далоуп Ҭакәын ихаҭа.

Ҳаҭыр иқәуп иҧкәын Хьымца,
Илша итәылаз иҭахуп,
Зны алемс даиргон ахымца,
Уажә аферма деиҳабуп.

Ихҭысҟәа маҧын игәыла Қәҭиа,
Акрибақәеит, зынгьы дҭакын.
Иашаҵәҟьаны уи шьҭа дқьиахт,
Анхара ҩнапыкла икын.

Далоуп Ҭакәын ибригада,
Ажь ҟәымшәышәҙа изааҙауа,

Рҙахәаҭра аҙбахә змаҳахьада,
Агазеҭқәа зхы рызцауа.

Уажә ирҭаауан уи аԥьԥьаҳәа,
Захьынԥьара ашәабжь гон.
Ауардынқәа иҭәыз аттаҳәа,
Акамбашьқәа арха иргон.

– Ишԥанеиҭаси ари удгьыл, –
Ҷааиҭит Қәҭиа иахь Ҭакәын.
Дсамырҟәылуа нас днаидгылт,
Қалаҭ ижәҵахыр ҭакын.

– Иугәалашәо, анкьа абрами,
Уаныхьчауаз шәахьтәаз аҭыԥ.
Узцыз Уазбақь ирахә рами,
Ирылазу уара ухатәык?..

– Ааи, амарԥьа, иҙбахә соумҳәан,
Сҷара зыдҙылаз уи Уазбақь,
Ихы сҭарԥа ԥьымшьа-хымҳа,
Симан исырҟаҵо иибалакь...

– Иагьшԥаҟаз анкьа араҟа,
Иугәалашәо, закә бнараз?
Изтәыз усҟан аԥьныш ракәын...
Иабацеи мшәан, уажә дара?

– Аԥьныш дарбан?.. Ушаҟәыҵра!..
Ԥьнышс иҟоу ахәаԥса иауп
Уажәыгьы уи ужәытә хәыцра
Узкамыжьцзар ԥхашьароуп.

«Сжәытә хәыцра»... Хашҭрас иақәи,
Сара лабҷаба изымбеи!..
Ихоуҵаҙом?.. Нас уа уакәу,
Исцәызгаз сыԥьмеи нас аҧеи?

Аа, абнаҵәҟьоуп, Тыҟараа ахьалоу,
Ажь ахьырҭаауа уажәы,
Аҽенышьыбжьон исыма схала…
– Аԥьнышцәа ааукәшеит ишәшәын?..

– Мшәан, иумаҳаи нас, уи ашьҭахь,
Хымчыбжьа апҵразы сышьҭан.
Сыпҵаҷыхра ахәаԥьацәа ашьҭан,
Иагьрылшеит ашәҟәқәа ҟарҵан.

– Ҭакәын, – ҷааиҭит Қәҭиа убасҟан,
Ихы дѡахан днеиҷаԥшын, –
– Сара уажәраанӡа иуасҳәон,
Аха гәыѡбарак сакын.

Шьҭа крухытцит, уара уҧкәынам,
Саргьы шьҭа сажәит абар.
Иашоуп гәрамгарҭас са сумам,
Аха еиҧьуп аиаша сҳәар.

Аиаша уздыруамаз ухы аҵа,
Уаҷуп амц ахаҵара.
Иуҳәоит, уԥьмеи уӡси згада,
Иуцәызҧьычит урҵ сара.

– Иуҳәо закәи уеилагама,
Қәҭиа уакәу ари зҳәауа?
– Ааи, са соуп, изгеит аргама,
Уара адырцәарҷ уԥшаауан.

– Мап! Мцуп иуҳәо иашам,
Ихасҵом, иуҭаху ҟаҵа.
– Ууаӡырѡыр ажәак уҳәашам,
Уақәшаҳаҭхоит ихаҵа.

– Нас иҳәа…
– Сыхьчан усҟан, –

Даҽын Қәҭиа аҳәара, –
…Аисараҽы умҩа ааԥысҟан,
Аҭшәараҿ снатәеит сара…

Амала сминауаҭуп даара,
Усҟан иҟан аамҭакы,
Суҳәоит иҟоумҵан гәынхара….
– Агьаурым. Иҳәа, иҳәа.

– Сахьцәыҵатәаз уаҟа аҭшәараҿ,
Уанынасывс уара Ҭакәын,
Инасырбан аӡыс абҕьыматцә,
Иаадхалеит иара, нахьыԥшын.

Уара иангәоуҭа аддыҳәа,
Аԥьма уашьҭалт, иныжь апа,
Сара усҟан уа сахныҳәа,
Исҵәаххьан ахы хыршәа.

Нас иахьҿаҳәаз аԥьма ԥшьшьаала,
Зымҩа снеин ииаԥсыртит,
Уара уааиааӡа лыԥхала,
Инылазгалан наҟ исшьит.

Уара аԥьнышцәа иргеит ҳәа,
Уҟан агәра хатцаны…
Сыԥьнышҵәкьамзи иуҳәеит ҳәа,
Иҟасҵама иҟатцатәны.

Ажьымжәа рҟәыц-рҟәыцуа дышгылаз,
Ҭакәын дӡырҩуа убра,
Ҿааиҭит ибла дынхыԥшылан, –
Ҳаи, аф усындаз уара…

АКАСКА

Иахьа акаска
Збеит, акәасқьа
Ак ԥшаауа сшыԝназ,
Иҭаԥҽеы иҟәаҟәа
Иҟан. Уаҟа
Исгәалашәт сзыниахьаз.

Аԥсҭазаара
Азҟазара
Аҭахыуп енагь.
Атыша дуқәа,
Абахә хықәқәа
Амоуп иахьабалакь.

Уҭаҟьаҭасыр,
Угәы уаԥасыр,
Уццакцәар ԥьара,
Ак уԥықәслап,
Ушьацәхныслап,
Уҭахап нас убра.

Сҭан ашахҭа,
Аҽены авахта
Ԛ-забоик рҽы искын.
Ахаҳә еиҟәызжәон,
Арацәа ԥысҽуан
Сара уи сазкын.

Аԥҟара еиламга,
Акы саналга
Сҽынасхеит сыццакны.
Слампа шаша
Аԥхашьа башам,
Искуп иларҟәны.

Сҭел, смашьына,
Аивза сыма,
Сатцақь аманит,
Амҩа сықәуп.

Џьа ладароуп,
Џьа ҩадароуп,
Иашарҭоуп џьара.
Џьа схы сҩахоит,
Џьа слаҟәыхуеит,
Сҳәазоит ҿаџьара.

Џьара хбароуп,
Џьара бааҙароуп,
Иалҭәҵәоит ацәыкәбар.
Арельс рықәуп
Ашпал дуқәа.
Ехамҩоуп, уи абар!

Атцагылақәа
Еивагыла
Ирыԥхушәа инашьҭуп.
Афымца назгауа
Акабель базқәа
Уаҟа ирыхшьуп.

Ус агезенк
Атцаҟа снеизар,
Апарпанта абжьы
Аххы-ххыҳәа
Игон азыҳәа
Шьҭахьҟа снагьежьын,

Ганк сыҿнаҵа,
Хыхьгьы игәаҵа,
Аҕәы еиқәыз убра,
Сеидара снатҵын,

Сыбҕа надҵа
Снадтәалеит сара.

Аҳауа назгауа,
Абжьы иаԥазгауа,
Иуаҳауам ара бжьык.
Ус данызба
Ааигәа аԥхәызба
Ирапауа нышәаԥшьык,

Снеит уа ԥшьшьала,
Нас ҳаидтәала,
Анышәаԥшь ҳкәаҳауан.
Алаф еибыҳәо
Атта-ттаҳәа
Анышә шыхәҵәқәа ƙаҳҵауан.

Аԥсуаа ахацәа
Рышьха арацәа
Уажәакәым ианазнеи.
Аха аус уа
Аԥсуаԥхәыс уа
Ҷыц акәны дсымбеи.

Иƙәашʒа уаƙа,
Лхаԥыц шкәакәа,
Лыԥьымшьқәа цәышәшәʒа,
Лыбла ƙәазқәа,
Илхоу лкаска,
Дƙарҵон дгәыкʒа.

Ашьҭахь Машьа
Слампа аԥхашьа
Иансалҳәа ишылгәаԥхаз,
Слашарбага
Лаԥхьа инага,
Саахт ллампа аарла иԥхауаз.

Аиаша шәасҳәап,
Дзысгәаԥхаз ҳәа
Сыздыруам иааԥҵәа.
Аклубаҷ бааҳәа
Ажәа лаҳәа
Снылԥыртҵт сгәырҕьаҵәа.

Хыхь аххыҳәа
Игом уажә бжьыҳәа,
Икылыртҵәазаап зегь шьҭа.
Иаркы аканат уа,
Иаурыжьт игәаҭауа
Афымца парпанта.

Апал ҭаԥсам,
Макьана иаԥсам,
Арбгара аҷеазырхиара,
Аха сыццакуандаз
Ишсзакәаныз
Аҭел бжьызгеит сара.
Нас ихәныга
Самонит, сҟыга,
Зынʒа сыҷесырхиеит.
Аҳауашәаѡ Рима
Ллампа лыма
Усҟан уа дыѡхәнеит.

– Уа мшыбзиа,
Аԥҳәызба бзиа!
Иҳагу ак сырба! –
– Избаша бзиа
Ашахтиор қьиа,
Иацҵатәуп шәтруба! –

– Ак лымбакәа
Ак лымҳәакәа

Диасхьоушь џьара?..
Ҳгәахы ԥылҵәеит,
– Иҳәеит акылҵәаѡ,
Даахәмаршәа иара .

– Арацәа ԥаҳҷәап,
Иҳахьуагь ԥаҳшәап, –
Саргьы сааҽапеит.
Сышиашамгьы здыруеит,
Аха аамҭа сныруеит:
Аклуб ахь сыццакуеит.

– Иуҳәауа хәарҭам,
Ус уҳәарҭам,
Аѡыза Анқәаб...
– Иаасмырҳәакәа,
Уаҳа ажәак уа
Илалыргылт акәаԥ.

Аҳауашәаѡы,
Аҭахыз жәаѡы
Лыҳәалааит рыҷкажь,
Апҟара иҟоу
Давшәа дныҟәо
Уҳәатәы дазааугашт!

Дылбаан Маҭа
Аканат иаиҭан,
Ихәныргеит атруба.
Иас инага
Аҳауа аагага,
Инахаԥыршьт убра.

Аҳауа ашшыҳәа
Икылҟьауа ашьшьыҳәа
Азабои еимнадон.

Хыхь иахькылҵәаз
Џьа аҙы кылҵәҵәа,
Аҳамбар иҵаҭәон.

Рима ашьҭахь,
Ллампа аашьҭых,
Иҵаркәиуа, азырҳауа,
Инаҵак-наҵак,
Икылҵәҵәаз ацаҟь,
Ианылшәа аҳауа,

Азин саун,
Абжьы роуны,
Сасит ашәыршәыр.
Нас еиҵасҵеит.
Арапа ахасҵеит.
Знык ҭҟьара.
Илур,

Рима уаҟа
Еиҵасҵар уаҳа,
Еиҵасҵауан иҵегьы.
Ма аԥҟара,
Ма ашәара
Сыԥнамкт џьара акы.

Аха Рима
Илурыма, –
Илоуҳәар ҟалаҙом.
Аҭел еидҳәало. Ҷаасҵт:
– Шәызгылои
Салгеит шәымбаҙои?..

Сгәы иҵаз гәаҭа,
Ашахтиор Маҭа
Дсыцхраарц даанҷаст.

Рима дылбааит,
Шьҭа ҳазкыда,
Аттаҳәа фба ааиҵаҳҵт.

Нас ԥшьшьала
Амардуан ҳаҷала
Ҳанлыбаа ҵаҟа,
Еиҳа иахьбзиаз,
Аган ахь сиас,
Сыҷенадкыла шьаҟак,

Уа смашьына
Аҭел напҵьы нас,
Саасхын ашәыршәыр,
Снаҵаԥш хыхьгьы
Ацаԥха ааҭыхны,
Инаҷасырҵәит «ввырр!»

Игеит хыхь «аѡыр».
Уахьынтә иалыѡрт
Агәгәаҳәа аҳамбар,
Иуҳәап иахьҭаҳауа
Амақьа ахаҳә уа
Иарбгауеит абар!

Нас иааихсыҷьит.
Иаҷымх инсмыжьит
Смашьына ацаԥха.
Аамҭа намга,
Ишьҭыспҵаан слампа,
Сыхәнеит хыхь сеиха.

Саннеиуа аԥҟара
Алѡа цароуп,
Аха сыццакуеит.
Алѡа салоуп

Сԥынҵа иҭало,
Аҭелқәа еибасыркуеит.

Нас санылбаа,
Уа санылба
Рима дансызҵаа…
– Абаа, ак ԥымжәеит,
– Иауа ԥаҳшәоит, –
Ҳҳәан даҳжьеит.
Данца

(Хара дцароуп,
Уи мамзар уа
Лҳауашәага арԥсуеит).
Ацаԥха аафасырҵәихт,
Абжьы ахылҵыхт
Иуҳәартә: хыхь зегь бгоит.

Снаԥшит, Машьа
Илбоу срыбгашьа?..
Аха дыћам ара.
Лареи Кьрыми
Авагонқәа рыма
Ицеит аҭацә аагара.

Сареи Маҭеи
Ҳахәнан игәаҳҭеит
Алампа аҵырԥхауа хыхь.
Ацаћь нас уа
Ҳнаҵас-насуа
Иалҳаршәшәан ахаҳә,

Шьҭа ишәарҭам.
Рима игәалҭан
Аҳауа шыцқьаз…
Салго анылба

Рима длыбааит,
Ҳаргьы уаҟа ҳнас,
Ҳхы аҳәатәала
Еитцаҳцо ҳалагт
Иаанхаз, аха нас,

Аҙы зкылтцәтцәо
Уаҟа икылтцәаз,
Аразина зхам
Апатрон ҭауҵцар
Баша еитцоуҵеит,
Ицәаакуеит иҵҟьауам.
Зны ҳаақәцт
Акыр иааҳхәыцит,
Ус уа снапы лҵысшьт.
Сцьыба ак ҭазаап,
Иац инхазаап,
Аразина ааҵысхт.

Аивза зыҕрасцаз
Апатрон иахасцан,
Ицәаакызгьы еитцатца,
Ҳлыбааит.
Снеины
Исырбгеит.

Асмена
Зҧсахуа аҷыц анаа,
Сара сыда
(Салгарц сыдын)
Зегь цеит адәахьы.
– Инхаз рацәоума? –
Дҵааит уа Рома –
Асмена ҷыц рхы.

– Абыржәы ҧшьынтәуп.
Ари ашьҭахь сҵынчуп

Исрыбгар даҽазны….
Аха араҟа
Аҳамбар хәдаҟа
Иҭәызаап, иахыҩрны
Агәгәа хәхәаҳәа

Илеит ахаҳә уа
Ахәнарҭала ҵаҟа.
Шьҭа ишҧаутәу?
Аамҭа раутәу?..
Нас шәазхәыци цқьа:

Аҳамбар ҭәызар,
Иаанхаз рбгазар,
Илеиуеит иахыҩрны.
Арахь иҧымжәа
Иныжь, истәымшәа
Иҟалом сцаны.

Ҧытк ахырхыр
Ҳәа сааҧшыхыр?..
Аамҭа акыр цашт.
Усҟан Машьа
Аклуб аҿы баша
Дшысзыҧшу даанхашт…

Аҳамбар ҭәызар,
Изакәызеи
Иамоузеи митәыс,
Иахьантәарак
Икажь аҧҟара
Иансықәҿиа сызҿыз.

Усҟан схала
Агезенк схалан,
Изʒбит арбгара.

Аха убраҟа
Хаҳә ау ҟьаҟьак
Азхык шлаҽшәара,

Атруба иқәзаап.
Иаатцсыр акәзаап
Иандәықәлауа ибганы.
Иануааха ишлеиуа
Уԥсҭазаара аиуа
Узынхом еибганы.

Амардуан саҽала
Сҽыѡасхт ԥшьшьала
Слампагьы ҭааӡа,
Амѡа ҭшәаран,
Сымлеицкәа абжара
Снадҳәазалт атруба.

Ахаҳә аҽҟьазаап,
Иақәыз бгазаап,
Схахьы дыдрахеит.
Агәгәҳәа – еивасуа
Игҽыԥа-гҽасуа
Алеишьа уамахеит.

Схагәҭа чыхә-чыхәуан,
Схәы еилаԥыхуан,
Ишсаахауа абар избауан.
Аха сабацои?
Ԥьа сыԥхьатцуа
Иҟам амардуан.

Уа сыҷесыркьакьеит,
Сымблаҟьакәа
Шьаҟатцас саанхарц.
Скаска аҟәҟәаҳәа

Мақьеи хаҳәи
Ахьаахауаз сыхәда хжәарц

Иагхаз здыруа,
Сцәа ак аныруа
Уаҳа сҟамлаʒеит.
Сшьапы снықәҟьар?..
Иҟалап снуклар,

Хәсаԥьанк сылбааҟьоит.
Мшәан сызҟьауазеи?..
Уа имҟуази
Иахырхаанʒа сааԥшыр!
Ахара здыда,
Сара сыда
Абра уажә сашьыр?

Ма иуашәшәырам,
Изхҟьа сыздыруам
Сзықәгылаз лаҷжәаан,
Схы сзамыхәа
Сганқәа цәгәыхаа,
Слыбжьаѡрит амардуан.

Ара амардуанқәа
Измоу адаанқәа,
Ԛ-саԥьанк инаʒауа,
Икьаҷ-кьаҷны
Етаж-етажны
Еихагылоуп ишцауа.

Ршьапы ахьгылоу
Ижәпоу ғәыла
Дашьманы иҟаҵоуп.
Ишықәҳауаз сҟәаҟәа
Саныбжьаѡр уаҟа
Сахьыкәҳазгьы уброуп.

Шьҭа еихсыҕьит,
Сара егьсмыхьит,
Сақәшәашьа зеиԥшроу.
Арахь санбжьаҳа
Иахьсмаахаз уаҳа
Амардуаноуп изыбзоуроу,

Уажәы ѡынтәуп,
Схы еилаѡынтуа,
Сахьгҽажьу снапыршьшьуеит.
Мшәан иабазгеи
Слампа иҭаазгьы?
Ма исхам скаска!

Сшәеит:
Схы ак анҟьома,
Илеиуа збома
Лашьцоуп адамреиԥш.
Убасҟан Рома
Ҽҭуа, – …уеибгома? –
Сахьгҽажьыз дѡыхәнеит.

Ианаму схала,
Сима дҭалан,
Дсыцхраа ҳалбаауан.
Сымч абацеи?
Ма сыблахаҵ
Мгьежьуанда, ак ҟасҵауан.

Ҳанылбаа уаҟа
Иаҳбеит иҟәаҟәа
Скаска, схы зыхьчаз.
Избозма ак уаҳа,
Хыхь сынбжьаҳауаз
Акәзаап иансыхшәаз.

Аа, абри акаскоуп
Иахьа акәасҟьаҿ
Изба санықназ.
Саныццак савга
Аклуб ахь снамга
Ахәшәтәырҭаҿ сандыриаз,

Ашьҭахь сҧынҵа
Хымш иаҟәымҵуа
Ашьа анцауаз,
Мызк аиарҭа
Сган арарҭуа
Исгәалазыршәаз саниаз.

Аҧсҭазаара
Азҟазара
Аҭахыуп енагь.
Атыша дуқәа,
Абахә хыққәқәа,
Амоуп иахьабалакь.

Уҭаҟьаҭасыр,
Угәы уаҧасыр,
Уццакцәар уара,
Џьа акы уҧықәслоит.
Џьа ушьацәхныслоит.
Умкаҳа узцом хара.

БЗИА ИЗБОИТ САРА АҦСНЫ

(Алирикатә поема)

Бзиа избоит ҳапланета,
Ҳадгьыл зегь неидкыла,
Бзиа избоит ҳаҧсадгьыл
Асовет Еидгыла.

Аха иаҳа лымкаала,
Сгәабылра азышьҭыҵ,
Бзиа избоит Аԥсны-ауԥашәыл,
Кавказ хазына ахышәҭыц.

Бзиа избоит, избанзар,
Сыԥсҭазаара иаԥашәуп.
Иара агәы салииаит,
Сшьа иалоу иара ажәоуп.

Бзиа избоит, избанзар,
Иҟаҳам ҽа тәылак,
Иԥшҳоу, ибеиоу,
Аԥсны аҟара еинҭәыла.

Бзиа ирбоит зегь Аԥсны,
Џьоук – амшыназ,
Иаауеит аҳауазы,
Ма амра рҭахыназ...

Аха урҭ зегь цахуеит,
Бзиа ирбо Аԥсны, ахәҭакоуп.
Урҭгьы иит џьара, инхоит,
Ргәы здҳәалоу рыхәҭаҟоуп.

Ҽаҳә инапы ыркало,
Иаб ихәышҭаара кажьны,
Дааит Аԥсны бзиа ибан,
Ахан иргылт ѡ-етажкны.

Аха убригь са дсеиԥшым,
Абаѡлаша дашьҭоуп ԥшьаала,
Бзиа ибоит Аԥсны амалаз,
Са саласоуп уи шьала.

Аҳәых ианырҭиуеиԥш
Аҽы инахаҵа анахәҭа,

Аԥсны адгьыл хытԥәтԥәо нхарԥас,
Маҙала дыхәҳахәҭуеит.

Мап, ус са исзыӄатԥом,
Уи сиеиԥшым ӄазшьала,
Сжьы, нҭаԥӄа исзыҵиуам,
Сзыхәҳахәҭуам са сшьала!

Ауаа зегь, ҳәарада,
Инеибеиԥшым ӄазшьала,
Иԥсадгьыл аҙәы дахҙыҙауеит,
Аҙәы бзиа ибоит ҽакала.

Дыӄоуп бзиа избо
Зыԥсадгьыл амалаз,
Агәы нҭаԥӄа изҵиуа,
Ахьаа ӄамԥа гәалас.

Дыӄоуп бзиа избо
Зыԥсадгьыл ачыназ,
Зыԥсадгьыл казыжьуа
Ичын уа ихәыҷыназ.

Бзиа ибон иԥсадгьыл,
Аҙәырѡгьы дыжәдыруан,
Мыцхә ихы аԥьа аирбон,
Иҽиргәаӄуан, дуазыруан.

Иҷабызшәагьы хаан даара,
Зынҙа угәы дҭала,
Иуирбон дуқәшәазшәа,
Уи уара гәаҭала.

Аха инапы ахьынаҙо,
Диуамзар днаишьҭуамызт,
Шаӄа Аԥсны иазеиҧьзеи,
Ианымзар уи ишьҭа!

Аҵарҭыша изымҭоз,
Дааҳәны иҵыхәа ниҽеиҟьон,
Згәы еибафа ԥхьаҟа иԥшуа,
Аҭаԥкәым ниҽеикуан.
Даԥыражьын гәашәкаҽы,
Ԥхьа ицо рымԫа еиҵеиҟьон.

Аҽар ргәы енагь еицҳауеит,
Иаԫызоуп урҭ алым.
Аха аихагәар ианҭоук алым,
Алымра ҳәа акгьы алам,
Мап, гыгшәыгҵас аихагәар
Аҽар узҭацалом.

Уи дкәаҳаны агәашәаҽ,
Инихысит, аха уи акәым –
Аԥсны – ԥшʒа иԥсадгьыл,
Уигьы бзиа имбакәа.

Бзиа ибон, бзиа избоит,
Аха ҳаиԥшым ҟазшьала
Бзиа ибон ихы – иаирхәарц,
Са сгәы еисуеит уи ашьала.

Аʒәгьы Аԥсны аԥацәа,
Иҵин рцәа ныркыхны,
Урҭ рҭыԥқәа рҽы
Дтәан ишьапы еиҵыхны.

Бзиа ибон уигьы Аԥсны,
Аха ҳаиԥшхом ҟазшьала,
Бзиа ибон аҭыԥ ԥхақәарз
Са сгәы еисуеит уи ашьала…

Лԥа илалҵт лшьа цқьа,
Ан лшьа хәашьра ақәым.

Аԥсадгьыл ауаҩы иануп,
Иан лшьа иҟьашьыр ҳақым.

Аԥсуа иара дызцәхәаз,
Дцон изқәа кьатк ама.
Аха уи иан дзыцәхәаз,
Иҕришьуан аҟама.

Ан лзы агәблыра,
Еиҳау ыҟам цәанырра,
Аха еиҵам уи аҵкыс,
Аԥсадгьылаз агәыблыра.
Аԥсадгьыл азыҳәоуп,
Амца аужьуа «Аврора»,
Аԥсадгьыл зҭиуаз
Изрыжәнаҵа ашоура.

Рыԥсадгьыл азыҳәоуп,
Аԥьажәлар уи ашьҭахь,
Аинтервентцәа ирыжәла,
Изыԥхарҵаз наҟ «рашҭахь!»

Рыԥсадгьыл азыҳәоуп,
Ареволиуциа еибашьраан,
Миллионла аҵеицәа
Зышьҭалаз еилараан.

Иԥсадгьыл ахьчараз,
Аҵеи днеиуеит гәышԥыла,
Иԥсадгьыл алахьынҵазы,
Аҵеи аԥсра даԥылоит.

Бзиа избоит сара Аԥсны,
Сыԥсадгьыл ауп, насгьы
Сызҳаит сан дсымамкәа, –
Убри сан лцынхәрасгьы.

Бзиа избоит избанзар,
Зқьы, ҩ-нызқь шықәса зхыҵуа,
Сабдуцәа рыбаҩқәа
Абри адгьыл ихәыҵоуп!

Бзиа избоит избанзар,
«Март, 4» ақәра зхыҵуа,
Саб иашьцәа рыбаҩқәа
Абри адгьыл ихәыҵоуп.

Бзиа избоит избанзар,
Сиит сара араҟа.
Сгәы сыԥсы иара иатәуп,
Сагьԥсыроуп араҟа.

Аҟәа, 1961

МЫШӘҚЬАР

Арахә дрыцын Баз Шьаабан,
Дагьшәарацаҩын. Зны иԥхәыс,
Аҩны илзааигеит мышәхәыск.
Уи зынӡак иԥшқаӡан,
Ахшқашь ырхааны иҟаҵо,
Аиҵарҟәаҟәа аҿаҵо,
Хьыԥшьа илааӡон Мышәқьар.
Инапышьцылт зынӡа
Уамашәа ибзиахт аҟазшьа.
Ан лакәушәа енагь Хьыԥшьа,
Итәраа-ҿрарра ицәышәшәӡа,
Дахьцалак илыц ицон.
Илҳәо еилкаа иҟанаҵон.
Изцәажәомызт уи умҳәар,
Зегь еилнакаруан Мышәқьар.
Агәараҿ иахьынхәхәы ажьымжәа,
Игылан аӡахәа ақәны амжәа.

Уаҟа иԥыхәналон Мышәқьар,
Амахә, ахҭәар еилаԥҭәо,
Ажьфара иалагон инҭәо.
Хьыԥшьа илуамызт уи лбар,
Ианылҳәалак, – наҟ улбаа!
Ҳаи уԥхамшьаʒои абаа!.. –
Иаақрым-ҷрымуан, – нан, нан,
нан, –
Нас ашьшьыҳәа иналбаауан.
Зны ашьашәыраҷы дтәаны
Дшыԥшуаз Хьыԥшьа ахәыҷы дыкны,
– Усҭ Мышәқьар ҳәа дналырбеит,
Ахәыҷ амшәахь дналырхеит.
Ашьҭахьтә шьапқәа инрықәгылан,
Аԥхьатәиқәа шьҭых ирԥаԥо,
Даалымнахын дгәыдкыла,
Шьҭахьҟа инаскьан итәырҷаҷо,
Асаара даманы инатәеит.
Асаби амшә дацәшәеит.
Ибжьы ҭигеит дҵәаауа,
Аха Хьыԥшьа дыцдакуам,
(Илдыруеит дафом, дыцәнакәкәуам).
Дааԥшуеит избоит ҳәа иауа.
Алакә, ассир ахьыҟоу абар:
Асаби ҭаҟа днартәан,
Атҵла иахьынԥаша Мышәқьар
Ажь лбаанагеит ихәнан.
Ахәҷы иниҵа нас,
Даргәыбзыԥит амшә уаҩҭас.
Асаби ифон ажь,
Иан лахь ҷиҵон «таа – жьажь»...
Уи нахыс енагь шьыбжьон
Дангарылхлак ахәыҷы агара
Дгәыдкылан Мышәқьар латәон.
Аиашаз еиҩызцәахт даара,
Ҽнак зны Хьыԥшьа ауҵрахь
дшыҟаз,

Ахәыҷы дахьгараз дааԥшын,
Сыжәга иҳәозшәа адәныҡа
Дҵәыуан илаҕырʒ иҷ̌ашы
Мышәқьар неин иқарамҷ̌о,
Ашьҭахьтә шьапқәа инрынгылан,
Аԥхьатәила агара амаа анкыла,
Агарқәыршә азхык хьаршәҭ ирҷ̌еуа,
Хьыԥшьа ишылулоз еиԥш
Мышәқьар,
Ԥшьшьала иарҵысуан агар.
Ҷ̌азных, ишәшьап ари лакәшәа,
Ахәыҷы дгаразҵаз иара акәшәа,
Аҵәуара данаҡәыҵ зынʒа,
Агарҡәҡәақәа аапҵыртын,
Иан данааи игәыбзыҕ-разʒа,
Дгархны дыжьжьо дакын.

* * *

Мышәқьар ҭынч итәом уажәшьҭа
Ахәыҷқәа ирыц ицон аԥсҭа.
Мышәқьар аҵла ихәнаны
Ахьа ашәрыц ршәшәаны,
Нас илыбааны ҵаҡа,
Ирылагыланы ахәыҷқәа,
Ахьа афон, ифѡысуа ишьҭасуан,
Ирацлабуазшәа зны ирапасуан,
Даргьы ахәмаруан иацәхасуа.
Ус уи ашьцылан аԥсҭа,
Уаѡ данацымгьы ахаҭа,
Ашәра иҵала еимдалон,
Уахынла ианымаалогь ҡалон.
Ус аамҭа акыр цеит,
Зны аѡныҡа зынʒа имааʒеит,
Амчыбжь шьҭа иҵлашт абар,
Иҡам Мышәқьар ахабар
Аѡны дзыѡнатәом Хьыԥшьа,

Зынʒа аҽеаԥсахт лҟазшьа:
Дыԝуеит, дыԝуеит лымшә дашьҭоуп,
Иҟам ахабар, ма ашьҭа.
О, лара хәаша, лымшә қәашьда,
Изылшьҭызи уи аԥсҭа?
Лнапы хырҷҷаа ианылааʒа,
Иақәашьызма инкылаʒʒарц?
Ма ибнакыма уи зынʒа,
Аназҳа, ақәра аннаʒа?
Агәылацәа зегь еимда
Дшаауаз длыхьʒеит Ҳауида.
(Ҳауида Хьыԥшьа длаҳәашьоуп,
Мыцхәгьы ацәажәара лҟазшьоуп).
– Саҳәшьа, сыхаара саҳәшьа,
Са сыԥсында уи ҟамлакәа…
– Ҳаи, ибҳәашеи, – лҳәеит
Хьыԥшьа, –
Гәалсыс ус иҟабымҵан,
Иабацари уи ҳамбакәа… –
– Мамоу, саҳәшьа, уи ҳбараҳа,
Уаԝы димбар акәын уаҳа,

Абри бымаҳә мыжда, дцан
Шәарацара наҟ жәаха,
Дмаар акәын, дгьажьит иаха, –
Ҳауида ацәажәара даҷын
Хьыԥшьа дʒырԝуа дыԥшын,
Дышлеиуаз иацы аԥсҭа,
Иааигәыдҳалан ибнатәыз ҷьишьеит.
Бымшә дааихсын уаҟа ишьгәышьеит.
Сара издырт – иара ахаҵа.
О, ибзиахааит аԥсаҵа.
Ианиасҳәа бымшә аҵыʒшәа
Игәы иалсит уамашәа.

II

– Ахәҷы уихылаԥшла амарԥьа, –
Лҳәан, дцеит аʒлагарахь иан.
Ахәыҷы дангарихуаз Манча,
Амра зынʒа илҭашәахьан,
Бзиа ҽаʒә дибом иан леиҳа,
Ашьал икәырша ахәыҷы деилеиҳәан,
Дима иҽынеихеит ԥшьаала,
Иан дауазар дызлаарыз,
Аԥсҭа илгоу амѡа пала.
Илаԥш нақәшәеит ус итрыс,
Жьаԥарҟьак инеиуаз иаԥхьа,
Ишалшоз ибналарц иаҽын,
Аха изыѡцәомызт, ихәыҷын.
Зны иааҭгылеит уи данаԥхьа,
Иаргьы иаразнак днахаххын,
Аха рацәак дааимарамхазт,
Иѡны аҽынанахахт ѡаԥхьа.
Манча ибла инхылт ишҳамха
Амца. – Ушзымцо дыр иахьа! –
Ҵаҟа днышьҭаҵа асаби,
Ажьа днашьҭалт дыѡуа, дыѡуа,
Аха икәараҵоит изкуам.
Ԥьа инхәыцалоит, ԥьа инхәыцсуеит
Джьа-жьо Манча наҟ дагон.
Ашьҭахь зымѡа имѡахыцуеит,
Нас иѡхәыцалеит уи бардрак,
Иара ҵаҟантәи ибарҭан:
Адырԥра аҿаварԥс, ишәаҟьа,
Итәоуп агәы еисуа аԥсаҟьа.
Аха убасҟан ахәыҷы дҵәааит,
Манчагь дыѡны уаҟа дааит.
Нас уа асаби дыжьжьа,
Дцахт иахьымѡахыцыз ажьа.
Асаара амаҭ изааип игәахәу,
«Дыкнасҳар еиҕьуп» игәы ус аҳәахыу,

Издырхуада ихаҷ ииаи –
Ашьал ахқәа неидҷаҳәала,
Аԥь махә хьынаа днахьынҳалан,
Асаби дынхишьит махәык.
Нас ажьа ахьшәаҟьаз данааи
Дшашьҭаз дыхәнеит даҵеа хәык.
Ус дкылнагеит адәахьы,
Уахьынтә бнадук агәахьы,
Зынʒа дихашҭит ахәыҷы,
Ажьоуп иҭоу ихаҷы.

* * *

Абар лашьцаʒеит уажәшьҭа,
Дҭәаауеит, дҭәаауеит ахәыҷы.
Иааикәыршан зегь бнароуп,
Агыгшәыг иртәуп аԥсҭа.
Ицнарҕзуашәа бгахәыҷык,
Иууеит уаҟа абжьы роу,
Қәыԥьмакгьы ԥьара иҟалеит,
Ԥьара атыѡырѡыр шәаҳәауеит.
Иҕәруа, иҕәруа абынҳәа,
Цәырҭит ахаԥыц аҷыҳәҳәа.
Мшәыкгьы амшәҳәарқәа ацны,
Ахәыҷ иааигәараʒа инеит.
Амшә анырба егьырҭ ԥхьаҵны,
Абнаршәырахь зымѡа ицеит.
Аха амшәоуп иаҳа ишәарҭоу,
Амшәоуп аҵлақәа ирыхәнауа.
Инеиуа, инеиуа шьҭа дабарҭоуп,
Абар иниҵагылеит уа.
Идырызшәа ашәарҭа дышҭагылоу,
Ахәыҷ уажә иҟыт бжьы гом.
Аха агыгшәыг иҵаҟа игылоуп,
Ара акы шыҟоу агәра азгом;
Ифѡысуеит уаҟа ахы шьҭых…
Иҳәырҳәыруа, рхәы шьҭассы,

Ҭаха арҭом ран, рыҽҭых
Амшәҳәарақәа: – уласы,
Умбои амла ҳаиқәынҵәеит,
Нан, нан умҧшын, даҳзылбааг,
Ахш ҳара шьҭа ҳгәы ԥнаҵәеит,
Акәац, акәац, акәац ааг!..
Абас акәзар ƀалап ирҳәо,
Ран иавагьежьуеит игәырҕьо,
Убри аамҭаз ахәыҷ иан,
Еидарак аџьықәреи ллаган,
Алашараз кәыстҕак кны,
Ианыршәланы амѳа па,
Аѳныƀа лҽаалхт дыццакны,
Лысаби – уи лҧа
Дахьыкнаҳаз даавалеит абар,
Аха ƀыт бжьы гом џьара.
Ма илдыруандаз лара
Иƀалақәаз. Ма ихабар
Зыƀами мшәан?
Амшә дырфама,
Ма иҽәаҵны наƀ ицама?
Ма дыцәазар ихааҙа?
Иидыруеи ахәыҷ гаҙа?!

* * *

Махәык аҽаѳҳәа иаахжәеит,
Наƀ зымѳа абнара ак нылалт.
Ан дыҧҳәысми, даара дшәеит,
Даахьаҳәахьачит зны дааҭгылан,
Нас лҽыналхеит дыццакны.
Аѳны днеироуп деибганы –
Зыгәра угози аҧсҭа.
«Иѳблак иитаху – рҳәоит алашә».
Лысаби уа дылгәалашәт.
Џьара акы лыхьыр ҳаҕиҭа,
Лыҷкәын хәыҷы аныда днымхои!
Нас дзааҙода уи деиҭымхоит.

Издыруада лыҷкәын вбас,
Далҭарц акәу лара лшәара, –
Аха дхәыцуан уи абас,
Днеиуан дықәҟьа амҩа ҭшәара.
Аидара дшаҵаз уи илхашҭит.
Гәаныла илҳәауан ақәашьда:
«Аҩны снаҙаны схәыҷы
Знык снагәҙында ихы-иҷы».
Дыҟоу ҷьылшьоит уи аҩны,
Усҟан абнаҷ уа ааигәаҙа,
Ибла хәыҷқәа еиқәпсаны,
Ацәа дҭаршәуп ихааҙа,
Лара димбаҙакәа дивсит,
Иан лзыҳәа цас иуашәа,
Уа данивсуаз дҭынчҙа дыцәан.
Уажәы диргьежьырц дыҳәҳәошәа,
Дҵәаауеит, дҵәаауеит, ибжьы
хыҵәан,
Аҧсҭа рцәажәо иҭыҩуеит,
Ҭлеи гыгшәыги зырҩуеит.

* * *

Ҧыхьа нахьхьи ҷақ зыргаз,
Амшә акәын ахәыҷы дызбаз.
Уажә иан дивсны данца,
Иара данытҵәаа ибжьы ҭца,
Иацреибаҳәа аҧацәа,
Ахәыҷ иҵаҟа, абар, инеит,
Имшәаҙакәа хыхь ихәнеит.
Абз нцәыҵнырҳәҳәан зны амза
Ашьхарҧ иаавҵит, нас ҧшьшьала
Ацҧхь надццалт амшә қамсажә,
Инеиуаз амахәқәа ирхьынҳала,
Асаби уа дахькнаҳау,
Абар, абар иахьнаҙа!
Агәы еисуа аҭҳараҳәа,

Аешҭәҟьа хыхьынтә иԥшуеит,
Абыгьқәатәҟьа рыԥсы ҙа
Иҟалари ҳәа иҷаԥшьауеит.
Абар дҭәаа-ҵәаауа ахәыҷы,
Амцаԥшь ацрашәы ихы-иҷы,
Агыгшәыг дакуп дыкных,
Ных, шьҭа иҳалшо егьыҟам, ных…

III

Дахьхәит Манча, аха иабаҟоу?
Ажьакәзар ианылашьца ицәыҙит.
Дцәыкәкә-цәыжәжәа, ишьымхҭа
ҟәаҟәа,
Ииулак, нас абна дылҭит.
Аѡны данааи дгәаҟ-уазыруа,
Дыԛән уи иан Ҳауида.
Агәыла-азла хабарқ здыруа,
Дааҟамлаҙеит ԥьа ѡнаҭак…
Ашьҭахь Манча ауха ихҭысыз,
Уи дахьҭалаз, уи дахьҭысыз,
Хаҵа наҙакгьы усҟак илшом.
Иашьа иԥсы ҭаны дырбар,
Даҽазны азын ихы идыршан,
Дмыцәакәа ааиршеит абар!
Ашырԥазы иан лаҳәшьа,
Хыхь зыҙбахә ҳҳәахьоу Хьыԥшьа,
Дахьынхоз агәар дынҭалт.
Хьыԥшьа иҟалаз лаҳахьан,
Лхаҵа иахь уаѡы длышьҭхьан,
Уажә даԍьуа Манча днеихалт.

* * *

Аапын шьажь ҟаҵо игәыкҙа
Уцәа-ужьы иналало иԥхаҙа
Амра абыржәоуп иангыла.
Убасҟан агәашәаҷ иааҭгыла,
Инрыхәаԥшын аԥацәа, –
«Шәҭынчҙа шәыҟаз шәымҳәацәан» –

Аҳәозшәа, нас агәашә инҭалан
Мшәык аҽааанахеит ԥшьаала.
Агәыла ԥхәыс раԥхьа илбан:
– Уаа, ани ббоу Хьыԥшьа, абан,
Ани амшә. Б-Мышәқьар!.. мшәан
иаку?...
Исзеилкаауам изакәу?.. –
– Унын, с-Мышәқьар ахаҭа! –
Хьыԥшьа днаԥылт дыццакны,
Дахьгәыргьацәаз иахҟьаны
Иаку лбаʒом. Аԥсҭа
Ахәыҷы дыкнызхыз иара акәзаап,
Уи аҭоурых зынʒа илакәзаап:
Манча иаб аԥсҭа амшә иишьыз,
Ихгьы аҳәсақәагь ззижьаз,
Иашаҵәҟьаны ибнатәзаарын.
Ҵыԥх абна ианца Мышәқьар,
Аҩызак уаҟа иабазаарын,
Уиоуп изыʒыз ахабар.
Аʒын нас аҭыҩра иҭалан,
Аапын иҭытцит Мышәқьар.
Уажә ишыҟоу жәбоит абар;
Апацәа хәыҷқәа ҩба ацуп,
Уаҩҵас еилаҳәарак иатцоуп.
– Хьыԥшьа дыбзаазгеит ахшара,
Са сзы иҟабымҵан гәынхара, –
Аҳәошәа уаҟа, ахәыҷы,
Даапса-дкара Хьыԥшьа дылнаҭеит.
Игәыбзыʒа ахаҷы.
Амшәаҳәара хәыҷқәа уажәада
Дзымбаʒацыз ауаҩы,
Ишәапырҳапуа урҭ уажәы,
– Нан, нан, нан,
Нан, нан, нан, –
Ҏеаддырҕәҕәалон уаҟа ран.

Дәрыԥшь, 1947

АСХЫС

Актәи ахы

Ажәҩан иамардуанха, ухаларц,
Ахра гылоуп жәҩан аҿаларԥс,
Дкалаҙа, дҭаҷаб лыҵкыҕра,
Иагмыжь бла-хаара, гәыбзыҕра,
Наала лажәа аниқәашьха
Ԥыжәац ауп. Данҩеиуаз ашьха
Длахҿыхҙан, игәы шәаҳәоназ,
Ихылԥа аҵыс ҭаҳәуаназ.
Зарԥысра инҵысуаз Хьымца,
Иабеидыруаз уа дзыниашаз,
Дҩаҿалт ахра, уаҩ дахьымцац.
Уи зынҙа ашьха даԥа иашан,
Дыћам аныћәара имбацкәа:
Ишьаҵақәа ирытҳәҳәо аихацкәа,
Деибытан зынҙа деиқәхаԥса,
Илабашьа иахарсын аԥса.
Ихьаҭра-риукзак ду даҵан,
Ћанҵыруазла иҙара ҭаҙын.
Надаада ихьаҭра иақәын –
Ишәақь аҵҕа, ижәҩахыр кылга.
Крызлаз уаҩы нырҳарак иакәын.
Дыжәбарц азын шәыбла нхыжәҩа:
Иԥынҵа маҷҙак агәы ҩылга,
Ажәҵыс еитҵнахызшәа амҵәыжәҩа
Ипаҵа ԥшҙақәа ирхагылан.
Ацыҕ цәышәшә хәычқәа ахәы-ԥшҙа
Иқәтәоу ԥьушьап – иԥьымшь хәыԥшқа.
Ихшыҩ аԥшәмара ннакылан
Дшычқәыназ ихахәы араҕеит,
Илахь аћьаћьара иҩахеит.
Аҳалалра игәы иҵыҵуа
Мыцхәы иарԥшҙоит илакыҵа.

Ихы-иҽы ианаҭан анырра
Иблақәа ирхыҵуам агәкыра.
Дыҟоушәа джәѡахыр мацаран,
Аршьынак азхом ишәазар.
Мыцхәы ипами ибԍазара
Ѡ-ԥсыʒак инырташәазар!
Ишьап иашақәа, ижәѡа, иуаҭәа
Ржьышәқәа еиқәҟацоуп, ишраҭәоу.
Иҟыбаѡ шʒрыжәу, дыштәанхалам
Иубоит иеиҽкаашьа ианхалан…
Ахьʒ-аԥша амами, дырҭҟәазаап,
Абахәқәа, ахрақәа дрызҟазоуп.
Илбааигалон уахьтә абԍабқәа,
Аԥслаҳә, абԍаԥьма, ақәасабқәа.
Ашәарах дрыԥсцәаҳан дыҟан,
Аха ус иахьа дрызныҟәом.
Гәыԥшқарашәа ак изҽыхан,
Игыгшәыграқәа дынрыхан,
Хара здым, уаѡ иԥырхагам,
Зыжәла маԛхақәаз дрызгагам.
Ауаѡ аҭынч-дунеи данызар,
Ҳадгьыл абгахәыҷы аныʒаар,
Ақәыԥьмақәа акы иабжьар,
Ишьҭеиҵон нас зынʒа иабԥьар.
Аԥсабара ус ианыҟам,
Дхаҵаʒам абԥьарда иныҟәо!..
Дахьиашоу ҟаларгьы, сгәаныла,
Абԥьар атәы ҳгар хықәкыла,
Уи абзиабара абшьҭрала
Иаун, иаанхеит ишьа иала…
Аха дѡеиуан абас дхәыцуа,
Дахьынԥаша ԥьара дхыҵуан,
Днаԥа-наԥа ԥьа днахысуан,
Ԥьара ԥшьынаԥха даҽысуан.
Ахаҳә ахьҵысуа, иахьамҵра,
Иҽадирԍәԍәалон ԥьара аҭʒамцра.

Абахә кнаҳара нҵәара ақәым,
Аха иаргьы ихьаҵуа иакәым.
Дахьыѡхәно, хыхь, идыруеит,
Дынхыҟәгылоит уаҟа арддыра.
Инаҟәуроуп уи анаѡсан,
Ашәарахгьы уирахь иаѡсуам,
Аха уи дзышьҭоу шәарахым.
Ахь-ҿыҵ ибаргьы данԥшыхәуа,
Агиолог изы кашәарахым,
Еснагь дашьҭоуп жәлар ирыхәо,
Дгиолог ҵарауаѡуп Хьымца.
Аха, изанаат шәҟәы ак анымҵа,
Абахә дзаҽоу иахьа ԥшыхәрам –
Уаѡ, насыԥцәгьак иԥс аҽыхроуп:
Зыламыс ҳараку ҟазшьала,
Ҿаҙә игәаҟра ихы ианшьала,
Илшо ак азыҳәа дхьамҵуа,
Иалаԥало иоуп уи амца.
Иахьа издырҙом уаѡ-хшара,
Изнархиахьоу уаҵә ашара.
Шәарацара ашьха инҵытцын
Имгьежьит, арԥарцәак ыҙын,
Дыхьчаз, ашьха дыҟаз ԥсшьара,
Дыгиологыз – хеиҕьашьара
Уаѡы иҟеимҵаҙеит, зегь рышьҭан.
Руаҙәык, ианымиац ишьҭа.
Егьи иац дырбеит. Иԥсахәа
Ҷан ауп, дыҟам ихы дахәо.
Дкаҳазаап, иҽ чаҕьа анҵамла,
Имч илнарҙҙазаап амла.
Дылбаарган уи рнапы дыкәҵа,
Ахәышәтәырҵахь, ирлас ддәыкәҵа,
Нас ашәарацаѡ ҟаза Такәа
Дназлаз зегьы, аҙә дымтәакәа,
Ирымбац дырԥшаарц еихахит,
Ашьха каҵәарахь ихәнахит.

Аԥкәын иҙыз, уи Чыкәбарба,
Дабашьацәхныслеи, дабарбо?
Ашьха, Атцытәахә ҳәа иахьашьтоу,
Ахьшьцәарҷ дыҟан иара қәашьда.
Уахьынтә дынҵытцт шьежь ашараз.
Дыԥкәынами, имч ишәароуп,
Аха имкапанзаап илшара.
Ауаҩы дманшәалан деиқәшәароуп.
Далгеит сынтәа абжьаратә цара,
Иоугәышьар наҟ-наҟ ахьҙара,
Аҕба арныҟәара ихәҵа алан,
Итцарц дашьтан, атәы дҵалон.
Жәибжь роуп макьана ихытцуаз…
Ашьха анаҟә хылауа, ихытцуа,
Уи аҷены зынҙа амш еиҵашәан,
Гәалсрак амоушәа ихьшәашәан.
Дыҟагәышьам, аԥкәын дыҙит.
Ажәлар ишьтоуп, ажәлар хытцит…
Агиологцәа ргәыԥ ҷыцк халан
Иацы, Хьымца Мықәба далан,
Итәан дара ахьшьцәа раагәа.
Аԥкәын ауаа агәырҩа ирзааигаз
Анраҳа ргәы иалсит урҵгьы,
Рҷеибырҵеит, иацәымшәо аурҵгьы.
Инеибырҳәан доус дахьцашаз,
Иааршеит абахәқәа, иахьыԥшаашаз.
Асхыс амԥахь гәҩарас иман,
Хьымца ирхеит уирахь имҩа.
Логикалагь иара диашан.
«Аԥкәын уахь ихы ирхашам,
Уи дгьыл мчуп, уаҩ дзаҷалом,
Уахь дшымцоз иҳәеит иҷала…»
Ахьшьцәа абас рҳәон еицҷакны,
Аха иҟалар зегь еицакны?
Дыԥкәынами, игәы иаԥасыр,
Иалшоит иахьцатәым игәҵасыр!

Насгьы ирҳәоны имаҳакәа,
Абахә, Асхыс иахагылоу,
Абԥаб рацәаны ишагәылоу,
Дыћам уирахь ихы имырхакәа!?.
Ҭынчра ззымдыруа, игәзырҳагоу,
Илахҿыху, ихырҳагоу,
Ацкәынра иԥьбароу маҷаруп,
Аха илашәу маԥьаруп.
Амаԥьар аҭћьашьа х-аумҭар,
Амашәыр ауеит – игәоумҭар.
Абас дхәыцуа Хьымца дѡеиуан.
Уаћа абахәра цамцамра,
Ҭәѡанҭәыћантәи иаҿацеиуа,
Даҿанакҙан, дажәуан амра.
Апхҙы иҿыхәхәоз ацаћь инықәтәон,
Ҳамҭак, ԥьара мыћәрак днықәтәон.
Иԥсы ааиҭакны дѡаҿало,
Нхыҵћа дҭаԥшырц дхалон, дхалон…
Ихы дааҭыҵуамызт Наала:
«Разћ дууп ѡ-гәык еилаҵәар…
Соуԥшәыл қәыԥш, са схьыртәаҵәа,
Сынасыԥхәы бара бакәын,
Сабаԥшаауаз, ба бымбакәа!?.
Уажәрааҙа схы зызкыдыз
Даасхабыршҭит, уи даԥсамшәа.
Уажә апхьагь сгьежьыр сызкыдаз,
Аха сгәы лҿҳәаран, еиҭамшәо.
Бара ибымоу закәы мчузеи,
Ићабҵеит убри дысхашҭуа.
Ауаѡы шаћа дхәыҷузеи,
Аҿеырбара ҭацә данашьҭоу!
Бара баасҵа акры ахьсхыҵуа,
Гәырѡаго бымтәеит бкахәыцуа.
Абызқәа рҿԥныҳәа бацәымшәеит,
Лара урҭ лгәы рхымшәеит.
Инеиша ԥшҙала, ҭагалан

Ҳаԥсҭазаара уа инеилалап!
Изуп сара убас еиԥш чарак –
Уҩы ихамшҭуа гәыргьа-ччаран!..»
Дҩыхәнеит ахра ахьҷыԥсаз, хыхьӡа.
Диҩызаха ааԥсара змыхьӡаз,
Аԥша ахьҭәуаз, аԥша ахьыҳәҳәоз,
Иҷеыҩеиҭых, аԥша иҷеамҭо,
Ахрақәа зегьы дырхыҳәҳәо,
Дықәгылан баҟаҵас ҳамҭак.
Шьыжь дандәықәлоз ажәҩан иалаз,
Ахра ҕьазҕьаз кнаҳа ақәцәан
Данҩеи, ибон ажәҩан шхалаз.
Ҭынчран. Аԥша заҭәык акәын
Аҷыв-ҷывҳәа, атрышә иасуаз,
Абахә, далнарҟьарц игәҭасуаз,
Ашш-аанда иалҳәҳәошәа аҵәҩанқәа,
Ракьетоушәа игылоу ихҩамкәа,
Ашьхақәа ирхыҳәҳәо, ижәҩанкуа,
Дықәԥшуеит, ахрақәа рхы ҷыԥса,
Игылоуп иҩагәылҵәраа асыԥса.
Иаҩызаха асаркьа бзиа,
Абахәқәа ирбжьатәан аӡиа.
Зынӡа, ӡыхьҵас икәеикәеиуа,
Ианибаалон ажәҩан гәаҩа.
Аҵан абахәқәа рҷеынкыла,
Рхы ларха, рҷеыхшьы иҵагылан.
Ааскьа анаҟәқәа ирыҵыҩр,
Арҩашқәа рыцԥхь ыршә, ирыцыҩ,
Илбааҷҷео, еибарԥо, ишәахха
Илеиуан, илакьҭошәа ашаха.
Нас, хара, алада аҩыҵахь,
Аԥсара цәеиқәара рҷелыҵак,
Ԥьара еизаны илеилала,
Абахәқәа еиҩыххаа илбжьалон.
Ҩадатәи аҵаа мшын ду
Дхықәгылоушәа – шәынҵаԥшында:

Иаҩызаха ақәыцьма млашь еиқәыцәа,
Иҭаҟа анаҟәу еиқәыцәашь,
Иԥшуп, «даҳфап» ҳәа дылҭаҳар.
Ахра дуқәа рыхкәа ҷыпса,
Аҩхаа ргәылак иахагылоуп.
Ирҷыбганы илеиуа асыпса
Зқьышықәсала еиқәыло, еиқәыло,
Иҭааршә наҟәуханы иҭажьуп,
Абахәқәа бжьырҭааа ирбжьажьуп.
Уи аҭааршәра наҟәура,
Аԥсҭазаара иахьацәтәыму,
Аԥша-ҵәыҵәы, қәыцьмоушәа, ауура
Иахьаҷу, уа ҭып еиҭымуп.
Аҵаҟа, нас, адгьыл ԥхара
Иабзоураны, цьара еиԥкьарак
Амаӡамкәа, икеикеиуа,
Анаҟәу иаҵыҩр аршаш леиуеит,
Ашьха илбаакьа ицоит архахь.
Ауаҩ ибзазараҷ дқьарха
Дҟазҵо, зда дхәарҭам хырҳагоуп,
Ԥсҭазаара шьаҭоуп, ааӡагоуп!
Иамоуп уи анаҟәу ацәаҩа:
Аҵаҟа ҵыкка иҭагәаҩан
Иаанхоит иахьарӡтыз аԥхара.
Анаҟәу ныкәоит. Аҵыккара
Шлеиуа, аҷышәҵа лықәс, еимаҳа,
Аҳауа ацарҵа амоуа уаҳа,
Аԥсыԥ ытҵачуеит агәаҩа.
Ианышьҭаҷәҷәалакь, ацәаҩа
Цәырго, аҩада иагәҭасуа,
Аԥсыԥ царҵа апшаарц иасуа,
Иахьҵаҷоу, абзарбзан ҭкьазшәа,
Иҩкылкьоит авулкан ԥжәазшәа.
Абас ала асы хысуеит,
Абахәқәа рӡыӡауа абжьы рхысуеит…
Хыхь еиқәыԥҧа иаанхоит ашьҭа.

Асхыс убриоуп, ус иашьҭоуп.
Аӡын асы ақәҳа еималоит,
Ҭцаҟа иӡҭуа ацынхәра шьҭалоит,
Иатҵәахуеит аԥсҭазаара ахәра.
Ишгылац игылоуп ахра,
Ажәѡан иаласоушәа, иҷыԥса,
Аха иаҷабгоит асыԥса…
Убри Асхыс анаҟәура,
Иахагьежьуан алаҳәа ҟыруа.
Иҵеырманшәала, иҵенықәк ахықәаҷ
Уахь данынҭаԥш, ихы никәаҵет:
Анаҟәу ашьаршәы ықәшьуп,
Аҧкәын иӡыз уаҟа дықәжьуп…
Издыруада иԥсы ҭазар,
Цхыраарак дазхьуа дышьҭазар?
Дааццакын, аҭра инҭыга,
Ибла инадкыл хараԥшыга,
Дынихәаԥшит аҧкәын рыцҳа.
Уи днықәиазшәа дышьҭан ҷыцха.
Ишьҭашьала иԥсы ҭазар
Ҟалап. (Ихы-иҷы ибарҭам).
Цхыраарак ихәо дышьҭазар,
Ара дтәаны аԥшра хәарҭам.
Аԥшааѡцәа ириҭарц адырра,
Ишәақь архәа инацәы натцак,
Атцықь, атцықь, атцықь, атцықь
Дхысын, длылалеит арддыра.
Дшылбааша ашәаха, азаха
Иоуратә изҭада атәаха!..
Игәаамга ихаҭа дзыниаша,
Ацхырааразҵалт ириаша.
Ԥытрак длеиуан, ԥьа мбацәакәа,
Аха иалагеит еицакуа:
Датцамцәикәа ԥьара дашьҭуам.
Дықәтәа, длықәҳәазон ԥьа, ашьҭахь,
Дааҳәын, напышьашәала, ԥшьшьаала,

Ацаҟь гәыдкыло длаҽалеит,
Ахра албаара шыҟоу усоуп,
Ахәнара аҵкьыс еицәоу усуп.
Албаара аиҳа иахьшәарҭоу,
Ушьапы ахьаҽашәаша убарҭам.
Амыҟәра, ушьацәкьыс зҽагылоу,
Иҵысуама, уазынкылоу,
Унапы ларгӡаны иузҧышәом.
Ишьапы лықәырҷәҷәа иахьишьуан,
Илабашьа цыр-цыр аҵга
Инапы иахан. Ашәақь даҵха
Аӡә дхыст ҳәа иуоурын агәɷара,
Аҧса ананҟьоз ацаҟь ɷара.
Изгәамҭаӡа абахә шхәарҭам,
Дахьаҽалаз мыцхәы ишәарҭан.
Амра абахә ахы иқәтәа,
Аҽаахырҳәҳәа, ашәахәа иқәҭәо,
Зқьы рахәыцханы иаанашьҭуан.
Дылбаарц акәу, дырхьынҳала?
Дгьежьырц акәу икны дхало?
Ибоит, абахә уаҳа дашьҭуам.
Иҵаҟа ҭыцәаа, амгәа ҭаҳа,
Атӡамц иаларсазшәа аиаҳәа,
Абахә ҭарҽыла, иҵакнаҳа,
Илашьҭын хысымҭа дук аиҳа.
Еиҧшын аҳап ду аҽышәҭа,
Дхықәхалт, имаӡамкәа лбаашьа.
Ашаха иртлан илаишьҭын,
Аха имоуӡеит уи иазхаша,
Икьаҽхеит, имлаӡеит лахьхьынӡа.
Дгьежьны, дызлааз ала, хәдаҟа,
Ддәықәлар дашьҭрын, аха иабаҟоу,
Ачкәын ицхраара дзахьымӡар?
Издыруада иҧсы ҭазар,
Иҧсҭазаара ахәыц иакызар,
Аминуҵқәа рҽы иҽаҳәазар?

Ацхыраара изгәыхәтәызар?..
Дҭалт ашаха иҽанҷаҳәала.
Зежәҟа аршьын дызлеир лыԥхала,
Нас ишьапы ахьакра иауан.
Дагәдҳәазало ахшьыра, аԥаɯра,
Маҷ-маҷ иаартло, ашаха роууа,
Даҷын надаада алеира.
Мыҟәрак ишьацәхыԥ наҷаршәуа,
Акылҵьҵьаарақәа инацәы рҭаршәуа,
Дадушәа ахан ду аҭʒамцра,
Иҽадырҵәҵәала ацаҟь кнаҳа,
Иҽгәаҭо, иҟамҵа гәамҵра,
Длеихьан, иаанҵәома уҳәо ишаха.
Адгьыл амхалдыз ду амчра,
Иануҭахымгь шаҟа ихьамҵра!
Дархьанҵон, алада ихон,
Аха иҟыбаɯ ҷыдан – ихәон.
Ауаɯы шаҟа дхәыҷузеи,
Адгьыл мхалдыз – закәы мчузеи!
Ԥсы зхоугьы ԥсы зхамгьы еидкыла,
Ирыхо, адгьыл ахь еидхало,
Адгьыл иацәхмырҟьа иаанкыло,
Иқәырҵәҵәа иакуп мчы ҭәҵәала.
Ауаɯы аҟәышра ду ицааит,
Аԥсабара акыр иҭитҵааит.
Уи амчрақәа ихы иархәо,
Дашьҭоуп, иԥшаауеит дахьқьархо.
Ажәɯан ашҟагь ихшыɯ хысуа,
Далагт адгьылтә ҳәаа днахысуа.
Адгьыл амхалдыз-нап шихо,
Ажәɯан дазцалоит мчы имыхәо.
Атехника амчра ҳәаа амам,
Аха адгьыл кәадахама!?
Амхалдызратә мчы еиҭашәам.
Адгьыл зҽаҟәызҭхаз аамҵала,
Уи аҷаԥхьа имчқәа хьшәашәо,

Адгьыл ахь дгьежьны дылҭалоит.
Ԥан змам аманарх иԥҟара
Ахьыҟоу, игәырԥа зкыда,
Апалач иеиха хьанҭа аҟьара
Зымра ацҭашәо аразҟыда!?.
Адгьыл ныжьны наҟ жәԥангәыла
Дахьдәықәлаз азын дымшаҭа,
Зны-зынла уи амч иаҿагылаз,
Хагәҵәы дцоит ихы дзамыхәо.
Адгьыл иадшәаз дызбахьада!
Дԥаԥаргь даргьежьуеит шьҭахь ихо.
Дкыдлан дыхәнеит, иаҳҳәап, аҵла.
Даакәадахар ма блахаҵла,
Адгьыл дԥаҟәымҵзаргь уажәада,
Ихан далнарҟьоит дымшаҭа.
Адгьыл амхалдыз ду амчра,
Иануҭахымгь шаҟа ихьамҵра!
Хьымца ишаха хыхь иахаршәын,
Аԥ-хык аркын ибҕаҙара.
Еиҭныԥсахло, ишьапы нҭаршәуа,
Длеиуан ԥшьшьаала. Уажә длаҙароуп,
Иарҕьа шьап ахьаҿашәаша.
Длакьысуан еиԥш, о, ибгаша,
Иаҿҟьеит иарма. Нас уи акәын,
Дбалыбаҭо, дааимырхәакәан,
Адгьыл ихеит. Дзынҿаҳәалаз
Азнык азын зымԥа даршәын,
Аха иахшәоу иахьахаршәыз,
Ма иԥҵәаны, хагәха иҵалаз
Диеиԥшха, дананысла ишаха,
Дааннамкылаҙеит уи уаҳа.
Верск еиҵам дахьцо аҭакнаҳа,
Иааихагьежьт мацәыс еимҟьаран:
«Сҵахеит!.. Ихыбгалеит ҳчара,
Баша сразк агәыҕра сгаран.
Аԥсҭазаара гәырҕьахә ашьҭа

Схымлахьази, ҷкәына қәашьда,
Схы шҧауқәсҭа! Ма акы сухәар,
Иҟамлози уҧсынҵры духар!..
Наала, лахьынҵада, с-Наала…
Аха бқәыҧшуп, нас сыбхашҭып,
Дыббап ибаҭәоу, бара ибнаало…
Сыҧсҭазаара ҷьаҳанымхан,
Сниаҙаауеит сыцкар нымха.
Сыҷкәын дыҟам, сыҧҳа дыҟам,
Сҷан қьаҧҭажәхап, баша скарон.
Сызҭахыз дсымгеит сыѽныҟа,
Сызҭахым лзыҳәа скәаруан,
Сцәанырра сазымиааи слышьҭан.
Исылмырбар лгәы бжьажьошәа,
Заа схымҵуази наҟ лышьҭа,
Саамҭа лырҙт гәаҷк ҳабжьоушәа».
Ашаха ҧҟьазшәа инамҵаст,
Дѽышьҭпаа ѽада даршәит азнык.
Нас, уа аргьала зҽанызҵаз
Еиҧш, зымѽа дгьалеит еразнак.
Иахымшәазаап иахьах аршәыз,
Аха шьҭа игәыҷрақәа ҷыцын.
Ихы иаатагьежьхын, дхәыцуан:
«Ҷкәына ҟадыҷь, ма акрубама,
Сҭахон, сызкыз арахәыцоуп.
Суцхраашан, аха ҧсыхәак амам…
Саҷыҵыргь здыруада лҧхала.
Дызбаргь здыруада с-Наала?»
Аха шаҟа ашәарҭа хьамҵра:
Зқәала абахә кнаҳа аҭзамцра
Ашҟа даргьалеит ишаха –
Дкыдҟьо, иааимоуҙакәа ҧсгаха.
Скиллеи Харибдеи рыбжьара,
Данбжьахаз еиҧш Одиссеиа,
Дацәынхаргь хланҵ-ҭыккара,
Абахә дадҟьацылоит дышнеиуа.

Абжьас зқәала ҭаҟа илеиуам.
Хьымцагь зҟыбаԝ ҷыдаз дреиуан.
Сыздыруам ицәа дышҭатцәи,
Ишьап абахәра инаҷасит.
Азнык икапан ааизҭәатцәан,
Ацаҟь дадгәгәала даанҷасит,
Ишәақь кыдҟьеит. Илабашьа
Гьалон, иамамкәа еиқәтәашьа.
Аинерциа амчра ааиҭашәа,
Дааунажьт абахә дыздыгәгәалаз.
Нас илымҳа аԥша ҭашәшәуа,
Дгьало уаҟа дахьынҳалан.
Инапқәа шьҭыхны дахькнаҳаз,
Ирылаҳәацо икын ашаха.
Дахьҷаҳәаз ахьтә уи аниха,
Иҟанҭаруазгьы надкыл, дцәыхаа,
Дылкылтцәрааны ишихыҭра,
Иԝеин итцагылан иԝыҭра.
Игәашԥы ҭархха еиднаргәгәалан,
Иԥсыԥ цқьа излага-ԝамго,
Иԥсы еихәлахон, изихымго,
Инапқәа ашаха иахон рхала.
Нас ииулакгьы иҽԝышьҭых,
Иҙара ашҟа илеиган, дахо
Иалархәацо итәарҭахь, ишьҭахь
Иҽынхыршәҵ, днаниалт ашаха.
Ихәамц еибакапануа, аԥсгара
Ааинаҭеит, дарцысуашәа агара,
Ма ауаргьала, кәыркәа ашыраз,
Дантәалоушәа абаҳча ашәшьыраҷ,
Инихыҵын аԥьныш имчра,
Дынҭалт аԥсеивгаратә ҭынчра.
Баирон ду и-Жуан амшынаҷ
Дызҭаз ашхәа (аҕба ԥҽыназ),
Иҟьо ацәқәырпа ианамаз,
Амшынуаа ирзымчҳа амла,

Рҩыза дшьы дрымфар анамуаз,
Ишцоз амшқәа гәыҕра изҭамла,
Аҵыхәтәан разҟык рхылаԥш,
Ианныҵашәа адгьыл рылаԥш,
Ишԥаҟалеи ргәыҕра, ргәырґьа!?.
Хьымца дреиԥшхеит убри здырхьаз.
Игьежьит зынʒак игәыҕра.
Дигәалашәахт шьҭа аҵкыҕра:
«Соуԥашәыл ҟәыбҷа, с-Наала,
Издыруада, нас ҳаиниахыр,
Быҳалалра гәыҵбаа мчала,
Сеиқәха, ҳчара гәырґьахә хиахыр.
Сҭахарц аума, нас сызҭыҵыз,
Дыспҵшаарц ауми аҷкәын иʒыз!
Дыспҵшаан ,аха уи ауихәо.»
Амчрақәа рҽаԥхьа изҽымҭуа,
Ауаҩы дҽаҳәоуп, зегь ихо,
Дыркуп, ԥсеивгара ҳәа имҭо.
Аҷкәын иахь днаԥшит, дахьышьҭоу,
Абахәра давԥшны дибарҭан.
Алаҳәақәа – енагь аԥс ишьҭоу,
Еизан ихагьежьуеит дгәарҭан.
Илаҟәуан рымҵәыжәҩа ихьысратә,
Аха ирзыгәаґьуам икьысра.
«Алаҳәақәа ас еизазар,
Ҟалап аԥсы ифҩы раҳазар?..
Схы зиқәсҵози – иԥсы ҭамзаап!
Аццакра ԥьаргьы иахәҭамзаап.
Аха уеизгьы уахь сылбаароуп:
Здыруада, иԥсы ҭазар збароуп!..»
Ихы азкуа имҩа арҽыцра,
Игәеиҵоит уа дызлаҽыҵра,
Ишьапы ахьакра, ишаха дшамҵра.
Иара уа зынʒа дҭакнаҳауп,
Иааикәырша ахганк ҭʒамцроуп,
Аҭʒамц-цаҟьа амгәа ҭаҳауп.

Итцаҟа жәабаҟа аршьына
Длаҙар ишьапы акыртә дақәшәон.
Ишаха цьара акы иаԥшьы, нас,
Длеирын имариоу ак акәушәа.
Аха, иабаҟоу иаԥишьуа?
Даҽытцроуп даҿа мҩакала.
Ҳаит, абар уи иҿызқәишьуа,
Алаҳәақәа ахьихала.
«Лахьынтцацәгьа!.. Схы агәра згозар,
Ас атцааршәраҽы дшықәу,
Ифҩы алаҳәа аанагазар,
Дыԥсиижьтеи уи анбыкәу!
Иԥсы ҭоу цьысшьон дахьышьтоу.
Ауаҩ зны-зынла ус ихьуеит,
Ак иаԥсам – аԥсы дышишьтоу,
Даақәхоит иара ихы дзамыхәо.
Ауаҩ иԥсы ҭоу итаму,
Изууа даԥсоу даԥсаму,
Иаԥсоу аганахь дынхама,
Еилымкаакәа унықәар х-амам,
Ауаҩ деиҽкаауп ламысла,
Аламыс еихаҳа усла!
Аԥсгьы уиҟәамтцын, дкоумыжьын,
Аха абзацәа нумыжьын!
Ҳаит, алаҳәақәа дысцәырфоит,
Иблақәа уажәытцәҟьа итырхуеит»,
Дрытцаҳәҳәеит, атрышә дасит.
Абахәқәа еигәныҩуа еибарҕзит,
Аныҩ-бжьы акыр иарҕзит,
Аха дара рзы баша имҩасит.
«Ианырба араҟа иахьтхаԥьра,
Иҟырлышуа иааит еижәыла,
Иргәиҭоума урҭ ахьатцра,
Иузыршәома, нас, ҳәҳәа-бжьыла?!.
Ламыск иарԥхашьап угәахәоу,
Ауаҩытәыҩса ижьышәа иахо!

Ԥсыхәа амамзаап сымхысыр?
Еиҳа зегь еихьзырԥшуа гәаҭа,
Акык-ѡбак ах-ца рхьысыр,
Иаангылон егьырҭ рыҷшаҭа.
Рѡызцәа уаҟа ишьны иахьышьҭоу
Рбонаҵы наҟ иҙуан рышьҭа».
Аха дманшәалам дахькнаҳау:
«Ахысра сшаҷу са скаҳар?
Сҭахар ҟамлои сахҟьа ахысра!..
Нас ароума са сгәы ахьҭрысра!»
Ииулакь ишәақь ихихит,
Иҟанҭаруаз апатрон ҭихит.
Агәыцә инҭаиршәит длаха.
Дхымбкьырц азы икуп ашаха.
Акылԥшразы деимарамкәа,
Дрылахысит. Ирҭахҙамкәа,
Алаҳәақәа иааимбҕыжәаан,
Ихьаҳәхьачо инаскьеит азнык,
Аха ирмақаруа рымҵәыжәѡа,
Еибарҟыруа еизахт иаразнак.
Хьымца дшыҟазгь деимарамкәа,
Адырѡагьгьы ишәақь еиҵеиҵан,
Адырѡагьгьы акы изаҷамккәа,
Дхысны алаҳәақәа ԥхеиҵон.
Дхысуан, дыҳәҳәон, дыҳәҳәон, дхысуан
Ибжь абахәқәа еимдо ирхысуан.
Дхысуан алаҳәа иршәарцаз,
Аԥшаацәагьы абжьы раҳарцаз.
«Шаҟаѡ ԥшаацәа еиԥхьытта иқәу,
Схысбжьы аҙәы имаҳа шԥыкәу?!
Арантә абахә абжьы хымҵыргь,
Схысхьан хыхьгьы арахь санҭалоз…
Иахьа сара арахь сҭымҵыргь,
Уаѡы дибомызт ҳзышьҭалаз.
Цәыкәбарк аҟара ауаа ирыхәо
Ҟаимҵаҙацкәа, мамзар раайгәа

Дзымнаʒацкәа акраазрыхуа,
Закә гәрԥоузеи ауаа ирзааига.
Шаҟа мшузеи имтәа, имыцәа,
Аʒба инҵәо, амла еиқәыцәо,
Иԥшаауеит дара рхы мшаҵа,
Абахәқәа ирҷоуп игәаҵо.
Саргьы уи иԥсы еиқәсырхарцаз,
Акгьаасыгымхеит сҵахарцаз.
Ауаа реидҳәалашьа ԥҟараҷ
Иамам реизҷлымҳара еиԥҟьара.
Асабигьы, иацы игарҵыз,
Ҳаизааԥсоит, нас дуаԥхарцаз,
Еснагь уҵи сыҵи еишьҭами,
Нас уаҵәы аҵак ихәҭами!
Аха игәҭакы данзахьымʒа,
Зықәра мнаʒацыз ихарои!..
Сара дыздыруеит ашьхымʒа
Инап аҵшьреи, аҵып ԥхареи
Дрышьҭоуп ада ауаа ирыхәо
Ҟамҵаʒакәа, ауаа ирыцрыхо.
Хә-змам аицхырааратә ԥҟара
Иргьажьит ихы мацарахь.
Жәлар рыжәпараҷ, иҷеырԥашьа,
Амцқьарагь иамами хԥашьак,
Ихы уирбоит ушиныкәра.
Изынаʒеи убри иқәра?
Ишԥеиҷкааy адунеи гәымха:
Алаҳәажәҵәҟьа ажьабаа ишахо,
Абиԥарак аԥхра азымха,
Хышә шыкәса агоит инҵаҳәахаа.
Аҟырлышқәа! Ҳаит ишԥаис,
Длахьынҵацәгьаны дышԥаиз...»
Алаҳәақәа ак иԥшыхәын,
Ашаха шҵысуаз, ишныҟәоз,
Изнапык ала ашәақь шьҭихын,
Ишәо-изо, дымццакыкәа,

Иҽеимаратә, дкылԥш, еидбала,
Дхыст. Дыхиеит иманшәалан…
«Схысбжьы шԥармаҳаҙо уаҳа?!
Иаар џьоукы саргьы срымбози,
Аԥсы ихәамц шеибгоу иҳамгози…
Иснамҭаҙозаап аԥсгаха:
Иԥнаҟаҙан сжьышәа иалоуп,
Сшаха, стәарҭашҟа сызлахар,
Ԥсеивгара хәыҷык сынҭалон…
Еиҕьын аҩада сызхалар,
Аҷкәын усгьы иԥсы сахәом…
Саҽыҵыргьы здыруада схала?
Мамзар дныжьны наҟ сауцахуа,
Абтәарҭа азқәаҽ сҩыхәна, схысны,
Адырра рыстап иаартә иҵрысны.
Зегь аранҙа изаауам усгьы,
Аха дҟалап измам уссгьы!»
Исаакьиевтә ауахәама дуҙҙа
Амаиатник еиԥш дахькнаҳау,
Игәыҕра зынҙакгьы имыҙҙа,
Даҵаԥшуеит хыхь, ихы дҩаха.
Ҭуаншәа иҵыкка ҩахьхьиҙа,
Хылпа быстцас иаԥыҳәҳәо,
Уарманшәалом ҳәа игәы шыҳәҳәоғь,
Дышшәарҭоу ихы иацәиҙоит.
Ҩбаны илашьҭыми ашаха,
Еидкылан икуа, махәҽала
Ихәамц ахьанҭара уа дҩаха,
Иҽышьҭихуан Хьымца мчыла.
Ашаха ахьҙуп дызхьынҳалоу,
Арахь ашашәеиԥш ипахуп.
Акапрон-лых акрахьалоу
Азын, ирпа еиларҳә-ԥахыуп.
Аҕәҕәараз, иашоуп, ххәаамам,
Иагьласуп, иумоуа еидарас,
Аха уахьынԥаша иузкуама?!

Импыҵҵәрарауа даргәаҡт даара.
Ирхаршо маҽеи нацәхыԥи,
Ҵәыршушәаҵәҡьа иахҡьо амца,
Илаҳәаҵон, ицәа ихыԥон,
Аха дхалон, хьаа дазхьамца.
Асаса раҳа ԥьаҳанымҵас,
Дагар аҭахушәа инимҵас –
Иҵаҡа умԥшыроуп, мамзар,
Ублахаҵ гьежьып уҩҩәамзар!
«Сыкәлаауа аҳауа сахьалоу,
Абри арахәц сшахьынҳалоу,
Сылбахыр уажә абра с-Наала?
Дамхаҳәҳәар ҡалап гәрԝала.
Аха арахь аԥҳәыс илымԝам,
Аԥҳәыс араҡа мчы лымам.
Аԥҳәыс улҡәаҵи ахаҵа,
Ирацәахом згәы меиҭаҵуа!
Ҳаи, абыржәы сара еибгала
Сзаҽымҵыргьы, абни Гала –
ԥыхьашәа зны сгәы иазааигәаз,
Санылҽҳәараз, анцәа исзааигаз
Сыԛәра дацәшәаны, исцәхьаҵыз,
Дшыстахыз санхыҵ уи лышьҭа,
Ақәра маҷра, нас иархаҵаз,
Ажәԝахыр-хьыԥсаа уажә илышьҭоу
Абра дсыцаҽан ҳалбонда!
Аҡьаҡьараҽ, зажәа еицамкуа,
Дԥышәандаз ишьапы ахьамкуа!
Урҭ ак шақәым еиллырганда!
Ахацәақәа зеҕьыҵәҡьа хаҵам.
Ақәра еиҳау дахьаҵам
Азын дақәгәыҕит баԝ ҷыдак,
Иԥылшәанда ҳаиҳа имчыдоу!
Ақәрагь аԥшрагьы шеижьагоу.
Ақәра шакәым ауаа ршәага,
Абра саҽымҵыргь еибгала,

Иахьа еиллыргонда Гала!»
Аԥьамыҕәа-цәгьа дазхьымҳәа,
Дѡаҙеит Хьымца хыхьҙа, атҟараҷ.
Дзатҵамҵәиуа, наҟ дызхымҳәҳәо,
Даатҵахеит уаҟа атыккараҷ.
Убри затҵәык уи дызхалар,
Нас дцоит ҳәа ԥхьаҙан лыԥхала.
Аха рыцҳарахт, араҟа
Иҟалеит ашаха имыхәо.
Аѡ-хык еицәыхаран хәдаҟа
Илеиуеит, арахь узаамыхо,
Насгьы уи хыхь ус иахаршәуп.
Имкыр аѡ-хыкгьы неидкыла,
Руак аауишьҭыр, деиҭаршәуеит,
Иҟам акы дыннакыло.
Иаҳҳәап, уқәтәоуп атҵла амахә,
Умҵәышә шуамхарҭәызгьы гәоуҭан,
Ашаха, нас атҵәаҳә иаамухт,
Махәык иѡхаршә, еиҭоуҭан
Амҵәышә лоуужьт. Уи, ашаха
Амахә иахыкәнаршоит иаха.
Уи ажь лбаанагт, аха Хьымца
Ишаха дәықәлар – ицәоит имца.
Аҳаԥ ҵыккеиԥш дызҵакнаҳау,
Маҷҙак инапы ахьҭаиршәуа
Иаур, датҵатҵәиуан – уаҳа
Изиҭахи, ишаха нкаиршәуан.
Иҟам акы Хьымца ихәо.
Инапқәа ԥнаҟҟеит ашаха.
Адгьыл амхылдыз-мыч ихо,
Дахьнарҵәрарауеит имҭа ԥсгаха.
Иааилшахьеи иахьантәарак!
Изакә мчузеи имахәҷа иалоу:
Иханагалт ихәамц-еидара,
Уажәыгь иароуп дызхьынҳалоу.
Иҭагылазаашьа хәарҭам.

Иихҳасабри убра дхаларц?
Ишаха зиркуа ак ибарҭам –
Уи азхык арктәуп џьа ғәғәала.
Нас иаанхаз дѡахьынҳала,
Дыхәноит, дѡаҵаҵәи, ԥшьшьала…
Иамоуп дызҵакнаҳау еиҟәшьарҭак.
Иѡыбжьарҭәғәа илабашь аԥса,
Ишидыруаз даара ишшәарҭоугь,
Ашаха аиркит. Игәы хьаԥссо,
Егьи азхык дѡахьынҳала,
Дѡаҵаҵәин, иҷыѡеихт ԥшьшьала,
Ишьапқәа кыдирҭәғәалартә дѡеихьан,
Урҭгьы ицырхраа данеиха,
Азнык аидра аамаҷхт ашаха.
Алаба ахы лада ихамзи,
Насгьы аԥса кьакьа ахамзи,
Иҷарҭәғәа икы ашаха шахоз,
Ианаунажь, аидра анмаҷха,
Аибаркыра, еиԥшьым даҷхан,
Ибыжьшәеит уа иахьбжьарсыз.
Данте иџьаҳаным дҭарҵоу,
Иара изыҳәа иахьак иамуит.
Ҩаԥхьа ашаха даннақәгәыҕ Хьымца,
Ихьыз аилкаахагь дзахьымҙа,
Ишцоз еиԥш ашаха амҵәышә иамаз,
Илаҷашьқьырт акы иамкҙа.
Хьымца дреиуагәышьоуп згәы еицамкҙо,
Аха ихҵысхьаз аѡсҵаа иҟәнишьахт,
Дшымахԥсахуаз длаҷҟьагәышьахт.
Ауаатәыѡса зегь ирзеиԥшу –
Адгьыл ду рымоуп ҵагылас.
Аха хазы-хазла еиԥшым,
Хатә ԥсҵазааоуп изынгылоу.
Аԥсҵазаара зегь – бахәрамѡоуп.
Ухнамхын, аамҵалатә хиамѡа!
Даҷоуп доус иԥсҵазаара абахә:

Аҳә ҭагылада, ихала.
Даҽеаҳәы – уԥшыр, иҽирбабахт,
Абахә мариала данхала.
Абахә изҭаԥҟо, имардуантәуа,
Шьоук иҭгәоит уи, ирҕәҕәо ибҕа.
Иԥьишьо дҟалеит дыжәѡантәу,
Иныс камыжьуа данрыбха.
Аԥсҭазаара зны еиҭакхоит:
Енагь иашьшьуам аҳәы иҳамѡа.
Ишмардуаныз дызгоз амѡа,
Илиҭабга агәы даақәхоит –
Аԥсыҳ, аҳы зҭабаз, иакәхоит.
Избанзар, шьоукы ҭагылан,
Урҭ дышьҭых енагь игылам.
Дымхәнеит азын хатә махәҷала,
Ахьхылаҕьароу иҽизынкылом.
Аԥсҭазаара зны аҳә хыхь дашьҭуеит,
Даҽеаҳәых хагәҭәы дланашьҭуеит.
Абахә шаҟа иҳаракыроу
Аҟара хланҭы лаҕьароуп.
Шаҟа иҳараку дахьхалаз
Аҟара иамоуп ашәарҭа.
Аха, ԥытк данѡеи, лыԥхала,
Ихоит аханы иҟоу атәарҭа.
Избанзар, убас блахкыгоуп,
Дахьѡаҭаԥшыҭәҟьо дыхнахуеит:
«Сылаԥш абни ахәы инхыга,
Иҟоу збанда» ҳәа дѡаскьахуеит.
Аха уаҟагь игәы зеиқәтәом,
Дахьѡеиз ахаҷы даҽеак цәыртуеит…
Данте иԥьанатра ахьеиқәтәо,
Игәы ҟажаны дзаԥырҭуам.
Ицәаѡоуп ауаѡ аԥсымҭәра,
Зыҟазшьа ҕәҕәоу уи дагәтасуеит,
Аха аԥсыҽ уи ахьхымтра
Гәаҭо, ишилшо дымҭасуеит…

Доус иԥсҭазаара иахаѡо,
Хатә ԥанк дҭанакуеит ицәаѡа,
Убра дҭагьежьуа ус даақәхоит,
Иҟазшьа ҷыдарагь уи акәхоит.
Доус иҷыдара иахылҵуеит
Иԥсҭазаара цашьас иамоу:
Аҳәы, гәмбыл-ԥьбара иакәхоит,
Егьи ауаа рзы илша хиами!
Аҳә дѡеиуеит абахә даҷала,
Ихахь иҟоу дихьынҳала.
Уи ишьапы куа дшицрыхо,
Иҟоуп данбҕеиҵогь диха.
Иҵыхәахь иѡеиқәо, насгьы,
Иааиԥхьаҳаҳом зынҳа уаасгьы,
Ироужьуа ахаҳә, ишьап иатҵьо,
Рыгәхьаа ҳәа икым зегь ацҟьаргьы.
Егьи ус дыҟам, уаѡ дыбҕеиҵом,
Ихахь иѡеиуа рзын дҭагылоуп.
Ҭаҟа иҟоу ахаҳә рызҭеиҵом,
Инапы риҵоит даатгыла.
Дануҵаху иҷуцәԥхьеикҳом.
Ауаѡы изын ихы деигҳом...
Абри ҳ-Хьымца гәеицамк диеиԥшуп!
Аха издыргәышьода иԥеиԥшу?
Даҷеаҳәы дышишьҭаз Хьымца,
Дѡаҳарц егьшигымыз ѡахьхьынҳа,
Аҳауаҷ цыгәхыршәҭ мѡаԥаго,
Деикәаҵәиуа хланҵы дҭалоит.
Иҳараҷ ашаха ѡага,
Ишаркыц ахқәа еидҷаҳәалан.
Иахаҳәазон иахьахаршәыз.
Хагәҵәы дымлеиуази, амаршәа
Ааизымкҳеит. Нас ашаха
Анынҵәоз иааимоуҳа ԥсгаха,
Ихы алада ианхаз иақәшәа,
Зыбҕаҳара пам аҳә иакәшәа,

Иԥахҭәрааит игәчам – итәарҭа.
Днызкыло ак ыҟамкәа дшәарҭан.
«Еимынахааит, иамуит сҭамхар.
Сыцҟьаҙашт, сыбаԥчыц нымха.
Закә хроузеи – аԥшра цамцамха,
Арахь иара ԥьаҳанымха!
Шаҟаԥ, абахә иажьахьада?
Шаҟаԥ, абас иагахьада?
Урҭ ахьҭахаз рыхьҙ ахыла,
Рыбахәқәа гылоуп имԥашьо!
Гәдиса хаҵа дзылҟьаз хыла,
Иахьагь аламала иԥашьом.
Ихьҙ уи иамаҙоуп иҭаҙах,
Иара изын баҟоуп наҙаҙа.
Иҟоуп Камшьашь иҿаԥара,
Иҟоуп Анқәаб иҭахарҭагь…
Ирацәоуп урҭ ашьха даара.
Саргьы абраҟа сыхьҙ нарҭап…»
Уамашәа ибатәуп ихәыцшьа:
Иԥсҭазаара агәхьаа икымшәа,
Данԥслак ашьҭахь уи ихьҙ мыҙшьас
Иаиуша иҙбоит, иԥс иара итәымшәа.
Ганкахьалагь – игәы каҳа,
Аԥсра аҿаԥхьа инапы дԥахам!
Инахҭәрааууаз игәчам ашаха,
Алеи-ԥси рыбжьара, ирхәо,
Ишьапқәа еимыҵхаауа, дшахәоз,
Имшьҭырц иуаҭәақәа иргырхо,
Ашаха икуан ишьапқәа рыла.
Дыҙрыжәми, акыр рылан…
Аихатә ҵәаҳәқәа аҿашәазшәа,
Абԥарҵәыразы иҽхәныга,
Дааҳәны акаԥара иҽазирхиазшәа,
Ишьамхқәа хыхьла иахыга,
Ихы ларха уаҟа ашаха
Ихәамц гьало иахьынҳалан.

Дааҳәырц даҽуп ихы дѡахо,
Аха имч еизхом, дызхалом.
«Ишԥасылам уаҳа ԥскәарак,
Снапқәатцәҟьа сзышьҭымхуа скарахт,
Сыршәуа, сырԥо, сыԥсы схыхуа,
Сшамаз иансоугәышьа еиқәхашьак,
Уажәшьҭа сылхьыѡры сҭахашоу?..
Сышԥаҟалеи схы сзамыхәо!
Здыруада ма сыбҕа еихԥазар?
Аха алтәыла сеиҽартәума!
Еҳ, уажә дгьылк аҽы сышьҭанда!
Адгьыл иқәгылоу дгәырѡоума!
Иҵенаужьʒаны, дымшәаʒакәа,
Идақәа еибархха имкʒакәа,
Иныкәиауа ԥьанатҭ дҭами!
Адгьыл иацәхҟьаз дҳаҕеиҭами!..
Адгьыл казыжьуа дарныгуп!
Адгьыл шыҟоу ажәѡан ныкәуа,
Адгьыл дацәԥагьаха аʒә ддәыкәуп.
Иатҭеишьом адгьыл дызқәныҟәо.
Ажәѡан блахкыгоуп, ԥшʒароуп,
Аха иараҽы унаʒароуп.
Арахь иамаʒам наʒара,
Имаԛуп ауаѡ илаʒара.
Ауаѡы, ԥьым, адгьыл усқәа
Шыҟоу ираѡумырхан узкәа.
Раԥхьа иҟатцатәуп зда ухәарҭам,
Разҟуп аԥсҭазаара аншәарҭам!»
Дааҳәит, ииулакгьы, Хьымца.
Уаргьалатцас уа дантәалоуп.
Аԥсеивгарагьы дахьымʒац,
Арахь аԛкәын игәы далоуп:
«Алаҳәа-мыжда дырфазар?..
Аха рхабар ҳәа збаʒомеи?
Рѡыза анысшь ҟалап ишәазар,
Ихаҷ икажьу иароуми!..

Алаҳәеиқәатҵәа ҟырлышқәа,
Ажьабаа фара иарҙышкуа…
Ганкахьалагь уаарызхәцыр,
Аԥсҭазаараҿ излагәасҭаз –
Иахьа иаҳдыруа ԥьоук раасҭа,
Иҟоуп урҭ рцәыԥгра ухуцартә:
Алаҳәа аԥсабара дрыцқьоит –
Ажьабаа шьҭырхуеит урҭ рыцқәа.
Аҙә инхара урҭ идрапом,
Ауаатәыѡса ирхапапом.
Ирфоит аха урҭ ажьабаа,
Иҟарҵом уаѡы иԥырхагоу.
Ԥьоук ыҟоуп ауаа ирызгагоу:
Жәларык рыԥсҭазаара иамаабуа,
Рыԥсадгьылаҿ ҭынч анхара
Рырҭом, ирыдушәа харак.
Аҟәраанқәа реиԥш ирхаҵәан,
Аԥшәма иҿакуп рҭаҧкәым раҵәа.
Ишәымбои, нахьхьи, Виетнамаа,
Рыԥсҭазаара ҭынчрак шамам.
Мысраа ракәзар – ԥьара ргәыла
Инеилеиҵеит хыла-гәыла.
Унхара ашҟа анап роура
Иашьҭоу, гәылас ҳаҧоу иаура!
Аԥшәма иԥсадгьыл изынхама?
Атәым аԥшәма дынирхама?..
Мап! Дызнеи уи дыхирҵәарцоуп,
Идгьыл кәаза иара игарцоуп.
Дахьырхәтәуп изымбарц згәиҵоу
Доус иԥсадгьыл-шьам дшақәиҵу!»
Хьымца ашаха даргәамҵуан,
Иаҿаҟәаҙан уи ижь-тата,
Ибызбызуа, иахҟьон амца.
Дхыбкьы, далымҟьартә, иҿгәаҵо,
Ашаха алаҳәаҵа иахьалоу
Длаха, еиҵеигон дахьантәалоу…

Ихҭысуа здыргәышьоит Хьымца:
Абахә ашҟа уаҳа сҭымҵуа
Сҟанаҵахьеит саргь аамҭала.
Абахә салҟьа зны санҭала,
Жәибыжь саат абас сыкнаҳан.
Усҟан иҟалар сгәы каҳан,
Хьымца дзышьҭоу аҧкәын сиеиԥшны,
Сҟалон убри иԥеиԥш сԥеиԥшны.
Аха, ишыжәбо, адәы сыԛәуп.
Сыхәрагь ҕьеижьҭеи анбыкәу!
Зашәа Хьымцагьы даҽ̈ыҵша!
Иуаѽшьа, иҟазшьа, ихәыцшьа
Зынʒа схырхуеит, сгәы данируеит,
Аха иԥеиԥшхара сыздыруам.
Исҭахым уаѽ игәы ҭаҧаҧар,
Гәыҕрак ыҟазааит хьаҧаҧас.
Апсреи абзареи рыбжьара
Дыбжьазаргьы иаҳҭап ԥсшьарак.
Иара игәеимҭаʒацт, ишаха
Ахаҳә аҵырра наҽ̈ыхан,
Иакәкәит, иԥҟоуп абжак ԥыххаа.
Азганк длақәҕәҕәацәа длахар,
Иҟалоит иаанхазгьы ԥҟаʒахыр…

Аѽбатәи ахы

Ҳшәарыцоит ҳәа ѽыԥьа нҭыҵын,
Ашьха цәҳәыраҽ̈ инеицрыҵын,
Урҭ арԥарцәа руаʒә дҟьалан,
Дҳәаԥы-ʒыԥуа анаҟә далан.
Уи арԥызба ихьʒын Даҭа.
Ашьха дмааʒацызт сынтәада.
Анаҟә ахьихьʒаз дтәар акәын,
Иаргьы зназы даалак-ѽакын,
Аха даԥшуа иѽыза ишьҭа,
Дибо ԥьышьа дымтәа дишьҭан.

Акыр шьхахә уи дырхысит.
Ашьҭахь ҽиҭит, дыҳәҳәеит, дхысит,
Аха кыр рыбжьазар акәхап,
Аҭак имаҳакәа даақәхан,
Имам шьҭа ихы ахьирхо адыршьа.
Иандәыкәлоз, реидара анырша,
Рзеиԥш мѡаныфа нҭатца атцан,
Ахьаҭра ду иара датцан.
Иаарбжьагылт уажәы аѡызцәа
Аԥсҭазаара абҕа еиѡызтцәо
Аицәхҟьара. Наҟ дархьаҳәын,
Изгәамҭакәа имѡа аркьаҳәын,
Зымѡа дагаҙеит данҟьала.
Хәлеит, дыԥшаауа анаҟә дшалаз.
Анылашьцоз дааԥса-дкара
Дылагылан хаҳәрҟәҟәарак.
Хаҳә-дук хәҭаԥаѡшәа, ихьынаа,
Ибан, иҽенытцеикт иԥсы има.
Гәырѡа хәыцрашәк ихапапа,
Уа дтәеит иҽенылаҳәа иуапа.
Атцх-лашә иалтцәраа имацәысуан.
Дышьҭырԥо адыд ихахысуан.
Арахь агыгшәыг рзы дшәахуан,
Дмыцәакәа дыԥшыхәуан дшахәоз.
Ашьхәа игәыҭак, ахы днаха,
Ишәақь дышнатцхара дыхиахын…
Амца еиқәызар ирымбози,
Иаршәон, иаргьы иҽеимырбози,
Аха ацәҳәыраҷ амца абаҟоу?
Џьаҳаным дҭазшәоуп дышгәаҟуаз.
Ачыхь леиуан, анаатә исуан,
Дареицьуан уа, ицәеижь дысуан.
Аха уеизгьы, ахьҭа дамкуа,
Даҭа деилаҳәан дыцәгьамкәа.
Дызгоз амлоуп, дыԥсуан амла.
Иѡыза илымкаа дахамла,

Рзеиԥш мҩаныфа хымт ашара
Иаԥигалеит ичҳа-лшара.
Ачыхь алеира иаҟәытцит,
Ашьжьымҭан анаҟә хытцит.
Алакҭа анаахнат ашьха,
Џьанаҭ лабҽабаны иқәашьха,
Уи агәашәқәа иара изыҳәа
Иаанартызшәа, игәы ныхәон.
Ицәырҵит убас ԥшʒарак,
Иадхалазшәа аҭыԥҳа лʒара,
Илаԥш атҟәон аԥсабара.
Амрагыларахьтә, ашараз,
Шәаԥшь ԥштәы-ссирк аҽароун,
Ашьхарԥ ҵыблаауа иџьоуџьоууан.
Убрахьынтә иаауан лашарак,
Ашьхара убас икеикеиуан –
Илаԥш ахараʒа инеиуан.
Лозунгзар иҟоушәа иаԥхьа,
Хараԥшыгадагьы даԥхьо.
Иахьиршаз ахаҳәрддырагь –
Арҟәҟәараҵәҟьагь иаман гәкырак,
Ибырлашшәа ибон иахьышьҭаз…
Дрыҵаԥшуа уа иаԥхьа, ишьҭахь,
Дгылан ҩ-шьхахәк рыбжьара.
Дахьырҽаԥшуаз игәазырҳаган.
Бжьас-цәа камфафылла ихҟьоушәа,
Аҳаскьын шьқьыруан чарҵоушәа.
Аԥшʒарақәа дыртҟәан ҳамҭак,
Аха ашанхара иҽамҭа,
Илаԥш ԥшаауа ахәқәа ирхысит,
Наҟ хара абахәқәа ирҽысит.
Дашьҭоуп иҩыза ихырхарҵа,
Аха ихабарак ибарҵам.
Уимоу, ихаҭа дахьгылоу,
Иарбану шьхахәыс дызгәылоу,
Дызлааиз, ихы ахьирхаша,
Акгьы издыруам дахьцаша.
Аладаҟа ддәықәлан раԥхьа,
Дцар агәырґьара нихаԥха,

Дреиуоушәа уи згәахәтә иахьымшәо,
Иҩызеи иареи еиқәымшәо
Иҟамлакәа, урҭ неидтәала,
Рымҩаныфагьы илахалон.
Аха мшьҭацәгьарак наиҿасын,
Даақәыргьежьны иҩеигәҭасын,
Амшмыждара амҩа дныкәлеит,
Аҩадаҟа ахәахьы ддәыкәлеит.
Ахәы ҳарак дхалар уантәи
Зегь ибарҭоушәа игәы инамҭеи!
Иабеидыруаз ишеижьагаз?..
Уажә азыҳәан игәыжьжьагаз –
Амҩа дыкәын, дцон даҿала.
Дҩеиуан гәыҕрак акәа дҭала.
Дҩеиуан амла дынҵәо, дгәаҟуа.
Афатә имоуп, даҵоуп уаҟа,
Аха игәы мыжда ламысуан,
Иҩыза илымкаа дакьысуам.
Дҩеиуан. Амра ҩхалон даара,
Дҩаҿыс амарда ҩадара,
Ахәы дҩыхәнеит има игәыҕра,
Аха абар игәыҕра зҕәыхра:
Ашьхахәқәа ирхыҳәҳәо иара акәшәа,
Даҽеа хәык уа илаҧш нақәшәан,
Ара ак шимбо, уахь дымхәнакәа,
Гәеиҭан, деихеит уахь, дымҧшҙакәа.
Уигьы дҩыкәпшаанҙа игәыжьжьаган,
Аха иара уигьы еижьаган.
Уи ахаҿгьы даҽеак ыҟан –
Абас джьа-жьо уи дарныҟәон…
Ахәқәа еицырхәхәа, нҵәара зқәымыз,
Дыргон зынҙа иахьакәымыз…
Ашьыбжьон еиҧш амш ааиматҵәеит,
Анаҟә ашьхара иаахатҵәеит,
Зытҟәак ҭҟьазшәа ақәа ниқәтәеит.
Асалафан ихьатра иҵихын
Инеихырпҳа хаҳәык дныкәтәеит,
Рымҩаныфа ихәы аахихын,
Ихәҵа нимҵеиҵан, дгәаҟгәаҟуа,

Акрыфара дналагт уаҟа.
«Сԥыза усгьы ихәы сакьыcуам,
Сыҽзысшьрызеи, нас?» – ҳәа дхәыцуан.
Игәы икылахон, деицәкьысуан,
Нас зны акрыфара дааҟәыҵуан…
Ишигәалаз дызҿу ихала,
Ихәы аамхафт данахала.
Нас иԥыза ихәы неилеиҳәан,
Дыԥсыргь дшакьымсуа игәы инҭеиҳәан
Ахьаҭра аҵахь аԥаԥхьа инҭеиҵеит,
Хыхь имаҭәақәа нахаиҵеит.
Ақәа аҟәыҵын, анаҟә хыҵуам.
Амла ихыҵын, ахьҭа хәыцуам.
Ауапа иҽанылеиҳәа, иниқәҳәа
Ахьҭа аган, аҵәа ниқәҳаит.
Илацәақәа еиқәҷабуа, изхымтуа,
Дхырҟәсуа дтәан ихы ԥынтуа.
Есааира уа ихәамц ҭыцьхон,
Инапқәа имԥруа ихьанҭыцьхон.
Ишәақь иҽенадҵа иаанкыла,
Ишьамхқәа рбжьара ибжьагылаз,
Архәа инаҵәкьыс нахьысит,
Бзырбзанк ҭҟьазшәа ашәақь хысит…
Агыгшәыг дырцәшәаны қәашьда,
Иаха ишхаиршалаз ихашҭит.
Ахашҭра уаԥы иаҕами,
Дыррала еибыҭоу дыҕәҕәами!
Дырроуп излоу хара ахәыцра,
Дырроуп иазҳәо уи дахьхыҵра.
Адырра зегь цқьа иабарҭоуп,
Игәиҽеаннаҵоит иахьшәарҭоу,
Иахьшәарҭам дартәом ишәақь хырша.
Адырроуп ахамшҭрагь зкәырша.
Ауаԥ иахьа акы дақәшәар,
Лахьынҵоуп, рҳәоит, уи акәушәа
Иҟалаз зыбзоуроу, изхароу.
Мап! Адыррала дыԥхароуп,
Ауаԥ ахашҭрагь данымшәа,
Иразҟ инапы инанымшәо.

Аԥсҭазаара аԥышәа дуӡӡоуп,
Уи аԥышәа акгьы мыӡӡа,
Ашәҟәы ссирқәа ргәаҭа ирыԥхуп,
Нас ушԥарывсуа урмыԥхьа!??
Ашәҟәыԥхьара адырра иамааyп,
Агәеилгара шьаҭас иамоуп,
Аԥсҭазааразҟ нхамҵоуп!
Лахьынҵаҳәа акгьыҟам – башоуп,
Адырроуп уаҵ изы ибаашу!
Алахьынҵа ҟамҵа ҿыҵгас,
Алахьынҵа ахәура зҿыҵга,
Уадаҵра, гәаҟра иацәымшәа,
Аашьара-мшгара ианымшәа,
Аԥьабааҿ зхы аԥьыка ықәхуа
Иҟоу уаҵ днасыԥдан дықәхом!
Аԥьа ауаҵы ддауаԥшьны
Дҟанаҵеит, аразҟы даԥшәман,
Алахьынҵа даԥшыр хәарҭам.
Ауаҵ, иразҟы ахырхарҭа
Ихаҭа иоуп ԥсҟыс иамоу,
Ишахәҭоу изанҵар амҵа.
Ԥьара баароуп, ԥьара рддыроуп,
Ишьапы ахьиргыло идырроуп.
Ҳара амашәыр ҳәа ҳашьҭоуп
Азә имашьына блаҟьаргьы,
Игәеисра ишәақь еиқәнартәаргьы.
«Илахьынҵа дзахымԥеит қәашьда»,
Ҳнеидашшыло абас ҳҳәахуеит,
Уиала аҭакԥхықәра ҳнахоит.
Аха ацәгьа аныҟала ашьҭахь
Ҳҿынаҳхар, ҳанхылар ашьҭа,
Ҳнадгылоит, иаҳбоит изхароу
Зынӡа ишԥсабаратә ԥҟароу.
«Абри ҟаиҵар…» «Абас дныҟәар…»
Иаҳбоит акгьы имыхьратә дшыҟаз.
Ихашҭзар, нас ишәақь шеиҵаз,
Амашьына наҟ ианбҕеиҵоз
Рыжәтәла иблақәа кәеицеизар,
Ма уашәшәырак заа имырҿеизар…

Иахылҵыз трагедиатә хҭысуп,
Изхарада? Ихаҭа! Усоуп!
Ахашҭра, агәнымыѡра – мдырроуп!
Агәаамгара – уигьы мдырроуп!
Атәамбара – уигьы мдырроуп,
Адырра инарбоит дахьзырра.
Даҭа ишәақь хырша инижьын,
Нас инапы наҽаижьын,
Имацәысын амца аҽыҵкьеит,
Иаргьы ихы итәымшәа дыҵкьеит…
Дагәҭасын, ишәақь каижьит,
Иахареи, ихырша инижьын,
Иара азыҳәа ус иԥкароуп,
Архәа данацәхас иҵкьароуп.
Абжьааԥын енагь иахьҭынчыз,
Ихашҭит уи ааткьа шымчыз.
Бзиашәа агәыцә ихы иавган,
Мамзар иҟамлоз илеихабгар?!
Шаҟаԥьара ус хнырҳәышьа
Змам арыцҳара ахылҵхьеи?!
Уажә азыҳәан деиқәхагәышьеит,
Иазхар ашәара-ԥхзы илҵхьо…
Абар, уажәшьҭа анаҟә хыҵын,
Аха алашьцара ѡҭыҵын,
Иахьак дахьтәаз аҽы даанкыла,
Аҵх-лашә дама инагәылалт.
Аҙба дакын, зынҙа дгәаҟуеит,
Иҽы ҭабеит. Иааигәа уаҟа,
Илеѡсан цаҟьак ҭаѡаҽоуп,
Амшцәгьаз аҙы ҭалоит – ҙаҽоуп.
Иац ибан ижәит данѡеиуаз,
Идыруеит ишҭоу икәеикәеиуа,
Аха дшәон. Дахьтәоу дааиҭаҵыр
Агыгшәыг днырхаҳауа ԥьишьон,
Уа иҿықәршәаҟьа, аҙба иҿеишьуан.
Арахь ихы мыжда ҭҟәацуан.
Дмыцәа, инеимгҙошәа уалԥшьак,
Дҷаԥшьон алашьцара далԥшуа.
Нас уа ак ацәаара икызшәа,

Зыԥсы ҭоу џьа ак ааҵысызшәа,
Алаԥшҵашәара ҵԥада
Ҭахак ааинамҭазо Даҭа,
Уажәы-уажә игәы неиҵашәа,
Иааилхәаҭон аԥхӡы хьшәашәа.
Дшәагәышьон уи, рыцхә, баша,
Имԥан гыгшәыгк шаћа имааша.
Џьара машәырны ак мԥасыргь,
Ибналоит ауаԥ иԥба аҽасыр.
Мшәызар, ус иќоуп агәыжәла,
Иургәаар ауп ианужәло.
Ибналоит убас қәыцьмазаргь.
Иашоуп ақәыцьмақәа еишьҭазар,
Усћан ишәарҭоуп ҳәарада,
Иужәлар ћалоит рхы мшаҭа,
Урфар ћалоит уҽеузгәамҭар,
Аха реишьҭалара уажә иаамҭам.
Абгасса-цәгьақәа, урҭ шәарҭам.
Даҽеа гыгшәыгкгьы дзыцәшәаша
Арахь иамаӡам хырхарҭас,
Ацәа игирхон уа баша.
Илацәа еиқәҷабуа, дхырсысуан,
Даацәырҳазшәа, нас даатрысуан.
Алу датҵаиала еидарас,
Данаҽарцала ахьԥадараз,
Имч ааилнахӡазшәа дкара
Дапылагәышьеит ашара.
Дԥагылан, деиси-хьынҭыцьӡа,
Еидарақәа иќәаћәа инкыдҵа,
Дгарыгаҽо, аԥы дашьызшәа,
Ахәахьы дхаларц дԥаҽалан,
Анаара ҵәԥанҵәынтә ихшьызшәа,
Аарла напышьашәала дхалон.
Абра снылаианда ааигәахәуан
Аха аԥадара дԥахон.
Уажәы-уажәы днатәо дԥеиуан,
Амра есааира ихало ицеиуан,
Амлагьы дакӡеит уа исын,
Аха иԥыза ихәы дзакьысуам.

Дҽажәкын, аҙбагьы даргәаҟуан.
Хаҳә ҭаԥаҽак иахьҭаз дақәшәан,
Изхара аҙы анижә уаҟа,
Уаҳа изымчҳа, ргәарпҭаҽ акәушәа,
Шьацра тата ԥшҙарак гәеиҭан
Днылаиеит уа еидара иҿнадҭа.
Ҿынламзи, дымшәа, драҳаҭҙа,
Џьанаҭ аатыз ԥьышьа иҿнеиҭан,
Дагеит хаара ссирк дышьҭкәыцәаа.
Дарԥхон амра – ихыҵ иҭалаз,
Ихьысуан аҳауа-цқьа ама аԥшалас,
Иарҭак аҽгьы убас дмыцәац!
Иҭагылазаашьа ҭәуатә
Аҽагыларак ҟамҵакәа,
Есааира дааигәахо, дууа,
Аԥсцәаҳа дышишьҭоу имбаҙакәа,
Ԥсшьара даазшәа гәата-бҕата,
Амш иеиԥижьуан, ацәа иҿеаҵа
Амш анеилга, имшьҭыкәа баша,
Ихы ахьхаз ахәы дыԥхалар,
Уаҟа иԥыза дахьиниашаз
Аҭып изаатуан лыԥхала…
Ихәлахьан, лашьцан данҽыха.
Уа ихигеит, нас, аҵх ауха.
Анша дԥаҽалахт ԥадарак,
Аха ныҟәара ҳәа даарак
Иҟаиҵаз рацәак агьыҟам,
Дхьасаҙа, дтаатиуа дныҟәон.
Амла дынҵәон, дакит исын,
Аха ҿаҙә ихәы дакьысуам.
Амлеи иааԥсареи еицылан,
Ишьаҽа еихигон ус мчыла.
Еидара дызҵоу хьанҭаҙоушәа
Иныруан, тоннак инаҙошәа.
Абар, иацы дымцәанхалар,
Иԥыза дахьибоз дыԥхалар,
Деиха-еигәо иахьа мчыла,
Данԥаҙа шьҭа анаҟә хчылан…
Уажәы-уажәы дынкатәахуа,

Ашьҭахь шьаҽакәак дԥеихахуа,
Иахьынаиқәхәло аҵх ихаго,
Еидарагь камыжь инаго,
Измаҙам иеиԥш ԥьара гәала,
Ашьха дықәын уи ԥшьшьаала.
Даргәаҟуан, дагон уи амла,
Аха иԥыза ихәы дахамла
Ичҳауан. Даҭа ламыс хаҵан,
Дибо ԥьышьа ихәы даҵан.
Сақәшәеит шиҳәо ихы ахьирхаша,
Анаҟә хылон, нас дахьцаша,
Изымдыруа, еиҭа дҟьалон,
Амш ааԥсах, нас аҵх наихалон.
Данныҟәашаз, амш анеилгаз,
Ианиоушаз дахьцаша аилкаа,
Дианы дыцәон амра иҽаҭа,
Аамҭа нивԥыр ицон Даҭа.
Абас лахьынҵак нихамшьа,
Дҟьала дықәын, абар, жәамшын…
Дыҵнаркәкәеит уи зынҙак амла,
Аха иԥыза ихәы дахамла,
Ичҳаны дгәагәон ԥшьшьаала.
Аламыс-ҕәҕәа ишьа иалаз,
Иабшьҭраҽы иԥшьаз акы акәын,
Иуаԥра иауам еицакыр,
Аламыс аԥсра еиҳами!
Иаргьы иабацәа дырԥами!
Амш мыждақәа игәы анԥырҵәа,
Гәыжьжьагак даниарцаз акәушәа,
Ажәеиза мшырз амԥа цәырҵәа,
Ауаԥ ишьҭа ҽыцҙа даақәшәеит.
Уи ашьҭа ԥ-бахәк ирбжьыга,
Ицон ҭаҳарак инҭыга.
Анахьгь, арахьгь иԥадаран.
Дархәцит уи ашьҭа даара.
Издыруам ддәықәлар ахьеиҕьу,
Аԥсҽыхырҵа ишьҭахь аиирхоу,
Издыруам ишьҭихра хырхарҵас?
Ус ибеит ааигәа аҙә итәарҵа.

Апатрон ҭацә уаҟа ихѡызаа
Икаԥсан. Идырт иѡыза
Шиакәз иҟаз ааигәа араҟа.
Ишьҭа дхылеит нас дгәаҟ-гәаҟуа
Аарла иԥсы ҭан – дымчыдан,
Аха илалан мыч ҷыдак,
Иԥсы еивахо хыхь дыѡхалан,
Уахьынтә кыӡгы-наак даҽалеит.
Иѡыза ишьҭоуп иибаз, иашан,
Аха уахь иԥшаара башан.
Ианымгьежь иареи иѡызеи,
Ашьха ахьшьцәа уама рхыргеит.
Имтәа, имыцәа ирышьҭан рызегь,
Иѡыза дырбеит, уи дылбааргеит.
Уажәыгь арахь дыҟоу ҷьышьа
Даанымгыла иҽхәжәа иҽеишьуан.
Ашьҭахь дызхыз ашьҭа ицәыӡит,
Иахьакәӡамыз дымѡахыҵит,
Амч-ҷыда изааиз аамҭала,
Дааизнаркәкәаӡан уаҳа илам.
Амра ҟаԥшь аҭыѡра ианҭалоз
Дгыргыруа бахә ԥаѡкаҽ дгылан
Амлоуп, иԥсы ааилнахт амла,
Аха иѡыза ихәы дахамла
Ичҳауан, игәы ламысуан,
Дыԥсып, аха уи дакьысуам!..
Абахә дықәгылан деиқәыцәо.
Иҵаҟа иҭажьын еиқәцәашь
Асхыс – асы-наҟәу хьшәашәа.
Дышҭаԥшуаз игәы ааиҭашәан,
Дхыбкьын, аԥаѡ, далҟьа дҭаҳан,
Дихьӡа длаихатәеит аԥсцәаҳа.
Ачыкәбарба, ақәра-хьымӡа
Абри иакәгәышьоуп. Нас Хьымца,
Ишыжәдыруа, уи дышишьҭаз,
Даниԥшаа, уахь дахьышьҭаз,
Длеирц дыццакны данаҽала,
Абахә далҟьа хланҵы дҭалан,
Иалаҳәаҵа итәарҭа ашаха,

Уажә уаҟа абахә аҿ дыкнаҳауп.
Ҭааршәыран аԥша иԥеиуаз,
Мыткәман, ҭәаабжьын илымҳа иҭаԥуаз.
Гәаҟра-цәгьан аҵх Хьымца изыҳәа.
Акызаҵәык игәы зыҳәоз –
Аашаанӡа ахьҭа дамгарц,
Дымшәырц аԥша-ҭәыҵәы изихымга,
Дзаԥылагәышьар ашара,
Дарԥсасирын амра гылар.
Еизиркәкәон уи ичҳа-лшара.
Аҵыхгьы шә-ҭхык еихагылоу?!
Мамзар иполиартәу ҭхушәа,
Ашара ихьнамгӡар аҭахушәа,
Инҵәаӡом иууаӡа, ицәылашьшь.
Амзагь аеҵәакәа аҿрылажь,
Аҟәарҭ-шкәакәа акәҷар анацу
Еиԥшноуп уажә ишибо Хьымца.
Уигьы цас иауеит, еиҭаҵуам,
Иаҭахызаап амра ихьымӡар!
Ирҿацырцыруа амза хьшәашәа,
Аԥсыжырҭа ҳаҭгәын гәарҭа
Реиԥш абахәқәа еиԥхаҟәҟәа ибарҭан,
Иҵаҟа аԥԥара ҭашәашәа
Аҵа ҭылашьцаара еиқәара
Иҭҟьауан арԥаш бжьы мақаруа.
Анахь, инаԥсҟа, алаҟәрахь,
Абахә цәыггақәа ирбжьаркыз,
Асхыс-ҭааршәра наҟәура
Амзеи алашьцареи еимаркуан.
Иазымчҳа илаԥш нахьыслон.
Асаркьа ԥыххаа икаԥсоушәа,
Амза ахьықәпхо ибла ихыслон.
Амза ахьымпҳо тыша хҭоушәа,
Бажә рԥԥала ихҟьаӡоушәа,
Иагәлппуашәа нас акәаша,
Аш зху абла еиԥш иҟәашын.
Иалаҳәаҵо ижь ашаха,
Иахьиҵдоу уажәы-уажә днахо,
Арахь ахьҭа иԥсы ихнахуа,

Хьымца уамеиқәатцәа ихасуан.
Чернышевски ифырхатца,
Ацәарҭа ҟәамшәышә дагәҭасын,
Атцәымҵқәа ишьыршьаф ианатцаз,
Иԥышәо ишақәым игәы еицакра,
Зхы аѽада ихақәааз царрала
Атцәымҵ-рыԥхра дананиалаз,
Рахметов ичҳаит агәаҟра.
Нас уи цакылагь иҳәаадоуп!
Аха Рахметов атцәымҵра
Далымҟьо иҿеиҵых диамзи!
Хьымца ичҳара – уи ххәаадоуп:
Уи ижь иадыз аԥша-цәыцәы-мҵра
Далнарҟьарц игәҭасуа ихамзи!
Аԥша атцааршә-ʒаʒ аԥыҳәҳәа
Иланатцон аҟцәы-ҟцәыҳәа.
Арахь дзынтәалаз ишаха
Ижьы ԥнаҟон, ииаимҭо ҭаха.
Аҳәынҵқар Николаи Палкин
Илабашьҭеиԥш ацәаҳәақәа алкьын,
Уи зынʒа, иуатәақәа, итәарҭа,
Еиқәатцәаʒахеит иарарҭын.
Нарҭ Сасрыҟәа, афырхатца,
Даныҟаз зны адгьыл атцан,
Ихы мѽаԥго ахатца ишиатәаз,
Ииулакь хланҵы дымцакәа,
Ижьы ҭаԥиҟазаргь иуатәа,
Адгьыл аҿ дѽаʒеит дмеицаккәа.
Хьымцагь еизиган илшара,
Ичҳара ахьигʒеит ашара.
Раԥхьа днаԥшит, лахьынҵада,
Дахьышьҭаз ахь Чыкәбар Даҭа.
Уи атцааршә дшықәыц дықәын.
Икажьын алаҳәагь неихыкын.
Ашьҭахь иҟамлеит изгәамҭа
Дызхшьыз ашаха шуашәшәырахаз,
Илаԥш нақәшәт уи, шьежьтәи «ҳамҭан».
Иҿеирԥсит, хыхь иаҿеимырхарц…
Нас ихәыцра, наҟ, ԥшьшьаала

Инлышьҭалеит иҙҭаб Наала:
«Дышпаҟоушь уажәы, дызҿузеи?
Дзеиԥшроузеишь, ҭкыс илшәузеи?
Ари аԥхынтәи аԥсшьараз,
Лыстудент маҭәа нылшәыхны,
Дѡагыланы шьыжь ашараз,
Иаалымгои ачаи ду хыхны…
Ҳаи шьыри, уажә лааигәа сгыла,
Ла сгәалымҭо, са дызбонда!
Телекран хәыҷык даныла
Ма абра лсахьа сзаанагонда!
Ателевизор хәыҷ уанныҟәо
Уԥьыба иҭоуҵаратә иҟоу,
Алакә саркьа зынҙа еиԥшны,
Иааууҭаххалакь узырбаша,
Ҳаԥхьаҟа иҟало ԥеиԥшми!
Сара сгәаҳәоит уи уажә баша…
С-Наала, сара сышәҭ еинаала,
Зегь акоуп дызбом уи ала…»
Амла инаҭом уаѡ ԥсгаха.
Ихьаҵра ԥшьшьаала даахан,
Имѡаныфа уахьтә иааҭыга,
Иаахых ифеит ԥсымышьҭыгак.
Имаз ҽнактәи аҙә ихәакәҙан,
Иаанхаз ԥхьеикит, пату ақәҵан.
Нас инеиҿакы абаклашка,
Итҵнаршәаауа ихаԥыц ҟәашқәа,
Х-ҿамѡа заҵәык аҙы дѡахан,
Уигь иԥсы наҟәиҭхааит днаха.
Зегь ижәыр, иамхафар, далгар,
Уи ԥсыҽрахон, хара мхәыцроуп.
Аԥсҭазааратә гәаҟра далга
Дагарц уаѡ аԥсыҽра ихытҵроуп!
Уажәшьҭан, мамзар, диеиԥшха Даҭа
Даақәхар алшоит ԥсымшьҭга чада.
Ирласны амра гылоит ашьха.
Уи аԥхара аниқәашьха,
Уажәшьҭа даршуан – иԥырхаган
Ишәихит аласатә рԥхага.

Нас ирҽын, илага итәарҭахь,
Иаҵеиҵт ашаха иахьарарҭыз.
Азнык азы аҟәардә тата
Дантәалоушәа аԥсгара инаҭан,
Аха нас дырԝегь иныруа
Иалагт, ахьаа аҽинардыруа.
Ахьаҭра ԥшьшьаала иааԥиртыхын,
Ҷапырхәаҟәак ҭан, иааҭихын,
Ашаха мҵсыртә иҽынкыло,
Насгьы, далымҟьарц, иҽгәаҭо,
Ишаха инадҳәала, дангылартә,
Иҟаиҵеит уа шькылҵас иаҭа.
Нас ишьапқәа уахь инкылак
Длатәеит, длақәыҕәҕәаргь дыннакылон.
Уигь инаҭеит даара аԥсгара.
Инапқәа ахьҭацәым даркарон.
Иман ҽа ҷапырхәак, дԝаха,
Иʒара иԝахык, ашаха
Иадҳәало, икәиршан наҟ-ааҟ,
Дыцәаргь дкамҳартәы дааҟалт.
Инапқәагьы рхы иаақәиҭхеит.
Илшаз азырха, дымҟәиҭха,
Даҽеакгь адырԝагь иʒбахит:
Ишьаз аихацқәа днарцрыхеит.
Дыҟам уеизгьы деиҭаҵуа,
Урҭ уажә ишьап баша иаҵан.
Аақәа рыҵхуп урҭ ҷаҳәагас,
Метрак-метрак иреиҵамкәа.
Данныҟәоз азын иргәҕәаган,
Уажә иамоуп уа иаҭахʒамкәа.
Ахьаҭра инҭаҵа аихацқәа,
Аақәа уа итәарҭа инаҵга,
Рыхқәа наҟ-ааҟ инеидҳәала,
Ашаха иаиркит дантәалартә.
Уаанʒа дзынтәалаз акакәын,
Ижьы иалалон, иарарҭуан.
Уажә, насыԥк ираʒҟы иақәын,
Ихԥаны инаҵдахт итәарҭа.
Насыԥс иҟоу дырроуп, хәыцроуп,

Насыԥдара – ақәԥара аҟәыҵроуп.
Хьымца игәаԥха дыхшьушәа,
Амш ихигеит рҽиара мшушәа.
Ргуараҽ агамак дантәаала,
Иԥсы ишьошәа, нас ауха
Иҿеырҭынчны ацәа далан,
Амра гылахьан данҳыха.
Ихаара еснагь дигәҭыхан,
Дааҟәндҟәндит лыхьʒ еинраало:
«Уа шьыжьбзиа, сгәы ианаало,
Соуԥшәыл-хәаҷ, сара с-Наала!!!»
Даҳыҵызшәа ибахын, дхәыцуа,
Ажәеинраала иʒбуеит, даҟәҵуам:
«Биарҭа ҟәамшәышә уажәыгь былоу,
Ачаи хыхра шьыжьʒа бхылоу?
Быгәбзыгра хааʒа исныруа,
Абахә саҳатәоуп суазыруа.
Исыздыруам сҭыҵра сақәʒуоу,
Ибдыруаз сгәы иҭоу ба шбакәʒоу,
Абахә ԥхыʒгьы шьҭа бшадыруа.
Бара урҵқәа акыр бныруоу?..»
Иҟамларц хыхь ашаха аҳыхо,
ԥшьшьаала инапы, ишьапы еиҵыхуа,
Иҟаиҵеит шьежьтәи баѽрҵәырак,
Мамзар дышшьаҿʒоз идыруан.
Нас уа ҳатҵақәак дынрыцха,
Ифатә иԥсы ахьынхәхәо, рыцха,
Деиҷаха, мыцхә пату ақәҵо,
Ѽаԥхьа ахьатра инҭеиҵеит.
Аʒгьы уи баклашкак акәʒан
Имаз, уажә абжара илеицеит.
Ишиҭахыз еиҭа днаҳыхәар,
Иҿеникылеит мчыла иҳыхуа.
Нас уи дналагеит ахәыцра,
Иʒбырц абахәра дшаҳыҵра.
Аѽада иамаʒам хәнашьа,
Иԥишәахьеит, уахь иқәашьым.
Аладаҟа шьҭихит ԥшырҭас.
Лахьхьи ҵаҟа ишьап акырҭа

Аиуратә иахьыҟоу аҿынӡа
Ибжьоу жәабаҟа аршьын ракәӡоуп.
Ауаҩы уи ахысрагь дахьымӡа
Иҟоуп ианҿыцәаауа имца.
Хьымцагь уажә убри дҭагылоуп,
Аха игәы кажь даангылом.
Ауаҩы данеибыҭоу хшыҩла,
Дҟанаҵоит уи амбатә илан.
Иҷапырхәаҟәа, иаакәа еиԥшьыр,
Дахьтәоу иладҿаҳәала ихишьыр,
Илаӡоит ауп урҭ абжара,
Нас ирԥшьра ҿеак иԥшаароуп,
Аха ирԥшьри, иабаҟоу?
Иплашьч, икьаҿ, иеиқәа, уаҟа
Уаҳа зыхьӡ уҳәари, имеи?
Урҭ изеиԥшьуа имаҭәахәума?
Асалафан? Уигьы башоуп.
Уахьынҳалан уахьылбааша,
Ҵаҟа аԥсцәаҳа дахьуахаҩуа,
Ақәгәыҷра даара иуадаҩуп.
Еиҿымжәакәа дазынкылоу?
Маҭәас имаз данрызхәыцуаз,
Абри азҵаара ааиҿагылон.
Насгьы рхаҭақәа кьаҿ-кьаҿын.
Дара рыцәшәара даақәыҵ, уа,
Салафани, еиқәеи, кьаҿи…
Еиԥшьыргь имаҷхон роура.
Реиԥшьраҿ инихуа аҷабрыхәа
Аҵкьыс аура ахьимоура
Иҟам феидара алан ихәо.
Аха аԥшаара даҟәыҵуам,
Ак иӡбырцаз дхәыцуан, дхәыцуан…
Ус абахәра, ныркә икыдыз,
Хаҳәык агәгәаҳәа илаҿалеит.
Знык ианалҟьа, нас изкыдаз,
Нас иқәпақәсуа лада илҭалеит.
Ашьҭыбжь даднахалан Хьымца,
Илаԥш нахигеит ҩахьхьынӡа.
Илаԥш дааҵашәт аӡә даҿала

Албаара дшаҽыз ԥшьшьаала.
Хьымца игәырҕьара ҳәаадан.
Дреиуазар акәхап аҷкәын ишьҭаз.
Уи, дахьҭажьыз гәеиҭан Даҭа
Дылбаауан убрахь, дахьышьҭаз.
Хьымца ашьшьыҳәа аҭра иҵыга,
Дынкылԥшит ихараԥшыга.
Абар ахра-ҟаза – Такәа!
Ашәарацаѡ, Такәа иакәын.
Длыбаауан уи дымццакҙакәа,
Џьа дылҭало, џьа дахыкәшо,
Игәаҭо – дахьгыло, иикша.
Хьымца бжьык шааиѡуаз ааинырит,
Нас абахәқәа аагәыргәырит,
Усҟак иаразнак идырит,
Атехника ԥшаауа ишхалаз,
Иааигәан абахәқәа ишырхысыз…
Диеиԥшха ахагара зхалаз,
Ибон Такәагьы дышхысуаз.
Џьарак дгылан уи деиҭамҵуа,
Ишәақь ахы иҵҟьон амца.
Уажә ишәақь имазар Хьымца,
Иауимыжьуаз иаргь ахымца!
Аха далҟьа еиҭа данҭалоз,
Илабеи ишәақьи бҕалеит.
Абахәқәа еиқәҽырҵуашәа еиныѡѡуа
Ирҽан Такәа ихыс быжь ыѡуа.
Мамзар ахыс быжьқәа аҳама
Ма ус ишыԥшаауаз иаама,
Асхыс анаҟәу иаахалеит,
Аверталиот лаҟәуа илҭалеит.
Дахьышьҭаз Ачыкәбар Даҭа,
Илеин илихагылт дгәаҭа.
Нанҳә ҳампалҵас, ҵаҟа имтәакәа.
Џьарак ихшьын имҵысҙакәа.
Ус шахатә мардуанк лацрыҵын.
Иахьынԥаша ѡыцьа лҭыҵит.
Уаҟа Ачыкәбарба Даҭа
Даадырҳәит, иԥсы шҭам гәаҭо.

Мшьамбак икәыршо, деиларҳәан,
Ипԥах шахала иааҽарҳәан,
Аверталиот ахь дыхәныга,
Дынҭарҵеит уахь ихо, игәо.
Такәа длыбаан Асхыс днықәлеит,
Аха аверталиот дәықәлеит…
Такәа дхысуан, дхысуан, дхысуан…
Иара абахә иԥахысуан
Уахьынтә уи дгәарҭазар акәхап,
Илагьежьын, дыргеит дԥышьҭпаа.
Хьымца иоуп изаҵәха иаақәха.
Ҽиҭуан, дыҳәҳәон зынгьы дԥышьҭԥан,
Игәалашәт ишаха ауашәшәырра.
Дшәангьы дԥаҵаԥшит, игәеиҭан,
Аха иҟамлаҙацт аҽеиҭак,
Имыхьроуп ԥьа машәыррак.
Ицеит ус уи амш нихысын.
Игәы ҵәуан, игәы бжьысын:
«Насыԥ змам са сеиԥш уаԥ дыҟам!
Ишԥацеи убарҭ срымбакәа…
Сыԥшааразгьы уажәшьҭа уаҳа,
Верталиотгьы, уаԥгьы даашам.
Иабардырра ара ашаха
Сышхшьу, уа ҳԥшаахьеит рымҳәашеи!
С-Наала хәыҷы, сара рыцҳа…
Иабасҭахыз бсауа гәыҵхас.
Сыҟагәшьан усгьы схала,
Бысзыҟалт уажә баргьы гәалас…»
Ииулакгьы аҵх ихигеит.
Амш-шара агәыҕрахь еиҵеигеит:
«Мап, ауаԥ иҷеирҕәҕәароуп,
Инапқәа ивамҳа дықәпароуп!»
Ихшыԥ, аԥшаара иаҟәыҵуам,
Ак иҙбырцаз дхәыцуан, дхәыцуан.
Икьаҿ, аласа-па, ирԥхага,
Иааԥиртлеит ахац ахәага.
Ахы аниԥшаа, знык ианхиртла,
Далагт ахац аҿаиртло.
Иртлон имԥықәа, имкәкәыкәа.

Иԥҵәо еиԥишьуан пату аҟәҵо.
Дырдыла акәшәа, дымццакыкәа,
Ирҳәуан уаҟа ишьамхы иныҟәҵа.
Нас ахаԥьгәагәын ианиҵон,
Агәҷыҕьрагь наҟ ихицон.
Аха уи зынӡак игәҷыҕьрам –
Даҷуп абахә иҷеаҷыхра.
Аус дызҷу даара имароуп,
Аха икапанроуп, изароуп,
Мамзар, дамхаццакыр баша,
Иҟаиҵар алшоит дҭазырхаша.
Абар иахьа жәамшуп Хьымца,
Абахә даҷахшьуп дзаҷымҵуа.
Амшцәгьа даԥылон иҷегәаҵо,
Иҟаиҵон аӡыржәтә инаҵо.
Ахьҭагь есуаха даргәамҵуан,
Ичҳауан убрыгь аҭамҵа.
Даргәамҵуан иара убас амла,
Аха хыԥ-хыԥ ҳәа дахамла,
Еиҟәырҷҷо ихә-хәыҷы еиҟәишан,
Ҽнактәи жәамш изхагәышьан,
Аха уажәшьҭа дзеиԥшрахаша,
Издыруада шаҟа дынхаша?
Ихатә ҳасаб ала Хьымца,
Уаҵәы даҷыҵны данзымца,
Уаҵә ишьаҷа ихиам қәашьхар,
Иԥсҭазаара ҭаӡӡоит ашьха.
Иҭагылазаашьа еимыноуп,
Диѽызоуп изԥшааруа амина –
Ииашамкәа зноуп данныҟәо,
Ашиԥка аныҟаиҵо знык ауп!
Ариабжьарак убри азыноуп,
Иртлоз дзаҷыз дымццакыкәа.
Иԥирган свитр хазынак,
Иалҵит ѽ-хаԥьгәагәын дуқәак.
Нас урҭ ахьатра инҭаиршәын,
Уахьынтә арахәыцқәа аарныхуа,
Иѽбаны еидҵо, даарыхо,
Ишьамхы иқәырҳәуа иршон.

Аура анлеилак иахьизхаша –
Иаахитҵәон. Нас уа, еилахәашьа
Амоуратәы, қьаад цыԥжәахак
Инакәырша, иԥьыбахь днахон.
Убас зегь ҟаҵа даналга,
Ақьаад иакәиршаз ѡба аалга,
Акакала рыхқәа еидкыла,
Еиҵа ирҳәуан уи дааҭгыло.
Афабрикаҽы иҟаҵоушәа,
Еилеитҵон, ипоу шашәоушәа.
Иара знихуа ақьаад аамхуа,
Аҽыц накәиршон, еиламхәо.
Убас ѡба-ѡбала иаалго,
Еидҵо, еикәарҳәуа даналга,
Шьҭа ишашәахақәаз неидкыло
Иршон, дымццакы, иҵеынкыло…
Арахәыцқәа ишәпоу шашәеитәит,
Ашашәақәа, еидҵо еиҳаитәит
Убраҟа, ус-ус мацара,
Иҟаитҵеит зеиԥштам ашаха.
Ашьҭахь, азхык ибҕазара
Налаҽеиҳәеит, еиқәҳәало, дааха.
Егьи ахы, уа дзынтәалаз,
Иадҳәаланы, икуа дылҭалан,
Длеиуан иҵегәаҭо, иҵеымҟьо,
Иҵемырҵысцәо – хыхь иаҽымҟьарц…

Дамхәырц–Аҟәа, 1972–1973

АХҚӘА

АҧХЬАЖӘА

Арҽиаҩы иҵынхоит ажәа. Никәала Ҳашыг.....5

АЖӘЕИНРААЛАҚӘА

Сышьха ʒиас..... 16
Иуасҳәоит иҵабуп..... 18
Сыпҵса-ҵла..... 19
Аҧхьарца аирҳәон ахәыҷы..... 20
Автобус аҽы..... 22
«Ахышәҭ аасыртын сҩаҧшызар...»..... 23
Акомбаин «Донбасс»..... 23
Ашахта кылҵәаҩ..... 24
Абҧьар палата..... 25
Ашәа «ҩызак» изын..... 26
«Са банызба уи уажәакәым...»..... 27
«Бхы-бҽы агәылпҳаауа бхахәеиларҳәа...»..... 28
«Иҟәандашьшьыраʒа сыкәа иҵалоз...»..... 29
«Ашҳам сылоуп, ашҳам...»..... 29
«Ихарамызт – астол амгәаҽ иҵәахын»..... 29
Мап..... 30
Аʒсара лсырҵон..... 30
Акәукәу ашәа..... 31
Аҧьи али..... 32
Иахьа сыҕәҕәоуп ҳәа унагыла..... 33
«Сыжәбома, снеиуеит аидара ду саҵала...»..... 33
Акәтрыхьшьи ажәҵыси..... 34
Иаҳхьымʒар Оқтиабр..... 34
Ахьча амзаҽы..... 36
Аҧсҭазаара ҵыхәаҧҵәара амам..... 38
Шьыбжьышьҭахь уи абахә..... 40
Сымхы..... 41
Сқыҵа ҭагалан..... 43
Афидаҭраҽы..... 46
Арҵаҩы..... 47

Аҟәа азы ашәа..... 49
Сфонар.....51
Агиолог изы ашәа.....51
Хара дыҟам аҩыза.....53
Бзыԥ.....54
Бзыԥ ацҳаҷ.....54
Амышҭықә.....56
Иасуан ацәқәырпҵа ачаԥара.....57
Уааи, аҩыза, усыцхраа,.....58
«– Хырзаман, каамеҭ ҟалоит адунеи!...».....59
Сан бабҟоу?.....60
Санду бахь.....62
«Иабаҟоу, сҭыԥ иабаҟоу?..» 64
Ашьха ʒыхь ахықәан аԥхын.....64
Суазыруеит, снаҳәы-ааҳәуеит.....65
Баангылшь, уаҵәы ибымбари!.....66
Шаҟа исылымшаз сымҳәахра.....66
Ахаҵа хәыҷны 66
Саҭабымҵан.....67
Ажәҩан ахь сара сцарыма.....67
Ашьхаҟа.....67
Амчымхара иананиа.....69
Саб сахьымҵәыжәҩадоу ихараҙам.....70
«Амреи Кремльтәи аиаҵәеи».....71
Аҭаҳмада Гыд иабжьагажәа.....73
Амҩа сыҭ.....73
Конго апатриот ибжьы.....75
Лʒаатәи аԥса.....78
Д. Гәлиа игәалашәара иазкны.....80
Апоет апрозаики.....82
Апоет иажәа.....83
Ауауҩы дыԥсит аха.....87
«Бымҵәуан сыԥшʒа-хәыч, бымҵәуан...».....90
«Сыблақәа лʒара-па ишԥадхала?...».....91
«Бааи ара ашьшьыҳәа бсыватәа...».....91
«О, сбыҳәоит сабмырган аҷԥныҳәа...».....92
«Ԥхыʒҵас иниас ишԥаца...».....93
«Аʒɣабцәа арахь иԥшуан, сханагалт,».....93
«Зыхьушәа икәеикәеиуа...».....94
«Бзиа избоит уаха санышьҭалаша...».....95
«Иаазыхәхәашәа бхы бҷы асахьа...».....97

«Бԥышәырччара шаҟа игәкузеи!..» 97
«Ибдыруазар исыхь, Лиалиа...» 98
«Шьыри суада иԥнаҧҧонда!..» 98
«Еҳ, бара аҭыԥха бышԥагаҙоу...» 99
«Умгәырԥан сԥыза, умгәырԥан...» 100
«Абри, уареи сареи бызшәак ауп иаҳҳәо...» 101
«Исклак ҳәа иқәушәа иҟьалаха...» 103
«Ҳаи шьыри абри сгәы ацәа...» 104
Амаҭ 105
Ашәа 106
Анхамԥа аразҟы 106
Расим Ажьиба игәалашәара иазкны 107
Маитәи адемонстрациахь 107
Ҩааныбзиала шәгәыргьо шәнеилааит 108
Лыхнытәи абаахыжәжәара 111
Ҳашьцәа абазацәа шәахь 112
Ажәлар рҵеи 115
Камаҧыҷи Ҭаҭласҭани 116
«Аҟәраанқәа аԥша иахагьалан...» 117
Сышә аԥхьа наҟтәирахь...» 117
Сыдәхәыԥш 118
«Москва аҽуп ажәылара...» 120
Аҳаирплан ахышәаҽ 121
«Раԥхьаҙа акәны ба банызба...» 123
Сгәыгра 123
«Изурызеи, сабацари...» 124
«Зегь акоуп иахьоу, уахоу...» 124
Ажәеиԥшьаа рҭыԥха 125
Ашәарыцараҽы 129
Удырԥатә еиҧхааит 130
Сгәы ԥшқашәа сҟалазаап 134
Дырмит Гәлиа аркка԰ ду 136
1.Дырмит Ленин диацәажәон 136
2.Ахәштаарамца 138
3.Амшын аҽықәын 140
4.Дырмит Гәлиа ирккамԥа 141
5.Дырмит ибжьы 144
Амза 146
Ауаа рзыхәа 148
Абаллада аҽаразы 149
Абаллада аԥсымҭаразы 150

Ашьха..... 152
Абнацә..... 153
Ажәцарақәа..... 153
«Зегь хатә цыда ҟазшьак рымоуп...»..... 154
Ацгәи атцыси..... 154
Апцина..... 155

АБАЛЛАДАҚӘА

Гәында..... 157
Апҳәыс хьанҭа дахьаҿагылоу..... 162
Маҭа иуацәа дыхдырҵәеит..... 172
Ҳаԥьым..... 176
Аҿы атцыхәа аума изхароу?..... 186
Апҳьарца..... 190
Зыпсы ҭоу апсцәа..... 197
Ҟаидыхә лбаа..... 200
Хьшьыцбак аҭоурых..... 208
Ашәуа иеҵәа..... 213
Абаллада ачеиԥьыказы..... 224
Ан лзы абаллада..... 229

АПОЕМАҚӘА АХӘЫЧҚӘА РЗЫ

Ашьабсҭа аҳын..... 233
Кәынта хәыч илакә..... 239

АПОЕМАҚӘА

Цгәырпа акәара..... 247
Акаска..... 254
Бзиа избоит сара Апсны..... 267
Мышәқьар..... 272
Асхыс..... 282

Владимир Платон-иԥа Анҟәаб

ИҬЫМҬАҚӘА РЕИЗГА
Х-томкны
Актәи атом

Ажәеинраалақәа
Абалладақәа
Апоемақәа

Владимир Платонович Анкваб

СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ
В трех томах
Том первый
Стихи
Баллады
Поэмы
На абхазском языке

Аредакҭор Џьубеи Ебжьноу
Акорреҟтор Емма Адлеиба
Асахьаҭыхԥы Руслан Габлиа
Атехредакҭор Лидиа Анфимова
Компиутерла иеиҟәлыршәеит Асҭанда Аџьынџьал

Аформат 84х108 $^{1}/_{32}$. Атирж 300.
Иҟаҵә. акь. бгъ. 10,50. Иныкә. акь. бгъ. 17,64.
Аҽаҵаԥка №

Отпечатано в ООО «Флер-1»
350058, г. Краснодар, ул. Уральская, 98/2